NESİM OVADYA İZRAİL

OSMANLI VE TÜRKİYE TİYATROSUNDA **ŞAHİNYANLAR**

bgst

OSMANLI VE TÜRKİYE TİYATROSUNDA ŞAHİNYANLAR

NESİM OVADYA İZRAİL

bgst YAYINLARI

Osmanlı ve Türkiye Tiyatrosunda

ŞAHİNYANLAR

Nesim Ovadya İzrail

bgst Yayınları

bgst Yayınları-84
Tiyatro / Kültürel Çoğulculuk Dizisi-7
Osmanlı ve Türkiye Tiyatrosunda Şahinyanlar
Nesim Ovadya İzrail

Birinci Basım
İstanbul, Ağustos 2018

Yayına Hazırlayan: Duygu Dalyanoğlu
Türkçe Düzelti: Sibel Neslişah Hazar
Kapak Tasarımı: Salih Gürkan Çakar
Mijanpaj: Savaş Yıldırım

Baskı: GD Ofset Matbaacılık ve Tic. San. A.Ş.
Atatürk Bulvarı, Deposite İş Merkezi
A5 Blok, 4. Kat No: 407
İkitelli OSB / Başakşehir / İstanbul Sert. No: 32211
0212 671 91 00

ISBN: 978-975-6165-88-1
Boğaziçi Gösteri Sanatları Topluluğu
Tomtom Mah. Kaymakam Reşat Bey Sok. 9/3
Beyoğlu/İstanbul Sert. No: 11193
0212 251 19 21
www.bgst.org
bgstyayinlari@bgst.org

Osmanlı ve Türkiye Tiyatrosunda

ŞAHİNYANLAR

Nesim Ovadya İzrail

bgst Yayınları

Nesim Ovadya İzrail: 1952 yılında Kudüs'te doğdu. Bir yaşında iken ailesiyle birlikte İstanbul'a döndü. İstanbul Teknik Üniversitesi'nden İnşaat Mühendisi olarak 1973 yılında mezun oldu. Daha sonra aynı okulda lisansüstü eğitimini tamamladı. 1978'de başladığı mühendislik ve inşaat yaşamını 2008'e kadar devam ettirdi. Bu tarihten sonra mesleki yaşamını ikinci plana alarak, eskiden beri ilgi alanında olan yakın dönem tarihle ilgili araştırmalara yoğunlaştı.

1915 Bir Ölüm Yolculuğu – Krikor Zohrab (Pencere Yayınları, 2011) ve *24 Nisan 1915: İstanbul, Çankırı, Ayaş, Ankara* (İletişim Yayınları, 2013) isimli yayınlanmış iki kitabı bulunmaktadır.

Utanç ve Onur 1915-2015 Ermeni Soykırımı'nın 100. Yılı (2015) isimli kollektif kitapta "1915'te Öldürülen 7 Ermeni Milletvekili" ve "24 Nisan 1915: 76'sı Sağ Kaldı" adlı makaleleri; *Meçhul Yahudiler Ansiklopedisi* (2016) isimli kollektif kitapta ise "1949'da İsrail'e Bir Göç Hikayesi: Makro İzrail" makalesi yayımlandı.

Halen Osmanlı ve Türkiye Ermeni tiyatro tarihi üzerinde araştırmalarına devam etmektedir.

Notlar:

Bu çalışmanın, Türk Dil Kurumu'nun yazım kurallarına uyumlu olması için azami çaba gösterildi. Aslına uygun olması için, alıntılarda yazım kuralları konusuna müdahale edilmedi.

[ ] Köşeli parantez içindeki açıklama ve notlar yazara aittir. Osmanlıca Tiyatro İlanlarında okunamayan kısımlar... olarak boş bırakıldı.

Kapak resmi:

Soldan sağa Vahan Şahinyan, Yervant Tolayan ve Mardiros Mınakyan bir komedide (Hrant Dink Vakfı - Hagop Ayvaz Arşivi)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Tarih 30 Aralık 1915. Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nin tesisinin 667'nci sene-i devriyesi kutlanıyor.[1] Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşunun yıldönümünün şerefine, Osmanlı Dram Kumpanyası Şehzadebaşı Ferah Tiyatrosunda özel olarak yazılmış ve muazzam tarihi olayı anlatan *İstiklâl-i Osmani* piyesini 4 perde olarak sahneye koyuyor. Vahan Şahinyan'ın yönettiği Osmanlı Dram Kumpanyası, aynı aktörün bizzat sahnede yer almasıyla gündüz hanımlara ve gece beylere oynuyor.

Daha önce Osmanlı padişahlarını, Osmanlıyı, Jön Türkleri anlatan birçok oyunda rol alan Vahan Şahinyan'ın, 1915'in bahar ve yaz aylarında, İstanbul'un aynı sokaklarında, komşu evlerde tutuklanarak Anadolu yollarına gönderilen tanınmış Ermenilerin başına gelenlere dair neler duyduğunu, kendisinin neler düşündüğünü bilemiyoruz. Vahan, 1915'in Ermeniler için nasıl bir felaket yılı olduğunun bilincine varmadan, savaş zamanıdır, geçer unutulur demiş ve sahneye çıkmaya, tiyatro yapmaya devam etmiştir. Zaten sesini çıkarma imkânı yoktur.

Ancak çok değil birkaç yıl sonra, olayların boyutlarını anlamış olacak ki ailesi ile birlikte ülkeyi terk etmek, çok sevdiği İstanbul sahnelerini geride bırakarak, tanımadığı başka bir ülkeye gitmek zorunda kalır. Vahan Şahinyan'ın tiyatro yaşamı ve anıları İstanbul'da kalır.

Aynı yolun yolcusu tiyatro âşıklısı yeğeni Oksen Şahinyan, İstanbul tiyatrolarının emektar aktörü de benzer sıkıntıları yaşar, o da gider. Dolanır yabancı topraklarda, ama kopamaz bildiği yerlerden, döner İstanbul'a. Onun kaderi İstanbul'a ait olur.

Oksen Şahinyan, eşimin dedesi. 2000 yılına kadar bu ismi ne tanımış ne de duymuştum. Kayınvalidem Hanriyet Şahinyan, babası ve annesinin tiyatrocu olduğundan bahsettikçe ilgimi çekmeye başlamıştı. Ama benim için Oksen kapalı bir kutu idi.

Hanriyet, kendisinin de sahneye çıktığını, hatta sinema filminde başrol oynadığını söyledikçe, abarttığını düşünüyor, diğer yandan "acaba" diyor ve dikkatimi bu sanatçı

---

1 1915 yılında Osmanlı Devleti'nin 667'nci kuruluş yıldönümünün kutlanması ilginç gelebilir. Bugün geçerli resmi tarihe göre 1299 yılında kurulan Osmanlı Devleti'nin, 1915 yılında 616-617 yaşında olması gerekiyor. Bu çelişki, Osmanlı Devleti'nin bugün de tartışılan kuruluş tarihi hakkında tarihçiler arasındaki farklı tespitlerden kaynaklanmıştır.

aile üzerinde yoğunlaştırıyordum.

Türkiye Ermeni Tiyatrosunun hafıza kutusu Hagop Ayvaz'dan başlamaya karar verdim. Telefonla aradığımda ve Oksen Şahinyan'ın adını vererek konuyu açtığımda, Ayvaz'dan aldığım yanıtlar, Hanriyet'in abartmadığını düşünmemi sağladı.

Hanriyet ile yaptığım söyleşileri sıklaştırdım, anlattıklarını kaydetmeye başladım. Önce sorduğum sorulara makul cevaplar veren Hanriyet, bir gün özeline girdiğim bir soru sormam üzerine, verdiği sert yanıtla beni adeta itti. Ben de tepkisel bir davranışla konuyu bir kenara koydum.

Başka konular üzerinde araştırmalar yaparken, bir yandan da Oksen Şahinyan, Ermeni Tiyatrosu gibi konular üzerinde ne bulursam temin etmeye, okumaya devam ettim. Ermenice bilmiyordum, o nedenle bütün bulduklarım ve okuduklarım Türkçe kaynaklardı. Esas ulaşmam gereken kaynakların Ermenice olduğunu görebiliyordum.

Başka bir vesile ile ziyaretine gittiğim *Marmara* gazetesi sahibi ve başyazarı Rober Haddeciyan'a, Oksen ve Vahan Şahinyan'ı sorduğumda, o da tanımadığını, duymadığını söylemişti. Aradan kısa bir zaman geçtikten sonra, Sayın Haddeciyan, o sırada adını bilmediğim bir Ermenice kitaptan Türkçeye tercüme ederek Vahan Şahinyan'ın kısa bir biyografisini gönderdi.

Gözlerim açılmıştı, ama Ermenice eksikliğim nedeniyle yine de kapalı gözlerle takip etmeye devam ettim. Görüştüğüm kişiler bana Pangaltı'da bulunan Türk Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Vakfı'nı işaret ettiler. Hiç tanımadığım bu kurumun kapısını çaldığımda, gülen yüzlerle ama soru soran bakışlarla karşılandım. Vakıf çalışanları ile çok kısa zamanda kaynaştım. Koskoca bir kütüphaneleri vardı ve sorumlusu Jirayr Kılıçdağı'nın bana büyük yardımları oldu. Bugün kırk yıllık bir dostum gibi olan Jirayr, *Kulis* dergisinden bir ilanı önüme koyduğunda, resimlerdeki Oksen'i, Hanriyet'i hemen tanımıştım. Jirayr benim için bir nimet gibi olmuştu. Jirayr, o günden sonra Ermeni tiyatrosu konusunda destek vermeye devam etti ve beni adeta itti. Kendisine sadece teşekkür etmenin, gerçek duygu ve düşüncelerimin karşılığı olamayacağını düşünüyorum.

Araya başka araştırmalar ve işler girmesi nedeniyle bu kitabın hazırlanması bugüne kadar kaldı. İyi ki kaldı diyebilirim. Oksen ve Vahan Şahinyan vesilesiyle Ermeni tiyatrosunu keşfetmeye başladım. Ermenice öğrenerek, araştırmalarımı çok daha iyi şartlarla yapma imkânına kavuştum.

Ne Oksen ne de Vahan'ın Osmanlı ve Türkiye Ermeni Tiyatrosunda bir Güllü Agop, bir Mardiros Mınakyan olmadığını biliyorum. Ama yaşamlarının tamamını tiyatroya adamış olduklarını, tiyatro sahnesinden başka bir yere bakmadıklarını da biliyorum. Bu

nedenle, bu kitabı yazarken, Ermeni tiyatrosu tarihinin küçük bir denemesi olacağının bilinciyle kaleme aldım. Zira bu insanların etrafında tiyatro ve özel olarak Ermeni tiyatrosu vardı.

Arşivlerde çalışma yaparken, ne kadar çok isim ve insan olduğunu gördükçe ve bunlardan kimsenin bahsetmeyeceğini düşündükçe, içimde bir hüzün oluşuyordu. Neyse ki ben Vahan ve Oksen'i yazdım ve onların unutulmaması için bana düşen görevi yapmanın huzurunu yaşayacağım.

Burhan Arpad, benim bu duygu ve düşüncelerimi 1964 yılında ne güzel ifade etmiş:

> *Toplumlar, yazılı belgelere, kalıcı anıtlara önem verdikleri ölçüde var olur. Geçmişin anıt ve belgelerini bilmeyen, bunlardan yoksun olan toplumların kültür ve sanat alanında arada bir başarılarına rastlansa da, geçicidir; sürekli olamaz. Kültür ve sanatın verimliliği, geçmişle bağlar kurabilmeye, köklerle bağı koparmamakla olur.*
>
> *Tiyatro sanatında da böyledir. Hatta bütün öteki sanatlardan daha çok böyledir. Zira tiyatroyu bütüne ulaştıran oyun sanatçısı, yazık ki, kalıcı değildir, ölümlü dünyanın gelip geçici bir kişisidir.*
>
> *Türk tiyatrosunda tek bir yüz yılda yüzlerce, binlerce insan oyun sanatçısı olarak gelip geçti. Daha az sayıda kişi, tiyatro yazarlığını denedi. Sahneye koyucuların sayısı ise üç-beş, ya da beş-on kişi. Gelin görün ki, bütün bu yüzlerce kişilik oyuncu, yazar, sahneye koyucu panoramasından şu 1964 baharında kaç ad kaldı! Oysa bunların çoğu, gününde ün salmış, hatta yüceltilmiş kişilerdi. Çoğunun fotoğrafları, basılmış belgeleri, basılı ya da el yazılı oyun müsveddelerinden bir tek bile bulmak güç. İnceleme yapacak kişi, kıyı bucak aylarca araştırmayı beceremezse, Türk tiyatrosu 1964 yılında başlıyor sanacaktır.*[2]

Elimizdeki kitap, bir biyografi çalışması olmasına rağmen, kimilerine göre lüzumsuz detaylara girilmiş gibi görülebilir. Ancak amacım bu detayların kaybolmaması ve kalıcı bir şekilde bu kitabın sayfalarında yer almasını sağlamak. Mesela, 1945-1960 dönemine ait Ermenice oyun sergileyen tiyatrolarla ilgili olarak verdiğim ayrıntılı bilgiler, kimine göre gereksiz gelebilir. Tiyatro, yazarıyla, rejisörüyle, aktör ve aktrisiyle, kostümcüsü ve ışıkçısıyla birlikte yapılan bir sanat faaliyeti. Dolayısıyla Şahinyanları anlatmak için onların hangi ortamda tiyatro yapmaya çalıştıklarını, yükselişleri ve çöküşlerinin tesadüf olmadığını, bu konuda benzer tablonun diğer tiyatro grupları için de geçerli olduğunu ve hem de dönemin tiyatral panoramasını okuyucuya aktarmak

2 Burhan Arpad, *"Sahnemizin değerleri" ve yazarı*, Cumhuriyet, 9 Nisan 1964.

istedim. Oksen Şahinyan'ın yaşamı ve tiyatro macerası, bu dönemin Ermeni tiyatrosunun bir aynası gibidir.

Konuyla ilgili olarak Ermenice basından geniş ölçüde yararlandığım için, dipnotlarda bu basınla ilgili isim, tarih gibi bilgileri bol bol kullandığımın farkındayım. Ancak böyle bir çalışmanın, bir başka vesile ile de olsa bir daha tekrarı olur mu bilemiyorum. O nedenle bu dipnotların okuyucuya Ermenice basının varlığı ve durumu hakkında bilgi vereceğini düşündüğümden bu kadar çok yer ayırdım.

Aynı şekilde, tiyatro gösterilerine ait Ermenice gazetelerde yayımlanan ilanlardan da çok sayıda örneğe bu kitabın sayfalarında yer verdim. İlanların grafiği, metin düzeni çok ilgimi çekmişti ve bir dönemin Ermeni tiyatro kültürünü yansıttığı için değerli olduğu kanaatine vardım. Bunların bilinmemesi ve unutulmasına gönlüm elvermedi.

Bu kitapta yer alan bütün tarihler miladi takvim, yani günümüzde kullandığımız takvim esas alınarak verilmiştir. Her türlü hicri veya rumi takvimlere ait tarihler, miladi tarihlere dönüştürülmüştür.

Şarasan-Sarkis Tütüncüyan isimli yazarın kaleme aldığı ve Ermeni tiyatrosu tarihinin temel eserleri arasında yer alan kitaptaki şu bilgi Şahinyanlar için bir başlangıç noktası olarak kabul edilebilir:

> *"[1850'lerde] Tanınmış ve varlıklı Şahinyanlar'ın [Murat Ağa Şahinyan] Ortaköy'deki evinde [Mıgırdıç Beşiktaşlıyan'ın önderliğinde] bazı öğrenciler tarafından sahnelenen birkaç gösteri, büyük beğeni ile izlendi. Hatta gösterileri için bilet bile sattılar."*[3]

Bu gösterilerden birisi için tarih bile verilmiştir: 18/30 Eylül 1856. Ermeni tiyatrosunun başlangıç yıllarına ait bu bilgide adı geçen Ortaköy'deki Şahinyan ailesi ile bu kitapta anlattığımız Şahinyan ailesi arasında bugüne kadar bir ilişkiyi tam olarak tespit edememiştik. Ortaköy'deki Murat Ağa Şahinyan'ın varlıklı bir kişi ve aileden olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık, aynı tarihlerde yaşayan ve Vahan Şahinyan'ın babası olan Hovhannes Şahinyan'ın da Beşiktaş'ta bulunan, daha sonra devlet görevlisi olarak Bakırköy'e tayin olan ve taşınan Osmanlı bürokrasisi içinde yer alan bir kişi olduğunu biliyoruz. Birbirine çok yakın iki köy olan Ortaköy-Beşiktaş komşuluğundan bir aile ilişkisi çıkabilir mi? Bunun yanıtına bu kitabın sayfalarında biraz yaklaştıysak da şimdilik elimizdeki bilgilerle kesin bir sonuca vardığımızı söyleyemeyiz.

---

3 Şarasan, *Türkiye Ermenileri Sahnesi ve Çalışanları*, çeviri: Boğos Çalgıcıoğlu, bgst yayınları, İstanbul 2008, s. 34; Arevelk, 1 Kasım 1889, Aktaran: Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri, 1851- 1890*, c. 2, s. 90; Karnig Sdepanyan, *Urvakidz Arevmıdahay Tadroni Badmuyun (Batı Ermeni Tiyatrosu Tarihi Taslağı)*, Erivan, 1962, c. 1, s. 120; Mehmet Fatih Uslu, *Melodram ve Komedi: Osmanlı'da Türkçe ve Ermenice Modern Dramatik Edebiyatlar*, Doktora Tezi, Temmuz 2011, s. 43.

Bu çalışmayı hazırlamamda bana Nışan Beşiktaşlıyan'ın çok değerli kitabını tanıttığı ve ilk defa Vahan Şahinyan'ın izini bulmama vesile olduğu için Rober Haddeciyan'ın katkısı çok önemlidir. Sayın Haddeciyan, bana Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'ndeki kütüphanenin kapısını açtırarak, yol gösterici olmuştur.

Jirayr Kılıçdağı'nın sınırsız desteğini yukarıda anlatmıştım. Görev yaptığı Türk Ermeni Azınlık Okulları Öğretmenleri Yardımlaşma Vakfı'nın Yönetim Kurulu ve bağlı yöneticilerinin sıcak ilgilerini burada belirtmeden geçemem.

Sevgili Arsen Yarman ile tanıştığımızdan beri beni ve çalışmalarımı yakın takip etmesi ve konularıma giren en ufak bir bilgi eline geçtiğinde son süratle bana ulaştırmasıyla ve beni teşvik etmesiyle verdiği desteğin ölçülemez olduğunu söylemeliyim.

Arsen Yarman'ın tanışmama vesile olduğu, kolleksiyonları arasından Osmanlı dönemi tiyatro ilanlarını önüme açan Sayın Orlando Carlo Columeno'nun değerli yardımı ayrı bir önemdedir. Sayın Columeno'nun, "istediğini al, sadece kullandığında kaynağını belirt" ifadesi bir koleksiyoncunun konuya bakışını yansıttığı için beni etkilemiştir.

Ermeni Tiyatrosu tarihçisi, aktör, yönetmen ve çevirmen dostum Boğos Çalgıcıoğlu, sohbetleriyle Ermeni Tiyatrosunun ruhunu yansıtarak beni bilgilendirmiş ve konuya daha fazla ısınmamı sağlamıştır. Ayrıca bu kitabı okuyarak redaksiyonunu yapmış, en fazla endişe duyduğum Ermenice tercümelerimdeki eksik ve hatalarımı ayıklayarak beni rahatlatmıştır.

Bu kitabı hazırlamakta gecikmiş olmam nedeniyle, Trabzon Sanat Tiyatrosu Genel Sanat Yönetmeni değerli dostum Necati Zengin'in muhteşem baskılarının bende stres yaptığını bu vesile ile kendisine duyuruyorum. Osmanlı Tarihi ve Ermeni Tiyatrosunu birlikte yorumlayarak çok değerli çözümlemeleriyle sevgili Fırat Güllü'den çok şey aldığımı düşünüyorum.

Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'nde kurulu kütüphaneyi, örnek bir yaklaşımla canlandırarak araştırmacılara açtıkları ve şahsımın da yararlanması için imkân sağladıkları için hastanenin yönetim kuruluna ve diğer yöneticilerine teşekkürlerimi sunuyorum. Kütüphane sorumlusu sevgili Azad Kurtlukaya için söyleyecek söz bulmak mümkün değil. Doğuştan kütüphaneci gibi, sabırlı ve her araştırmacının ihtiyacını karşılamaya çalışan, olmadı kendisi araştırıp gönderen Azad Hanım'a en iyi dileklerimi ve teşekkürlerimi iletiyorum.

İstanbul Ermeni Patrikhanesi kütüphanesinden uzunca bir süre yararlanma imkânı buldum. Pek az araştırmacıya nasip olan bu olanağı bana sunan Patrikhanenin çok değerli yetkililerine saygılarımla teşekkürlerimi sunuyorum.

Şehir Tiyatrolarının Kütüphane Arşivine ulaşmama vesile olan eski Genel Sanat Yö-

netmeni Erhan Yazıcıoğlu ve kütüphane görevlilerinin desteği ile bu çalışma önemli bir kaynaktan mahrum kalmamış oldu.

Nihayet, İstanbul Barosu arşivinde bulunan ve avukat Hampartsum Şahinyan'a ait özel dosyadaki belgeleri, günümüz Türkçesine çevirerek işimi büyük ölçüde kolaylaştıran mütevazı Prof. Gülden Sarıyıldız'ın da önemli katkısı oldu.

Faydalandığım kaynaklar içinde neredeyse en önemli olanı Hagop Ayvaz Arşivi oldu. Türkiye tiyatrosunu araştırmak isteyenlerin mutlaka bakmalarını tavsiye edeceğim bir hafıza deposu Hagop Ayvaz Arşivi. Bu belgelerin emanet edildiği Hrant Dink Vakfı yetkililerine, yararlanmam için her türlü olanağı sağladıkları için müteşekkirim.

Kitabın düzeltmelerinde, eleştiri ve önerileriyle yardımcı olan değerli dostum, tarih araştırmacısı, gazeteci ve yazar Navzat Onaran'ın katkısı ayrı bir önemdedir.

Bundan önceki kitaplarımın isimsiz ve gönüllü redaktörü, altmış yıllık arkadaşım yeminli mali müşavir Bülent Doğu, yeni kitabımın hazır olduğunu duyunca yine yanımdaydı. Kısmen tanıdığı Şahinyanların kitabını büyük bir keyifle okudu ve düzeltmeleri yaptı.

Yıllardır dostluğumuzdan hiçbir şey kaybolmayan, sevgili arkadaşım Nevzat Işıltan, daha önceki kitaplarımda olduğu gibi, kitap eleştirmenliğinden gelen engin alışkanlığıyla öneri ve eleştirilerini kendine uygun uslubuyla getirdi. Bana sadece teşekkür etme hakkını bıraktı.

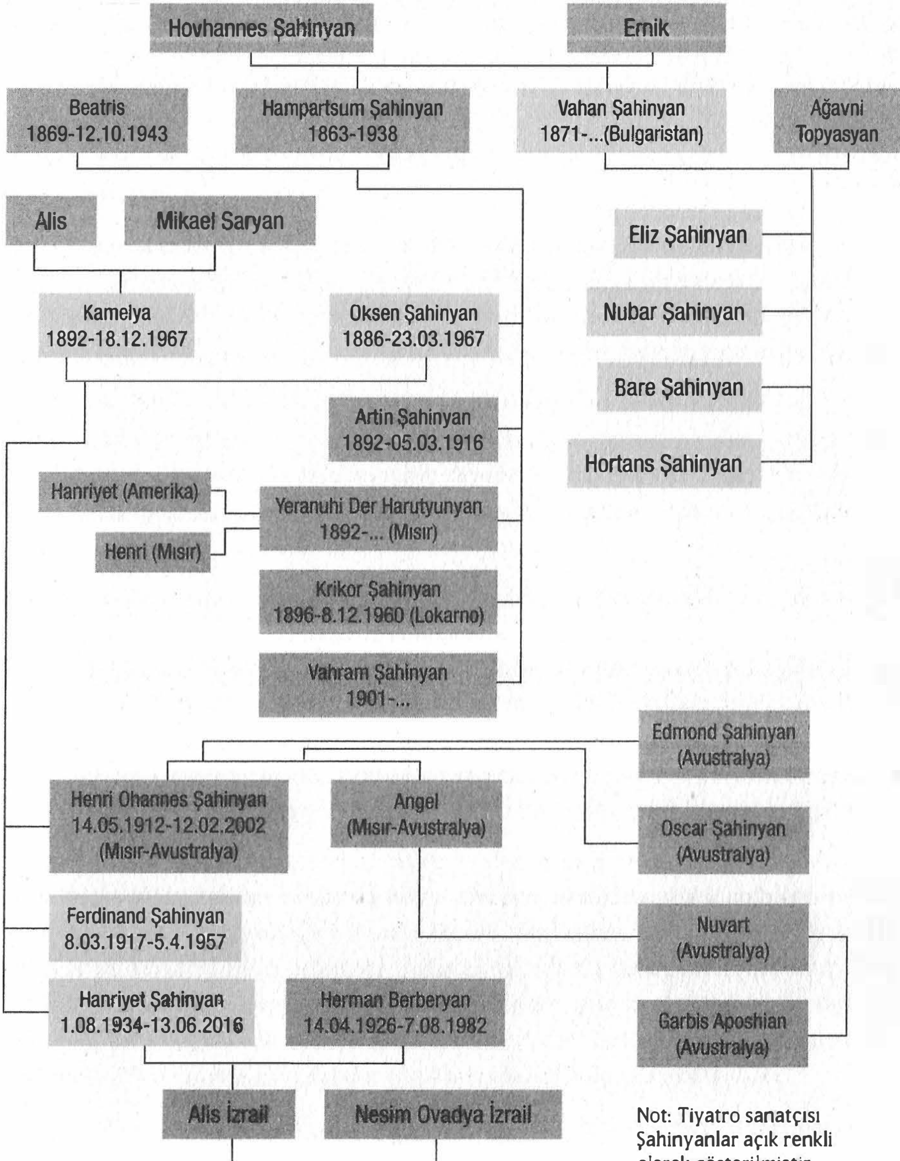
Bu çalışmanın kitaplaştırılması, bgst yayınları arasında yayımlanması için çok emek veren sevgili Duygu Dalyanoğlu'nun katkılarını belirtmeden geçmek mümkün olmaz. bgst'nin temel direklerinden, bir tiyatro sanatçısı, yazarı, yöneticisi olarak Duygu'nun, çok yönlü kişiliğiyle, geleceğin parlak isimleri arasında ve ön sıralarda yer alacağını, hatta şimdiden yer aldığını tespit edebiliyorum.

Ve Şahinyanların varisi olarak sevgili eşim Alis, o olmasaydı benim ne Oksen'den ne de Vahan'dan haberim olabilirdi, ne de onlar gün yüzüne çıkabilirlerdi. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında Alis'in yüzde yüz katkısını görmemek mümkün değil.

Nesim Ovadya İzrail

Mart 2018

OSMANLI VE TÜRKİYE TİYATROSUNDA ŞAHİNYANLAR

Not: Tiyatro sanatçısı Şahinyanlar açık renkli olarak gösterilmiştir.

GİRİŞ

19. yüzyılda sahne sanatları Batı'da önemli mesafeler katetmiş, ünlü sanatçılar yetişmiş ve klasiklerin temelini oluşturan önemli eserler verilmiştir. Tanzimatla birlikte Osmanlı toplumunda da Batı'daki tüm gelişmeler izlenmeye ve bunlara ayak uydurulmaya başlanmıştır.

Batılı anlamda sahne sanatları, Osmanlı toplumunun İslami geleneklerine uygun düşmediğinden, ilk zamanlarda Müslüman kesim içinde gerekli ilgiyi görememiştir. Tanzimatın yetiştirdiği, toplumu Batılılaştırma yanlısı yöneticiler, özellikle tiyatronun gelişmesi ve topluma benimsetilmesi için Ermeni sahne sanatçılarını öne çıkarma yoluna gitmişlerdir.

Avrupa'nın büyük merkezlerinde yaygınlaşan tiyatro ve opera kültürü ile Osmanlı toplumu içinden en erken tanışan, eğitim amaçlı olarak buralara gelen Ermeni gençleri olmuştur. Öğrendikleri yabancı diller sayesinde Batıdaki sahne sanatları gösterilerini takip eden Ermeni öğrenciler için tiyatro ile tanışmalarında bir diğer vesile de ruhani nitelikli Ermeni eğitim kurumları olmuştur.

Venedik'te San Lazzaro Adası'nda bulunan Ermeni Mıkhitarist Manastırı'nda, dini ve seküler eğitim almak üzere, Osmanlı coğrafyasından gelen Ermeni gençlere, aynı zamanda tiyatro kültürü de verilmiştir. 18. Yüzyılda Anadolu ile Venedik arasında gidip gelen Ermeni gençlerinin Türkçe oyunlar yazdıkları ve sahneye koydukları bilinmektedir. Bu gençler eğitimlerini tamamlayıp ülkelerine döndüklerinde, eğitmen olarak görev aldıkları okullarda da belli vesilelerle tiyatro grupları oluşturdukları ve sahneye koydukları oyunları çevrelerinde bulunan izleyicilere, ama Ermenice, ama Türkçe olarak temsil etmişlerdir.

19. yüzyılın ilk yıllarında gelişen bu tiyatro çalışmaları Ermeni toplumu içindeki dar çevrelerde giderek artan bir moda halini almıştır. Henüz bugünkü anlamda tiyatro salonlarına sahip olmayan genç Ermeni tiyatro sevdalıları, varlıklı ailelerden destek görüyor ve bunların geniş evlerinde bulunan salonlarda temsiller veriyorlardı. Zengin Ermeni aileler, evlerindeki geniş salonlarda yazar, şair ve sanatçıların da katıldığı kültür ve sanat toplantılarının yanında, düzenledikleri tiyatro faaliyetleri sayesinde toplumda itibar kazanmakta, modern ve batılı olarak saygı görmekteydiler.

Diğer yandan, İstanbul'a gelen Avrupalı tiyatro ve opera grupları, yabancı dillerde verdikleri gösterileri, giderek düzenli programlar haline dönüştürmüş, ancak bu gös-

teriler daha çok yabancılara ve yabancı dil bilen sınırlı sayıdaki Müslim ve gayrimüslim Osmanlı elitlerine hitap ediyordu. Anlaşılacağı gibi, Batıdan gelen kültür, Osmanlı toplumunun üst kesimini etkisi altına aldıktan sonra, ilerleyen yıllarda yaygınlaşacak ve toplum içinde daha geniş kesimlere doğru ilerleyecekti.

Yüzyılın ikinci yarısında, Osmanlı toplumu içinde Ermeni tiyatro sanatçılarının kurduğu tiyatro toplulukları sahnelerde yer alır. 1850'li yılların sonunda ilk Osmanlı tiyatro topluluğu olarak Şark Tiyatrosu, Beyoğlu'nda temsiller vermeye başlar. Bundan sonra artık aralıksız olarak, inişli çıkışlı, kapanıp açılan birçok tiyatro topluluğu sahnededir. Bu topluluklar Ermeni oyuncu ve yöneticilerden oluşur.

İstanbul'da faaliyet gösteren, Batı'dan gelip kısa veya uzun sürelerle kalarak, gösteriler sunan Fransız ve İtalyan sahne toplulukları ile rekabet eden, boy ölçüşen bu yerli gruplar, Osmanlı yönetici kesiminin de ilgisini çeker. Batı kültürünü almış Tanzimat yönetici bürokrasisi, Türk ve Müslüman tiyatrocuların yetişmesi, Türkçe piyeslerin oynanabilmesi için, Ermeni tiyatroculardan istifade etme fikrini benimser.

Tiyatro sanatında hayli mesafe katetmiş durumdaki Ermeni tiyatrocular, Osmanlı Tiyatrosu/Vartovyan Kumpanyası olarak Güllü Agop'un yönetiminde, 1870- 80 yılları arasında devlet desteğini de alınca, arzu edilen başarıyı yakalamışlar ve bu sanatın topluma yayılmasında öncü olma rolünü üstlenmişlerdir. 19. yüzyılın ortalarında başlayan hareketlilik, son çeyreğinde, Osmanlı Tiyatrosunu oluşturan, Güllü Agop (Hagop Vartovyan)[4] ve Mardiros Mınakyan[5] gibi ve daha birçok sembol isimlerin yönetiminde, Ermeni sanatçıların hâkim olduğu altın bir dönem olur.

İşte bu dönemden itibaren, Osmanlı ve Türkiye tiyatro dünyasında Şahinyan ismi sürekli var oldu: Önce, amca Vahan Şahinyan, 1890'lı yıllarda, dramlarda, tenor olması nedeniyle de müzikal ve operetlerde kendinden bahsettirmeye başladı, ardından yeğen Oksen Şahinyan.

4 Güllü Agop (Hagop Vartovyan) (1840-1902).
5 Mardiros Mınakyan (1836-1920).

VAHAN ŞAHİNYAN

Aktör Vahan Şahinyan'ın doğum tarihi konusunda farklı kaynaklar değişik tarihler verse de 1871'de İstanbul Beşiktaş'ta dünyaya geldiğini kabul edebiliriz.[6] Vahan, Hovhannes ve Ernik Şahinyan'ın çocuğu.

Vahan Şahinyan[7]

Ulaşabildiğimiz resmi kayıtlardan, baba Hovhannes'in de Beşiktaş'ta doğduğunu, ancak daha sonra görevi nedeniyle Bakırköy'e nakil yaptığını anlıyoruz.

---

6 Vahan Şahinyan'ın doğum tarihi olarak Karnig Sdepanyan 1871 tarihini vermektedir.
Karnig Sdepanyan, *Gensagragan Pararan (Biyografik Sözlük)*, 3. cilt, Yerevan, 1990, s. 158; Krikor Damadyan, *Huşamadyan Kadıküği (Kadıköy Hatıratı)*, 2016, cilt 5, s. 1419-1420.
Nışan Beşiktaşlıyan ise Vahan Şahinyan'ın 1873 yılında doğduğunu yazmaktadır. Nışan Beşiktaşlıyan, Teotig, *Amenun Daretsuytsı (Herkesin Yıllığı)1921*, s. 274.

7 Teotig, *Amenun Daretsuytsı (Herkesin Yıllığı) 1913*, Halep, 2008, s. 267.

Kendilerinin Dersaadet'te doğmuş olmalarına rağmen sonradan Makriköy'e [Bakırköy] nakil ettikleri dolayısıyla tarik ve asker bedelinden istisna olmaları gerektiğini bildiren Ohannes Şahinyan ve bazılarının ikamet ve nakil durumlarının Şehremaneti'nce tahkiki.

09/S/1317 (Hicri)/19 Haziran 1899 BOA. DH. MKT. 2212/55 (Belgenin kopyası mevcut)

Bu belgeden baba Hovhannes Şahinyan'ın Dersaadet'te (İstanbul) doğmuş ve sonradan Bakırköy'e taşınmış olduklarını anlıyoruz. Bakırköy, o yıllarda İstanbul dışı kabul edildiğinden, Hovhannes Şahinyan, İstanbul doğumlu olanlar için geçerli olan "tarik [yol vergisi] ve asker bedelinden istisna olma" ayrıcalıklarından yararlanmak için müracaatta bulunmuş. Yani, Beşiktaş'ta doğan Vahan Şahinyan'ın aynı zamanda Bakırköy kökenli olduğunu söylemek mümkün.

Vahan Şahinyan'ın 1865 doğumlu avukat ağabeyi Hampartsum Şahinyan'ın, 10 Mayıs 1924'te İstanbul Barosu'ndan ruhsat talebinde bulunduğu ve tam metnini biraz aşağıda verdiğimiz dilekçesinden, Hovhannes Şahinyan'ın Makriköy'de (Bakırköy'de) barut emini olduğunu öğreniyoruz. "Emin" Osmanlı İmparatorluğu'nda kimi önemli devlet görevlerindeki sorumlu kişilere verilen bir unvan. Şehrin emini olarak günümüzde Belediye Başkanı için kullanılan "Şehremini" unvanında olduğu gibi, "barut emini" unvanı ile ordunun barut ihtiyacını karşılamak üzere kurulan tesis veya tesislerin üst düzey sorumlu kişisi tarif edilmektedir. Baba Hovhannes Şahinyan, Bakırköy'de barut imalatından sorumlu ve Beşiktaş'tan tayinle gelen resmi bir devlet görevlisidir. Torununun çocuğu olan Hanriyet Şahinyan, Hovhannes Şahinyan'ın "barutçubaşı" olduğunu, Bakırköy civarında büyük arazilere sahip olduğunu büyüklerinden duyduğunu anlatmıştır.

Bununla birlikte paylaşılması gereken bir başka bilgi de, Osmanlı Devleti'ne çeşitli alanlarda tam üç asır hizmet vermiş olan ve asıl görevleri barutçubaşılık olan Dadyan Ailesinin durumudur. Hovhannes Şahinyan ile aynı dönemde yaşamış olan Hovhannes Dadyan da II. Mahmut'tan aldığı Barutçubaşı yetki ve unvanı ile Bakırköy'de kurduğu baruthanede devlet için barut üretiminde önemli işler yapmıştır. Bu işlerin karşılığında Hovhannes Dadyan'a padişahın Ataköy'den Florya'ya kadar olan çok geniş arazileri verdiği de bilinen bir diğer gerçektir.

Bu bilgiler biraraya getirilince, Hovhannes Şahinyan'ın, Hovhannes Dadyan'a bağlı olarak barut emini olduğu veya tamamen bağımsız bir başka barutçubaşı olduğu ileri sürülebilir.

Bu bilgiler bizi önsözde bahsettiğimiz Murat Ağa Şahinyan'a götürebilir. Varlıklı Murat Ağa Şahinyan ile yine varlıklı Barut Emini Hovhannes Şahinyan'ın aynı kişi olduğu, Or-

taköy'deki evinde Mıgırdiç Beşiktaşlıyan ve öğrencilerinin tiyatro gösterileri vermesine önayak olduğu gerçeğini doğrulayabilir. Ancak bunu kanıtlamak için bir miktar daha kanıta gerek olduğu da bir gerçek.

Vahan Şahinyan da, ağabeyi Hampartsum Şahinyan gibi öğrenimine Bakırköy Ardzrunyats Okulu'nda başladı. Daha sonra ticaret okulunda (Arevdragan) eğitimine devam etti, ardından telgraf memurluğu yaptı.[8]

Vahan, 1891'de tiyatroya olan sevgisi nedeniyle Samatya'da verilen Ermenice temsillere katıldı. Tiyatro yaşamına başladığında ve sonrasında ise uzun yıllar, Mınakyan ve tiyatro grubundaki pek çok sanatçı gibi Kadıköy'de ikamet etti.[9]

Seyirci sahnede gördüğü bir sanatçıyı, günlük yaşamında da izlemek ister. Oyunun konusu gereği çok kez de idealleştirdiği bir kişiliği canlandıran sanatçının özel yaşamıyla karşılaştırma yapmak ister... Gördüğüm sanatçıların özel yaşamlarına ilgi duymaya başlamıştım... Sanatçıların içinde en sık karşılaştığım, Osmanlı Dram Kumpanyası'nın ikinci jönprömiyesi Şahinyan Efendi'ydi. Kadıköy İskelesine bitişik camlı bir kahve vardı. Onu orada bir masa başında, tavla oynarken izlemek kolaydı...[10]

Hampartsum Şahinyan

Vahan'ın ağabeyi Hampartsum Şahinyan, 1863 yılında İstanbul'da doğmuş olup 1938 yılında vefat etmiştir. Hampartsum, İstanbul Barosu'na 955 numara ile kayıtlı bir avukattır.[11]

Hampartsum Şahinyan'ın avukatlık mesleğini icra etmek üzere ruhsat almak için İstanbul Barosu'na verdiği yazılı müracaat, ailenin kimliğini gösteren önemli bir belgedir.

*Hamparsum veled-i Ohannes Şahinyan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tebaasından Ermeni müteveffa **Ohannes Efendi: Barut emini.***[12]

1281 Dersaadet [1865 İstanbul] doğumlu

Makriköy Ermeni mekteb-i idadisinde ikmal-i tahsil edip Galata Ermeni (Lusavoriç) mekteb-i âlisinde dahi yedi sene tahsil gördükten sonra merhum

---

8 Teotig, *Amenun Daretsuytsı (Herkesin Yıllığı) 1921*, Armenian Library of The Calouste Gulbenkian Foundation, Halep, 2010, s. 274-275; Nışan Beşiktaşlıyan, *Taderagan Temker (Tiyatro Simaları)*, Antilyas, Beyrut, 1969, s. 1107-1108.

9 Nışan Beşiktaşlıyan, a. g. e., s. 162; *Kulis*, 15 Nisan 1952, sayı 128.

10 Muhsin Ertuğrul, *Benden Sonra Tufan Olmasın- Anılar*, Remzi Kitabevi, 2007, s. 73-74.

11 Hampartsum Şahinyan'ın Istanbul Barosu'ndaki kayıtları: http://www.istanbulbarosu.org.tr/AvukatDetail.asp?SicilNo=955
http://www.istanbulbarosu.org.tr/Kaybettiklerimiz.asp?page=84

12 Emin: Osmanlı Imparatorluğu'nda kimi devlet görevlerindeki önemli sorumluluk taşıyan kişilere verilen unvan.

vekil-i şehr Hafız Şehri Efendi'nin maiyetinde bir sene ve bilahire Küçükçekmece kazası nüfus kitabetinde ifay-ı vazife eyledim. Türkçe ve Fransızca lisanlarını okur ve yazarım Rumcayı tekellüm ederim [konuşurum].

1298 [1882] tarihinde Küçükçekmece kazasında nüfus kitabetinde bir sene 1300 [1884] tarihinde mülga Adliye Nezareti'nin emriyle kazay-ı mezkure [adı geçen kazada] istintak [soruşturma] dairesine mülazemeten [stajyer olarak] devam ve hasbel kader mikdar-ı kâfi maaşa nail olamadığımdan terk-i hidmetle icray-ı vekâlete [dava vekili, avukat] mübaşeret [bizzat yaparak] ve 1302 tarihinden şimdiye kadar başka hiçbir işle meşgul olmayarak meslek-i mezkûrda bulunmaktayım.

Şimdiye kadar her ne suretle olursa olsun mahkûmiyetim yoktur.

Yeni Volto Hanı'nda[13] 16, 17 numaralı yazıhanede dava vekili

Şahinyan Hamparsum

(pul üzeri) 10 Mayıs 1340 [10 Mayıs 1924]

Hampartsum Şahinyan, önceki yıllarda İstanbul Barosu'na yapması gereken aidatı ödemediği için baro levhasından çıkarılmıştır. Borçlarını ödeyerek geri alınmasını talep eder.

Dersaadet Baro Heyet-i Daimisi Riyaset-i Âliyesine

Efendim Hazretleri

Çakerleri [kulları] esasen baroya mukayyed [kayıtlı] iken ahiren her nasılsa tediyesi lâzım gelen mahiyeleri [aylıkları] baro sandığına tediye ve tesviye etmediğimden naşi dava vekilleri levhasından tay edilmiş isem de hâlbuki bu kere tarih-i terkinime değin müteraküm maaşlığın defaten tediyesine amade bulunduğumdan levhaya idhalim hakkında muameley-i lüzumiyenin ifası hususu müsterhemdir efendim ol babda.

Sirkeci'de Yeni Postahane karşısında Kazasker Hanı'nda 7 numaralı yazıhanede dava vekili Hamparsum Şahinyan

Şubat 1338 [Şubat 1922]

Baro yönetimi, Avukat Hampartsum Şahinyan'ın müracaatını değerlendirir ve kendisini yeniden baro levhasına dâhil etme kararını alır.

---

13 Yeni Volto Hanı, Eminönü'de 5. Vakıf Han'ın arka tarafında Rahvancı Sokak'ta bulunuyor

Aded-i umumi 658 aded-i hususi 445

Mehâkim-i nizamiyade dava vekâleti ruhsatnamesi

Ruhsatnamesiz dava vekillerine müteallik kanuna tevfikan teşkil olunan heyet huzurunda imtihanı bil-icra ikinci sınıftan dava vekâleti ruhsatnamesi ahzına ehliyeti tebeyyün eden 1881 tarihinde Dersaadet'te mütevellid Hamparsum Şahinyan Efendi

İsim ve künyesi balada muharrer Hamparsum Şahinyan Efendi'ye müdüriyetin 13 Eylül 1326 [26 Eylül 1910] tarihli müzekkeresinde beyan olunan esbab-ı nizamiyeye binaen Devlet-i Osmaniye'nin bil-cümle muhakemesinde dava vekilleri nizamnamesi ahkâmına tevfikan icray-ı vekâlete mezun olmak üzere ikinci sınıfa mahsus olarak ruhsatname itası takarrur etmekle mumaileyhin olvechile vekâlete mezuniyetini havi iş bu ruhsatname tanzim ve ita kılındı.

İş bu ruhsatname tasdik olunur

Nezaret-i Umur-ı Adliye ve Mezhebiye mukabele edilmiştir

(pul üzeri) 13 Mayıs 1340 [13 Mayıs 1924] aslına mutabıktır. Mumaileyhin duyununun [borçlarının] bir kısmının affıyla tecdid-i kaydına [kaydının yenilenmesine] karar verilmiştir.

28 Şubat 1338 [28 Şubat 1922]

Bu yazışmalardan, borçları nedeniyle üyelikten çıkarılan Hampartsum Şahinyan'ın 1922 yılında yeniden baro üyeliğine kabul edildiği anlaşılmaktadır. Ancak 1924 yılında, mesleğini yapabilmek üzere ruhsat verilmesi için yeniden baroya müracaat etmiş olduğu görülmektedir.

Hampartsum öldüğünde, İstanbul Barosuna kayıtlı 2249 üyeden birisidir. Devlete iş yapan Hovhannes'in çocuğu olarak Avukat Hampartsum Şahinyan'ın da eğitimli ve varlıklı bir aileden geldiği söylenebilir.

Hampartsum'un eşi Beatris Şahinyan ise, 1869 doğumlu ve Hapet ile Veronik'in kızı. Beatris'in, Hampartsum'un 1938'de ölümünden sonra, o yıllarda İskenderun'da bulunan oğlu tiyatro sanatçısı Oksen Şahinyan'ın yanına gittiğini ve 1943 yılı Ekim ayının 12'sinde İskenderun'da öldüğünü biliyoruz.

Vahan Şahinyan'ın ağabeyi, Oksen Şahinyan'ın babası Avukat Hampartsum Şahinyan (1863-1938)[14]

Tiyatro Sahnesine Giriş ve Yönetmenlik Denemeleri

1891 Eylül'ünde Samatya'da, geliri yeni vefat eden ünlü tiyatro sanatçısı Bedros Atamyan'ın mezarının yapılmasına ayrılmak üzere genç ve amatör tiyatro sanatçıları bir gösteri düzenler.[15] Aleksadr Duma'nın yazdığı Ahmet Mithat Efendi'nin tercüme ettiği *Amiral Bing* piyesinde Vahan Şahinyan, Bing rolü ile sahnede yer alır. Bing rolü Vahan Şahinyan'ın uzun yıllar devam edecek tiyatro yaşamının ilk rolü olur.[16]

---

14 Nesim Ovadya İzrail arşivi.

15 Teotig, *Amenun Daretsuytsı (Herkesin Yıllığı) 1921*, s. 274-275; Nışan Beşiktaşlıyan, a. g. e., s. 1107-1108.

16 Metin And, *Tanzimat ve İstibdad Döneminde Türk Tiyatrosu 1839-1908* isimli kitabında 1972 yılı baskısının 180'nci sayfasında, 1880 Ramazanında Sultan Ahmet Meydanı'nda Millet Bahçesi'nde

1891 yılında Serovpe Bengliyan[17] ile Küçük İsmail'in, Temaşahane-i Osmanlı Kumpanyası/Osmanlı Opera Kumpanyası isimli müzikli tiyatro topluluğu ile sahneye çıkar. Sesi ve sahne performansı ile iyi bir tenor olarak başarılı olduğunu ispatlar ve I. Tenor olarak gösterilere çıkmaya başlar.[18]

Bengliyan Topluluğu çözülünce, bu gruptaki sanatçılardan, Mikayel Çaprasdcıyan'ın 1891-1892 kış döneminde kurduğu gezici topluluğun kadrosunda Vahan Şahinyan da vardır.[19] Ünlü komedyen ve dans ustası Mikayel Çaprasdcıyan'ın[20], 1891 yılının sonunda Kadıköy'de temsiller vermek üzere kurduğu tiyatro, Osmanlı Tiyatro Topluluğu adıyla oyunlar sahneye koyar.[21]

Vahan Şahinyan, Çaprasdcıyan ile birlikte olduğu bu dönemde, rejisörlük de yapmış ve bazı oyunların hem yöneticisi hem de oyuncusu olmuştur. Mesela 20 Mart 1892 Pazar günü Osmanlı Tiyatro Topluluğu tarafından *Küçük Fromon ve Büyük Risler (Fromon Gırdser yev Risler Yerets)* adlı, Arşag Çobanyan tarafından Ermeniceye tercüme edilen oyun, Vahan Şahinyan yönetiminde Kadıköy Kışlık Tiyatrosu'nda temsil edilir. Ermenice olarak sahneye konulan oyunda Vahan aynı zamanda Lisler rolünü de oynamaktadır.[22]

Arifin Hilesi temsiline ait bir el ilanında, oyuncu kadrosu içinde Şahinyan'ın adını vermektedir. Bu tarihin doğru olmadığını söyleyebiliriz. Bengliyan, Mınakyan ve Şahinyan üçlüsünün birlikte olması ve Ramazan tarihinden, bu gösterinin 1893 yılının ilkbahar aylarında olduğu sonucuna vardık.

17 Serovpe Bengliyan (1835-1900): Beyoğlu'nda fakir bir Ermeni ailenin oğlu olarak dünyaya geldi. Hiç eğitim almadı. Çeşitli işlere girip çıktı. 1857'de Hasköy'de Mağakyan ve Acemyan'ın kurdukları tiyatroda amatör olarak çalışmaya başladı. Şark Tiyatrosu'nun suflörü Romanos Sedefçiyan'dan 25 yaşındayken Ermenice okuma yazma öğrendi. 1861'de Ekşiyan'ın ekibiyle İzmir'e gitti ve Vaspuragan tiyatrosunda oynadı. Ekşiyan'ın sahneden ayrılışıyla 1864'de Şark Tiyatrosu'na, 1866'da Naum Tiyatrosu'na geçti. Üsküdar'da Aziziye Tiyatrosu'nda sahneye çıktı. 1867'de Güllü Agop'la çalışmaya başladı ve 1878'e kadar sürekli olarak bu ekiple beraber çalıştı. Bu tiyatrodaki en önemli rolleri *Monte Kristo*'da Edmond Dantes, *Cesar Borgia*'da Miciletto, *Teresa*'da Baron de Laune, *Lucy Didier*'de Sarzenne, *Angelo Mailipierrie*'de Angelo, *Paul ve Virginie*'de Alphonso'dur. Bengliyan, 1878'den 1887'ye kadar süren, nota bilen bir tek elemana bile sahip olmayan ve kendi adıyla anılan bir operet kumpanyası kurdu. Genellikle Takvor Nalyan'ın başrol oynadığı Offenbach, Donizetti gibi batılı bestekârların, nispeten kolay ama demode olmayan operetleri sahnelenirken, önemli bir çıkış yapmış ve telif eser olarak sahnelenen Dikran Çuhacıyan'ın *Arif'in Hilesi, Köse Kâhya, Leblebici Horhor* operetleri çok büyük beğeni kazanmıştır. Kusursuz bir şarkıcı olarak operetlerde I. Bas rollerini üstlendi. Mınakyan, Güreğyan, Kuyumcuyan, Çaprasd, Şazik, Arusyak, Ağavni, Zabel, Siranuş Hanım gibi oyuncularla kadrosunu güçlendiren Bengliyan, 1887'de grubu ile Mısır'a gitti. Hidiv Tevfik Paşa'nın korumasında oyunlar oynadı. Burada vefat etti. (Ayrıntılı bilgi için, bakınız; Şarasan, *Türkiye Ermenileri Sahnesi ve Çalışanları*, bgst yayınları, 2008, s. 55-67)

18 Metin And, a. g. e., s. 192, 423; Metin And, *Osmanlı Tiyatrosu-Kuruluşu, Gelişimi, Katkısı*, Dost Kitabevi, 1999, s. 222-223.

19 Metin And, *Osmanlı Tiyatrosu*, s. 237; Teotig, *Amenun Daretsuytsı 1921*, s. 274-275, 280.

20 Mikayel Çaprasdcıyan (1848-1907).

21 Şarasan, *Türkiye Ermenileri Sahnesi ve Çalışanları*, s. 136.

Arevelk, 10 Mart 1892, *Hayrenik*, 10 Mart 1892, *Masis*, 10 Mart 1892, Aktaran: Pars Tuğlacı, *Tarih*

Ancak 1890'lı yıllar, Ermeni tiyatrosunun gerileme ve dağılma dönemidir. Özellikle İstanbul'da bir sönüş devresi yaşanmaktadır. Ermenice oyunlar üzerinde Osmanlı yönetiminin engelleyici tutumları, aynı zamanda ülke genelindeki Ermeni sorununun tırmanışı ile artmıştır. Pek çok tiyatro topluluğu bu yıllarda ülke içi ve dışında turnelere çıkarak krizi aşmaya çalışır. Çaprasdcıyan'ın da gücünün iyice azaldığı bu dönemde Vahan Şahinyan, oyuncu ve rejisör olarak ona destek verme çabasına girer.

27 Mart 1892 günü Osmanlı Tiyatro Topluluğu tarafından *Manastır Değirmeni veya Şanssız Vartuhi (Menasdani Ağorin gam Anpağd Vartuhin)* adlı Ermenice oyun, Vahan Şahinyan yönetiminde Kadıköy Tiyatrosu'nda temsil edilir. Ancak tiyatro ortamındaki durgunluğun da etkisi ile sahneye koyduğu bu ve diğer oyunların yönetmenliğinde fazla başarılı olmaz. Aynı zamanda bir tiyatro eleştirmeni olan tanınmış yazar Krikor Zohrab[23], karamsar bir bakışla Osmanlı Ermeni Tiyatrosunun durumunu ümitsiz ve ölümcül olarak değerlendirir. 31 Mart 1892 tarihli bir köşe yazısında *Manastır Değirmeni* adlı oyunu kastederek *"seyirciler öyle azdı ki, kendilerini manastırda sandılar"* diye yazar.[24]

Vahan Şahinyan'ın rejisörlük yaptığı bu dönemde sahneye koyduğu oyunlardan biri de, Osman Nuri ve M. Muslihiddin'in sözlerini yazdığı, müziğini Muzıka-i Hümayun'dan Kemani Haydar Bey'in[25] bestelediği *Pembe Kız* isimli müzikli oyundur.[26] Kendisinin oyunda rol alıp almadığı bilinmemekteyse de, müzikallere olan tutkusunun bu oyunla yeniden kendini gösterdiği anlaşılmaktadır.

Aynı yılda Tovmas Fasulyacıyan[27] da yeni bir ekip oluşturmuş, Kadıköy ve Üsküdar'da Ermenice gösteriler dizisine başlamıştır. Yılın ilk aylarında Çaprasdcıyan grubu ile birlikte sahneye çıkan Vahan Şahinyan, yaz aylarına gelince Fasulyacıyan topluluğunun oyun kadrosuna dahil olur. Ekibin en iyi elemanları olan Siranuş[28] ve Tıryants'ın[29] yanında 1892'nin yaz aylarında Vahan Şahinyan'ın da rol aldığını görüyoruz.[30]

Boyunca Batı Ermenileri 1891-1922, c.3, 2004, s. 20.

23 Krikor Zohrab için bakınız: Nesim Ovadya İzrail, *1915 Bir Ölüm Yolculuğu Krikor Zohrab*, Pencere Yayınları, 2011.

24 Krikor Zohrab, *Masis*, 31 Mart 1892, Aktaranlar: Metin And, *Osmanlı Tiyatrosu*, s. 237, 281; Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri 1891-1922*, c. 3, s. 20; Karnig Sdepanyan, *Urvakidz Arevmıdahay Tadroni Badmuyun (Batı Ermeni Tiyatrosu Tarihi Taslağı)*, Erivan, 1969, c. 2, s. 343.

25 Kemani Haydar Bey (1846-1904)

26 Metin And, *Tanzimat ve İstibdad Döneminde Türk Tiyatrosu 1839-1908*, s. 461; Metin And, *Bir Tanzimat Opereti: "Penbe Kız"*, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/13/1184/13700.pdf (12.03.2014)

27 Tovmas Fasulyacıyan (1843-1903).

28 Siranuş (Merope Kantarcıyan) (1857-1932)

29 Tavit Tıryants (1840-1899).

30 Şarasan, *Türkiye Ermenileri Sahnesi ve Çalışanları*, s. 74.

8 Ağustos 1892'de Dersaadet Osmanlı Tiyatro Topluluğu tarafından *Paris Eskicisi (Parizi Hınavacarı)* adlı Ermenice oyun Tovmas Fasulyacıyan yönetiminde Taksim Bahçesi Tiyatrosu'nda temsil edilirken oyuncu kadrosu şöyledir: Tovmas Fasulyacıyan (Janol), Siranuş (Mari Titiye), Vahan Şahinyan (Bervil), Harutyun Aliksanyan[31] (Hofman) ve Kınar Sıvacıyan (Kler Hofman).[32]

Marguerite Gautier'i canlandıran Siranuş ve Jorj Duval rolünde Tovmas Fasulyacıyan ile birlikte 19 Aralık 1892'de Kadıköy Tiyatrosu'nda *Kamelyalı Kadın (Kameliazart Diginı)* oyununda başrolde, çiçekçi genç bayana âşık olan Hukukçu Arman Duval rolünü Vahan Şahinyan üstlenir.[33] Ünlü sanatçı ve yönetmen Tovmas Fasulyacıyan'ın sahneye koyduğu *Kamelyalı Kadın* oyununu izlemeye gelen Krikor Zohrab, bu sefer Ermeni Tiyatrosunun yeniden ayağa kalkmakta olduğunu görerek memnuniyetini ve desteğini ifade etmek üzere oyunun sonunda kulise giderek, oyuncuları başarılı oyunundan dolayı tebrik eder. Ardından, özellikle başroldeki sanatçı Siranuş'u ve oyunu öven iki makalesi *Hayrenik*'te peş peşe yayımlanır.[34]

Aralık 1892'de Tovmas Fasulyacıyan'ın sahneye koyduğu bir diğer oyun Moliere'in *Hastalık Hastası* isimli piyesi olur. Fasulyacıyan'ın Argan rolünü oynadığı oyunda Vahan Şahinyan da sahnede yer alır. Basın *Küçük Fromon ve Büyük Risler* oyunundan unutamadığı Şahinyan'dan yine beğeniyle söz eder.[35]

Her şeye rağmen, Tovmas Fasulyacıyan ve grubu, seyirciden beklediği ilgiyi bulamamıştır. 1892 yılındaki bu gösterilerden sonra hayal kırıklığı içindeki Fasulyacıyan İstanbul'u terk edecek ve vefat edeceği 1901 yılına kadar Bulgaristan, Romanya gibi Balkan ülkelerinde temsiller verdikten sonra son durağı İskenderiye olacaktır.

Evleniyor

Vahan Şahinyan, Bengliyan Tiyatro Topluluğu ile çalıştığı dönemde, 1890'lı yılların başında Ağavni Topyasyan ile evlenir.[36] Bu evlilikten 31 Mayıs 1902'de Eliza-Zaruhi (tiyatro sanatçısı), 3 Nisan 1906'da Mari-Hortans (küçük subret[37]), daha sonra da Berc

31 Harutyun Aleksanyan (1857-1917)

32 *Hayrenik*, 11 Ağustos 1892, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 24.

33 Teotig, *Amenun Daretsuytsı 1921*, s. 274-275; *Masis*, 17 Aralık 1892; *Hayrenik*, 19 Aralık 1892, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 26.

34 Krikor Zohrab, *Hayrenik*, "Digin Siranuş" (Bayan Siranuş), 19 Aralık 1892 ve *Hayrenik*, "Kadı Küği Taderagan Nergayatsumı" (Kadıköy'de Bir Tiyatro Gösterisi), 21 Aralık 1892, Krikor Zohrab, "Yerger" (Eserler), Antilyas, 1988, s. 308-313.

35 *Hayrenik*, 1892, sayı 338, Aktaran: Metin And, *Osmanlı Tiyatrosu*, 1999, s. 247-248.

36 Nışan Beşiktaşlıyan, Teotig 1921, s. 274-275'te Vahan Şahinyan'ın Alman bir bayanla evlendiğini yazmıştır.

37 Tiyatroda, yaramaz, tasasız, dedikoducu, cilveli ve hafif şuh, genellikle hizmetçi kız rolünde bir karakter.

(suflör) ve Nubar (tiyatro sanatçısı) olmak üzere dört çocuğu dünyaya gelir.[38] Böylece Şahinyan ailesine yeni tiyatrocu aktörler ve aktrisler katılmış olur. Vahan Şahinyan'ın adına Kadıköy Surp Takavor Kilisesi'nin 1908'in mahallelileri listesinde rastlıyoruz. 1913 sayımı kilise resmi kayıtlarına göre Bahariye'de ikamet etmektedir.[39]

Operet Topluluğu Kurma Girişimi

Fasulyacıyan Topluluğu ile beraber sahneye çıkmaya devam ederken, 1892 yılı, müzikal oyun sahneye koyma girişimi konusunda Vahan Şahinyan için önemli hamleler yapacağı bir yıl olur. 1860'lı yıllarda yakaladığı teatral faaliyeti ve yaratmış olduğu müzikli oyunlarıyla efsaneleşen büyük besteci Dikran Çuhacıyan'ın gittiği yoldan gitmeye karar verir.[40] Çuhacıyan'ın Opera Tiyatrosu topluluğuyla başlattığı lirik tiyatro tarzını sürdüren Serovpe Bengliyan, daha sonra Bengliyan-Mınakyan ve Bengliyan-Küçük İsmail birlikteliğindeki topluluklarla devam etmiştir. Bu toplulukların içinde yer almasıyla birlikte, bireysel girişimleri ile daha sonra, bu geleneği sürdürmeye çalışan Ermeni sahne sanatçılarından biri de Vahan Şahinyan olur.[41]

Daha önce yönetmenlik denemeleri yapan Vahan Şahinyan, 1892'nin yaz aylarında kurduğunu ilan ettiği operet topluluğu ile adından söz ettirir. Operet topluluğunun zengin oyuncu kadrosu ve bir o kadar görkemli oyun programı *Levant Herald* gazetesinin 5 Ağustos 1892 tarihli nüshasında geniş bir şekilde yayımlanır.

Operet topluluğunun genel yönetmeni Vahan Şahinyan'dır. Sahne yönetmeni Serovpe Bengliyan, çalıştırıcısı Tovmas Fasulyaciyan'ın olduğu toplulukta, Luigi ve Daniel'in yönetiminde 16 kişilik orkestra kadrosu bulunmaktadır. Vahan Şahinyan yönetmen olmanın dışında, kadroda hafif tenor olarak yer alır.

Oldukça geniş kadroda yer alan sanatçılar şunlardır:

Kadınlar: Siranuş (hafif), Koharik Şirinyan (operet şarkıcısı), Araksi Şirinyan (mezzo soprano), Rejina Seferyan (II. operet şarkıcısı), Baydzar Fasulyaciyan (Desclauzas).

Erkekler: Vahan Şahinyan (hafif tenor), Emmanuel (operet tenoru), Yervant Bengliyan (güçlü bariton), Papazyan (hafif bariton), H. Bengliyan (komik tenor), Giovanni (I. komik), İpipan (II. tenor), Aşot (II. bariton), Yeramyan (III. tenor) ve 17 erkek, 8 kadından oluşan koro.

---

38 Nışan Beşiktaşlıyan, Teotig 1921, s. 274-275.

39 Krikor Damadyan, *Huşamadyan Kadıküği (Kadıköy Hatıratı)*, 2016, cilt 5, s. 1418 dipnot ve 1419-1420; Teotig, *Amenun Daretsuytsı (Herkesin Yıllığı) 1921*, s. 274-275; Nışan Beşiktaşlıyan, *Taderagan Temker*, s. 1107-1108.

40 Mehmet Fatih Uslu, *Çatışma ve Müzakere. Osmanlı'da Türkçe ve Ermenice Dramatik Edebiyat*, İletişim, 2014, s. 57.

41 Metin And, *Osmanlı Tiyatrosu*, 1999, s. 103.

Repertuarda yazılan oyunlar: *Carmen, Le Grand Mogol, Girofle-Girofla, La Belle Helene, La Mascotte, La Mariée du Mardi Gras, Orphée aux Enfers, Boccace, Les Cloches de Corneville, Sennent d'Amoor, Petit Duc, Petit Faust, Mme l'Archiduc, La Gamine de Paris, Les Bains de 'Trouville, La Vie Parisienne, Miss Helyett, La Perichole, Barbe Bleu, Le Jour et la Nuit, Si J'étais Riche, Le Coeur et la Main, Les Brigands, La Fille du Tamboor Major, La Fille de Mme Angot, La Jolie Parfumeuse, L'Oncle Celestin, Les Noces d'Olivette, Rip-Rip; Türkçe operetler: Pembe Kız, Zemire, Leblebici Horhor Ağa, Zeybekler, Arif, Köse Kâhya, Köroğlu.*

Ömrü kısa olan bu operet topluluğu, ilan edilen gösterişli listedeki oyunlardan ancak birkaç tanesini sahneye koyabilmiştir. Nişantaşı Şafak Tiyatrosu'nda (Orora Tiyatrosu) Serovpe Bengliyan yararına verilen temsile Zabel Hekimyan[42] Hanım da katılmıştır.[43]

Bakırköy, Kadıköy, Büyükada, Nişantaşı gibi semtlerde yapılan gösterilerden sonra, topluluk kurulduğu aydan bir sonraki ayda dağılmıştır.[44]

Bundan sonraki günlerde, Şahinyan'ın operet topluluğu için adını verdiği sanatçılar, hem dramatik, hem lirik temsiller veren Mınakyan ve Küçük İsmail Efendi Kumpanyalarının duyurularında yer alır.[45] İlginç olan, iki topluluğun da varlığını sürdürdüğü bugünlerde, aynı *Pembe Kız* operetinin, her iki kumpanya tarafından temsil edilmiş olmasıdır.[46] Bu *Pembe Kız* temsillerinden birisi Nişantaşı Şafak Tiyatrosu'nda, öteki Büyükada'da verilmiştir.

Şahinyan, bir yanda dramlarda rol alırken, diğer yanda müzik-operet çalışmalarını sürdürür. Yaz aylarında başlayan ve yazlık mekânlarda yapılan gösterilerin devamı olarak, Şahinyan 1893 yılının ilk aylarında etrafına topladığı sanatçılarla yaptığı provaların sonucunda, Şehzadebaşı'da Letafet Apartmanı'nın bulunduğu köşedeki salaş bir tiyatroda bütün bir Ramazan (19 Mart-17 Nisan 1893) boyunca operetler sahneye koyar. Gedikpaşa Tiyatrosu'nda evvelce temsil edilen meşhur Fransız opera komiklerini tekrar oynayan heyette Vahan Şahinyan (Tenor), Yervant Bengliyan (Bariton), Koharik Şirinyan (Prima donna), Araksi Şirinyan (mezzo Soprano-Subret), Rejina Seferyan (Subret), Bedros Baltazar ve Mikayel Çaprast (komik) görev almıştır.

Aynı ekibin, birkaç sene sonra yine Şehzadebaşı'da Milli Sinema'nın bulunduğu bir başka salaş tiyatroda (tahminen1895-1896) Bizet'nin meşhur Karmen opera komiğini, iki ay devam eden bir çalışmadan sonra çıkardığını, temsilin musiki hazırlıklarını Ha-

42 Zabel Hekimyan (1856-1938).
43 *Levant Herald*, 10 Ağustos 1892, Aktaran: Metin And, *Tanzimat ve İstibdad Döneminde Türk Tiyatrosu 1839-1908*, s. 194.
44 Metin And, a. g. e., s. 193-194.
45 *Levand Herald*, 20 ve 25 Ağustos 1892, Aktaran: Metin And, a.g.e. s. 194.
46 *Levand Herald*, 10 Ağustos 1892, Aktaran: Metin And, a.g.e. s. 194.

rutyun Sinanyan ile Luici isimli bir İtalyan'ın yaptığını, fakat temsilin tutmadığını ve ancak iki defa oynandığını, Bedros Baltazar ve Rejina Seferyan anlatmıştır.[47]

Bu gösterilerin düzenlenmesinde ve oyuncu kadrolarının oluşturulmasında, müzikli oyunlara olan derin sevgisi ile Vahan Şahinyan'ın baş görevde yer aldığı görülür.

Mınakyan Kumpanyasına Katılıyor

Bir yandan Tovmas Fasulyacıyan'ın Dersaadet Osmanlı Tiyatro Topluluğu'nun dağılması, öte yandan yaptığı hamle ile kurmayı tasarladığı operet topluluğunun çok kısa zamanda sonuç vermemesi üzerine, Vahan Şahinyan, Mardiros Mınakyan'ın tiyatro topluluğuna katılır.

Mınakyan 1892 yılında bir ara oyuncu sıkıntısı çeker ve Küçük İsmail Topluluğu ile birleşir. Küçük İsmail'in operete başlama isteğini geri çevirmek üzere, Mınakyan, Hagop Vartovyan'ın durumunu örnek alarak, daha önce operet yapanların aldığı sonuçları anlatıp ikna etmek için boşuna gayret eder. Ancak ısrarlar sonunda *Karmen*'i prova etmeye başlarlar. Bu gösteri için primadonna Koharig Şirinyan, tenor Sdepan Agayan ve tenor Vahan Şahinyan topluluğa dâhil edilir. *Karmen*'in provaları biter, gösteriler başlar. Ancak hasılat yoktur, ikinci ve üçüncü defa temsil edildiğinde de aynıdır.[48] *Karmen* operası sadece Vahan Şahinyan ile Mınakyan'ın yollarının kesişmesine vesile olmuştur.

Mardiros Mınakyan, 1893 yılı başında oluşturduğu bu yeni grup ile Ermenice oyun oynamak üzere izin alır. 14 Şubat 1893'te Pera'da Verdi Tiyatrosu'nda Osmanlı Dram Kumpanyası tarafından 5 perdelik *Boyacı veya Suç ve Pişmanlık (Nergararı gam Meğk yev Abaşav)* adlı Ermenice oyun temsil edilir. Temsile Bedros Baltazaryan (Huliane), Vahan Şahinyan (Izkon), Mardiros Mınakyan (Tovmas), Satenik Mınakyan (Izko'nun annesi), Zabel Hekimyan (Negdar), Serovpe Bengliyan (Tripon), Yervant Bengliyan (Tripon'un zevcesi), Mikayel Çaprasdcıyan isimli oyuncular katılır.[49]

Böylece Vahan Şahinyan, Mınakyan ile aynı sahnede yer almaya başlar. Vahan Şahinyan'ın asıl sahne hayatının Mınakyan tiyatro grubu ile başladığı söylenebilir. Mınakyan grubunda Vahan Şahinyan ikinci âşık[50] ve şıpsevdi rollerinde çok tanınmış

47 Burhan Arpad, *Opera ve Operet Tecrübeleri*, Perde ve Sahne, Nisan 1942, sayı 13.

48 Mardiros Mınakyan, 50'nci Yıl Jübile Broşüründen, 1912; Sımpad Tavityan, *Osmanyan Tadron (1882-1908) Mınakyan Varçutyun (Osmanlı Tiyatrosu (1882-1908) Mınakyan Yönetimi)*, 1926, Teotig, *Amenun Daretsuytsı* 1927, s. 419.

49 Nışan Beşiktaşlıyan, a. g. e., s. 162; *Arevelk*, 15 Şubat 1893, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 39.

50 Rupen Binemeciyan, Osmanlı Dramatik Kumpanyası'nın birinci âşığıydı. İkincisi Vahan Şahinyan, üçüncüsü Dülgeryan'dır. (Yervant Tolayan'ın Anıları, *35 Yıllık Tiyatral ve Editöryel Hatıralar*, c. 1) https://baronyanveodyanisahnelemek.wordpress.com/35-yillik-tiyatral-ve-editoryel-hatiralar-i-cilt/

bir aktör olur.[51] Bu katılım, Şahinyan için çok uzun sürecek bir beraberliği getirecektir. Mınakyan tiyatro grubunda yer alan oyuncu kadrosunun asıl ve değişmez isimleri arasında Vahan Şahinyan'ın ismi her zaman yer almıştır.[52] Arada zaman zaman farklı çıkışları olsa da, Mınakyan'ın dram türü oyunlara ağırlık veren tarzı, Vahan Şahinyan'ın da kişiliği ile bütünleşen bir tarz olacaktır. Birçok şehirdeki turnelere katılır, bu arada Filibe'ye gider. 1922'de Osmanlı ülkesini terk edip gideceği Bulgaristan ile Vahan Şahinyan arasında ilk tanışma bu vesile ile olur.[53]

Mınakyan Kumpanyasında en çok tanındığı ve başarılı olduğu roller; *İki Yetim Kız (Yergu Vorpuhiner)* piyesinde Roje, *Paris Cinayetleri (Parizi Vocırneri)* piyesinde Oktav Gava, *İman, Ümit, Sevgi (Havadk, Huys, Ser)* piyesinde Alber, *Monte Kristo* piyesinde Monte Kristo, *Demirhane Müdürü (Tarpınotsabedı)* piyesinde Philip, *Suzan İmber* piyesinde İmber, *Fanfan Clodine* oyununda Lalbıvaz rolleridir.[54]

9 Nisan 1893'te Osmanlı Tiyatro Topluluğu tarafından *Karanlık Tabakalar veya Sözle İftira (Mut Khaver gam Pampasank)* adlı Ermenice oyun Tovmas Fasulyacıyan yönetiminde Üsküdar Tiyatrosu'nda temsil edilir. Temsile Kınar Sıvacıyan (Armig), Satenik Mınakyan (Takug Dudu), Mardiros Mınakyan (Hampartsum), Arşag Sıvacıyan (Onnik), Mıgırdiç Bengliyan (Vartug), Baydzar Fasulyaciyan (Antaram), Azniv Mınakyan (Varvar), Serovpe Bengliyan (Der Zakios), Vahan Şahinyan (Dr. Aramyan), Tovmas Fasulyacıyan (Der-Papgen) ve Araksi Şirinyan (Nunig) adlı oyuncular katılırlar. Oyun, aynı zamanda Pera ve Kadıköy Tiyatrolarında da temsil edilir.[55]

1894-1896 yılları, Abdülhamit'in baskıcı rejimine karşı gelişen, bir yandan demokrasi talep eden, diğer yandan milli talepler içeren Ermeni hareketlerinin çok sert bir şekilde bastırıldığı yıllardır. Gerek Ermenilerin yoğun olarak yaşadıkları Doğu Anadolu'da, gerekse büyük şehirlerde Ermeni toplumu büyük baskı altına girmiş, bu da büyük çoğunluğunu Ermeni sanatçıların oluşturduğu tiyatro gösterilerini durma noktasına getirmiş, Türkçe dışındaki dillerde ve tabii ki Ermenice tiyatro oynama yasağı konulmuştur.[56]

Osmanlı Dram Kumpanyası, 1895 yılı yaz tiyatro sezonunda Nişantaşı'nda Aurore (Şafak) Tiyatrosu'nda birbirinden güzel piyesleri sahneye koyar. Şişli, Nişantaşı, Pangaltı

Sımpad Tavityan, *Osmanyan Tadron (1882-1908) Mınakyan Varçutyun (Mınakyan Yönetiminde Osmanlı Tiyatrosu (1882-1908))*, 1926, Teotig, *Amenun Daretsuytsı 1927*, s. 422; Nışan Beşiktaşlıyan, a. g. e., s. 862; Nışan Beşiktaşlıyan, *Allksanyan*, 1925, Paris, Teotig, Amenun Daretsuytsı 1926, s. 426.

52 Nışan Beşiktaşlıyan, a. g. e., s. 178.

53 Nışan Beşiktaşlıyan, a. g. e., s. 1107-1108.

54 Teotig, *Amenun Daretsuytsı 1921*, s. 274-275; Nışan Beşiktaşlıyan, a. g. e., s. 1107-1108.

55 *Hayrenik*, İst, 10 Nisan 1893, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e. s. 40.

56 Ahmet Fehim, *Sahnede Elli Sene*, s. 84.

ve hatta Beyoğlu halkının rağbet ettiği bu tiyatroda sahnede rol alan Mınakyan, Hekimyan Hanım büyük alkışlar alırken, diğer sanatçılardan Siranuş, Koharik ve Araksi Şirinyan kardeşler, tenorlar Vahan Şahinyan ve Sdepan Agayan, bariton Yervant Bengliyan, bas Baronyan, bas-komik Mikayel Çaprasd da çok başarılı bir yaz sezonu yaşarlar.

Dramatik tiyatro ve operet alanında gösteriler veren kumpanya Eylül ayından başlayarak yıl sonuna kadar İstanbul dışına turneye çıkar.[57]

Tiyatro gösterileri bakımından 1896 yılının ilk ayları tamamen durgun geçer. Ancak yılın ortalarından itibaren tiyatro alanında başlayan kıpırdanma, siyasi gerilim açısından ülkenin daha ılımlı bölgelerinden başlar. Bu bölgeler Ege ve Rumeli'dir.

Bu arada dağılan kadronun küçük bir bölümü ile Mınakyan Kumpanyası temsiller vermek üzere 8 Eylül 1896'da İzmir'e gelir.[58] Ahmet Fehim, anılarında 1896 yılı yaz döneminde Mınakyan ve grubu ile birlikte İzmir'e gittiğini anlatır:

> *8 Eylül 1896'da İzmir'e geldik. Bir iki gün hazırlıktan sonra, Kordon'da, Kukuli büyük yazlık tiyatroda oyunlara başladık. Toplulukta erkeklerden: Minakyan, Binemeciyan, Büyük Şahinyan[59], Aleksanyan, Yaldızcıyan, Sisak, Aram Minakyan, Aksesuarcı Mihran Garinyan; kadınlardan da, Madam Aznif'le, Madam Binemeciyan vardı. Grubumuz çok küçük ve kadın bakımından hayli fakirdi... Bütün o ağır ve yorucu melodram oyun dizisinden Kırmızı Cüzdan, Balmumcu ve Ekmekçi Kadın oyunlarını başarıyla oynayabiliyorduk.*

Grup İzmir'den sonra 1896-97 kışında önce Selanik'te, daha sonra Kavala'da temsiller verir. Buradan gemiyle tekrar döndükleri İzmir'den sonra, 1897 yaz döneminde İstanbul'un yazlık tiyatro bahçelerinde temsiller verir.[60]

Mınakyan Tiyatrosu İstanbul'da

1897 yaz sezonunda Vahan Şahinyan'ın dahil olduğu temsillerden birkaç örnek verilebilir. 24 Temmuz 1897'de Üsküdar Fıstıkağacı Beyler Bahçesi Tiyatrosu'nda 5 perdeden oluşan *Kamelyalı Kadın (Kamelyazart Diginı)* adlı dram ve *Çifte Harem Ağaları* oyunları Türkçe olarak temsil edilir. İlk temsilde Vartiter Felekyan Hanım (Kamelyalı Kadın), Büyük Şahinyan (Arman), Haygaram (Peder Düval) ve Babayan (Sengodans)

57 *Stamboul*, 17 Eylül 1895.

58 *Arevelyan Mamul*, İzmir, 15 Ekim 1896, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 117

59 Ahmet Fehim'in, Vahan Şahinyan için Büyük Şahinyan demesini, ileriki yıllarda tiyatro dünyasına katılan yeğeni Küçük Şahinyan veya Oksen Şahinyan ile karışmasını önlemek için kullandığını düşünebiliriz.

60 Ahmet Fehim, a. g. e., s. 85; Metin And, *Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu 1908-1923*, s. 215.

rollerini paylaştılar. Bu kadro ile aynı yerde ve aynı oyunlar 26 Temmuz 1897'de tekrar edilir.

25 Temmuz 1897'de, yani ertesi gün de yine aynı topluluk tarafından ve aynı yerde *Sahte Dilenci* adlı 4 perdeden oluşan Türkçe komedi piyes sahneye konulur.[61]

Bütün bu faal görünümün gerisinde, düşük ve belirsiz bir gelirle yaşamlarını sürdürmeye çalışan tiyatro sanatçıları vardı. Ellerine geçen dar gelirlerine katkı sağlamak üzere, zaman zaman bazı sanatçılar adına, geliri kendilerine bırakılmak üzere özel gösterimler düzenleme geleneği bulunuyordu. Hatta bazen bu gösterilerin giriş fiyatları serbest bırakılarak, sanatçıların sevenleri tarafından biletlerin daha yüksek bedellerle satın alınmasına imkân verilirdi. Buna örnek olarak, 30 Kasım 1897'de Mardiros Mınakyan yönetimindeki Tiyatro-i Osmanî Kumpanyası tarafından Pera'daki Concordiya Tiyatrosu'nda 5 perdeden oluşan *Güzel Amelya* adlı oyun, topluluğun sanatçıları Yaldızcıyan Efendi ve Vahan Şahinyan yararına temsil edilmişti.[62]

7 Aralık 1897'de Osmanlı Dram Tiyatrosu (Tiyatro-i Osmani) tarafından Mardiros Mınakyan'ın tercüme ettiği *Kıskançlık Belası (Nakhantsutyan Portsank)* adlı 5 perdeden oluşan Türkçe oyun, yine Mardiros Mınakyan yönetiminde Pera'daki Concordiya Tiyatrosu'nda tiyatro sanatçısı Sancakcıyan yararına temsil edilir. Temsile Rupen Binemeciyan (Marki Simian), Mardiros Mınakyan (Ambruaz), Kevork Holasyan (Kont Lormel), Dikran Sancakcıyan (Sepastien), Mihran Garmiryan (Bombinion), Zabel Hekimyan (Mari- Roz), Satenik (Hursulana), Azniv Mınakyan (Luiz), Vahan Şahinyan (Röne), Krikor Çobanyan (Kosat), Yetvart Çaprasdcıyan (Kator), Aleksandr Yaldızcıyan (Rober), A. Garmiryan (Jorj), Ağavni Binemeciyan (Minyon), K. Baronyan (Bir uşak) ve Mari (Marion) adlı oyuncular katılır.[63]

14 Aralık 1897'de Osmanlı Dram Kumpanyası, *Masum Jak* adlı oyunu Mardiros Mınakyan yönetiminde Pera Concordiya Tiyatrosu'nda temsil eder. Temsile Mardiros Mınakyan (Pier Jerar), Kevork Holasyan (Diuroze), Aleksandr Yaldızcıyan (Hanry Lavrerdak), Rupen Binemeciyan (Jorj), Krikor Çobanyan (Polit), Dikran Sancakcıyan (Edvar), K. Baronyan (Matife), Vahan Şahinyan (Bir Memur), A. Garmiryan (François), Araksi Şirinyan (Masum Jak), Zabel Hekimyan (Jan Mari), Eliza Binemeciyan (Sesil), Azniv Mınakyan (Kontes), Satenik (Ropiki) ve Mari (Rostin) adlı oyuncular katılırlar.[64]

Tiyatro ilanından, 21 Aralık 1897 Pazar günü saat 8'de Beyoğlu'nda vaki Concordiya Tiyatrosunda Osmanlı Dram Kumpanyası tarafından Mınag Efendi marifetiyle, Osmanlı

61 Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 135.
62 Pars Tuğlacı, a. g. e. s. 138.
63 *Püzantion*, İst, 4 Aralık 1897, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e. s. 139
64 Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 139.

Dram Kumpanyası müdürü ve rejisörü Mınag ve Holas Efendilerin menfaatine mahsus cinayi dram 11 perde *Kara Değirmen Cinayeti yahut Yılanın İzi*[65] bu defa muntazam surette ve Türkçe olarak icra olunacağını öğreniyoruz. Mınakyan Efendi'nin yönettiği oyuna katılan oyuncu kadrosunda Mınag Efendi, Holas Efendi, Baltazar Efendi, Fehim Efendi, Yaldız Efendi, Şahinyan Efendi, Binnemeciyan Efendi, Baronyan Efendi, Çaprasd Efendi, Zabacıyan Efendi, Baltazar Efendi, Hekimyan Hanım, Mari Hanım, Azniv Hanım yer almaktadır.[66]

1898'de Mınakyan'ın Osmanlı Dram Kumpanyası'nın Kuşdili'de[67] oynadığı *Av Kuşları*'nın el ilanında topluluktaki sanatçılar olarak; Mınakyan, Holas, Aleksanyan, Mateosyan, Sancakçıyan, Vahan Şahinyan, Çobanyan[68], Karakin Efendilerle, Satenik, Hekimyan, Binemeciyan, Aznif, Mari Hanımlar bulunmaktadır.[69]

Kuşdili Tiyatrosu'nda bir diğer temsilin ilanında da benzer oyuncu kadrosunu görmek mümkündür;

> Kadıköy'ünde Kuşdili Çayırında vaki tiyatroda
> Osmanlı Tiyatrosu
> Osmanlı Dram Kumpanyası tarafından Mınak Efendi marifetiyle
> İşbu Eylülün 19 ncu Pazar günü gündüz saat 7'de
> *Paris Paçavracısı* [Türkçe]
> Dram 11 perde- İlk perdesi, ...- ...den sonra18 sene sonra mürur eder.
> Eşhas
> Eşhas... [18 yıl önce]

Garos-Paçavracı	Aleksanyan Efendi
Jano-Paçavracı	Holas Efendi
Didye- Bir... bankasının yazıcısı	Matosyan Efendi
Bir memur	Garmiryan Efendi
Eşhas... [18 yıl sonra]	
Jano- Paçavracı	Holas Efendi

65 İngiliz yazar Mary Elisabeth Braddon, 1894, çeviren Mustafa Refik.

66 Karnig Sdepanyan, a. g. e., s. 381; Metin And, *Tanzimat ve İstibdad Döneminde Türk Tiyatrosu 1839-1908*, s. 458.

67 Kuşdili Tiyatrosu: Cumhuriyet'ten önce Kadıköy'de, tiyatro binası olarak inşa edilmiş ve uzun yıllar boyunca Salı Pazarı'nın kurulduğu geniş alanın bir kenarında yer almıştır. Kadıköy halkının önce tiyatro, sonra sinema ihtiyacını karşılayan iki binadan (diğeri Rexx Sineması'nın bulunduğu yerde Apollon Tiyatrosu) biriydi. 1918-1930 yılları arasında en parlak dönemini yaşayan Kuşdili Tiyatrosu, daha sonraki yıllarda iskeleti korunarak Tramvay Müzesi'ne dönüştürülmüştür.

68 Krikor Çobanyan (1861-1944).

69 Metin And, a. g. e., s. 196; Metin And, *Osmanlı Tiyatrosu*, s. 254.

Kont Hofman
Hanri Dı Birmil
Dı Flornel
Lordua
Luazo
Geripar
Bir memur
Loran
Loni
Bir uşak
Diğer bir uşak
Madam Putar
Mari Didiye
Kler Herfeman
Mazagaryan
Bolin
Uşaklar ve saire[70]

Aleksanyan Efendi
Binemeciyan Efendi
Şahinyan Efendi
Baltazaryan Efendi
Çaprasdcıyan Efendi
Baronyan Efendi
Necib Efendi
Çobanyan Efendi
Sancakcıyan Efendi
Baronyan Efendi
Garmiryan Efendi
Satenik Hanım
Hekimyan Hanım
Binemeciyan Hanım
Aznif Hanım
Mari Hanım

Ahmet Fehim[71]

70 Orlando Carlo Columeno arşivinden bir tiyatro ilanı.
Luys, 12 Nisan 1908, sayı 16, s. 545.

Çanakkale Turnesi

Ahmet Fehim anılarında 1899 yaz döneminde yine Mınakyan ile beraber olduğunu anlatır ve oyuncu kadrosunu sayarken, Vahan Şahinyan'ın da grupta yer aldığını söyler:

> *Türk Donanması Çanakkale önünde demirlemiş, denizcilerin gelişiyle şehirde büyük bir hareket başlamış, kalabalık toplanmıştı. Bizi, orada oyun oynamak için çağırıyorlardı.*

Yaz sezonu bitmeden grup Çanakkale'dedir.

> *Gelen ekipte Minakyan, Binemeciyan, Şahinyan, Sancakçıyan, Ahmet Hulusi, Necip, Madam Binemeciyan, Madam Aznif ve Keyifli (Kör) Mari vardı. Gösterilere başladık. Tiyatro yalnızca filonun komutan ve subayları ile dolup taşıyordu... Artık ömrümüz büyük bir neşe ve mutluluk içinde geçiyordu... Herkes ömründe bu kadar eğlenmediğine ve bir daha eğlenemeyeceğine iman etmişti. Bu zevk ve eğlence oyunu, iki ay sonra bitebilmişti. Herkesin cebinde bol para yüzünde gülümseme vardı.*[72]

Yeni Yüzyılda Vahan Şahinyan

Yeni yüzyıl ile birlikte Abdülhamid'in uyguladığı koyu bir istibdat dönemini yaşayan Osmanlı coğrafyasında, sadece ahlaki dramlara ve Türkçe oyunlara yer vardır. Ermenice oyun oynamak yasaklanmış olsa da, Osmanlı Dram Kumpanyası, Mınakyan yönetiminde ve istibdadın çizdiği sınırlar dahilinde kararlı bir şekilde yoluna devam eder. Mınakyan'ın her zaman yanında olan çekirdek oyuncu ve rejisör kadrosunun değişmez elemanları arasında Vahan Şahinyan da vardır.

Osmanlı Dram Kumpanyası
Holas Efendi marifetiyle [yönetiminde]
İşbu 1316 senesi Temmuzun 9 uncu Pazar günü [22 Temmuz 1900] gündüz saat 7 de beda olunacaktır.
Bir Fakir Delikanlının Hikâyesi

Maksim Odyo	Şahinyan Efendi
...lak	Aliksanyan Efendi
Larov	Holas Efendi
Evbepen	Baltazaryan Efendi
Alen	Çaprasdcıyan Efendi
Doktor Demare	Mateosyan Efendi
Gaston	Yaldızcıyan Efendi

72 Ahmet Fehim, a. g. e., s. 98-99.

Vojire	Papazyan Efendi
Margrit	Hekimyan Hanım
Madam Larok	Satenik Hanım
Kristin	Katina Hanım
Madam Vojire	Siranuş Hanım
Üvon- Çoban	Virjin Hanım[73]

Basın, Mınakyan Kumpanyası'nın genç âşık rollerinde sahnede yer alan Vahan Şahinyan'ı usta sanatçı olarak metheder:

> *16 Aralık 1900 Pazar saat 7'de Mınakyan Kumpanyası yılın son gösterisi Pera Concordiya Tiyatrosunda, Ayyaşlığın Belaları (Kinemolutyan Portsankneri) dram 9 perde, kumpanyada genç âşık ve usta sanatçı rollerine o kadar yakışmasıyla, zarifliğiyle ve maharetiyle bilinen Şahinyan Efendi onuruna verilecek. Mınakyan Kumpanyasının bütün sanatçıları bu gösteriye katılacak ve perde aralarında M. Agostino'nun müzik topluluğu seçkin opera parçaları çalacak. Bu gösteriden sonra Mınakyan Kumpanyası, Ramazan vesilesiyle İstanbul'a Şehzadebaşı Tiyatrosu'na gidiyor.*[74]

1900-1901 yıllarında en alt seviyeye inen tiyatro dünyasında ayakta duran çok az sayıda kumpanyanın başında Mınakyan'ın tiyatro topluluğu bulunmaktadır. Haftada bir gösteri sunan topluluk, genellikle aktör ve aktrislerin yararına temsiller vermektedir. Ermenice basında yapılan taramada, üç defa Şahinyan yararına, iki defa Mınakyan yararına, iki defa Çobanyan yararına, bunların dışında da birer defa Sancakcıyan, Garmiryan, Nubar Efendi, Tolayan, Baronyan, Aliksanyan, Digin Azniv, Suflör, Binemeciyan yararına verilen gösteri tespit edilmiştir. Vahan Şahinyan yararına bu kadar fazla temsil verilmesinin nedeni, ekonomik durumu gereği daha fazla ihtiyacının olması olabileceği gibi, Şahinyan'ın oyunlarda en çok rol alan aktör olması da olabilir.

21 Eylül 1901 Cumartesi gecesi saat 8.30'da Üsküdar Yazlık Çiftlik Tiyatrosu'nda Mınakyan Efendi'nin Tiyatro Topluluğu, her tarzıyla tiyatro severlerin desteğine layık, kumpanyanın önde gelen aktörlerinden Şahinyan Efendi onuruna, 5 perdelik *Kamelyalı Kadın (Kameliyazart Diginı)* piyesini oynar.[75]

Kumpanyanın önde gelen aktörlerinden Vahan Şahinyan Efendi onuruna düzenlenen bir diğer tiyatro gösterisi de 1 Aralık 1901 Pazar gündüz saat 8.30'da Pera Concordiya

73 Orlando Carlo Columeno arşivinden tiyatro ilanı.
74 *Püzantion*, 14, 15 Aralık 1900.
75 *Püzantion*, 20 Eylül 1901.

Önde oturan bayanlar soldan Eliza Binemeciyan, Kınar Sıvacıyan, oturanlar soldan sağa, Vahan Şahinyan, Aram Mınakyan, Azniv Mınakyan, Mıgırdiç Dülgeryan, arkada ayakta suflör Arşag Elmas.[76]

Tiyatrosu'ndadır. Mınakyan Kumpanyasının 5 perdelik *Şair (Panasdeğdzı)* piyesi ve ayrıca *İki Sağır (Yergu Khulerı) ve Baron Rolan* isimli iki komedi sahnededir. *Şair* piyesinin başrolündeki Şahinyan için basında övgü dolu açıklamalar dikkat çekicidir:

> *Bu derece başarı kaydeden Vahan Şahinyan için diyebiliriz ki tiyatroseverler Pazardan Pazara her zaman aynı memnuniyetle gösterinin son perdesini takiben ayrılıyor. Şair (Panasdeğdz) gösterisinde, Şahinyan'ın rolünü tam öğrendiği, güzel bir gecede sahnedeki görünümüyle fark edildiği ve tiyatro için kuşkusuz doğru rolde olduğu söylenebilir.*[77]

76 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi; *Marmara*, 26 Ağustos 1945; *Jamanak*, 25 Kasım 1945. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olan bu fotoğraf, Oksen Şahinyan'ın albümünden çıkmış ve dolaşıma girmiştir. 25 Kasım 1945 tarihli *Jamanak*, bu fotoğrafı "Oksen Şahinyan'ın albümünden" başlığı altında yayımlamıştır. Oksen Şahinyan da, 1945 yılında İskenderun'dan İstanbul'a dönüşünde, tiyatro dünyasındaki köklü geçmişini vurgulamak üzere, elinde olan bir fotoğraf albümünden bahsetmektedir.

77 *Püzantion*, 30 Kasım 1901.

1901-1902 tiyatro sezonunda Mınakyan bir sarsıntı geçirir. Kötü yönetim yüzünden Vahan Şahinyan'ın da içinde yer aldığı, Dikran Mateosyan, Zabel Hekimyan ve Satenik (Mateosyan'ın eşi) gibi önemli oyuncular gruptan ayrılıp bir vodvil topluluğu kurarlar.[78]

1903 yılının yaz sezonu başladığında Mınakyan, oyuncularını yeniden toparlar. 8 Haziran 1903'te Mınakyan Kumpanyası tarafından *Güzel Amelya (Keğetsig Amelya)* ve *Bir Bardak Çay (Kavat Mı Tey)* adlı oyunlar, Mardiros Mınakyan rejisörlüğünde Pera Petit Champs Tiyatrosu'nda temsil edilir.[79] Temsillere Zabel Hekimyan, Mardiros Mınakyan, Vahan Şahinyan ve Kevork Holasyan katılır.[80]

27 Ağustos 1903'te Dersaadet Tiyatro-i Osmanî Topluluğu tarafından *Kamelyalı Kadın (Kameliyazart Diginı)* adlı oyun, Mardiros Mınakyan rejisörlüğünde yine Pera'daki Petit Champs Tiyatrosu'nda temsil edilir. Temsilde Mardiros Mınakyan (Jorj Düval), Rupen Binemeciyan (Arman Düval), Vahan Şahinyan (Gaston Riyo), Zabel Hekimyan (Margarit Gotiye), Eliza Binemeciyan (Olimp) ve Satenik (Pıryudans) sahnede yer alır.[81]

17 Eylül 1903'te Mardiros Mınakyan'ın Ermeniceye tercüme ettiği ve rejisörlüğünü yaptığı *Fru- Fru veya Beş Şapkalılar* adlı 5 perdelik oyun, Makriköy Şehremaneti (Bakırköy Belediyesi) Tiyatrosu'nda temsil edilir. Temsilin oyuncu kadrosu Mardiros Mınakyan (Sardoris), Rupen Binemeciyan (Brigar), Vahan Şahinyan (Valreas), Zabel Hekimyan (Jilbert), Kınar Sıvacıyan (Luiz), Satenik (Barones Kambri), Harutyun Aliksanyan (Dö Kambri) ve Krikor Çobanyan (Pitu)'dan oluşur [82] Vahan Şahinyan, Kınar Sıvacıyan ile birlikte *Fru- Fru* piyesindeki oyunlarıyla parlak bir başarı kazanır.[83]

Ermenice İlan Yasağı

Daha önceki yıllarda Türkçe dışındaki dillerde oyun oynama yasağı konulmuş olmasına rağmen, temsiller için basılan el ilanları ve diğer duyuruların Ermenice dahil deği-

78 Mahmut Yesari, *Tarih Tekerrürden İbarettir. Mazi*, Yarın dergisi, No. 6, 17 Kasım 1921.
79 1800'lü yıllarda İstanbul'da genelde yabancıların ikamet ettiği Pera'ya çok yakın olan, İngiliz Konsolosluğu'ndan başlayarak Kasımpaşa'ya kadar inen yamaç, İstanbul'un fethinden 19. yüzyıl ortalarına kadar, Müslüman mezarlığı idi. Bu bölge Pera'da yaşayan yabancılar tarafından Petit-Champs des Mort (Küçük Mezarlık) olarak adlandırılıyordu. Bu sebeple, hem daha sonra buraya yapılacak bahçe ve tiyatroya hem de yanından geçen bugünkü Meşrutiyet Caddesi'ne Petit Champs ismi verilmişti. Tiyatro binası 1890 yılında, o dönemin Şehremini Rıdvan Paşa tarafından Beyoğlu'nda birçok tiyatro binası yapan Ermeni asıllı mimar Hovsep Aznavur'a yaptırıldı. Theatre des Petit Champs olarak anılan tiyatro için sonraki yıllarda Dram Tiyatrosu veya Tepebaşı Dram Tiyatrosu ismi kullanılmıştır. 1969 yılında kullanımına son verilen tarihi nitelikteki bina 1970'te çıkan bir yangında kül olmuştur.
80 *Manzume-i Efkâr*, 9 Haziran 1903; *Tadron*, İst, 10 Haziran 1903, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 247.
81 *Arevelk*, 4 Eylül 1903, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 249
82 *Arevelk*, İst, 19 Eylül 1903, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 250.
83 Baruyr P. Keçyan, *Jamanak*. 9 Ağustos 1941.

şık dillerde basılmasına izin verilebiliyordu. El ilanlarında hem Türkçe hem Ermenice bir arada yer alabiliyorken, 1900'lü yıllara gelindiğinde siyasi durumun etkisiyle artık tek dilin hâkimiyeti görülür. Tamamen Türkçe olarak basılan 25 Temmuz 1902 tarihli bir piyesin örnek el ilanındaki oyuncu kadrosunda Vahan Şahinyan'ı görüyoruz.

Kadıköy'ünde Kuşdili Çayırında vaki tiyatroda
Osmanlı Tiyatrosu
Osmanlı Dram Kumpanyası tarafından Mınak Efendi marifetiyle
İşbu Temmuzun 12 ncu Cuma günü gündüz saat 5' de
Ekmekçi Kadının Kont Damadı
Hissi 5 perde
Eşhas

Kont Serj Panin	Holas Efendi
Kayrol-Kaba bir zengin	Mınak Efendi
Herzok-Hilebaz bir dolandırıcı	Aleksanyan Efendi
Piyer ...laro-	Binemeciyan Efendi
Savyen-Ekmekçinin yeğeni	Şahinyan Efendi
Marşal-Ekmekçini yazıcısı	Matosyan Efendi
	Baltazaryan Efendi
Bir uşak	Baronyan Efendi
Madam De.aren-Ekmekçi	Satenik Hanım
Jan- Ekmekçinin evlatlığı	Hekimyan Hanım
Mişayin-Ekmekçinin kızı	Binemeciyan Hanım
Suzan- kızı	Siranuş Hanım
Bir oda hizmetçisi	Mari Hanım[84]

Şehzadebaşı'nda Vaki Tiyatroda
Osmanlı Tiyatrosu
Mınak Efendi İdaresinde
Ramazan şerifin 11 nci Salı günü akşamı [1 Aralık 1903] Çeharşembe gecesi saat 2'de [8'de] bedi olunacaktır.
Aşk-ı Muhrib (Yıkıcı Aşk) (L'amour Mandite)
Hissi dram 7 perde [Türkçe]
Birinci ikinci üçüncü ve dördüncü perdeler ile beşinci altıncı ve yedinci perdeler arasından on sene mürur eder.

84 Orlando Carlo Columeno arşivinden tiyatro ilanı; Metin And, *Tanzimat ve İstibdad Döneminde Türk Tiyatrosu 1839-1908*, s. 457.

L'Amour Mandite

Eşhas

Andre Domora-Felibin oğlu	Holas Efendi
Felib Domora	Mınak Efendi
Orar- Felibin eski Emektarı	Fehim Efendi
Emil Losto-Ceride Mehırdı	Binemeciyan Efendi
Doğrazşan-Felibin hane uşağı	Sancakcıyan Efendi
Dodolof-Kumarbaz	Aleksanyan Efendi
Monmorak-Moolef	Şahinyan Efendi
Verniye-Avukat	Çobanyan Efendi
Bir uşak	Garmiryan Efendi
Bir memur	Baronyan Efendi
Nikolayef-İstasyon Memuru	Hulusi Efendi
Hofman-uşak	Baronyan Efendi
Jirar	Garmiryan Efendi
Luiz-Filip'in zevcesi	Satenik Hanım
Ester Vandergol	Hekimyan Hanım
Ulmip Rival-Ester'in kızı	Binemeciyan Hanım

Davetliler uşaklar bekçiler vesaire

Gülmeceli Komedi

Mösyö Toni Goroken idaresinde bulunan orkestra perde aralarında icrai... edecektir.[85]

Şehzadebaşı'ndaki tiyatroda

Osmanlı Tiyatrosu

Mınak Efendi İdaresinde

1321 Ramazanı şerifin 17 nci Pazartesi (7 Aralık 1903) günü akşamı yani Salı gecesi saat 3'te [9'da]

Konteṣ Sara

Hissi dram 5 perde

Eşhas

Kont De Kanal	Mınak Efendi
Piyer Severik	Binemeciyan Efendi
Merlo	Sancakcıyan Efendi
Leopold Frosar	Çobanyan Efendi
Hektor De Ponmepren	Holas Efendi
Liv Niyer	Baronyan Efendi

85 Orlando Carlo Columeno koleksiyonundan bir tiyatro ilanı; Metin And, a. g. e., s. 455.

Ademar	Şahinyan Efendi
Bir uşak	Hulusi Efendi
Sara Odönör	Hekimyan Hanım
Blanş De Sinyi	Binemeciyan Hanım
Madelen Merlo	Kınar Hanım
Sonya De Ponmepren	Satenik Hanım
Madam ...	Siranuş Hanım[86]

4 Ağustos 1904 Cumartesi gecesi Üsküdar Yazlık Tiyatro'da Mınakyan Tiyatro Kumpanyası, *Paris Fukaraları (Parizi Ağkadneri)* ahlaki ve ilginçlikle dolu dram 7 perde temsil edilir. Vahan Şahinyan da, bu piyesteki Rokföl rolü ile başarılıdır ve tebrik edilir. Vahan, her zaman yer aldığı kumpanyanın çekirdek kadrosu içindedir.[87]

26 Eylül 1904 Pazartesi gecesi Makriköy Tiyatrosu'nda Mınakyan Tiyatro Topluluğu *Dilenci Kadın (Muratsgan Gini)* 5 perde ahlaki dram ve ayrıca kahkahalı bir komedi, tanınmış komedyen Krikor Çobanyan ve sanatçı Şahinyan Efendiler yararına temsil edilir. [88]

Yine başka bir el ilanından, Kuşdili Tiyatrosu'nda 27 Haziran 1905 Salı günü, Osmanlı Dram Tiyatrosu-Üstad Mınakyan Efendi ve Kumpanyası tarafından icra olunacak bir temsilin bilgisini alıyoruz:

Oyunun adı: Rehin Kalb.
Hissi ve Feci Dram, 3 perde.
Oynayanlar:

Frake-eski bir asker	Mınakyan Efendi,
Foks...	Şahinyan Efendi,
Metrih...	Hasan Vedat Efendi,
Kognih...	Dülgeryan Efendi,
Alfons-bir ihtiyar...	Çobanyan Efendi,
Şınayder...	Sa'di Efendi,
Fridrih...	Keğam Efendi,
Krayze...	Agavni Hanım,
Nagil...	Nıvart Hanım,
Alfons'un karısı...	Aznif Hanım.[89]

86 Orlando Carlo Columeno koleksiyonundan bir tiyatro ilanı.
87 *Püzantion*, 16 Ağustos 1904.
88 *Püzantion*, 24 Eylül 1904.
89 Ali Neyzi Koleksiyonundan, Aktaran: *Tarih ve Toplum*, sayı 13, Ocak 1985, s. 45.

İlanda verilen bilgilere göre, iki ayrı oyun sahnelenecektir. Önce sahneye Kel Hasan Efendi'nin Komik-i Şehir Kumpanyası tarafından şarkılı ve 3 perdelik *Hilekâr Uşak yahut Ârif* isimli komedi oyunu gelecektir. Ardından Mınakyan ve Şahinyan Efendilerin de oyuncu olarak yer aldığı Osmanlı Dram Tiyatrosu tarafından 3 perdelik hissi ve fecî dram *Rehin Kâlb* oyunu sahnelenecektir.

Bu dönemde, hasılatı arttırmak ve her türden seyirciye hitap edebilmek için, mesela, 3 perdelik bir dram ile 1 perdelik bir komedinin, aynı gece birarada oynanması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bundan amaç, bir kısa komedi ile seyircinin dramın atmosferinden uzaklaşarak, tiyatro salonunun dışına keyifli bir izlenim içinde çıkmasıdır. Ayrıca, Hasan Efendi ve bütün aktrisler de, Nikolaki Efendinin orkestra takımı ile bir de ince saz icra-yı âhenk edecektir. Gündüz saat iki buçukta hanımlara mahsus program, gece saat dokuz buçukta erkekler için tekrar edilecektir. Oldukça yüklü ve uzun süreceği belli olan programa hanım ve beyefendilerin vakt-i muayyeninde teşrifleri rica olunmaktadır. Fiyatların gayet ucuz olduğu da özellikle belirtilmiştir.

Mardiros Mınakyan[90]
2 Nisan 1912

90 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi; Teotig, *Amenun Daretsuytsı 1927*, s. 421.

İstanbul'da Tiyatro Oynama Yasağı

1905-1906 sezonu İstanbul'da tiyatro oynama yasağı ile geçer. İstanbul Şehremaneti Rıdvan Paşa, kendisi Tepebaşı'ndaki kışlık ve yazlık tiyatroyu yaptırmış, Avrupa'dan tanınmış grupların gelmesine yardımcı olmuş olmasına rağmen, tiyatroya aşırı ilgi duyan oğlu Reşat Rıdvan Bey'in bu konuyla uğraşmasını istemiyordu. Bu nedenle İstanbul'da Türkçe oyun oynanmasını yasaklamış, sadece yabancı topluluklara ve Karagöz ve Meddah gösterilerine izin vermişti. Tiyatro toplulukları çaresizlik içerisinde İstanbul dışına dağılırlar. Rıdvan Paşa'nın 26 Mart 1906'da bir suikast sonucu öldürülmesinden sonra İstanbul'da yasak kalkar ve tiyatrolar yeniden faaliyete geçer.

9 Ağustos 1906'da Dersaadet Tiyatro-i Osmanî Topluluğu tarafından Mardiros Mınakyan'ın Fransızcadan tercüme ettiği *Bedbaht Koca (Tıjpakhd Amusını)* ve *Bilezik (Abarançanı)* adlı oyunlar, Mardiros Mınakyan yönetiminde Kadıköy Yazlık Tiyatrosu'nda temsil edilir. Temsile Azniv Mınakyan, Zabel Hekimyan, Mari Deruyan, Satenik, Aliksanyan, Kınar Sıvacıyan, Mardiros Mınakyan, Kevork Holas, Rupen Binemeciyan, Vahan Şahinyan, Ahmet Fehim Efendi, Yervant Tolayan[91], Krikor Çobanyan, M. Mateosyan, Y. Papazyan, Dikran Sancakcıyan ve Mıgırdıç Dülgeryan adlı oyuncular katılır. 12 Ağustos 1906'da aynı temsil, Üsküdar Bağlarbaşı Tiyatrosu'nda tekrarlanır.[92]

Mınakyan Yönetiminde Ahmet Fehim Komedi Tiyatrosu Kuruyor

1907 yılının yeni tiyatro sezonuna başlama sırası geldiğinde, Mınakyan grubunda bulunan oyunculardan Ahmet Fehim, Mardiros Mınakyan'a bir öneride bulunur: *"İzin ver, dokuz on kişiyi seçeyim, senin yönetiminde bir küçük komedi grubu kurayım. Tiyatronun cuma ve pazarlardan başka gitmediği yerlere gidelim, oynayalım. Kazançtan sana, telif hakkı olarak yüzde beş verelim. Çünkü sizdeki komedileri oynayacağız."*[93] Mınakyan'ın bu teklifi kabul etmesi üzerine Ahmet Fehim bir kısım oyuncu ile anlaşır.[94] Bunların arasında Vahan Şahinyan da vardır. Ahmet Fehim Efendi, Rupen Binemeciyan, Vahan Şahinyan, Yervant Tolayan, Zabel Hekimyan ile Osmanlı Komedi ve Vodvil Topluluğu'nu kurar ve Şehzadebaşı'daki Ferah Tiyatrosu'nu kiralar.[95]

Ahmet Fehim anlatmaya devam eder:

---

91 Yervant Tolayan (1883-1937).

92 *Manzume-i Efkâr*, İst, 8, 9, 12 Ağustos 1906, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 308.

93 Ahmet Fehim, a. g. e., s. 103-104.

94 Metin And, a. g. e., s. 198; Mahmut Yesari, *Tarih Tekerrürden İbarettir. Mazi*, Yarın dergisi, No.6, 17 Kasım 1921.

95 6 Kasım 1904 BOA. DH. MKT. 907/74 Direklerarasında Alanyalı Arif Bey'in sahnesinde sahnelenecek oyun için Osmanlı Dram ve Komedi Kumpanyası Direktörü Ahmet Fehim'e ruhsat verildi.

İlk oyunu, Binemeciyan, Holas, Çobanyan, Şahinyan, Madam Binemeciyan, Keyifli (Kör) Mari, Reçina, Aznif ve Kınar'la verdim. Altı lira kazanç kaldı. Gece dönüşte, Holas, Şahinyan, Çobanyan koşa koşa arkamdan geliyorlardı. Kulak misafiri oldum. Holas, bu küçük kazançtan, olağanüstü memnundu... Bu hoşuma gitmişti. Daha ilk adımda grubun birleşme ve dayanışmasını sağlamıştım. İkinci oyunu da başarı ile oynadık. Onaltı liralık gelir sağladık. Bu para, küçük komedi topluluğu elemanlarını aşk ve şevke getirmişti. Herkes dört elle bu geleceği parlak topluluğa sarıldı.[96]

1907-1908 tiyatro sezonunda 17 Ekim 1907 gecesinde Ahmet Fehim'in yönetiminde, Komedi ve Vodvil Tiyatro Topluluğu olarak, Pera'daki Varyete Tiyatrosu'nda[97], Rupen Binemeciyan[98], Ağavni Binemeciyan[99], Vahan Şahinyan, Yervant Tolayan, suflör Arşak, ortaoyuncu Kemal Efendi, Uzunçarşılı Ali Efendi, Arşak'ın karısı, Makriköy'lü Mari, Araksi, Şahinyan'ın Kardeşi, İbnürrefik Ahmet Nuri'nin Labiche'ten çevirdiği *Monsieur Perichon'un Seyyahati (Baron Perişoni Camportutyunı)* ve gene onun çevirdiği *Şair (Panasdeğdz)* isimli oyunları oynarlar.[100] Tiyatro sahnesinde büyük usta Vahan Şahinyan'ın yanında, yeğeni genç Oksen Şahinyan'ın adına ilk defa burada, Ahmet Fehim'in anılarında "Şahinyan'ın kardeşi" olarak rastlıyoruz.

Beyoğlu Varyete Tiyatrosu'nda Ahmet Fehim topluluğunun sahneye koyduğu, Labiche ve St Yves'in *Monsieur Doublemaire* ve Pierre Weber'in *Mahir Ressam* temsillerinin oyuncularından biri de Vahan Şahinyan'dır.[101]

96 Ahmet Fehim, a. g. e., s. 103-104.

97 1885 yılında Beyoğlu'nun orta yerinde yapılan Halep Çarşısı'nın arka kısmında hokkabazların gösteri mekânı olan At Cambazhanesi veya Cirque de Pera bulunuyordu. 1889'da binada tiyatro ve opera 'sahnelemek amacıyla' değişiklikler yapıldı. 1904 yılındaki yangında hasar gören bina onarıldıktan sonra varyete tiyatrosu olarak kullanılmaya başlandı. 1918 senesinde Muhsin Ertuğrul salonu devraldı. Cumhuriyetin ilk döneminde Fransız Tiyatrosu adını aldı. 1934'den itibaren burada faaliyete başlayan Şehir Tiyatrosu Operet Bölümü, 1942 yılına kadar kaldı. Avni Dilligil yönetiminde Ses Tiyatrosu ve Opereti burada faaliyete geçti. 1962 senesinde Haldun Dormen tiyatroyu devraldı ve sahneye kendi adını verdi. 1972 yılında Dormen Tiyatrosu'nun kapanışı ile birlikte salon sinemaya çevrildi. Ses Sineması 1989 yılında Ferhan Şensoy Orta Oyuncuları topluluğu tarafından kullanılmaya başlandı.

98 Rupen Binemeciyan (1858-1910).

99 Ağavni Zabel Binemeciyan (1860-1922).

100 Ahmet Fehim, a. g. e., s. 117-118; Metin And, a. g. e., s. 198; *Manzume-i Efkâr*, 20 Ekim 1907, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 327.

101 *Levant Herald*, 13 Aralık 1907, Aktaran: Metin And, a. g. e, s. 198-199.

Mınakyan Tiyatrosu bir oyunda.
Sağdan sola: Ahmet Fehim, Vahan Şahinyan, Kınar Hanım, Azniv Mınakyan, Yervant Tolayan, Ağavni Binemeciyan ve Mardiros Mınakyan[102]

28 Ekim 1907'de Dersaadet Tiyatro-i Osmanî Topluluğu tarafından *İki Yetim Kız (Yergu Vorpuhineri)* adlı oyun, Mardiros Mınakyan yönetiminde Pera Tepebaşı Tiyatrosu'nda temsil edilir. Oyuncu kadrosunda Rupen Binemeciyan (Kont dö Linyer), Eliza Binemeciyan (Henriyet), Mardiros Mınakyan (Piyer), Azniv Mınakyan (Kontes dö Linyer), Harutyun Aliksanyan (Roje dö Vodri), Satenik Aliksanyan (Luiza), Krikor Çobanyan (Jak), Vahan Şahinyan (Marki dö Brel) ve Kınar Sıvacıyan (Huyla) adlı oyuncular yer alır.[103]

Aralık 1907'de, Ahmet Fehim'in Komedi ve Vodvil Tiyatrosu kadrosunda hâlâ yer alan isimler arasında Vahan Şahinyan da vardır.[104] 2 Ocak 1908'de Dersaadet Yeni Osmanlı Komedi ve Vodvil Tiyatro Topluluğu tarafından *Gaveaut Mimard ve Şurekası* adlı ağır bir komedi, Vahan Şahinyan yararına Ahmet Fehim yönetiminde Şehzadebaşı Tiyatrosu'nda temsil edilir. Oyunda Vahan Şahinyan başrolü oynarken, orkestra

102 *Kulis*, 1 Nisan 1947, s. 8; *Kulis*, 15 Haziran 1956, s. 228; *Jamanak*, 18 Ağustos 1950.
103 *Manzume-i Efkâr*, İst, 27 Ekim 1907, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 328.
104 *Levant Herald*, 4 Aralık 1907, Aktaran: Metin And, a. g. e., s. 198;

yönetmeni M. Von Gorog'dur.[105] 1908'de Meşrutiyet'in ilanından önce Ahmet Fehim topluluğu temsillerine devam ediyordu.

Ahmet Fehim, komedi tarzının drama göre halk tarafından daha fazla tutulacağı ve bu sayede daha iyi iş yapacağını düşünüyordu. Ancak güvendiği oyuncu arkadaşları onu yarı yolda bırakmaya niyetliydiler. Ahmet Fehim'in anılarına göre, komedi ve vodvil ile çok iyi giden işler, bir süre sonra Mınakyan'ın kıskanması ve ekibe baskı kurmasıyla topluluğun dağılmasına neden olacak ve Şahinyan yeniden eski grubuna, Mınakyan'ın yanına geri dönecektir. Ahmet Fehim *"Sonunda yaz gelince Binemeciyanlar ve Şahinyanlar salına kırıta çekip gittiler"* diye anılarında yazar.[106] Binemeciyan'larla Şahinyan'lar 1908 yılının ilkbaharında Ahmet Fehim'in grubundan ayrılırlar.

Burada şu noktaya dikkat çekmek gerekir: Sanatçılar bir grupla beraber sahneye çıkarken, aynı dönemde başka bir grupla beraber de gösterimlere katılabilmektedir. Bu nedenle Vahan Şahinyan'ın ismini aynı tarihlerde hem Ahmet Fehim ile beraber hem de Mardiros Mınakyan ile birarada görebiliyoruz. Zaten Ahmet Fehim'in de geri döneceği kapı, anlaşmalı olarak ayrıldığı Mınakyan'ın topluluğudur.

26 Şubat 1908'de Tiyatro-i Osmanî Topluluğu Mardiros Mınakyan rejisörlüğünde *Demirhane Müdürü (Tarpınotsabed)* adlı piyesi, Kadıköy Tiyatrosu'nda temsil eder. Temsilde Mardiros Mınakyan (Oktave de Beaulieu), Rupen Binemeciyan (Baron de Prefont), Vahan Şahinyan (Philippe Derblay), Krikor Çobanyan (Muline), Eliza Binemeciyan (Klara De Beaulieu), Azniv Mınakyan (Brigit), Satenik Mateosyan (Polyo Markizi), Satenik Aliksanyan (Athenais de Moulinet) ve Kınar Sıvacıyan (Suzanne Derblay) adlı oyuncular rol alır.[107]

Meşrutiyetin İlanı ve Tiyatroda Değişim

23 Temmuz 1908'de kabul edilen meşruti anayasa ile birlikte, bir nevi rejim değişikliği olmuştur. Bir gün öncesine kadar özgürlüğün adını ağzına alamayan geniş kitleler, fikirlerini anlatmak üzere adeta zincirlerinden boşanır. Basın artık her şeyi yazmaya başlar. Kültür sanat da buna paralel olarak yepyeni bir açılımla buna ayak uydurur.

Her yer tiyatro sahnesidir artık. Ahşap sandıkları biraraya getiren herkes, bunların üstüne çıkarak tiyatro oyunları sergilemeye başlar. İstibdadın zor şartlarında ayakta kalmaya çalışan emektar sanatçılar da yeni dönemin diline uyum sağlar. Şemseddin Sami, Namık Kemal, Ebuzziya Tevfik gibi yerli tiyatro yazarlarının yasaklı eserleri kısa zaman içinde prova edilerek büyük kalabalıkların önünde oynanmaya başlar.

105 *Moniteur Oriental*, 1 Ocak 1908, Aktaran: Metin And, a. g. e., s. 199; *Manzume-i Efkâr*, 24 Aralık 1907, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 330.

106 Ahmet Fehim, a. g. e., s.118.

107 *Arevelk*, 27 Şubat 1908, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 342.

Vahan Şahinyan'ın içinde yer aldığı, dramlarda Mınakyan ve komedide Ahmet Fehim grupları da yeni duruma ayak uydururlar. 16 Ağustos 1908 günü Kadıköy'de günümüzde Halit Ağa Caddesi olarak bilinen yerde bulunan Zambaoğlu Bahçesinde yalnız kadınlara mahsus olmak üzere Osmanlı Dram Tiyatrosu, Mınakyan Efendi yönetiminde Şemseddin Sami'nin *Besa veya Ahde Vefa* adlı tiyatro oyununu oynar. Meşrutiyetin ilanının hemen ardından sahneye konan bu oyunun ilk temsilinden başlayarak, halk temsili izlemek için tiyatro kapılarına yığılır, her temsil ilan edilen hürriyeti kutlayan birer toplumsal eylem haline gelir. Oyuna ait el ilanına göre, Şahinyan Efendi, Demir Bey'in ağası Selfo rolünü üstlenmiştir. Diğer oyuncular arasında Mınakyan Efendi, Binemeciyan Efendi, Papazyan Efendi, Siranuş Hanım, Aznif Hanım ve daha birçok tanınmış sanatçıyı sayabiliyoruz. Oyun Türkçe olarak, aynı yıl içinde ve 1909 yılında da tekrar tekrar oynanır.[108]

Vahan Şahinyan[109]

Bu kez erkeklere mahsus olmak üzere, Kadıköy'de yine Zambaoğlu Bahçesi'nde, 20 Ağustos 1908 Cuma günü, 5 perdelik, Namık Kemal'in *Akif Bey/Sinop Muharebe-i Bahriyesi* dramı temsil edilmektedir. Mardiros Mınakyan yönetimindeki Osmanlı Dram Tiyatrosu'nun sanatçı oyuncuları arasında Mınakyan Efendi (Akif Bey'in babası

108 Refik Ahmet Sevengil, *Meşrutiyet Tiyatrosu*, s. 30-31; Metin And, *Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu 1908-1923*, s. 293.
109 *Luys*, 12 Nisan 1909, sayı 16, s. 547.

Süleyman Kaptan), Binemeciyan Efendi (Akif Bey), Aleksanyan Efendi (Kâtip Esat Bey), Şahinyan Efendi (Çürüksü Kasabasının ileri gelenlerinden ve Gürcü milis kumandanı Şahin Bey), Azniv Hanım (Akif Bey'in haremi Dilruba Hanım), Satenik Hanım (Dilruba Hanımın Cariyesi) ve daha birçok ismi görmek mümkündür. Türkçe oynanan oyunun el ilanında provaların eksiksiz olduğu ve gerekli sahne levazımatının temin edildiği de ilave edilmiştir.[110]

7 Ekim 1908'de Mınakyan Efendi'nin Kumpanyası tarafından Şevki Efendi Tiyatrosu'nda sahnelenen, politik bir konuyu, Osmanlı'nın şiddete dayalı Kürt politikasının açmazlarını inceleyen, Ebuzziya Tevfik Bey'in yazdığı, 5 perdelik ve Türkçe oynanan *Ecel-i Kaza* isimli oyunun kadro dağılımı ise şöyledir: Erzurum Valisi Laz Paşa (Aleksanyan), Numan Bey (Vahan Şahinyan), Pertev Bey (Binemeciyan), Fazıl Bey (Hulusi), Müftü Hulusi Efendi (?), Nimet Hanım (Binemeciyan Hanım).[111] İlk defa 7 Şubat 1873'te Güllü Agop'un Osmanlı Tiyatrosu'nda sahneye konulan bu piyes, 35 yıl sonra ikinci defa sahneye konulmuştur. İlk sahnelenişinde Haçik Papazyan'ın oynadığı Erzurum Valisi Laz Paşanın yeğeni Numan Bey rolünü bu defa canlandırmak Vahan Şahinyan'a kısmet olur.[112]

İstibdada karşı uzun yıllar süren mücadelede büyük bedeller ödeyen Ermeni siyasi partileri de yeni dönemi sevinçle karşılamış, yasal sınırlar içinde örgütlerini kurarak, dönemin koşullarına ayak uydurmuştur. Aşağıdaki Osmanlıca ve Ermenice el ilanı örneğinde görüldüğü gibi, Sosyal Demokrat Hınçak Partisi ile Jön Türklerin birlikte halka hitap ettikleri gösteride sahneye konan ve Tahsin Nahit'in yazdığı siyasi nitelikli *Jön Türk* isimli piyeste komite üyesi Asım Bey, Vahan Şahinyan'dan başkası değildir. Meşrutiyetin ilanından sonra hürriyetin geniş nefesini hisseden Mınakyan Kumpanyası tarafından 26 Ekim 1908'de Tepebaşı Kışlık Tiyatro'da (Petit Champs Tiyatrosu) sahneye konulan piyeste, Avrupa'ya kaçan Jön Türk Nihat Bey (Rupen Binnemeciyan) Kâzım Paşa'nın (Mardiros Mınakyan) kızı Leyla Hanım'a (Ağavni Binnemeciyan) âşıktır. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber Nihat Bey İstanbul'a döner. Jön Türk Nihat Bey'in yoldaşı ve komite üyesi Asım Bey piyesin önemli aktörlerindendir.

110 Refik Ahmet Sevengil, a. g. e., s. 31-32; Metin And, a. g. e., s. 292.

111 Fırat Güllü, "Yeni Osmanlı Ebüzziya Tevfik Bey'in 'Ecel-i Kaza' sı", http://www.bgst.org./tb/egitim/1106.html (15.10.2007); Fırat Güllü, *Vartovyan Kumpanyası ve Yeni Osmanlılar*, bgst yayınları, Ekim, 2008, s. 92; Metin And, a. g. e., s. 295.

112 M. Nihat Özön-Baha Dürder, *Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi*, 1967, Remzi Kitabevi, s. 155.

Բ. ՄԱՍ

ԺԷՕՆ ԹԻՒՐՔ

Յեղափոխական երգ 3 արարուածոյ, Թրքերէն լեզուով

ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐ՝ ՉՐԻՉԵԱՆ ՆԷՇԱՆ ՀԱՆԸՄ ԵՒ ԹԱՇՃԵԱՆ ՆԱՀԱՏ ԷՖՔ

ԱՆՁԵՐ	ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՆԵՐ
Բեզգյամ փաշա, [illegible]	ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄՆԱԿ
Նիհատ պէյ, [illegible]	Բ. ՊԻՆՆԷՄԷՃԵԱՆ
Խուրշիտ էֆէնտի, [illegible]	Յ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
Սաըմ պէյ, [illegible]	Վ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ
Հայտար պէյ, » » » » »	Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Նեճիպ պէյ, » » » [illegible]	Մ. ՏԻՎԻՔՐԵԱՆ
Լութֆի էֆէնտի, [illegible]	Մ. ԽՈՒՄԱՐԻ
Զիւէր աղա, [illegible]	Ե. ԹՕԼԱՅԵԱՆ
Մէհմէտ աղա, [illegible]	Մ. ՄԱԹՈՍԵԱՆ
Ֆիրենք հանըմ, [illegible]	ԱԶՆԻՒ ՄՆԱԿԵԱՆ
Լէյլա հանըմ, [illegible]	ԱՂԱՒՆԻ ՊԻՆՆԷՄԷՃԵԱՆ

[illegible]

Գ. ՄԱՍ

ՍԷՅԷՆԻՄ

Բերջալիր միենախօսութիւն՝ [illegible] ՃԷՎԱՏ Պէյի կողմէ

ՀԻՒՄՈՐԱԿԱՆ ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԹՕԼԱՅԵԱՆԻ [ԿԱՒԼՌՕՇ] ԿՈՂՄԷ

[illegible] «Դաշէֆ Տեսէֆ» [illegible]

[illegible]

[illegible]

Տպագր. ԱՐՇԱԿ Կ. ԿԱՐՕԵԱՆ

1787

بك اوغلنده تپه‌باشنده بلدیه بغچه‌سنده واقع قیشلق تیاترووده

عثمانلی تیاتروسی منان افندی اداره‌سنده

١٩٠٩

— تشرین اولك ۲٦ نجی بازار كونی كوندوز ساعت ۷ ده بدأ اولنه‌جقدر —

— ارمنی هنچاق قومیته‌سی تحت حمایه‌سنده —

منفالردن عودت ایدن محتاج ارمنی وطنداشلرمزك منفعتنه

دور استبدادده بوچار غدر ایدیله‌رك اخیراً نائل حریت اولان منفیلردن مملكتلرینه عودت ایده‌جكلرله الیوم محتاج معاونت بولنانلرك تأمین احتیاجلرینه مخصوص مدار اولمق اوزره (هنچاق) قومیته‌سی تحت حمایه‌سنده اوله‌رق صورت فوق العاده‌ده ترتیب اولنان لمپیانه مفتخراً اشتراك ایلین (ژون ترك) پیه‌سی محررلری حق تألیفلرینی قومیته‌یه ترك ایله ابراز فتوت ایلمشلردر. معذوریت و ضرورتلری هر صورتله آزاده‌ٔ ایضاح اولان اشبو ارباب احتیاجك تأمین ضرورتلری ایچون اظهار مروته خلقمزك شتابان اوله‌جقلرینه ذره قدر شبهه یوقدر.

ژون ترك

ملی تماشا ۳ پرده

مؤلفلری : رخسان نواره و تحسین ناهد

— رولارك توزیعی —

كاظم پاشا — مابین اركاننده منان افندی
نهادبك — پاشانك مرحوم برادرینك اوغلی .... بینه‌جیان »
ابراهیم افندی پاشانك كاتبی ... علكسانیان »
عاصم بك — نهادك آرقداشی اتحاد و ترقی جمعیتی اعضاسندن شاهینیان »
حقی بك — نهادك آرقداشی باباسیان »
اماقی افندی — پولیس مفتشی حفیه خلوصی افندی
نجیب بك — اتحاد و ترقی جمعیتی اعضاسندن بر ضابط ... دولكریان »
زیور اغا — پاشانك حرم‌اغاسی طولایان »
محمد اغا — پاشانك اغاسی ... ماطوسیان »
نعمت خانم — پاشانك زوجه‌سی آزنیف خانم
ایلا خانم — پاشانك كریمه‌سی . بینه‌جیان »
عسكرلر ، پولیسلر ، اهالی ، اوشاقلر و سائره

ینه بر خدمت مفتخره اولمق اوزره (ایكنم) اسملی ، غایت كولنج و جداً عبرت‌آمیز مونولوغ هوسكار (فخری بك) طرفندن صحنه‌ٔ تطبیقه وضع ایدیله‌جكدر.

آرشاق غاروبان مطبعه‌سی

Jön Türk piyesinin Ermenice ve Osmanlıca tiyatro ilanı[113]

113 Orlando Carlo Columeno arşivi.

İlanda yer alan açıklama ve duyurular şöyledir:

Petit Champs Tiyatrosu
26 Ekim 1908 Pazar gündüz saat 7'de [13'de]
R. Hınçak Devrimci Parti himayesinde
Ermeni muhtaçların yararına büyük hayırsever suare
Tepebaşı Kışlık Tiyatro
Osmanlı Dramatik Tiyatrosu tarafından
Mardiros Mınakyan Yönetiminde
1.bölüm:
Jön Türk komitesi tarafından YOLDAŞ N. konuşacak.
Devrimci Hınçak Parti tarafından YOLDAŞ S. SABAH-GÜLYAN ve HIMAYAG ARAMYANTS konuşacak.
2.bölüm:
Jön Türk
İhtilalci dram 3 perde, Türkçe olarak
Yazanlar: Rihsan Nelare Hanım ve Tahsin Nahid Bey
Kişiler

Kişiler	Oyuncular
Kazım Paşa, Sarayın casus görevlisi	Mardiros Mınakyan
Nihad Bey, Paşanın kardeşi, Jön Türk	Rupen Binnemeciyan
İbrahim Efendi, Paşanın özel sekreteri	Harutyun Aliksanyan
Asım Bey, Türk komite üyesi ve Nihad'ın arkadaşı	Vahan Şahinyan
Hakkı Bey, Türk komite üyesi ve Nihad'ın arkadaşı	V.Papazyan
Necip Bey, Türk komite üyesi ve asker	M.Dülgeryan
Lütfi Efendi, Kazım Paşa'nın ajanlarından	M.Hulusi
Ziver Ağa, Paşanın hareminin içinden	Yervant Tolayan
Mehmed Ağa, Paşanın köşkünün kapıcısı	M.Matosyan
Fitnet Hanım, Kazım Paşanın haremi	Azniv Mınakyan
Leyla Hanım, Kazım Paşanın kızı	Ağavni Binnemeciyan

Askerler, polisler, 150'den fazla gösterici sahnede izleniyor.
Olay günümüzde geçiyor.
3.bölüm:
Yeğenim
Türk genç amatör Cevad Bey tarafından kahkahalı bir konuşma
Yervant Tolayan (Gavroş) tarafından iğneleyici mizahi bir monolog

Ermeni korosu, Rozali Hanım ve Benliyan Efendi tarafından
Sarsıcı üniformaları ile *Gidiniz Görünüz (Katsek Desek)"*
Koronun içinde Sırpuhi rolünü Rozali Hanım yerine getirecek.
Harutyun Sinanyan orkestrası Ermenice nefesli şarkılar ve marşlar çalacaklar."[114]

Vahan Şahinyan, Yervant Tolayan ve Mardiros Mınakyan bir komedide[115]

114 Orlando Carlo Columeno arşivinden Jön Türk piyesinin tiyatro ilanı; Metin And, a. g. e., s. 298.
115 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi; *Agos*, 27 Ocak 2006; *Agos*, 27 Kasım 2006.

Milli Ermeni Piyesler

Meşruti Anayasanın ilan edilmesi ile Ermenice oyun sahneye koymanın serbest olmasının yanında, Ermenilerin milli duygularını okşayan oyunların da önü açılmıştır.

Ermeniliğin Kurtarıcısı Büyük Vartan Mamigonyan (Medzın Vartan Mamigonyan Pırgiçın Hayrenyats) piyesinde Şahinyan, Ermenilerin komutanı olarak önemli ve parlak bir rol üstlenir. 10 Mart 1909'da Vartan Mamigonyan adlı Ermenice oyun, Pera Varyete Tiyatrosu'nda temsil edilir. Ermeni basını, Vartan'ın kasvetli ve trajik rolünde ve Ermenice olarak, Şahinyan Efendi'nin büyük bir oyun sergilediğini, mükemmel ve eşsiz yeteneğinin çok anlamlı olduğundan bahseder. Piyeste rol alan diğer oyuncular, Aliksanyan, Binnemeciyan, Çobanyan, Mateosyan, Binemeciyan Hanım ve Satenik Hanım'dır.[116]

2 Haziran 1910'da ise Victor Hugo'nun *Ruy Blas* piyesi Şehzadebaşı'da Şahinyan onuruna temsil edilir.[117]

İzmir ve Ege Bölgesi Turneleri

Bu dönemde Vahan Şahinyan en yüksek kapasitesi ile tiyatro çalışmalarını sürdürür. Bir yandan Mınakyan grubuyla birlikte sahneye çıkarken, diğer yanda komedi alanında sahnede önemli başarılara imza atan Ahmet Fehim grubuyla beraber de sahneye çıkar. Ayrıca gelen teklifleri geri çevirmez, gerektiğinde İstanbul dışında turnelere de katılır. İlerde daha fazla zaman ayıracağı İzmir'e 1909 yılı Şubat ayında düzenlenen turnede yerini alır.

1908 yılında Reşat Rıdvan Bey ve Arşag Benliyan Efendi tarafından birlikte kurulan Milli Osmanlı Tiyatrosu Heveskâran Cemiyeti, dönemin diğer kumpanyaları gibi donanmaya, hayır kurumlarına, felaketzedelere yardım amaçlı temsiller ve turneler düzenlemektedir. Şubat 1909'da İzmir'e turneye giden sanatçı kadrosu şu isimlerden oluşur: Arşag Benliyan, Yervant Tolayan, Vahan Şahinyan Efendiler, Nurettin Şefkati, Ahmet Nuri, Ziya Nezih, Talât Kemal, Saffet, Refik, Hıfzı, Rasih, Salâhaddin, Mahmut Beyler, Kınar, Rozali, Virjini, Elmasyan, Lusi Hanımlar.[118]

Vahan Şahinyan, 1910 yılında sahneye çıkan topluluklar arasında görülen, öteki topluluklara göre uzun ömürlü olan ve bir kısım oyunlarını Ermenice olarak sahneye koyan

116 Hovhannes Asbed/Onnik Çifte-Sarraf, *Püzantion*, 3 Nisan 1909.
117 Teotig, *Amenun Daretsuytsı*, 1911, s. 432.
118 Özlem Nemutlu, *II. Meşrutiyetten Cumhuriyet'in İlânına Kadar İzmir'de tiyatro faaliyetleri*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2005, s. 68.

Krikor Hagopyan[119] yönetimindeki Osmanlı Şark Dram Kumpanyası'nın da oyuncu kadrosunda sahneye çıkar.[120]

Osmanlı ve Türkiye Ermeni Tiyatrosunun önemli isimlerinden Krikor Hagopyan'ın yönetiminde Osmanlı Şark Dram Kumpanyası ile çıktığı Konya turnesi çok başarılı geçer. Aynı turnede Eskişehir, Ankara, Adapazarı ve İzmit'e de uğrayarak temsiller verirler.[121]

Çok başarılı geçen bu turneden İstanbul'a döndükten bir süre sonra 1911 yılının ilkbahar aylarından Mayıs'ta İzmir ve Ege Bölgesine düzenlediği turnede bir aydan fazla Manisa'da kalır ve sergilediği oyunların bir kısım gelirini de Osmanlı Donanması'na bağışlar.[122] Turneye çıkan tiyatro topluluğu içinde Vahan Şahinyan da vardır. Bu kumpanya İzmir ve çevresinde temsiller verir. Kumpanyanın Konya'da sahneye koyduğu ve Vahan Şahinyan'ın önemli rol üstlendiği temsile ait ilanda[123] şu bilgiler yer almaktadır.

> *Alâeddin Tepe Tiyatrosu'nda Osmanlı Temaşa Derneği tarafından Şehr-i hâlin üçüncü cuma irtesi günü akşam alafranga saat dokuzda beylere pazargünü alafranga saat iki buçukda hanımefendilere İzmir'de, İstanbul'da müthiş alkışlara mazhar olan:*
>
> *Feci' Bir gice (Firarîler yahut Politika Müttehimleri)*
> *Hissî, cinâî, feci' dram (6) perde.*
> *Eşhası: Tevziat*

Alber: Ressam	*Külhanyan Efendi*
Pol: Kardeşi	*Şahinyan Efendi*
Müller: Bir cani	*Nuri Bey*
Raül: Centilmen bir delikanlı	*Edib Bey*
Kont Martelli: Lüsye'nin pederi	*Salahi Bey*
Polis:	*Cafer Bey*
Lüsye: Alber'in kızı.	*İsküi Hanım*

119 Krikor Hagopyan (1868-1961)

120 Metin And, a. g. e., s. 52.

121 Krikor Hagopyan, *Hisunıut Dariners (İnknagensakrutyuns Amenen Al Hasgınalik Tserov) (Elli Sekiz Yılım (En Anlaşılır Biçimiyle Biyografim))*, 1928.

122 Hagop Ayvaz, *Dzanot Terasanabed Krikor Hagopyan yev Digin Arjekavor Terasanuhi Lüsi Hagopyan (Tanınmış Tiyatro Ustası Krikor Hagopyan ve Kıymetli Aktris Lüsi Hagopyan Hanım), Jamanak*, 10 Aralık 1942; *İttihat*, nr. 760-618, 11 Mayıs 1911; *Ahenk*, nr. 4507, 12 Mayıs 1911, Aktaran: Özlem Nemutlu, s. 63.

123 İlan Konya'daki bir medrese matbaasında basılmıştır. Bir tiyatro ilanının bir medrese matbaasında basılmış olması, üzerinde durulmaya değer bir konudur. Bu, matbaa yöneticilerinin görüşünü göstermesi bakımından da önemlidir. Bu el ilanı, hakkında çok az şey bilinen Konya tiyatro tarihine ışık tutacak mahiyettedir.

Matiled: Martelli'nin kızı *Katine Hanım*
Marta: Hademe *Melek Hanım*
Bu müthiş feci dramın perdelerinin suret-i:
Birinci Perde: Fakir fakat âli-cenap ressam, hapishane firarisiyle mülâkat, müthiş iftira kardeşmiş, asıl ismi Janballi olan caninin ilk ziyareti, desise; Matiled'e değil servete tâlip, âli-cenap delikanlı yetişti, düello teklifi, red, tokatla tahkir.
İkinci Perde: Raül'in âlicenap tevsiyesi, red, cânî muvaffak oldu, müthiş tehlike.
Üçüncü Perde: İtalya seyahati, mesâil meydana çıkıyor, Alber'le Pol zindanda, Lusye kızım öldü, elveda vatanım!
Dördüncü Perde: Düello, ressam elinden yaralanmak suretiyle sanatını kaybetti, Matiled'e muvaffakiyet, her şey yolunda, izdivaca Raul mani olamıyor.
Beşinci Perde: Sen Nehri cinayeti, katiller başkası, rahibe, kızı pederine sadaka viriyor, Allahım! Darağacı.
Altıncı Perde: Hükm-i idam, yetişti, müthiş vesikalar nehirden çıkarıldı, Vir onları bana! Bundan sonra bana kim mani olacak? Ben! Cani pençe-i adâlette.
Kanto, düetto, raks
(Sancak Marşı) İskui Hanım tarafından,
(Nasreddin Hoca'nın Telâşı). Kahkahalı komedi: 1 perde.[124]

Bu temsil vesilesiyle Konya basınında yer alan bir tartışma da ayrı bir önem taşır. Konya'da yayımlanan muhafazakâr güncel *Meşrik-i İrfan* gazetesi, Ermeni kumpanyanın sahneye koyduğu piyesi öven bir yayın yapar. Buna karşılık, dönemin siyasi havasına paralel olarak, İttihatçı yerel *Hekem* gazetesi Ermenilerden oluşan tiyatro grubunu övdüğü için *Meşrik-i İrfan* hakkında bir eleştiri yazısı yayımlar.[125]

124 Hasan Özönder, *Islâh-ı Medâris Matbaası ve Bir Tiyatro Belgeseli*, *Merhaba* gazetesi, Akademik Sayfalar, 2 Temmuz 2008, s. 392.
http://www.merhabahaber.com/d/file/08-24-02-07-2008.pdf (13.05.2017)
125 Mehmet Önder, *Konya Matbuatı Tarihi*, Konya, 1949, s. 13-14.

Vahan Şahinyan ortada elinde bastonu ile[126]

Gelecekteki Beraberliğin İlk İşaretleri: Aleksanyan-Şahinyan

Harutyun Aleksanyan ve Vahan Şahinyan, her iki sanatçı da Mınakyan'ın uzun soluklu sahne arkadaşlarıdır. Her iki sanatçının tiyatro yaşamlarının çok önemli bölümü usta tiyatrocu Mardiros Mınakyan'ın yanında geçmiştir. Ustanın yorulmasıyla ortaya çıkan yıllarda, iki sanatçı birlikte topluluk oluşturacak ve sahneye emek vermeye devam edeceklerdir.

Bu birlikteliğin ilk örneklerinden biri de 22 Ekim 1910 Cumartesi gecesi saat 9'da Ortaköy Paresirats (Hayırseverler) Derneği Tiyatrosu'nda yaşanır. Srapion Manasyan'ın *Değirmencinin Kızı (Çağatsbanin Ağçigı)* adlı Ermenice oyunu, Harutyun Aleksanyan yönetiminde temsil edilir. Piyesin başoyuncuları Aleksanyan ve Şahinyan Efendilerdir.[127]

126 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi.

127 *Jamanak*, 22 Ekim 1910; Teotig, *Amenun Daretsuytsı*, 1911, s. 431- 432, Aktaran: Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 471.

Hasan Efendi Kumpanyası'nın Şehzadebaşı Şark Tiyatrosu'nda 25 Ocak 1912 Perşembe gecesi temsil ettiği *Monte Kristo* piyesinde yine Aleksanyan ve Şahinyan karşılıklı olarak sahnededir.[128]

Leblebici Horhor'da Sansar Hasan rolü, operetin en önemli rollerinden biridir. 7 Mayıs 1911 Pazar gecesi Odeon Tiyatrosu'nda Arşag Benliyan'ın yönetimindeki Osmanlı Operet Kumpanyası *Leblebici Horhor*'u sahneye koyarken, önemli bir aktör olan Boğos Karakaş ile birlikte sahnede yer alan Vahan Şahinyan, Sansar Hasan rolünü üstlenmiştir.[129]

Mınakyan Efendi'nin 50'nci Yıl Jübilesi

Pera'da Halep Çarşısı içinde Varyete Tiyatrosu salonunda büyük tiyatro ustası Mardiros Mınakyan'ın jübilesi yapılacaktır. 50 Yıldan beri sahnede büyük emekler vermiş bu usta sanatçı için, o güne kadar hiç kimseye nasip olmayan bir programla tiyatro jübilesi düzenlenir.

12 Mayıs 1912 Pazar günü saat 14'te hınca hınç dolu salonda Sinanyan Orkestrası, Reşadiye Marşı'nı çalarak açılışı yapar. Dört bölümden oluşan programın birinci bölümünde Cenap Şehabeddin Bey'in yazdığı bir perdelik dram *Yalan (Sudı)* temsil edilir. Mınakyan'a, Kınar ve Binemeciyan Hanımlar eşlik eder.

İkinci bölümde, Büyük Yunan Operet Topluluğu, orkestra refakatinde *Uçtu (Trav)* isimli eseri ve ardından *Leblebici* operetinden bir romansı Matmazel Trifilaki önderliğinde koro olarak seslendirir.

Üçüncü bölümde sahnede yine Mınakyan vardır. İbnürrefik Ahmet Nuri Bey'in tercüme ettiği bir perdelik *Vazife Yolunda (Bardaganutyan Hanteb)* isimli dramda Vahan Şahinyan ile sahneyi paylaşırlar.

Dördüncü bölümde Dikran Çuhacıyan'ın *Arif* operetinin giriş kısmı ve *Zemire* operetinden bir parça okunur.

İstanbul Mebusu Krikor Zohrab'ın övgü dolu konuşması ile devam eden jübile töreni, sahneye Mınakyan'ın gelmesi, konuşma yapması, Sultan Reşat'ın gönderdiği altın maarif nişanını alması ve teşekkürleri ile son bulur.

Görüldüğü gibi, Şahinyan bu önemli etkinlikte ölümsüz Mınakyan ustasının yanında yer alarak önemli bir anın sahibi olmuştur.[130]

---

128 *Jamanak*, 25 Ocak 1912.

129 *Azadamard*, 7 Mayıs 1911.

130 *Azadamard*, 28 Nisan, 1, 3, 5, 7 Mayıs 1912; Refik Ahmet Sevengil, a. g. e., s. 46-47.

Jübilesinin yapılmış olması, önemli bir olay olmasıyla beraber, Mınakyan tiyatrosu çalışmalarına devam eder. Vahan Şahinyan ile birlikte 15 Haziran 1912 günü Kadıköy'de Zambaoğlu'nda Mardiros Mınakyan da hem rejisör hem de oyuncu olarak sahnededir. Piyesin el ilanında Şahinyan birinci sıradadır.

Kadıköy'ünde Zambaoğlu'nda
Osmanlı Tiyatrosu
Fevkalade Lubiyat
Osmanlı Dram Kumpanyası tarafından
Mınak Efendi (Yönetici-Rejisör) İdaresinde
Arşag Benliyan Osmanlı Operet Kumpanyası'nın katılımıyla
Haziran'ın 2 nci Cumartesi (2/15 Haziran 1912) günü
gündüz hanımefendilere ve akşamı saat 9,5'ta beyefendilere
Dalila yahut Bir Kadının Erkek Üzerine Olan Tesirat ve Hissesi
Hissi Dram 6 perde
Tevziat

Andre Rozvayn, bestekâr	Şahinyan Efendi
Şövalye Karnioli, sefir	Mınakyan Efendi
Serturius	Aliksanyan Efendi
Goms Kaliş	Çobanyan Efendi
Marki Dö Sora	Hulusi Bey
Pavlo, tenor	Dülgeryan Efendi
Kastel	Savfet Efendi
Bir hizmetli (uşak)	Ali Efendi
Fransua	Cevad Bey
Etyen	Simon Efendi
Eleonora Kaliforniyeri, Dalila	Aznif Hanım
Marta (Serturiyus'un kızı)	Kınar Hanım
Leydi Vilson	Mari Hanım
Marietta	Siranuş Hanım[31]

(31) Orlando Carlo Columeno arşivinden bir tiyatro ilanı.

En Ünlü Tiyatro Sanatçıları

1912 yılında yayımlanan Karagöz Salnamesi-III'de "İstanbul'un Artistleri" başlığı altında dönemin en ünlü tiyatro sanatçılarıyla birlikte Şahinyan Efendi'nin ismi de yer almaktadır.[132]

Aynı yıl, Mınakyan Efendi Kumpanyası'nın hız kesmeden sahnelemeye devam ettiği piyeslerden Musahipzade Celal'in yazdığı ilk eser olan *Köprülüler* piyesinde Mimar Kasım rolünde Vahan Şahinyan, Şehzadebaşı'da Ferah Tiyatrosu'nda sahnededir.[133]

Osmanlı Şark Dram Kumpanyası, Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu'nda, geliri Üsküdar Fakirlere Yardım Derneği tarafından kimsesizlere ve muhtaçlara dağıtılmak üzere bir temsil oynar. 1912 yılında düzenlenen bu gösteride, Eyüp Sabri'nin yazdığı *Kırım Muharebe-i Azimesi* piyesinin konusu, Kırım Harbi'nin hangi ortamda çıktığı ve devam ettiği üzerine kurulmuştur. Oyun 11 perde olup Türkçe olarak sahnelenmiştir. İkinci ve on birinci perdelerinde, Fransız Elçisi Marki De Vallet rolüyle Vahan Şahinyan'ı görmekteyiz.[134]

Şâyân-ı Dikkat Bir Sima

1912 yılında Kınar Hanım kendi yönetiminde bir tiyatro topluluğu kurar. Daha sonra bu topluluk Ağavni Zabel Binemeciyan ile birleşir ve Yeni Osmanlı Tiyatrosu adını alır.

Dram türünde eserleri temsil eden Yeni Osmanlı Tiyatrosu, 1913 yılında Arşag Benliyan Efendinin Milli Operet Kumpanyası ile zaman zaman biraraya gelmiş ve 45 kişilik bir grup olarak ortak gösterilere imza atmıştır. Genellikle Ramazan ayında, tiyatro grupları arasında bu tür birlikteliklerin oluştuğu, ancak bayram sonunda da her grubun kendi yoluna devam ettiği çok sık görülen bir durumdur. Yeni Osmanlı Tiyatrosu ekibi içinde bulunan Vahan Şahinyan bu ikili grubun sahneye koyduğu birçok piyes ve operette yer alır.

Yeni Osmanlı Tiyatrosu ile Arşag Benliyan Efendi'nin Milli Operet Kumpanyası, 1913 yılında Ağustos'a gelen Ramazan ayında Şehzadebaşı Ferah Tiyatrosu'nda Namık Kemal'in 6 perdelik *Gülnihal* isimli piyesini birlikte oynar. Türkçe sahnelenen oyunda, Mösyö Jorj Ugnad yönetimindeki orkestranın müzik yapacağı bu zengin oyuncu kadrosunda, Zeynel Bey rolünü Şahinyan Efendi canlandırır. Oyunun el ilanında, Ağustos ayının sıcağına karşı, serinlik için salona bol miktarda vantilatörün konulduğu da özellikle duyurulur.[135]

---

132 Metin And, a. g. e., s. 30.
133 Refik Ahmet Sevengil, a. g. e., s. 46.
134 Refik Ahmet Sevengil, a. g. e., s. 136-141; Metin And, a. g. e., s. 299.
135 Refik Ahmet Sevengil, a. g. e., s. 124-125; Metin And, a. g. e., s. 296.

شهزاده باشنده کائن
فرح تیاتروسی
موسیو وایمبرغ اداره‌سنده

رمضان شریفك ۱۹ نجی جمعه
کونی آقشامی

لبلبیجی خورخور
ملی اوپره‌ت ۳ پرده
بسته‌کاری : چوخه‌جیان افندی

سینه‌ماطوغراف

Leblebici Horhor ilanı[136]

Ramazan ayı boyunca iki tiyatro topluluğunun birlikte sahneye koydukları bir diğer oyun milli operet olarak tanımlanan 3 perdelik *Leblebici Horhor Ağa* olur. Takvor Nalyan'ın yazdığı ve Dikran Çuhacıyan'ın müziklerini bestelediği operet, Çorum'un bir köyünde yoksulluk içinde yaşayan Leblebici Horhor Ağa ve ailesini konu alır. Kızları Garine (burada Katina), hayaliyle yaşadığı İstanbul'a kaçmıştır. Büyük şehirde bir

136 Orlando Carlo Columeno Arşivinden; Metin And, Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu 1908-1923, s. 300.

zenginin oğluna âşık olur. Hem delikanlının hem de Garine'nin ailesi bu birlikteliğe sıcak bakmaz. Horhor Ağa'nın kızını almak üzere İstanbul'a gelmesiyle gelişen olaylar, araya girenlerin sayesinde tatlıya bağlanır ve mutlu sonla noktalanır. Benliyan Efendi'nin Milli Osmanlı Operet Kumpanyası ve Yeni Osmanlı Tiyatrosu birlikteliğinde, başrollerinde Kınar ve Binemeciyan Hanımların ve Hurşid Bey rolüyle de Vahan Şahinyan Efendi'nin oynadığı ilk oyun, Ramazan'ın 19'uncu günü, yani 22 Ağustos 1913 Cuma günü akşamı Şehzadebaşı'da Ferah Tiyatrosu'nda temsil edilir. Ramazan'ın 25 inci günü, 28 Ağustos 1913 Perşembe akşamı aynı operet, aynı salonda Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin Beyazıt Şubesi himayesinde ve Pier Loti'nin şerefine yeniden oynanır.

Şehzadebaşı'nda kaim Ferah Tiyatrosu
Müdafaa-i Milliye Cemiyeti himayesinde ve Pier Loti şerefine
Yeni Osmanlı Tiyatrosu ve Benliyan Efendinin Milli Operet Kumpanyası
Ramazan-ı şerifin 25 nci penceşenbe günü akşamı [25 Ramazan 1331/28 Ağustos 1913 Perşembe)
Leblebici Horhor
Milli operet 3 perde
Tevziat

Katina	Rozali Hanım
Safdil Kalfa	Binemeciyan Hanım
Kamer Kalfa	Ana Dilberyan Hanım
Çeşm-i Ahu	Araksi Hanım
Zülf-ü siyah	Parasgui Hanım
İslam	Virjin Elmasyan Hanım
Naile	Zabel Hanım
Gelfeşan	Arusyak Hanım
Dilara	Roz Hanım
Penbe	Noyemi Hanım
Suzidil	Margrit Hanım
Birinci rakkase	Gülün Hanım
İkinci rakkase	Taşcıyan Hanım
Çengi	Dilberyan Hanım
Horhor Ağa	Benliyan Efendi
Hurşid Bey	Şahinyan Efendi
Bostancıbaşı	Sefut Bey
Cingöz	Kemal Bey
Sansar Hasan	Papazyan Efendi

Canyakan	Faik Bey
Hayrat yıkan	Hulusi Efendi
Cımbız Şakir	Hayk Aram Efendi
Fitne kutusu	Refik Bey
Yoğurtçu	Agop Benliyan Efendi
Çakır Memo (Leblebici)	Yervant Efendi
Yesi Birun (Leblebici)	Sadi Efendi
Deli İbiş (Leblebici)	Garbis Efendi
Avurdı Yırtık (Leblebici)	Hulusi Efendi

Kayıkçılar, Çingeneler, davulcular, leblebiciler...
Yalnız bu gece için sinematograf yoktur.
Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Beyazıt Şubesi himayesinde
Umumi program
1-Mevcud orkestradan fazla olarak Osmanlıların ... ve yetişdirdiği (Dar elahze) tam bandosu ehsar edilecektir.
2-Hint ... ihtiyarıyla şerik ... ehil eden
Leblebici Horhor
Nam milli operet için tertibat-ı mükemmele icra edilecektir.
3-10 Temmuz aid melisi (?) münasebetiyle ilk defa olarak Beyoğlu'nda Tepebaşı'nda arzı endam eden **Yeniçeri tertibat askeriyesi** için makam-ı âlî anedinden istihsal müsaade olunarak bil-cümle tertibat bir Hint muhtereme askeriyeye tudi edilmiş, eşyayı lazımenin müze-i askeri, hazine-i hümayun ve mahal sar eden tedariki esbabına... edilmiştir.

1913 yılında sahnelenen Dikran Çuhacıyan'ın ünlü opereti *Köse Kâhya*'da üstlendiği Köse Hacı Zakarya rolü ile Vahan Şahinyan, Benliyan Efendi ve Rozali Hanımla başabaş bir oyun performansı gösterir. Dönemin tiyatro eleştirmenlerinden Bekir Fahri[137], başarısından dolayı "şâyân-ı dikkat bir sima" sözlerini kullandığı Vahan Şahinyan'ın resmi, *Rübab (Saz)* dergisinin kapağında yer almıştır.[138] Refik Ahmet Sevengil'in aynı derginin kapağında Şahinyan'ın resminin yayımlanmasından bahsettiği yazısına "Müzikli Temsiller" başlığını vermiş olması ayrıca önemlidir. 1913 yılında da Vahan Şahinyan, Osmanlı'da müzikaller ve operetleri başlatan Çuhacıyan ekolünde yer alan isimler arasında kabul edilmekte, "*Köse Kâhya* ve *Leblebici* operetlerinin esas mümesillerinden artist Şahinyan Efendi" olarak anılmaktadır.[139]

137 Bekir Fahri (İldiz) (1876-1938); makale, mensur şiir, hikâye ve roman türlerinde, ahlaki eğitim konularında yazılar kaleme almıştır.
138 *Rübab (Saz)*, 18 Ramazan 1331/21 Ağustos 1913, sayı 72.
139 Refik Ahmet Sevengil, a. g. e., s. 272.

رباب

٨ اغستوس ١٣٢٩ ایکنجی جلد ١٨ رمضان ١٣٣١

شرائط اشترا : سنه‌لکی استانبول وطشره ایچین قرق ، آلتی آیلغی ٢٥ غروشدر . آبونه بدلی درت تقسیطده پشین آلینیر . ممالک اجنبیه ایچین سنه‌لکی یکرمی فرانقدر .

نومرو ٧٢ نسخه‌سی ٤٠ پاره

کوسه کهیا و لبلبیجی اوپره‌تلرینک اساس ممثللرندن
آرتیست شاهینیان افندی

ربابک ٧٣ ، ٧٤ نجی نسخه‌سی برپرده اوله‌رق یارمدن برکون اول انتشار ایده‌جکدر . بو نسخه بوتون ارباب قلمک آثاری حاویدر ، شمدیدن جناب شهاب الدین ، یعقوب قدری ، احمد هاشم بکلر بر آثر لطف احسان ودیگر بویوک قلملرده بو لطفی تأمین ایتمشلردر .

ربابک بو نسخه‌سنه اغنیانک منتظر اولیکز .

اخطار مخصوص : درج ایدلسین ایدلمسین اوراق وارده اعاده ایدلمز . محل اداره‌سی : باب عالی

هنوز آبونه بدلاتنی تأدیه ایتمامش اولانلرک ...

Rübab (Saz) dergisinin 18 Ramazan 1331/21 Ağustos 1913 tarihli 72. sayısının kapağında tiyatro sanatçısı Vahan Şahinyan.[140]
Altına şu açıklama yazılmıştır:
"Köse Kâhya ve Leblebici operetinin esas mümessillerinden [temsilcilerinden] artist Şahiniyan Efendi"

140 Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Hakkı Tarık Us bölümü.

Bekir Fahri, *Rübab (Saz)* dergisine yazdığı *"Sahne ve Tenkid- Benliyan Efendi'nin Operet Kumpanyası"* başlıklı makalesinde, *Leblebici Horhor Ağa* operetini sahnede oynayan kırk beş kişilik kadro içinden en fazla Arşag Benliyan Efendi, Rozali Hanım ve Vahan Şahinyan Efendi'nin başarısı üzerinde durur. Yazar, kadronun genel gidişine uygunluğunu anlattıktan sonra, Şahinyan Efendi'den beklentilerinin daha yüksek olduğunu, ancak özellikle düettolarda tenor sesi ile arzu edilen ve tartışmasız bir konumda bulunduğunu belirtir.[141]

Türkçülüğün Yükselişi ve Tiyatro

Ocak 1913'te Osmanlı Devleti'nde, tarihi gelişmeyi derinden ve uzun süreli etkileyecek bir olay yaşanır. Bab-ı Ali baskını ile İttihat ve Terakki ülke yönetimini tamamen ele geçirir. Türkçü milliyetçi program iktidardadır ve bundan sonra kültürel yaşam da kaçınılmaz olarak bu gelişmeden etkilenir. Çok kısa bir süre içinde yaşamın her alanında olduğu gibi tiyatroda da Türk kültürü daha fazla görünür hale gelir ve bu alandaki faaliyetler hız kazanır. Türk ve İslam dışındaki kültürün önü kesilirken, bağlı olarak Türk ve İslam olmayanlar için de hayat hakkı yolları giderek daraltılır.

> *İttihat ve Terakki 1913 Bab-ı Âli baskınından sonra ülke yönetimine doğrudan etki yapan bir siyaset izlemiştir. Üstelik I. Dünya Savaşı sırasında bu etkinliğini paramiliter cemiyetleri aracılığıyla toplumun en ücra köşelerine kadar yerleştirecek anlayışla politik tutumunu netleştirmişti. Bu doğrultuda Türk Ocağı, Donanma Cemiyeti ve Müdafaa-ı Milliye Cemiyeti sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetleriyle öne çıkmaya başlamışlardı. Bu cemiyetler bazen bağımsız, bazen de güçlerini birleştirerek faaliyetlerde bulundular. Bu faaliyetler içerisinde sosyal yardım içerikli tiyatro oyunlarının sahnelenmesi dikkat çeken önemli bir husustu.*[142]

Mınakyan Tiyatrosu ve oyuncu kadrosu artık Türk milliyetçi piyeslerle sahnede kendilerine yer bulabilmektedir. Tiyatro kadrosunda giderek artan sayıda Türk oyuncuya ve Türk yazarların piyeslerine yer vererek görüntüyü ve repertuarı yeniden düzenlemek zorunlu hale gelmiştir.

141 *Rübab (Saz)*, 18 Ramazan 1331/21 Ağustos 1913, sayı 72, Aktaran: Efdal Sevinçli, *Leblebici Horhor Ağa Operetinin 140 Yıllık* Serüveni, Opus Kitap, 2016, s. 43.
142 Günver Güneş, *II. Meşrutiyet Döneminde İzmir'de Tiyatro Yaşamı*, s. 161.

Mınakyan Tiyatrosu Tiryaki Hasan Paşa yahut Kanije Müdafaası piyesinde Dördüncü perdede Tiryaki Hasan Paşa'nın Rütbe-i Vezaret Fermanı'nın okunması. Sağdan, Hakkı Necip, Nurettin Şefkati (Genç Âşık), Mıgırdiç Dülgeryan, Hasan Cevad, Vahan Şahinyan, Mardiros Mınakyan (Tiryaki Hasan Paşa)[143]

1908 Meşrutiyetinden sonra, Osmanlı padişahlarını merkeze alan ve bunun etrafında gelişen olayları konu edinen tarihi piyesler adeta bir salgın halinde sahnelerde yer almaya başlamıştır. *Sultan Selim-i Salis, Köprülüler* gibi telif piyesler yazılmış ve izleyicilerden önemli karşılık görmüş, iş yapmıştır. Mınakyan'ın yönettiği Yeni Tiyatro Heyeti 1913-1914 yılı tiyatro mevsiminde *Tiryaki Hasan Paşa yahut Kanije Müdafaası* piyesi ile başarılı oyunlar çıkarır. Kadrosunda Vahan Şahinyan, Hakkı Necip, Nurettin Şefkati, Mıgırdiç Dülgeryan, Hasan Cevad gibi sanatçıların yer aldığı piyesin konusu efsanevi Osmanlı kahramanlığıdır.

Meşrutiyetten sonra çok sayıda yeni tiyatro grupları kurulmuştu. Oldukça ciddi programlar ve iddialarla kurulan bu grupların ne kadar tiyatro oyununu sahneye koyabildikleri konusunda yeterli bilgi bulunmamaktadır. 1914 yılında kurulan *Berrî ve Bahrî Tenezzüh İdaresi Heyet-i Temsiliyesi,* bunlardan biridir. Karada ve denizde gezinti idaresi topluluğu anlamına gelen ismiyle çıkardığı dört sayfalık el ilanında yeni kurulan tiyatronun amaçları, kadrosu tanıtılmış ve programına aldığı oyunların listesi

143 Orlando Carlo Calumeno koleksiyonundan.

verilmiştir. Ahmet Fehim'in ön planda ve komedi bölümünden sorumlu olarak tanıtıldığı bu tiyatro grubunun ikinci sırasında dram kısmının sorumlusu olarak Şahinyan Efendi'nin ismi yazılmıştır.

İlk olarak sahneye konulacağı açıklanan temsil vatani ve milli dram türünde 3 perdelik *Asker Oğlu* oyunudur. Gayur Bey rolüyle Şahinyan Efendi oyuncu kadrosunun içinde yer alır. Bir yıl sonra beraber bir tiyatro grubu kuracakları Aleksanyan Efendi de aynı oyuncu kadrosu içindedir.[144]

1914 yılında Mınakyan Tiyatrosu[145]
Soldan sağa yerde oturanlar Primadonna Nıvart, Nubar Şahinyan[146], Ağavni Necib, ortada oturanlar Yervant Tolayan, Vahan Şahinyan, Mardiros Mınakyan, Azniv Mınakyan, Hasan Cevad, ayakta duranlar suflör Muammer, Oksen Şahinyan, Primadonna Nuvart'ın ablası Fimi, Krikor Çobanyan ve Hulusi

144 Refik Ahmet Sevengil, a. g. e., s. 70.
145 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi; *Kulis*, 15 Mart 1947, sayı 7; *Kulis*, 15 Haziran 1956, s. 228.
146 Vahan Şahinyan'ın oğlu.

Tiyatro gruplarının çok kolay biraraya geldiği ve aynı şekilde çok kolaylıkla dağıldığı bu dönemde, *Berrî ve Bahrî Tenezzüh İdaresi Heyet-i Temsiliyesi*'nin duyurduğu programını ne ölçüde gerçekleştirdiği belli değildir.

Diğer taraftan, 1914'te birçok tiyatro grubu arasında en ciddi topluluklardan biri de *Donanma Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi*'ydi. Donanmaya gelir sağlamak, halktan para toplayarak savaş gemileri satın alınması amacıyla kurulan cemiyetin, kendi yararına kurduğu tiyatro bölümünün Genel Yöneticisi Mardiros Mınakyan, dram bölümü yöneticisi Nurettin Şefkati ve Komedi Bölümü yöneticisi Ahmet Fehim olmak üzere Şehzadebaşı'da Millet Tiyatrosu'nda temsiller vermekteydi. Erkek oyuncular arasında, o dönemin çeşitli tiyatrolarında oynayan ünlü oyuncularla birlikte, yine Şahinyan Efendi'yi görüyoruz. Topluluk temsillerini 1915'e kadar sürdürmüştür.[147]

Görüldüğü gibi, artık arkasına devlet gücünü alan kültür sanat girişimleri ön plana çıkmıştır. Mınakyan, Şahinyan gibi Osmanlı tiyatrosunu uzun yıllar ayakta tutan ve yaşatan Ermeni tiyatro sanatçıları, ancak bu kurumlarda kendilerine yer bulabilirse tiyatro macerasına devam edebilmektedir. Buralarda yer bulamayanlar için bir kenara çekilmek veya sanatlarını icra etmekte ısrarlı olanlar için ise başka ülkelerin sahnelerinde şanslarını denemekten başka yol kalmayacaktır.

1914 yılında devlet destekli ve ödenekli Darülbedayi'nin kuruluş çalışmaları başlamış, buna paralel olarak, Ermeni tiyatro ve tiyatrocularını devre dışı bırakarak Türk Tiyatrosunu geliştirme yoluna girilmiştir. Tiyatro kültürü alanında başlayan bu gelişme, Ermeni toplumuna 1915-16 yıllarında yaşatılan soykırımcı politikanın yansımasıdır. Ermeni tiyatro insanlarına artık ekmek yoktur. "Artık Mınakyan yok, Ertuğrul Muhsin var"dır.

Mınakyan Sahneden Çekiliyor

Donanma Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi genel yöneticisi olarak, 1914 yılında artık ileri yaşına gelmiş bulunan Mardiros Mınakyan, resmen olmasa da fiilen sahnenin dışına geçmiş bulunuyordu. Mınakyan, kendini sahneden bir miktar çekmiş, Darülbedayi'de görev almış, bir yandan hocalık yapıyor, diğer yandan Darülbedayi içinde oyun hazırlayıp sahneye koyuyordu. Mınakyan'ın Darülbedayi'de görev alması, uzaktan Güllü Agop'un Müzika-i Hümayun'da görev almasını hatırlatır gibidir.

Mınakyan'ın sahne arkadaşları artık kendi başının çaresine bakmalıydı. Mınakyan'ın kendini geriye çekmesinden sonra, onun eğitiminden geçmiş oyuncuları, 1914 yılın-

147 Refik Ahmet Sevengil, a. g. e., s. 175; Metin And, *Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu 1908-1923*, s. 56; Mücap Ofluoğlu, *Dünya bir Sahnedir*, Mitos Boyut. Tiyatro Kültür Dizisi: 16, 1995, s. 119-121; Ahmet Fehim, a. g. e., s. 138; Muhsin Ertuğrul, *Benden Sonra Tufan Olmasın- Anılar*. s. 28.

da ustaları adına, Mınakyan Tiyatrosu/Osmanlı Dram Kumpanyası ismiyle bir tiyatro topluluğu olarak yola devam etme kararı alırlar. Vahan Şahinyan, Mıgırdiç Dülgeryan, Harutyun Aleksanyan, Krikor Çobanyan, Aznif Mınakyan ve Kınar Sıvacıyan Hanım bu topluluğun başlıca elemanlarıdır. Başında Mınakyan'ın olmadığı bir Mınakyan Tiyatrosu.

Vahan Şahinyan bu yeni dönemde, Mınakyan Tiyatrosu'nun başında yer alan isimlerden biri olarak, aynı zamanda kısa süreli gruplarla da birlikte çalışır. Nurettin Şefkati'nin Mınakyan grubundan oyuncularla kurduğu ve oynadığı toplulukta, 28 Mart 1914'de Ertuğrul Kaya'nın 5 perdelik *Sönmez Ateş* adlı piyesinde Mesut Efendi rolüyle başrolde Vahan Şahinyan oynamaktadır.[148]

Mınakyan Tiyatrosu-Aleksanyan/Şahinyan

Kötü adam rollerinin değişmez usta oyuncusu Harutyun Aleksanyan ile Vahan Şahinyan'ın birlikte ana eksenini oluşturdukları Mınakyan Tiyatrosu, zaman zaman değişik oyuncuların dahil olduğu bir topluluk olur. 1914 yılı içinde Kemani Haydar Bey'in 3 perdelik *Pembe Kız* operetini oynarlar.[149]

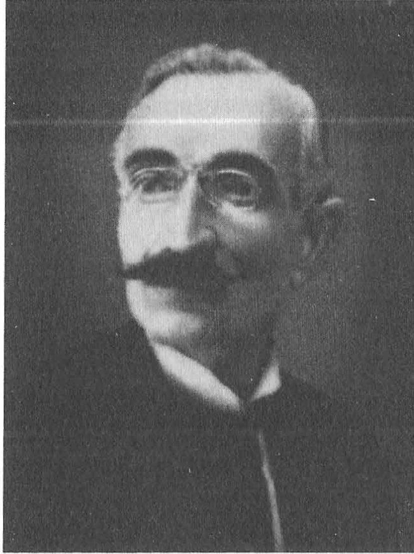
1914 yılı Temmuz ayı başlarında Abdürrezzak Abdi Efendi'nin[150] ölmeden önce oynadığı son oyunda, Kel Hasan Efendi, Harutyun Aleksanyan ve Vahan Şahinyan birlikte sahneye çıkarlar. Şehzadebaşı'daki Şark Tiyatrosu'nda 6 perdelik *Tayyarzade-Binbirdirek Vak'ası* oyununu temsil ettikten sonra yatağa düşen dönemin ünlü tuluat ustası Abdürrezzak Efendi 9 Eylül 1914 günü hayat sahnesinden çekilir.[151]

Mınakyan Tiyatrosu, 13 Haziran 1914 Cumartesi günü matinede hanımlara, gece baylara Şehzadebaşı Ferah Tiyatrosu'nda 4 perdelik dram *Sultan Osman III (Sultan Osman-ı Salis)* piyesini sahneye koyar. Mınakyan'ın yönettiği gösterinin hasılatı milli savunma komitesine gidecektir. Mınakyan repertuarı ile Mınakyan'ın olmadığı 1915'te aynı *Sultan Osman* piyesi ile tiyatro yapmaya devam edilir.[152]

Dünya Savaşı'nın atmosferi ülkeyi kaplamış, seferberlik ilan edilmiştir. Aynı yıl içinde, askere moral verecek şekilde, Vahan Şahinyan, Harutyun Aleksanyan ve Küçük İsmail ile birlikte, *Sevgili Edirne'mizin İstirdadı [Geri Alınması] veya Osmanlı Ordusu*

148 M. Nihat Özön-Baha Dürder, a. g. e., s. 282; Metin And, a. g. e., s. 303.
149 Metin And, a. g. e., s. 302.
150 Abdürrezzak Abdi Efendi (1835, İstanbul-1914, İstanbul), Padişahın huzurundayken bile sözünü sakınmayan, Tuluat tiyatrosunun Kavuklu Hamdi'den sonra ikinci büyük sanatçısıdır. Direklerarası'nda Handehane-i Osmani adlı tiyatro kumpanyasını kurarak İstanbul'un en ünlü komiği oldu. Mülazım-ı sâni rütbesiyle saraya alınarak, Muzika-i Hümayun'a girdi. Bir nüktesi yüzünden saraydan ayrılmak zorunda kaldı. İkinci Meşrutiyet'ten sonra serbest çalıştı.1914 yılında öldü.
151 Adnan Giz, *Bir Zamanlar Kadıköy*, s. 231-232.
152 *Jamanak*, 10 Haziran 1914;

Vazifesini Görüyor isimli 6 perdelik askeri dramı sahneye koyarlar. Aynı ekip *Elma Ağacı* adlı komediyi de oynar.[153]

Vahan Şahinyan[154]

1915 yılı Ocak ayına ait bir el ilanında "Burhanettin Bey ve Heyet-i Temsiliyesi" Rejisör "Ertuğrul Muhsin" başlığı görülüyor. 14 Ocak 1915 gündüz hanımlara, akşamı beyefendilere "Müdafaa-i Milliye Cemiyeti yararına ve büyük Üstad Abdülhak Hamit Beyefendi şerefine Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu'nda" verileceği bildirilen temsilde Abdülhak Hamid'in *Tarık yahut Endülüs Fethi* isimli eseri oynanır. Oyuncular arasında Burhanettin Tepsi, Ertuğrul Muhsin, Vahan Şahinyan Efendi ve daha birçok isim yer alır.[155]

1915 yılı içinde, 5 perdelik tarihi oyun *Sultan Osman*[156], 7 perdelik polisiye dram *Rocambole/ Para Dolabı*, 5 perdelik polisiye dram *Yılan İzi* ve Namık Kemal'in *Vatan yahut Silistre, Balmumcu Cinayeti, Sevda Faciaları* adlı oyunlar Aleksanyan ve Vahan Şahinyan'ın yönetiminde olan Osmanlı Dram/Mınakyan Tiyatrosu tarafından temsil edilir.[157]

153 Metin And, a. g. e., s. 295, 303.
154 Teotig, *Amenun Daretsuytsı 1921*, s. 271.
155 Refik Ahmet Sevengil, *Meşrutiyet Tiyatrosu*, s. 104; Metin And, a. g. e., s. 304.
156 Volkan Çil, *II. Meşrutiyet Dönemi Tiyatro Edebiyatı*, s.35; Alemdar Yalçın, *II. Meşrutiyette Tiyatro Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, 2002, s. 303.
157 Metin And, a. g. e., s. 116, 293, 302, 303, 305.

Aynı yıl içinde ünlü komedyen oyuncu Naşit Özcan'ın da katılımı ile Aleksanyan-Şahinyan ekibi, 5 perdelik *Sefahatın Encamı*, 5 perdelik polisiye oyun *Yüz Altınlık Servet veya İhtiyar Âşıkın İntikamı*, duygusal dram *Güzel Prenses yahut Saray Entrikaları*, 6 perdelik hissi dram *Kırmızı Cüzdan*, cinai dram türünde 8 perdelik *Meyhane Faciaları* adlı oyunları sahneye koyarlar.[158]

Aşağıdaki ilanda *İstiklal-i Osmani* piyesini oynayan Osmanlı Dram Kumpanyası, Aleksanyan-Şahinyan'dan başkası değildir. Oyun, Osmanlı'nın Kuruluş Yıldönümü Kutlaması için Aleksanyan-Şahinyan ikilisi tarafından özel olarak hazırlamış ve sahneye konulmuştur.

Devlet-i Âlîyye-i Osmânî'nin Tesisinin 667. Sene-i Devriyesi Şerefine Merâsim-i Târihîye Müsâmere-i Fevkalâde[159]

DEVLET-İ ÂLÎYYE-İ OSMÂNÎYE'NİN TESİSİNİN

667. SENE-İ DEVRİYESİ ŞEREFİNE
Merâsim-i Târihiye
Müsâmere-i Fevkalâde
Kânûn-ı evvelin 17 nci perşembe günü [30 Aralık 1915]
Gece Beyefendilere
Gündüz Hanımefendilere

158 Metin And, a. g. e., s. 296, 299, 301, 303, 305.

159 İstanbul, Hilal Matbaası, Aktaran: Hamdi Can Tuncer, Osmanlının Kuruluş Yıldönümü Kutlaması, *Toplumsal Tarih*, Haziran 1999, sayı 66, s. 12-14; 30 Aralık 1915 tarihi, Hamdi Can Tuncer'in tespitidir.

Şehzadebaşında kâin
Ferah Tiyatrosu'nda
BÜYÜK MÜSÂMERE-İ TARİHİYE
REHBER-İ İTTİHÂD-I OSMÂNÎ
Menfaatine

Şehzadebaşı'nda Ferah Tiyatrosu'nda
Kanûn-ı evvel'in 17 nci Perşembe günü gündüz hanım ve gece bey efendilere
TİYATRO
Osmanlı Dram Kumpanyası aktör ve aktrisleri tarafından birinci defa olarak
İSTİKLÂL-İ OSMÂNÎ
Vak'a-i muazzama-i tarihiye
4 fasıl
Hakâyık-ı tarihiyeye aynen ve tamamen muvafık olmak üzere tertib olunmuş ve ilk defa olarak bu yevm-i mübeccelde temsili mukarrer bulunmuştur.
Muharriri: (elif) (re)
Tevzi'ât:

Osman-ı Evvel	Receb Bey
Sungur Tekin Bey	Kemal Bey
Gündoğdu	Bâki Bey
Dündar	Ali Bey
Saruyatu Sadeci	Âsım Bey
Konur	Aleksanyan Bey
Tekin	Şahinyan Bey
Turhan	Cevad Bey
Oğuz	Efdal Bey
Doğmuş	Hikmet Bey
Bir sâ'i	Refik Bey
Diğer bir sâ'i	Cevad Bey
Ümerâdan bazıları	Efdal Bey
	Hikmet Bey
	Armenak Efendi
	Agopyan Efendi

Alâeddin Keykubad bin Keyhüsrev
(Konya Devlet-i Selçukiyesi Hükümdarı) Tahir Bey

Emir Mübârüziddin	Şahinyan Efendi
Kralü'l-Memâlik	Agopyan Efendi
Celâlü's-Saltana (Erkân-ı Dîvân)	Celal Efendi

Şerefüddin Tûsî — Cevad Efendi
Emir Kemalüddin — Asım Efendi
Sipehsâlâr — Armenak Efendi
Askerler, muharibler, saray halkı, nedimler, nedimeler ve gayr-i hüm.
Emsalsiz ve harikûlade program
Müdebdeb ve mutantan tertibât ve tezyinât
Hem mukaddes bir günün tebcîl-i hâtırası- hem bir müessese-i ma'rifete yardım
İşbu müsamere "Rehber-i İttihad Mektebi" tarafından tertib olunmuş ve hâsılat-ı sâfiyesi mekteb-i mezkûr bütçe açığının imhasına tahsis kılınmıştır.
Müsamereye:
Gündüz: zevâli 12'de
Akşam: zevâli 8'de ibtidâr olunacaktır.
Bilet mahalli: Gündüz zevâli sekizden, akşam zevâli beşten itibaren açıktır.

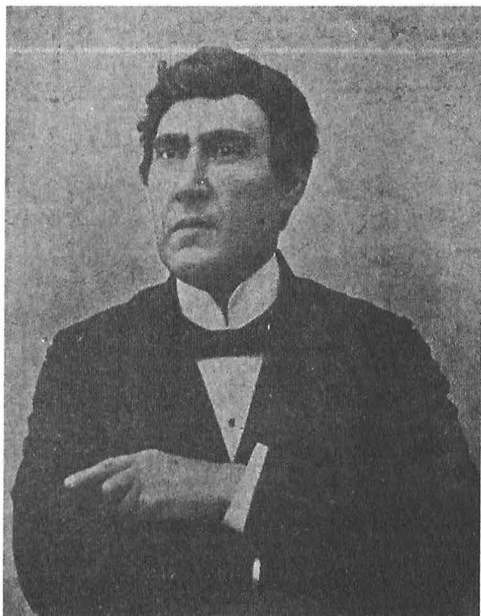
Bir yandan da Dünya Savaşı içinde boğuşmakta olan İttihat ve Terakki yönetimindeki Osmanlı Devleti, içerde milli ve etnik düzenleme yapmaya girişmiştir. İslam olmayan nüfusu Anadolu topraklarından uzaklaştırma veya yok etme projesi en fazla Ermeniler üzerinde yoğunlaşır. Konumu gereği, Ermeniler üzerindeki uygulamalardan en az etkilenen başkent İstanbul'da tiyatro yapabilmek için, Türk milli değerlerini ön plana alan konu ve nitelikteki piyeslerin yanında, tiyatronun sanatçı kadrosuna Türk ve Müslüman oyuncuların daha fazla katılımını sağlayarak, Ermeni tiyatro sanatçıları kendilerini koruma kalkanı içine almayı gerek görürler. Yukardaki gösterinin oyuncu kadrosuna bakınca bu durum çok açık görülebilir. Abdürrezzak Efendi, Kel Hasan, Naşit Özcan, Ahmet Fehim gibi isimlerin katılımı, Ermeni sanatçıların güvenliği açısından önemli yarar sağlar. Diğer taraftan bu katılım, Türk Tiyatrosu ve Türk tiyatro sanatçıları için alan açılmasını da beraberinde getirecektir.

1916'da 5 perdelik dram *Ekmekçi Kadın* adlı oyun, Aleksanyan, Şahinyan ve Kel Hasan tarafından temsil edilir. Aynı yıl 5 perdelik polisiye *Hokkabazın Çırağı* adlı oyun, Aleksanyan, Şahinyan ve Naşit Özcan birlikteliği ile sahneye konulur.[160]

Bu dönemde Aleksanyan-Şahinyan isimleri birarada adeta bir tiyatro grubunun adı olarak da kendini kabul ettirir. Büyük usta Mardiros Mınakyan, Mınakyan Tiyatrosu veya Osmanlı Dram Kumpanyası adı altında sahnelenen oyunlara zaman zaman katılmakta ve kariyerini devam ettirmektedir.

160 Metin And, a. g. e., s. 295, 297.

Aleksanyan-Şahinyan birlikteliğinde yapılan temsillere, yeni yetişmekte olan çocuklarını da dahil ederler. Her iki sanatçının çocukları Rubine Aleksanyan ve Hortans Şahinyan, birlikte başrol oynadıkları *İki Öksüz Kız* oyununda büyük başarı gösterir ve beğeni alırlar.[161]

Harutyun Aleksanyan[162]

Harutyun Aleksanyan'ın Vefatı

Vahan Şahinyan'ın ortağı, iyi kalpli, dürüst, güvenilir, buna karşılık sahnede "Kötü Adam" rollerinin başarılı tiyatro sanatçısı ve tiyatro topluluğu kurucusu Harutyun Aleksanyan[163], 1917 yılı sonunda hiç beklenmedik bir şekilde vefat eder.

Şahinyan tek başına kalmıştır. Şahinyan, 1 Ocak 1918'de Şişli Ermeni Kabristanı'na defnedilen Harutyun Aleksanyan'ın ailesinin sorumluluğunu da üstünde bulur. Aleksanyan'ın cenazesinden çok kısa bir süre sonra, 28 Ocak 1918 Pazartesi gecesi, Mınakyan Tiyatrosu olarak *Fan-Fan Clodine* piyesini sahneye koyar. Bu piyeste Clodine rolünde rahmetli aktör Aleksanyan'ın kızı 11 yaşındaki Rubine Aleksanyan, Fan-Fan

161 Nışan Beşiktaşlıyan, a. g. e., s. 865.
162 *Luys*, sayı 16, 12 Nisan 1908.
163 Harutyun Aleksanyan (1857-1917).

rolünde de Vahan Şahinyan'ın 12 yaşındaki kızı Hortans Şahinyan büyük alkış alırlar. Gösteride ayrıca ünlü komik Hasan Efendi de *Gizli Odalar* komedisini temsil eder.[164]

Fanfan Clodine oyununda solda Hortans Şahinyan ve sağda Rubine Aliksanyan[165]

Bir hafta sonra aynı gün, 4 Şubat 1918 Pazartesi gecesi Pera Odeon Tiyatrosu'nda Mınakyan Tiyatrosu Jorj Ohnet'nin 5 perdelik ailevi dramı *Demirhane Müdürü (Tarpınotsabedı)* piyesini oynar. Oyuncu kadrosunda Vahan Şahinyan'ın dışında, Azniv Mınakyan, Nıvart Hanım, Krikor Çobanyan, Y. Papazyan ve başka isimler de yer alır. Hasan Efendi *Gelin Odası* komedisini tekrar eder.[166]

164 *Jamanak*, 27, 28 Ocak 1918.
165 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi; *Joğovurti Tsaynı Jamanak*, 15 Mayıs 1920; Teotig, 1921, s. 279.
166 *Jamanak*, 3, 4 Şubat 1918.

Bu şekilde devam eden oyunlar dizisi, 23 Temmuz 1918 Salı gecesi Pera Odeon Tiyatrosu'nda merhum aktör Harutyun Aleksanyan'ın kızı Rubine Aliksanyan onuruna *Fan-Fan Clodine* piyesinin temsil edilmesine kadar devam eder.[167]

İzmir Turnesi

Vahan Şahinyan, yaşamını tiyatroya adamış, tiyatroyu kendisi için hedef almış, tiyatro sanatı ile yoğrulmuştu. Başka bir meslek ilgisini çekmemiş, ekmeğini kazanmak için tiyatrodan başka bir yol bilmemiştir.

Dünya savaşının sona ermesi ile yeni bir heyecanla Mınakyan Kumpanyası Ege'ye ve İzmir'e bir turne düzenledi. İzmir'in bir rahatlama dönemine girdiğine dair gelen haberler başka tiyatro topluluklarını da hareketlendirmişti. Bizzat Mınakyan'ın başında bulunduğu kumpanyada, Vahan Şahinyan topluluğun yöneticisiydi. Daha önce birkaç kere geldiği İzmir, Şahinyan'ın yabancı olmadığı bir yerdi ve şimdi sadece oyuncu olarak değil, daha çok rejisör olarak gelmişti.

Mınakyan Tiyatrosu/Osmanlı Dram Kumpanyası, Mınakyan yönetiminde 1918 yılının Eylül ayının sonunda İzmir'e gelir.[168] Topluluk temsillerine Kordon'daki Yazlık Kramer Tiyatrosu'nda oynadığı *Türk Kanı* ile başlar ve ardından sırasıyla şu oyunları temsil eder:

İzmir Tiyatrosu'nda
10-11 Ekim 1918'de *Bir Düşman yahut Yabani Kız,*[169]
12 Ekim 1918'de *Evlatlarımız* ve bir perdelik komedi,
18 Ekim 1918'de *Arabacı Jan yahut Cenevre Dağlarında Bir Vak'a,*
20 Ekim 1918'de *Kaldırımcı yahut Sefil Familya,*
Melez Sineması-Asansör Tiyatrosunda
1 Kasım 1918'de *Mari Roz yahut Kıskançlık Belası,*
Melez Tiyatrosu-İzmir Tiyatrosunda
15 Kasım 1918'de *Balmumcu* ve *Simon e Mari,*
5 Ocak 1919'da *Azgın Kurtlar ve Şeytan Tüyü,*
9 Ocak 1919'da *Şeytan.*

167 *Jamanak*, 20 Temmuz 1918.
168 Dâhiliye Nezareti Emniyet 2. Şubenin 12 Ekim 1918 tarihli DH. EUM. 2. Şb. 64/28 belgesine göre; "Şehzadebaşı'nda Şark Tiyatrosu'nda aktör [Vahan] Şahinyan oğlu Berc ve Nubar'ın, İzmir'e gitmesine müsaade edildiği" yazısından, Vahan Şahinyan'ın İzmir'e giderken çocuklarını da götürmek istediği ve bunun için emniyetten müsaade istemiş olduğu anlaşılmaktadır.
169 *Ahenk*, 15 Ekim 1918, Aktaran: Efdal Sevinçli, *İzmir'de Tiyatro*, s. 37.

İzmir'in yerel gazetesi *Ahenk*'te çıkan ilanda 18 Ekim 1918'de sahneye konulan piyesin biraz farklı isimle duyurulduğunu görüyoruz:

Kordon'da İzmir Tiyatrosu'nda
Osmanlı Dram Kumpanyası Mınak Efendi İdaresinde:
Teşrin-i evvelin [Ekim] 18. perşembe günü akşamı saat 9.30'da umûma ve ertesi cuma günü saat 2'de hanımlara:
Birinci defa olarak *Arabe Jan*- hissî, feci dram, perde: [Otello]
Mevkiler numaralı olduğundan temâşâ - gîrânın biletlerini vaktiyle gişeden almaları rica olunur.
Fiyatlarda tenzilât yapılmıştır. Aynı oyun cuma günü akşamı Çayırlıbahçe'de (Melez) Tiyatrosu'nda vaz-ı sahne edilecektir. Tafsilât el ilânlarındadır.[170]

Kordon'da İzmir Tiyatrosu-Theatre De Smyrna [171]

---

170 *Ahenk*, 17 Ekim 1918, Aktaran: Efdal Sevinçli, *İzmir'de Tiyatro*, s. 37-38.
171 https://tr.pinterest.com/pin/453174781237216915/ (19.03.2017)

Bu dönemde İzmir'e turne düzenleyen Mınakyan Tiyatrosu, vatan sevgisini işleyen birkaç eser dışında, kıskançlık, vicdan azabı gibi ferdi temaları, fakirlik gibi sosyal problemleri ele alan dramlardan oluşan bir repertuara sahiptir.[172] Osmanlı Dram Kumpanyası, daha çok romantik Fransız yazarların dram türündeki eserlerinden oluşan bu repertuarıyla İzmir'de bir hayli ilgi görmüş, bunun üzerine kumpanyanın rejisörü Şahinyan, İstanbul'dan yeni aktör ve aktrisler getirtmiştir.[173] Diğer taraftan Mınakyan'ın İzmirli tiyatro kumpanyalarıyla birlikte temsiller sunması, amatör tiyatrocuların tecrübe edinmelerinde hayli etkili olmuştur.[174]

Vahan Şahinyan İzmir'de temsillerine devam ederken, İzmir'in sevilen sanatçılarından Ahmet Şefik Bey için bütün kumpanyaların katılımı ile bir gösteri düzenlenir. *Ahenk* gazetesinde yer alan duyuruda detaylı bilgi vardır:

> Bir Müsamere
> Türk, Ermeni ve Rum kumpanyalarının iştirakiyle ahiren vefat eden sanatkâr-ı şehîr AHMED ŞEFİK BEĞ'in tezkîr nâmı için [anısına] Kânun-ı evvelin 20. cuma günü [20 Aralık 1918] gündüz ikide hanımlara ve akşamı sekiz buçukta umuma İzmir Tiyatrosu'nda:
> 1- *Sakallı Gelin*, komedi raks, 1 perde: Behçet Efendi Kumpanyası tarafından.
> 2- *İstanbul Gülü*, operet, 1 perde: Zaharya Martika Kumpanyası tarafından.
> 3- *Sanatkârın Kalbi*, dram, 1 perde: Mınak Efendi Kumpanyası tarafından.
> 4- *Zor Nikâh*, komedi, 1 perde: Heveskârân Heyeti Temsiliyesi tarafından. Arapça dans, alafranga raks.
> Biletler Beğler Sokağı'nda İkbâl Ticarethânesi'nde satılmaktadır.[175]

Ocak ayında temsillere ara verilmesinden ve İzmir'den değerli araştırmacıların verdiği bilgilerden, Mınakyan ve Kumpanyanın kadrosunun genel olarak İstanbul'a döndüğü, ancak Vahan Şahinyan ile birlikte sınırlı sayıdaki birkaç sanatçının İzmir'de kalmayı tercih etmiş olduğunu anlıyoruz. Ancak bu küçük grubun bağımsız olarak tiyatro yapma olanağı kalmadığından, grup İzmir'in yerel tiyatro topluluğu Heveskâran Heyet-i Temsiliyesi ile birleşme yoluna gider. Ortaya çıkan berberlikte usta sanatçı Vahan

172 Özlem Nemutlu, s. 104.
173 *Ahenk*, nr. 6902, 18 Teşrinievvel/Ekim 1918, Aktaran: Özlem Nemutlu, s. 84.
174 Özlem Nemutlu, s. 86; Karnig Sdepanyan, *Gensagragan Pararan (Biyografik Sözlük)*, 3. cilt, Yerevan, 1990, s. 158.
175 *Ahenk*, 20 Aralık 1918, Aktaran: Efdal Sevinçli, *İzmir'de Tiyatro*, s. 43.

Şahinyan topluluğun başına geçmiştir.[176] 6 Nisan 1919 Pazar günü Şahinyan onuruna bir gösteri tertip edilir.

> Parlak Bir Müsamere
> Milli Kütüphane Tiyatrosu'nda[177] kadim sanatkârımızdan ve
> Heveskâran Heyet'i Temsiliyesi rejisörü Şahinyan Efendi'nin şerefine
> 6 Nisan Pazar günü gündüz hanımlara ve akşamı beyefendilere olmak üzere fevkalade bir müsamere tertip olunmuştur.
> 1.kısım: Konser
> 2.kısım: *Asker Ocağı*
> 3.kısım: "Kadın Tertibi" monolog, sanatkârı şehir Kâni Bey tarafından.
> Pompei'nin Son Günleri nam fevkalade kordela.

İzmir Milli Kütüphane Tiyatrosu – Elhamra Tiyatrosu

176 *Ahenk*, nr. 7044, 4 Nisan 1919, Aktaran: Özlem Nemutlu, s. 78.

177 Milli Kütüphane Tiyatrosu/Elhambra Tiyatro-Sineması: İzmir Milli Kütüphane ve bitişiğinde bugün İzmir Devlet Opera ve Balesi'nin kullandığı bina, Konak, Milli Kütüphane Caddesi'nde ve yenilenmiş olarak faaliyettedir.

Birleşik topluluğun içinde yer alan sanatçılardan bazı isimler içinde, Vahan Şahinyan, Sedat, bir ara Burhanettin Tepsi ile birlikte çalışan Kâni Bey, operetlerin başarılı maestrosu Bahaaddin Bey, Hakkı Necip, Yervant Tolayan ve Nubar Şahinyan Efendiler ve Ağavni ve Eliza Şahinyan Hanımlar bulunmaktadır. Vahan Şahinyan'ın yönetimindeki Heveskâran Heyeti'nin, *Himmet Ağanın Düğünü* isimli müzikli komedi eserini on kadın, onbeş erkekten oluşan yirmibeş kişilik bir kadroyla sunması, bize grubun kalabalık bir sanatçı kadrosuna sahip olduğunu göstermektedir. [178]

Başında Vahan Şahinyan'ın bulunduğu Heveskâran Heyet-i Temsiliyesi'nin bu isimle İzmir'de verdiği temsiller şunlardı:

> Ocak 1919'da Beyler Sokağı'ndaki tiyatroda
> *Paskal Gavro(D), Kurtlar(D),*
> İzmir Tiyatrosu'nda İbnürrefik Ahmet Nuri'nin *Ceza Kanunu,*
> Şubat 1919'da Milli Kütüphane Tiyatrosu'nda *Zehirli Çiçekler(D), Yarasa Kemiği(K), Himmet Ağanın Düğünü, Ceza Kanunu(K), Tecdid-i Nikâh(K), Kadında Muhabbet-i Vatan(D), Gizli Odalar, Kemancı yahut Kambur(D), Zifaf-ı Bakir(K), Kusur(D), Mağaza Bekçisi, Mürebbiye, Soyulan Hırsızlar, Şehit Kızın Tahassürü,*
> Mart 1919'da Milli Kütüphane Tiyatrosu'nda
> *Himmet Ağanın Düğünü(K), Zor Tabip, Nasrettin Hocanın Telaşı(K), Asil Kalp(D), Leblebici Hor Hor Ağa(O),*
> Nisan 1919'da Milli Kütüphane Tiyatrosu'nda
> *Ah Şu Karım, Finten(D), Yavrum Komiser, Asker Ocağı(D), İzdivaç Projesi, Harp ve Sulh, Necdet(D), Türk Kanı(D), Hasis Peder, Çanakkale Müdafaası(D), Sultan Selim-i Salis(D) ve bir perdelik komedi, Şair, Kan(D),*
> Mayıs 1919'da İzmir Tiyatrosu'nda *Haydutlar.* [179]

İzmir tiyatro tarihi üzerine yapılan araştırmalardan görüleceği üzere, Heveskâran Heyet-i Temsiliyesi'nin faaliyetlerinin en yoğun olduğu aylar 1919 senesinin Ocak, Şubat, Mart ve Nisan aylarıdır. Bu dönemde Meşrutiyetin ilk yıllarındakine göre topluluk oldukça zengin bir reperuara sahiptir. Bu zengin repertuar, Heveskâran Heyeti'nin temsillerine rağbeti arttırmıştır. Bunda şüphesiz Vahan Şahinyan, Hakkı Necip, Yervant Tolayan, Kâni Bey gibi İstanbul'da yetişmiş tiyatro sanatçılarının heyette bu-

178 *Ahenk*, nr. 7019, 6 Mart 1919, Aktaran: Özlem Nemutlu, s. 78.
179 D: Dram, K: Komedi, O: Operet.

lunmasının çok etkisi vardır.[180] Bu yoğunluğu ve repertuar zenginliğini, bu dönemde Şahinyan'ın varlığı ve hatta rejisörü olarak kumpanyanın başında bulunmasının sonucu olarak görmek gerekir.

Heveskâran Heyeti'nin kurucularından Sami ve Naki Beyler adına 17 Nisan'da bir gösteri düzenlenmiş olmasına bakılırsa, bu tarihlerde bu tiyatrocuların da Heveskâran Heyeti'ne katılmış olduğu anlaşılmaktadır. Ancak 28 Nisan 1919 tarihli *Müsavat* gazetesinde Şahinyan Efendi'nin istifa ettiği, Hakkı Necip ve Nubar Beylerin görülen lüzum üzerine heyetten ihraç edildikleri duyurusu yer alır.[181] Şahinyan ile Heveskâran Heyetinin yolları ayrılmıştır.

Dünya savaşının sona ermesinden sonra, İzmir'de sosyal ve kültürel hayat yeniden canlanmıştı. İstanbullu tiyatro kumpanyaları da tekrar İzmir'e turneler düzenlemeye başlamışlardı. Tiyatro faaliyetlerinde görülen bu canlılık, İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgal edildiği Mayıs 1919'a kadar devam etmiştir.

İzmir'in işgal edilmesinin Şahinyan'ın temsillerini ne kadar etkilediği konusunda net bilgi yoktur. Ancak Şahinyan İzmir'de kalmaya devam eder ve bundan sonra Heveskâran Heyeti yerine kendi adını verdiği kumpanyasıyla, 1919 senesinin Ekim ve Aralık aylarında İzmir'de iki temsil daha verir. Milli Sinema/Kütüphane Tiyatrosu'ndaki bu gösterilerde, 16 Ekim 1919 Perşembe günü Hilâl-i Ahmer ve Darüleytam yararına *İki Ahbap Çavuşlar,* daha sonraki günlerde *Fedakâr Âşık* dramı ile *Sefahat yahut Gençlere İbret* komedisini ve *Balıkçı Kız* operetini sunmuştur.[182]

OKUMADAN GEÇMEYİNİZ?!..
Beğler Sokağı'nda Millî Sinema Tiyatrosu'nda İzmir Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin menfaatine mahsûs Sonbahar Müsameresi:
Teşrin-i evvelin 16. Perşembe (16 Ekim 1919) gündüz saat tam 3'te hanımefendilere ve gecesi saat tam 8.30'da beyefendilere henüz İzmir'de görülmemiş bir sahne
ŞAHİNYAN EFENDİ VE KUMPANYASI tarafından
İKİ AHBAB ÇAVUŞLAR -Hissî, müdhiş dram-,
Kına gecesi alaturka çengiler vesaire, Mekteb-i Sanayi Mızıkası, İzmir'in meşhur hânende ve sâzendelerinden mürekkeb mümtaz bir saz takımı. İşbu emr-i hayıra fahriyyen iştirak edecektir.[183]

180 Özlem Nemutlu, s. 79-80.
181 *Müsavat*, nr. 170, 28 Nisan 1919, Aktaran: Özlem Nemutlu, s. 79.
182 *Ahenk*, nr. 7197-7245, 14 Teşrinievvel/Ekim- 11 Kanunıevvel/Aralık 1919, Aktaran: Özlem Nemutlu, s. 80; Nışan Beşiktaşlıyan, a. g. e.
183 *Ahenk*, 13 Ekim 1919, Pazar, Aktaran: Efdal Sevinç, *İzmir'de Tiyatro*, s. 46.
http://www.izmirkitap.com/eftal_sevinc.htm (31.12.2013)

Kimin tarafından oynandığı belirtilmeyen 1920 Martındaki *İtimat yahut Emel ve Rikkat, Aman Kaçalım* temsilleri de muhtemelen Vahan Şahinyan'ın Kumpanyası tarafından sahneye konulmuştur.[184] Bunların dışında, İzmir'de 1920 yılı içinde Vahan Şahinyan'ın şahsi girişimleri ile *Jirayr, Kahraman Kadın (Herosuhin), Sürgün Gidenler (Darakirneri)* gibi piyesleri Ermenice olarak sahneye koyduğunu öğreniyoruz.[185] İşgal altında bulunan İzmir'de sahneye konulan oyunların milli Ermeni temalara sahip olması ve Ermenice olması, dönemin Ermeniler için daha uygun özgür koşulları içermesi bakımından fikir verebilir.

Vahan Şahinyan bu temsillerden sonra kumpanyasını dağıtır ve Eylül 1918'de geldiği İzmir'den ayrılarak İstanbul'a döner.

Vahan Şahinyan[186]

184 Özlem Nemutlu, s. 85-86.
185 Teotig, *Amenun Daretsuytsı*, s. 274-275; Nışan Beşiktaşlıyan, a. g. e., s. 1107-1108.
186 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi.

İstanbul'da Yeniden

Vahan Şahinyan 1920 baharının sonuna doğru, yaklaşık bir buçuk yıl kaldığı İzmir'den İstanbul'a döner. İstanbul'un Ermeni tiyatro sanatçıları, bayanlardan Hıranuş Felekyan, Siranuş Aleksanyan, Adrine Binnemeciyan, Yevkine Acemyan, Adrine Çanan, Hraçya Nersesyan, Vera Arakelyants, Beatris ve erkeklerden Aşod Madatyants, Dırtad Nişanyan, Yervant Tolayan, Krikor Çobanyan, Bedros Baltazar, Yetvart Çaprasd, Hrant Sdepanyan, Badayan, Krem Simon, Vahram Bağdasaryan, Mıgırdiç Çanan, Kevork Garvarents, H. Mazmanyan, Y. Balabanyan, Sarim Maksudyan, Tsıgnuni ve diğerleri biraraya gelmiş, 1918 yılının son aylarında İstanbul Ermeni Dramatik Kumpanyasını (Bolso Hay Dramatik Taderakhump) resmen kurmuşlar, temsillere başlamışlar, güçlü ve kalabalık kadrosuyla İstanbul tiyatro salonlarında peşpeşe gösteriler veriyorlardı.

16 Mayıs 1920 Pazar günü İstanbul Ermeni Dramatik Tiyatrosu, rahmetli Harutyun Aleksanyan'ın 12 yaşındaki kızı Rubina Aliksanyan ve Vahan Şahinyan'ın 13 yaşındaki kızı Hortans Şahinyan'ın katılımıyla Pera Varyete Tiyatrosu'nda 7 perdelik büyük melodram *İki Yavru Köpek (Yergu Lagodnerı/Fanfan Clodine)* piyesini ikinci ve son defa olmak üzere temsil etmiştir.[187]

Hortans Şahinyan, tiyatro eleştirmeni Nışan Beşiktaşlıyan'ın gözünde geleceğin subretidir. Beşiktaşlıyan, Rubina Aliksanyan ile birlikte Hortans Şahinyan'ın *Fanfan Clodine*'i büyük başarıyla oynadıklarını yazar.[188]

Kilikya Ermeni Dramatik Tiyatrosu

Boş durmaya alışık olmayan Vahan Şahinyan, hemen etrafına topladığı sanatçılarla, İstanbul Ermeni Dramatik Kumpanyası'na alternatif olacak bir tiyatro topluluğu oluşturur. Tiyatro topluluğuna verdiği isim ilginçtir: Kilikya Ermeni Dramatik Topluluğu (Gilikyan Hay Dramatik Khump). Bu ismi seçerken Vahan Şahinyan'ın 1909'da Adana'da yapılan Ermeni katliamını hatırlatma tercihi olup olmadığı belli değildir.

İstanbul'un işgal altında olduğu yıllardı. Savaş yıllarında ve özellikle 1915-1916 yıllarında, Ermenilerin maruz kaldığı ve soykırım seviyesine kadar ulaşan tehcir uygulamaları sona ermişti. İstanbul'da genel bir iyimserlik havası esiyordu. Tehcir merkezlerinden geri dönebilen Ermeniler, İstanbul'da yaralarını sarmaya çalışıyordu. Bir "yeniden" havası esiyordu. Canlanan İstanbul'da Ermeni sanatçılar için yeniden tiyatro yapılabilecek bir ortam ortaya çıkmıştı. İşte bu ortamda Vahan Şahinyan İstanbul'da yeniden tiyatro yapmaya karar verir.

187 *Joğovurti Tsaynı Jamanak*, 14, 15, 16 Mayıs 1920.
188 Nışan Beşiktaşlıyan, Temmuz 1920, Teotig 1921, s. 269.

İstanbul temsillerine 12 Haziran 1920 Cumartesi gecesi Samatya'da başlar. Vahan Şahinyan'ın rejisörlüğü ve yönetiminde, Ermeni aile yaşamından hüzünlü 2 perdeli bir dram *Güz Yaprakları (Aşnan Derevnerı)* ve Fransua Cope'nin baş eseri *Gremon'un Kaybolması (Gremoni Vınakordzı)* ve ayrıca bol eğlenceli 1 perdelik komedi *Ah İnekler (Ah Govers !!)* Ermenice olarak temsil edilir.[189]

Yaz gelmişti ve Kilikya Ermeni Dramatik Topluluğu her hafta İstanbul'un değişik bir semtinde Ermenice temsiller veriyordu. 3 Temmuz 1920 Cumartesi gecesi Pangaltı Pate Sinema Tiyatro'da, 3 perdelik hüzünlü dram *Sevgi, Onur, İntikam (Ser, Badiv, Vrej)* ve 1 perdelik komedi *İki Sağırlar (Yergu Khulerı)* ile başlayan bir dizi gösteri daha sonra şu oyunlarla devam eder:

18 Temmuz 1920'da Şehzadebaşı Millet Tiyatrosu'nda 6 perdelik ailevi dram *Gerçek Pişmanlık (İragan Zığçumı)* ve ayrıca komedyen Krikor Çobanyan'ın katılımıyla *Çay Çocuğu (Teyi Zavagı)* komedisi,

14 Ağustos 1920'de Üsküdar Beyler Bahçesi'nde Vartiter Felekyan, A. Aleksanyan, Vahan Babayan ve Krikor Çobanyan'ın katılımıyla *Salondaki Yılan (Saloni Otsı)*,

21 Ağustos 1920'de Üsküdar Beyler Bahçesi'nde Nubar Şahinyan'ın onuruna 3 perdelik hüzünlü dram *Vicdan Sızısı/Pişmanlık (Khığci Khaytı)*,

11 Eylül 1920'de Üsküdar Beyler Bahçesi'nde 3 perdelik askeri dram *İki Gönüllü Asker (Yergu Antsnıver Zinvoraganner)* ve ayrıca Nubar Şahinyan'dan bol kahkahalı bir komedi,

21 Kasım 1920'de Şehzadebaşı Millet Tiyatrosu'nda Vahan Babayan ve Bedros Baltazaryan'ın katılımıyla *Vicdan Sızısı/Pişmanlık (Khığci Khaytı)*.[190]

Ermeni Tiyatro Oyuncuları Derneği

Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve İstanbul'un işgal edilmesi, Ermeniler üzerinde Türkçü milliyetçi baskıları azaltmış ve yukarıda bahsettiğimiz "yeniden" duygusunu güçlendirmişti. Sivil toplum örgütlenmesi bakımından uzun bir geçmişe sahip olan Ermeni toplumu içinde, her meslekten insanlar biraraya gelerek dernekler, birlikler kurmaya başlamışlardı. Bir dayanışma ve güçbirliği amacını taşımak üzere, 1920 Kasım ayında Ermeni Tiyatro Oyuncuları Derneği (Hay Terasanagan Miyutyun) kurulur.

Tiyatro sanatçılarını bünyesinde toplamak üzere aktör Krikor Hagopyan'ın girişimi ile kurulan Ermeni Tiyatro Oyuncuları Derneği'nin katılımcıları arasında, Krikor Hagopyan, Vahan Şahinyan, kızları Hortans ve Eliz Şahinyan, Vahan Babayan, Şavarş Boğos

---

189 *Joğovurti Tsaynı Jamanak*, 10, 11 Haziran 1920.
190 *Joğovurti Tsaynı Jamanak*, 3, 16, 17 Temmuz, 12, 13, 20, 21 Ağustos, 10, 11 Eylül, 19, 20 Kasım 1920.

Karakaş, Bedros Baltazar, Hayg Aram, Ardaşes Kımpetyan, Boğosyan ve Kınar Sıvacıyan, Lüsi Hagopyan, Nuvart gibi isimler yer alır. Bu grubun ömrü üç ay sürer. Bu süre içinde hazırladıkları ve sahneye koydukları sınırlı sayıdaki piyes ile sadece 5 gösteri düzenlenir. Dört defa *Sosyalizm* piyesini ve bir defa Dikran Kalemciyan'ın *Güzel Ara (Ara Ķeğetsig)* ve *Aşk Kurbanı (Siro Zohı)* oyunlarını sahneye koyarlar.[191]

Başarılı olmayan bu denemelerden sonra, 5 Mart 1921'de Üsküdar Ermeni Ramgavar Grubunun girişimiyle Raffi-İlericiler Birliği'nin salonunda düzenlenen gecede, *Gremon'un Kaybolması (Gremoni Vınakordzı)* dramından 1 perde ve ayrıca 1 perdelik *İki Sağır (Yergu Khulerı)* komedisi ile Kilikya Ermeni Dramatik Topluluğu yine tiyatro sahnesindedir. Vahan'ın iki kızı Eliz ve Hortans, Şahinyan Kızkardeşler adıyla ve sanatsal danslarıyla gösteriye katılırlar.[192]

Birkaç gün sonra 9 Mart 1921 Çarşamba gecesi Kumkapı'da M. Haygazn'ın yönetiminde *Vartanants Savaşı (Vartanants Baderazmı)*, Eliz Şahinyan ve G. Garabedyan'ın katılımıyla temsil edilir.[193]

Vahan Şahinyan'ın gönlü bir operet topluluğu kurmaktan yanadır. Bunun için birçok girişimde bulunur. Dönemin önemli orkestraları ve operet sanatçıları ile iletişime geçer. 1921 yılının ilk aylarında başladığı provaların sonunda 2 Nisan 1921 Cumartesi gündüz hanımlara ve gece umuma olmak üzere Petit Champs Tiyatrosu'nda, 30 kişilik büyük orkestra eşliğinde, Viktoryen Sardu'nun başeseri dünyaca ünlü opera komik *Mascot*'u 3 perde olarak temsil eder.[194]

Bulgaristan'a Göç

Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, Kasım 1918 ile Eylül 1922 arası, İstanbul'daki Ermeniler için çok ilginç bir tarihsel dönemdir. Genellikle mütareke ya da işgal İstanbul'u olarak adlandırılan bu özel zaman kesiti, ne Osmanlı ne de Türkiye Cumhuriyeti tarihinin parçası olmayan bir parantezdir. Son kalan Osmanlı coğrafyasında ve özellikle İstanbul'daki Ermeniler için işgal koşullarında umutların yükseldiği bir dönem olmuştur. Yeniden doğuşun mümkün olacağına inanlır.

Bütün çabalarına rağmen Vahan Şahinyan ve Ermeni tiyatrosu için Osmanlı ülkesinin koşulları olumlu yönde gelişmez. Ankara'da güçlenen millici hareket, İstanbul'da ve Anadolu'da sayıları çok alt seviyelere inmiş bulunan Ermeni toplumunu endişelendirmektedir. Güvenli yaşam koşullarının daraldığını gören Ermeniler Anadolu'dan İstanbul'a akmaya başlamıştır. Daha birkaç yıl önce, 1915-1916'da yaşanan ve hafıza-

191 Teotig, *Amenun Daretsuytsı 1921*, s. 151; Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 795.
192 *Joğovurti Tsaynı Jamanak*, 5 Mart 1921.
193 *Joğovurti Tsaynı Jamanak*, 8, 9 Mart 1921.
194 *Joğovurti Tsaynı Jamanak*, 31 Mart, 2 Nisan 1921.

larda çok taze bulunan Ermeniler için felaket ortamının hatırası, herkes gibi Vahan Şahinyan'ın da gözünün önündedir.

Can güvenliği riski nedeniyle ülkeyi terk etmek, daha güvenli yerlere gitme düşüncesi Ermeniler arasında yabana atılmayacak derecede yaygındır. Özellikle Vahan için, yeni koşullarda Ermenilerin tiyatro yapmasının mümkün olmayacağı bilinmez bir gerçek değildir.

Şubat 1922'den beri İstanbul'da Ermenice müzikli oyunlar sahneleyen Kafkas Ermeni Drama Operet Tiyatro Grubu, 10 Eylül 1922 günü son temsilini verir ve Kafkasya'ya döner. İzmir'in 9 Eylül'de Ankara'nın Milli Ordusu tarafından geri alınması ile bu tarih arasında doğrudan bağlantı kurulabilir. Topluluk, artık İstanbul'da kalmanın Ermeniler için güvenli olmayacağını görmüş ve ülkeyi terk etmiştir.

İstanbul Ermeni Dramatik Tiyatrosu, Aralık 1918'de başladığı ve son derece yoğun gösterilerle geçen yaklaşık dört yıllık sahne çalışmalarının son temsilini 9 Eylül 1922 günü Kınalıada'da verir. Şekspir gecesinde Vahram Papazyan *Hamlet* ve *Makbet*'in bazı bölümlerinde yer alır. Bu tarihten sonra bu tiyatro grubunun kadrolarının bir kısmı ayrılarak Paris'e gider ve orada Paris Ermeni Dramatik Tiyatrosu'nu (Parizahay Dramatik) kurarlar. Yine aynı topluluğun elemanlarından bazıları Ermenistan'a gider, bazıları da değişik nedenlerle sahneden çekilir.

Aynı yılın son aylarında, Ermeni tiyatrosu gösterilerinde çok önemli bir azalma yaşanır. 1922 Eylül'ünden Aralık ayına kadar 50 bin Ermeni ve Rum'un kaçtığı[195] İstanbul'da yeni bir kültürün hâkim olacağı yeni devlet yapılanmasında, Ermeni tiyatro kültürüne yer olmayacağına kanaat getiren Vahan Şahinyan ailece Bulgaristan'a göç etmeye karar verir. 1923 yılında gittiği Bulgaristan'ın Sofya şehrinde çocukları Berc, Nubar, Hortans ve Eliz ve birkaç seveni ile birlikte bir tiyatro topluluğu oluşturur.

Vahan Şahinyan, Filibe ve Sofya'da da Mınakyan Tiyatrosu markasına sahip çıkar. Toplulukta Paris'te tanınmış sinema aktörü Kımpetyan da vardır. Bir dizi gösteriden sonra Ğazaryan'ın operet topluluğu ile birleşir. Vahan'ın aklı yine müzikaldedir. Bu amaçla biraraya geldiği toplulukta sevilen aktör Bedig Zaven, kemancı Rupen, tarist Jorj, piyanist Navoyan gibi müzisyenlerle Kafkas operetlerinden gösterileri sahneye taşırlar. *Arşın Mal Alan*, *Garip*, komedi tarzında Gogol'un *Evlilik (Amusnutyunı)* ve diğer müzikli oyunları oynarlar.[196]

195 Nazan Maksudyan, *Paris Kaldırımlarında Ermeni Çocuklar*, K24, 15 Aralık 2016. http://t24.com.tr/k24/yazi/paris-kaldirimlarinda-ermeni-cocuklar,983 (24.05.2017)

196 Aram Hadavyan, *Bulgar Ermeni Tiyatrosu-Kısa Anılar Dün ve Bugün (Bularahay Tadron-Hamarod HuşerYereg yev Aysor)*, *Kulis*, 1 Ekim 1967, sayı 499.

İstanbul'da Ermenice yayımlanan 3 Mayıs 1924 tarihli günlük *Joğovurti Tsaynı Jamanak* gazetesinde, Sofya'dan gönderilen ve 22 Nisan 1924'te kaleme alınmış bir haber yayınlanır. Yazı, Şahinyan Tiyatro Topluluğu hakkındadır. Başarılı temsilleri vermekte olan Şahinyan Tiyatrosu'nun önündeki iki esas soruna işaret eden yazı şöyle devam etmektedir:

> *Bu şehirde gösteri düzenlemek kolay iş değildir. Girişim gurubu zorlukların yükünü aşarken, aynı zamanda iki esas sorunla birlikte karşı karşıya bulunmaktadır: Tiyatro ve tiyatrosever seyirci bulmak. Yerli Ermeni koloni, her vatansever davetten önce, ilgisini ve kesesini sağlam bir şekilde kapamış durumdadır. Sayısız mahrumiyetlerle karşılaşan Şahinyan gurubundan, üç saatlik hoş ve eğitici bir meşgale için, 50 levasını esirgeyerek, aynı şekilde gözünün önündeki sanatsevere karşı lakayt ve ilgisizdir. Ancak, göçmen Ermenilerin varlığını unutmayınız. İstanbul'dan telefon almış ve oturmuş, pişman olmuş, ayakkabıcı, terzi, marangoz, kuyumcu herkes harikadır ve yürek acısı taşıyan bu insanlar, parterin 3. sırasında aileleriyle birlikte oradadırlar ve tiyatro grubu ile birlikte kuru ekmeği paylaşırlar.*

Yazının devamında, Şahinyan Tiyatrosu'nun son oynadığı piyes ve rol alan sanatçıların kritiği yapılmaktadır:

> *Pazar günü Şahinyan Tiyatrosu, sevimli aktrisi Oryort Eliz ve Baron Bedig'in onuruna Kızıl Köprü Cinayeti (Garmir Gamurçin Vocirı) piyesini sahneye koydu.*
>
> *Oryort Eliz [Vahan Şahinyan'ın kızı], Rozalya rolünde, hırçın, huysuz ve kocasına işlenen cinayet nedeniyle vicdan azabı çeken kadın rolünde çok başarılıdır. Takdir gören doğal duyguları ve kendisine yakışan hareketleri, adaşı Digin Eliz Kovan'la [Binnemeciyan] karşılaştırmaya beni teşvik ediyor. Affediniz ki benzettiğimi de söylüyorum.*
>
> *Digin Şahbaronyan, zenginlikten sonra sefalete düşen ürkek bir kız rolünü başarıyla canlandırdı.*
>
> *Baron [Vahan] Şahinyan, gösterinin bütün süresince, bizim klasik aktörlerimize özgü olan, azametli ifadeleri, hüzünlü ve etkileyici vurguları yaratan bir ortamı yaşattı.*
>
> *Nubar [Vahan Şahinyan'ın oğlu], cimri Yahudi ve beş parasız sanatçı Prosper rolünde emsalsizdi ve ona verilen komedyen aktör sıfatını hazır bulunanlara doğrulatmasını bildi.*
>
> *Baron Elmas, maceraperest Pilari rolünü, onun için doğal olan asık suratıyla ve gözlerindeki acımasız ifadesiyle çok iyi canlandırdı. Ancak,*

Rozalya'ya karşı kışkırtıcı aşk duygusunda daha hassas ve doğal olabilirdi. İkinci rolleri üstlenenler, kendi ölçülerinde bir beraberliği yaratmak için iyi katılım sağladılar.

Sanatçı Şahinyan ailesinden en iyi başarıları bekliyoruz ve çabalarının değerinin takdir edilmesini diliyoruz.[197]

Vahan Şahinyan ve...[198]

197 *Joğovurti Tsaynı Jamanak*, 3 Mayıs 1924.
198 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz arşivi.

Vahan Şahinyan'a ait Sofya'dan elimize ulaşan yukardaki son fotoğraf 1 Haziran 1925 tarihlidir. Saçlarına ak düşmüş sanatçının yanındaki gençlerin kim oldukları hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Evlatları veya kadrosunda yer alan genç tiyatrocular olabilir.

Ünlü *Leblebici Horhor Ağa* temsili ile Bulgar basınının da takdirini kazanan Vahan Şahinyan, İkinci Dünya Savaşından sonra vefat etti. Ailedeki diğer tiyatrocular da sahneden çekildiler.[199]

Yaşamını tiyatroya adamış bu değerli sahne adamı hakkında bugüne kadar Türkçe olarak yazılmış bilgi ve belge yoktu. Ermenice kaynaklarda yer alanların da çok yetersiz ve dağınık halde olduğu söylenebilir. Yine de bu dağınık ve yetersiz kaynaklardan Vahan Şahinyan'ı derli toplu olarak ortaya çıkarmaya çalıştık.[200]

Şarasan mahlasıyla Sarkis Tütüncüyan'ın 1850-1908 dönemi için yazdığı *Türkiye Ermenileri Sahnesi ve Çalışanları* kitabının son sayfasında, araştırmaya dahil olmayan tiyatro sanatçıları arasında Vahan Şahinyan'ın da adı geçmektedir.[201] Şarasan, Vahan Şahinyan'ın Mınakyan Tiyatrosu'nda uzun yıllar ikinci rollere çıktığını yazmıştır. Şarasan'ın verdiği bu bilgiyi, yaptığı çalışmasını 1908'e kadar olan dönemle sınırlamış olmasını dikkate alarak değerlendirmek gerekmektedir.

Vahan Şahinyan ile ilgili olarak ulaşabildiğimiz kaynak ve bilgiler burada sona eriyor. Ancak Vahan Şahinyan'ın Sofya ve Filibe'de tiyatro yapmaya devam ettiğini, tiyatro sevdalısı olarak yetiştirdiği evlatları ile birlikte sahnelerin tozunu yutmayı sürdürdüğünü biliyoruz. Bulgaristan'da yayınlanan güncel Ermenice yayınların incelenmesi halinde, Vahan Şahinyan'ın yaşamının bundan sonraki detaylarına ulaşabileceğimizi ümit ediyoruz.

199 Nışan Beşiktaşlıyan, a. g. e., s. 1107-1108; Karnig Sdepanyan, *Gensagragan Pararan (Biyografik Sözlük)*, 3. cilt, Yerevan, 1990, s. 158.

200 Refi Cevad Ulunay, Milliyet gazetesinde 28 Nisan 1965'te yazdığı makalesinde, değerli tiyatro kültür ve sanat adamı Aşod Madatyan'ın hazırlayıp yayımladığı *Sahnemizin Değerleri* başlıklı eserinde Vahan Şahinyan'ın yer almamasını önemli bir eksiklik olarak belirtmektedir. http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/yAUubjQCvl_x2F_OFSjrn6mbtw_x3D__x3D_(07.09.2013)

201 Şarasan (Sarkis Tütüncüyan), *Türkiye Ermenileri Sahnesi ve Çalışanları*, bgst yayınları, İstanbul, 2008, s. 199.

OKSEN ŞAHİNYAN

Vahan Şahinyan'ın ağabeyi avukat Hampartsum'un oğlu Oksen Şahinyan, bu çalışma içinde oldukça fazla yer tutması gereken birisi. Osmanlı Tiyatrosunun ilk nüveleri, Ermeni sanatçılar tarafından 1800'lü yılların başında ortaya çıkmış ve ikinci yarısında çok önemli gelişme göstermişti. Oksen, tiyatrodaki bu oluşumun son döneminde tiyatro sahnesine dahil olmuş önemli Ermeni sanatçılardan biri.

Hampartsum Şahinyan[202]
Avukat

Oksen Şahinyan'ın Yeranuhi isminde bir kız kardeşi, Artin, Krikor ve Vahram isimli üç erkek kardeşi vardır. İlerleyen yıllarda, 1892 doğumlu Yeranuhi Şahinyan, Der Harutyunyan soyadını almış, Mısır'a gidip yerleşmiş, daha sonraki yaşamına da Californiya'da devam etmiştir.

202 NOI arşivi.

1901 doğumlu Vahram ise Paris'e gitmiştir. 1893 yılında doğan Artin de 18 Mart 1916'da Türkiye'de 23 yaşında vefat etmiştir.

Oksen Şahinyan'ın diğer kardeşlerinden 19 Nisan 1894 doğumlu Krikor Hampar önce Londra'ya gitmiş, daha sonra da İran vatandaşlığına geçerek İsviçre'ye yerleşmiştir. İpek halı ticareti yapan Krikor Hampar Şahinyan 8 Aralık 1960'da Zürih'te vefat ettikten sonra, 1970 yılında gayri meşru olarak kızı olduğunu iddia eden Alin Allen Çadirciyants (evliliği Artinyan) açtığı dava sonunda haklılığını ispat edecek ve babasının yasal varisi olarak mirasına sahip olacaktır. Resmi kayıtlara göre 8 Mayıs 1940 doğumlu Alin Allen'in meşru annesi 28.8.1937'de vefat eden Karnik Çadirciyants görünmektedir. Ancak Alin Allen'in ifadesine göre ise gayri meşru annesi Sirvart Khatanassian'dır.

Krikor Şahinyan[203]

Oksen Şahinyan 1886'da dünyaya gelir. İlköğrenimini Bakırköy Dadyan Ermeni Okulunda yapmıştır. Bu bilgiden Oksen'in İstanbul'un Bakırköy (Makriköy) bölgesinde doğduğu ve çocukluğunu burada geçirdiğini söyleyebiliyoruz.

203 NOI arşivi.

Oksen, Ermenice okuma ve yazmayı çok iyi biliyordu. Çocukluğunu yaşadığı ortamlarda, özellikle amcası Vahan Şahinyan nedeniyle, hep tiyatro ve sanat vardı. Tüm ailede beğenilen amca Vahan'a, Oksen'in de bu anlamda hayranlık duyduğunu biliyoruz.

Bir jübile konuşmasında Oksen gençlik günlerinden şöyle bahseder:

> *[1908'de] Mınakyan Tiyatro Topluluğunun bütün oyuncuları Kadıköy'de oturuyorlardı. Ben devamlı Kadıköy'e gidiyor ve günlerce amcam Vahan Şahinyan'ın evinde kalıyordum.*[204]

Oksen, çok genç yaşlardan itibaren tiyatro ile ilgilenmeye başlamıştır. Daha Vefa İdadisi'nde (Vefa Lisesi) iken tiyatro gösterilerinde önemli roller almakta ve adından bahsedilmektedir.

Oksen, liseyi bitirdikten sonra tıbbiyede eğitimine devam eder. Diğer yandan tiyatro çalışmalarına devam eden Oksen'in aklı esas olarak tiyatrodadır.

1908'de ilan edilen Meşrutiyet ile birlikte, ülkede geniş bir özgürlük ortamı oluşmuştur. Pera ve civarında, Osmanlı devlet bürokrasisinin bulunduğu, Türk ve Müslüman nüfusun yoğun yaşadığı İstanbul yakasında, Üsküdar ve Kadıköy gibi nispeten merkeze uzak semtlerde, tiyatro topluluklarının sayısı birden artmaya, oyunlar büyük kalabalıkların ilgisini çekmeye başlar. Bu ortam sanatı ve sanatçıları da coşturur. Bir yıl sonra, 23 yaşındaki Oksen tiyatroda karar kılar, *"Amcam tenor Vahe Şahinyan'a imrenmiştim"*[205] diyerek Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'yi bırakır. Vahan Şahinyan müzik alanında üstün yetenekleri ile döneminin ünlü tiyatro oyuncusu ve tenorlarındandı, yeğeni Oksen'in sanatçı kişiliğinin gelişmesinde önemli etkisi olmuştu.

> *Genlerimizde kromozomlar ve santrozomlar var. Bunlar kan bağı olan bir ailede hastalıkları taşıyabiliyorlar. Deden şeker hastasıysa senin hasta olma şansın yüksek. Peki, hastalıklar taşınıyor da sanat neden taşınmasın. Benim babam, atam sanatçıysa ben neden olamayayım. Bizim atalarımız sanatçıydı...*[206]

204 *Kulis*, 15 Nisan 1952, sayı 128; Nışan Beşiktaşlıyan, a. g. e., s. 915-916.
205 Burhan Arpad, *Direklerarası-Türk Tiyatrosundan Hikâyeler*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 3.Basım, 1984, s. 56.
206 Nışan Hançer, *Agos*, 6 Aralık 1996.

Oksen Şahinyan gençlik yıllarında[207]

Kırk beş yıl sonra Oksen Şahinyan bir soru üzerine bu günlerini şu sözlerle anlatır:

Bırakılmıyor bu iş... Bırakılmıyor, bu aşktan vazgeçilemiyor... diye sahneye nasıl çıkıp, nasıl bağlandığını şöyle anlattı:

-Kırk beş sene oluyor... 1908'de henüz on yedi yaşında bir Tıbbiye talebesi iken, nasıl oldu bilmem, gönlümü kaptırdığım sahneye koştum. Benim gibi sahne heveslileri arkadaşlar, Behzad, Otello Kamil, Doktor Tahsin, Galip filan bir amatörler heyeti teşkil etmişlerdi. Tıbbiye mektebi o zaman Kadırga'da idi. Uslu, akıllı mektebime gider, derslerimden başka bir şey bilmezken, bu amatörlerin sahnesine dadanmamla, iltihak etmem bir oldu. Zavallı Çocuk, Vatan yahut Silistre gibi eserleri temsil ederdik. Para, mara düşüncemiz yoktu. O kadar ki: hasılat olmaz. Mesela, Bakırköy'ünde temsilden gece yarısı çıkar, o civardaki kör kuyusunda yatar, uyuklar, sonra tabana kuvvet Şehzadebaşı'na kadar yürür de, bir lahza bile sahneden ayrılmak aklımıza bile gelmezdi. Bu ne sanat ve sahne aşkı idi, hâlâ şaşarım... Daha doğrusu hâlâ devam edişime şaşıp kalmışımdır...[208]

207 *Hayat* mecmuası, 23 Şubat 1961, sayı 9.
208 *Son Saat, Bizim Sahne Tarihinin İlk Şöhretlerinden Şahinyan*, Röportaj: Kandemir, 25 Nisan 1953.

Amatör oyunlarda oynayarak tiyatroya başlayan Oksen Şahinyan kısa süre sonra, Mınakyan Efendi'nin Osmanlı Dram Kumpanyası'ndadır artık. Kumpanyanın uzun süreli yerleşik kadrosunda, Mınakyan ve Ahmet Fehim dışında, Kınar, Siranuş, Eliza Binemeciyan, Zabel Hekimyan gibi kadın oyuncularla, Ahmed Necip, Harutyun Aleksanyan, Rupen Binemeciyan, Hulusi, Mateosyan, Sancakcıyan, Vahram Papazyan, Vahan Şahinyan gibi erkek oyuncuların yanında Oksen Şahinyan da yer almaktadır.[209] Ahmet Fehim anılarında, 17 Ekim 1907'de Pera'da Varyete Tiyatrosu'nda sahneye çıkan isimler arasında Oksen Şahinyan'ın da ismini vermektedir.[210]

Oksen Şahinyan[211]

209 Osmanlı döneminde, gayrimüslimlerin kimliğini belirleyen isim ve soyadları olmasına rağmen, özellikle toplumda tanınan kişilere, Şahinyan Efendi gibi, soyadları ile hitap edilirdi. Aynı aileden topluma mal olan iki kişi olduğu zaman, bu durum karışıklıklara neden olurdu. Örneğimizde olduğu gibi, hem Vahan Şahinyan, hem de yeğeni Oksen Şahinyan için Şahinyan Efendi kullanıldığında, gerçek kişiyi ayırdetmekte güçlükler ortaya çıkmıştır. Bu gibi ayrıntıları gözden kaçıran yazar ve araştırmacılar Şahinyan konusunda yanılgılara düşmüştür.
Mustafa Nihat Özön ve Baha Dürder'in hazırladığı ve 1967 yılında Remzi Kitabevi tarafından yayımlanan ve çok değerli bir eser olan *Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi*'nde de bu yanılgı mevcuttur. "Oksen Şahinyan" maddesinde yer alan bilgilerin bir bölümü amcası Vahan Şahinyan'a ait olup, bir kısmının da Oksen Şahinyan'a ait olduğu görülmektedir. Özellikle, oynanan oyunların ve rollerin repertuarı bu açıdan hatalıdır veya gerçek durumu yansıtmamaktadır. Bu nedenle de özellikle Oksen Şahinyan'a ait olabilecek bilgilere de şüphe ile yaklaştım. Oksen Şahinyan'a haksızlık edebilmiş olmaktan dolayı üzüntülerimi kaydediyorum. (Nesim Ovadya Izrail)

210 Ahmet Fehim, a. g. e., s. 117-118.

NOI arşivi.

Vahram Papazyan'ın Sahneye Çıkardığı Kamelya Şahinyan

Oksen, 1912 yılı Mart ayının 1. günü Kamelya ile evlenir.[212] Kamelya, 1892 doğumlu, Notre Dam De Sion Fransız Lisesi mezunu, kültürlü Katolik Ermeni bir ailenin kızıdır. Oksen'in zayıf ve uzun boyuna karşılık, Kamelya kısa boyluydu. Her ikisinin ortak yanı ise tiyatro sanatına sevdalı olmalarıydı.

Notre Dame De Sion mezunu Kamelya elinde diplomasıyla[213]

Kamelya, 1953 yılındaki bir röportajda ailesini ve Mınakyan devrinin hemen hemen bütün ünlü sanatkârları gibi, adeta irsi bir hevesle sahneye çıkışını anlatır:

> *Babam Saryan tiyatro aşığı bir matbaacı ve gazeteci idi. Annem, elli yıl evvelin tanınmış sanatkârı Alis Hanım. Beni de ilk sahneye çıkaran teyzezâdem Vahram Papazyan'dır.[214] Uzun bir zaman Paris sahnelerinde*

212 Nüfus kaydında, Rumi takvimle, 17.02.1327 olarak yazmaktadır.

213 NOİ arşivi.

214 Vahram [Kamer] Papazyan (18.06.1888 İstanbul, 05.06.1968 Leningrad)
İlk eğitimini İstanbul'da aldıktan sonra Venedik'teki Murat Rafealyan okuluna gitti. Paris'te tiyatro eğitimi aldı. Birçok temsilde rol aldıktan sonra, İstanbul'da 1908 yılında Otello'daki başrolü ile

çalıştıktan sonra İstanbul'a gelmişti. Tepebaşı'da yeni kurduğu tiyatro grubu ile oynayacaklardı.[215]

Kamelya Saryan ilk defa, 1908'de anayasanın ilanından sonra, Yenovk Şahen ve Aşod Madatyan'ın birlikte kurdukları Özgür Tiyatro'da (Azad Tadron) sahneye çıkar. Victor Hugo'nun yazdığı *Kral Eğleniyor (Arkayn Izposnu)* isimli eserin temsil edildiği 11 Ekim 1908 tarihinde Tepebaşı Petit Champs Tiyatrosu'nda Yenovk Şahen, Aşod Madatyan, Şahen Hovhannisyan, D. Yağşipegyan, Y. Portukalyan, Eliza Binemeciyan, Bercuhi Hagopyan ve Koharig ile birlikte Kamelya Saryan da rol alır.[216]

Kamelya'nın babası matbaacı Mikayel Saryan'dır. Katolik Ermeni olan Mikayel Efendi Saryan, 1920'li yıllarda Eski Posta Hanındaki matbaasında *Jamanak* gazetesinin basımını yapmaktadır.[217]

Kamelya'nın annesi, kuyumcu bir ailenin kızı olan ve İskenderun'da vefat eden Alis Saryan'dır. Kamelya'nın "elli yıl evvelin tanınmış sanatkârı" dediği Alis Hanım'ın adına 1883 yılında Küçük İsmail'in İstanbul'da kurduğu Temaşahane-i Osmanlı Tiyatrosu'nun oyuncu kadrosunda rastlıyoruz. 1883 ve 1884 yıllarında Alis Hanım bu tiyatroda çeşitli rollerde sahnede yer almıştır. Bunun dışında başka yıllarda ve tiyatro topluluklarında yer alıp almadığı konusunda bilgiye ulaşamadık.

Kamelya'nın babası Mikayel Saryan kuzeni Eliza'nın eşi Ermenice yayımlanan *Jamanak* gazetesini çıkaran Koçunyan ailesinden Mardiros Koçunyan'dır.[218] 15 Ekim 1908'den bu yana kesintisiz olarak yayımlanan *Jamanak* gazetesi, bu coğrafyada 110 yılını aşkın geçmişi olan tek gazete unvanına sahiptir. Mardiros Koçunyan, 1943'ten,

---

Pera Odeon Tiyatrosu'nda sahneye çıktı. 1922'ye kadar Istanbul Ermeni Tiyatrosunun önde gelen sanatçısıydı. Bu tarihten sonra Sovyetler Birliği ve Ermenistan'da sanat yaşamına devam etti. Mısır, İzmir, Milano, Sofya, Belgrad, Tiflis, Bakü ve diğerlerini gezmiş, İtalya sahnelerinde genç âşık rollerine çıkmıştır. Sırbistan, Bulgaristan ve Rusya'da yerel dramatik topluluklarda, kendi anadilinde oynamıştır. Rus filmlerinde çalışmış ve büyük şöhret kazanmıştır. Şekspir'in eserleri, *Hamlet, Otello, Makbet, Romeo Jülyet* onun başlıca programını oluşturur. Dram türünün usta sanatçısı olarak dünya tiyatro tarihinde yerini almıştır. Yönettiği ve oyuncu olarak yer aldığı tiyatro eserlerinden bazıları şunlardır: *Albay Brido (Kıntabed Brido), Don Juan, Aktör Kin (Terasan Kin), Uriyel Agosta, Eski Tanrılar (Hin Asdvadzner), Nereye (Ho Yertas), Hayaletler (Urvaganner), Bakire Santuğt (Santuğt Guys), Katil Ailesi (Vocrakordzi Indanikı), Vatan Kurtarıcısı Büyük Vartan Mamigonyan (Medzın Vartan Mamigonyan Pırgiç Hayrenyats), Onlar Hain Doğmazlar (Anazniv Çen Dzınvum), Kamelyalı Kadın (Kameliyazart Diginı), Madam Sen Jan, Korrado (Siyasi Ölüm), Kin (İntikam), Avarayr Kartalı (Avarayri Ardzivı), Ölümsüz Jirayr, Büyük Devrimci (Anmahın Jirayr Medz Heğapokhaganı), And İçenler (Ukhdvadzner).*

215 *Son Saat* gazetesi, 30 Nisan 1953.

216 Aşod Madatyan, *Arus'tan Anılar, Jamanak*, 5 Mart 1944; Hagop Ayvaz, *Kulis*, 1 Kasım 1947, sayı 21.

217 Kevork Pamukciyan, *Biyografileriyle Ermeniler*, Aras, 2003, s. 209; Kevork Pamukciyan, *İstanbul Yazıları*, Aras Yayınları, 2002, s. 192.

218 Mardiros Koçunyan (1900- 1975).

yazı işleri masasında aniden vefat ettiği 1975 yılına kadar gazetenin imtiyaz sahibi ve başyazarı olarak görev yapmıştır.

Kamelya'nın oynadığı oyunlara güzel sesi ile katılması, onu aynı zamanda müzikal tiyatro oyuncusu yapıyordu. 18'inde evlenen Kamelya, 26 yaşındaki Oksen ile tiyatro yaşamı içinde tanışırlar. Kamelya "*Sahnede âşık oldunuz mu?*" sorusuna tek aşkı olan Oksen'i işaret eder.

> *"On yedi yaşında iken, sevişerek, kocam Şahinyan'la evlendik."*[219]

Aynı soruya Oksen Şahinyan da aynı cevabı vermekten tereddüt etmez:

> **"Sahnede âşık oldunuz mu?"**
>
> *"Çok... Saymakla bitmez. Ama hepsi gelip geçici şeylerdi. Yirmi beş yaşında iken, gündüzleri yalnız kadınlara oynardık. Temsil sonunda, çıkıp eve gitmem bir mesele idi. Çıkış kapısında bekleyen kadınlardan kurtulmak için, arka kapıdan gölge gibi süzülür savuşurdum... Fakat bir gün de kaçamadım...*
>
> **"Nasıl?"**
>
> *"Yan gözle, kırk yıllık sevgili eşi sanatkâr Bayan Kamelya'ya bakarak, gülümsüyor:*
>
> *"On yedi yaşında idi. Evlendik.*[220]

Vahram Papazyan'dan sonra Kamelya "Raşit Rıza, Ertuğrul Muhsin, Behzad, Muvahhid, Galip, Ziya Şakir, Doktor Celal, Doktor Baha, Eyüp Sabri, Kemal Emin Beylerle Bedia Hanım'ın birleştikleri amatörler sahnesine" geçer. Darülbedayi kurulup bu amatör isimleri çatısı altına alınca, Kamelya açıkta kalır ve Mınakyan tiyatrosunda çalışmaya başlar.

Oksen Şahinyan'ın 1913 sayımında resmi kaydı, Hampartsum oğlu, 26 yaşında. Mısırlıoğlu Sokağında oturur olarak görünmektedir.[221] O nedenle Kamelya ile evlendikten sonra ilk oturdukları yerin Kadıköy Mısırlıoğlu Sokağı'nda olması mümkündür.

Mınakyan ve Kınar Hanım ile Birlikte Piyer De Chemin

1910'lu yıllarda tiyatro sahnelerinde yer alan Şahinyan Efendi ismi üzerinde bir karışıklık olduğu söylenebilir. Arşivlerde adı geçen Şahinyan Efendinin, amca Vahan Şahinyan mı, yoksa yeğen Oksen Şahinyan mı olduğu pek ayırdedilemez. Bu nedenle

---

219 *Son Saat* gazetesi, Röportaj: Kandemir, 30 Nisan 1953.
220 *Son Saat, Bizim Sahne Tarihinin İlk Şöhretlerinden Şahinyan*, Röportaj: Kandemir, 25 Nisan 1953.
221 Krikor Damadyan *Huşamadyan Kadıküği (Kadıköy Hatıratı)*, 2016, cilt 5, s. 1419-1420.

Oksen Şahinyan'ın Mınakyan Tiyatrosu'nda sahneye çıktığı kesin olan bu yıllarda hangi oyunlarda rol almış olduğu çok net değildir.

Piyer Dü Şımen yahut Yabani Kız oyunu, ileri yıllarda Oksen Şahinyan'ın hiç unutamadığını söylediği ve piyeste rol alan sanatçıları tek tek saydığı oyundur. Aşağıdaki el ilanında bu piyes ile ilgili detaylı bilgiler bulunmaktadır:

Şehzadebaşı'nda şanla inşa olunan Ferah Tiyatrosunda
Osmanlı Tiyatrosu
Osmanlı Dram Kumpanyası Mınak Efendi idaresinde
Ramazan-ı şerifin 5 inci Salı günü akşamı saat 3'te [16/29 Ağustos Salı 1911] gecesi saat 9.30'da
Yabani Kız yahut Piyer Dü Şımen
Feci dram 7 perde
Tevziat

Yabani Kız	Kınar Hanım
Marta	Aznif Hanım
Marsel	Madmazel Liza Binemeciyan
Edelayad	Binemeciyan Hanım
Ağlantin	Zabel Hanım
Julen	Agobyan Hanım
Piyer Dü Şımen	Muvahid Bey
Jorj Lubiye	Mınakyan Efendi
Firmen	Aleksanyan Efendi
Maksim	Şahinyan Efendi
Klodomir	Çobanyan Efendi
Filoze	Hakkı Necib Efendi
Baduşar	Dülgeryan Efendi
Doktor	Faik Bey
Doroze	Hasan Cevad Efendi
Bir memur	Hulusi Efendi[222]

Ermeni Tiyatrosunda Zor Koşullar

Tiyatronun içinde yer aldığı günlük yaşamda da çok önemli gelişmeler olmaktadır. Meşrutiyetin ilanı ile gelen güzel özgürlük dolu günler bir süre sonra yerini karanlık

222 Orlando Carlo Columeno arşivinden bir tiyatro ilanı.

ve sıkıntılı günlere bırakmıştır. 1909'da Adana'da meydana gelen olaylarda binlerce Ermeni öldürülmüştür. Ermeni Taşnak Cemiyeti ile İttihat ve Terakki arasındaki Abdülhamit karşıtı müttefiklik yara almıştır. Balkan Savaşı yenilgisiyle birlikte gelen İttihatçı Osmanlı hükümeti, ülke içinde Türk ve Müslüman olmayan diğer milliyetlerle birlikte olma arzusunda olmadığını fiilen göstermeye girişir. Olaylar ve Osmanlı yönetimini ele geçirmiş bulunan milliyetçi İttihat ve Terakki'ye tepki olarak Ermeni siyasi örgütleri de karşı milliyetçi akımın etkisine girmiştir.

Nihayet, 1915 Ermeni Katliamı sonrasında Osmanlı topraklarında, özellikle Anadolu'da Ermeni olarak yaşamak imkânsız hale gelmiştir. İstanbul'da yaşayan Ermeniler, 1915 olayını en az kayıpla kapatmış olmalarına rağmen, her an başlarına gelebilecek olumsuzlukların endişesi içindeydiler. Ancak savaş koşullarında başka ülkelere göç etmek de oldukça zordur.

Bu zor günlerde, 1912 yılı Mayıs ayının 14'ünde, Oksen ile Kamelya'nın ilk oğlu Hanri Ohannes dünyaya gelir. 1917 yılı Nisan ayının 5'inde de ikinci oğul Ferdinand Artin doğar. Ardından İstanbul'un işgal yılları başlar. Beş yıla yakın işgal altında yaşam, bu zorlukları bir nebze unutturur. Savaş yıllarında neredeyse duran tiyatro dünyası, savaşın bitimiyle yeniden canlanır. Ancak işgal yıllarının ortamı aldatıcı ve geçicidir.

Kemalist iktidarın kurulması ile tek parti rejiminde azınlıkların yaşam sahası iyice daralmıştır. Lozan'da teminat verildiği halde, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, azınlıkları kollama ve kucaklama yerine, azınlıkları ürkütüp, güvensiz bir ortamda olduklarını ve güvensiz bir gelecekte yaşamak zorunda olacaklarını her vesileyle vurgulayan bir dönem başlamıştır.

Cumhuriyet'in ilanından sonra, İstanbul'da yaşayan 70-80 bin kadar Ermeni, diğer azınlık topluluklar gibi, bir yandan ayakta kalmaya çalışıyor, diğer yandan Türkleştirme siyaseti karşısında, ülkeye olan sadakatini her gün, her an, yeniden ve yeniden kanıtlamak mecburiyetinde bırakılıyordu. İstanbullu Ermeniler, istenmedikleri belli olan ve bunu bilen, ancak görmezden gelen bir yönetime karşılık, evim dedikleri topraklarda kalmak ve yaşamlarını devam ettirmek çabası içindeydiler.

Yasal görüntü altında ilan edilmemiş keyfi yasaklarla memuriyetlerde görevli azınlıkların işine son verilir. Osmanlı Tiyatrosunun kuruluşuna büyük emekler veren Ermeni tiyatro oyuncularının dönemi adım adım sona erer. Başka bir deyişle, bir ulus yaratmak için başlatılan çabada artık Ermeni tiyatrosuna ve oyuncularına yer yoktur. Öte yandan Ermeni oyuncular da kabuğuna çekilmişler veya kabuklarına itilmişlerdir. Türk kadını henüz tiyatroda yerini yeni almaya başladığından, zorunlu olarak bazı Ermeni kadın sanatçılara görev verilir. Ermeni erkek sanatçıların ise bu şansı hiç yoktur. Artık Türkçe dışında herhangi bir dilde ve özellikle Ermenice tiyatro oynamak ya-

saklanmıştır. Osmanlı'dan bu yana gelen tiyatro sanatının esas kolu kesilmiş, tiyatro tarihinin bir yanının gelişimi engellenmiştir.

Ermenice oyunların sahneye konulmasına getirilen yasaklara rağmen Oksen tiyatroya sevdalıdır ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında sınırlı sayıda da olsa bazı oyunlarda rol alır, tiyatro yapmaya devam eder. Türkçe oyunlarda oynayarak tiyatro ile bağını sürdürmeye çalışır. Ancak Cumhuriyet'in ilk yıllarında artık Ermeni sanatçılara eski ilgi gösterilmediğinden, tiyatro oyunculuğu yaparak ailenin geçimini sağlamak mümkün olmaz.

Ailenin geçimini sağlamak için değişik işlerde çalışır. Mükemmel Fransızca bilen Oksen, gerek tiyatro alanında ve gerekse başka alanlarda tercümeler yapar. 1925-1926 tiyatro sezonunda Darülbedayi'nin Tepebaşı Tiyatrosu'nda sahnelenen Alexandre Dumas Fils'in *Acteur Kean* isimli oyununun Türkçe tercümesi Oksen Şahinyan'a aittir.[223]

1926 yılına ait bir anıdan, Oksen ve Kamelya'nın birlikte Bab-ı Ali'de Mahmut Bey isimli bir kişinin yazıhanesinde çalıştıklarını öğreniyoruz. Anıdan, Mahmut Bey'in basın alanında faaliyet gösteren biri olduğu ve muhtemelen Oksen ve Kamelya'nın burada tercüme yaptıkları anlaşılmaktadır.[224]

Düet ve Klasik Danslarda Bay ve Bayan Oksen Şahinyan

1922'den sonra İstanbul Ermeni Dramatik Topluluğu elemanlarının önemli bir kısmı ülkeyi terk edince ve Kilikya Ermeni Dramatik Topluluğu dağılıp Vahan Şahinyan da Bulgaristan'a gidince, ortaya çıkan boşluğu yeni tiyatro grupları doldurur.

Bunlardan biri, Meşrutiyet'in ilanından beri Osmanlı Şark Dram Tiyatrosu adını kullanan Krikor Hagopyan yönetimindeki Şark Tiyatrosu'dur (Arevelyan Taderakhump). Daha çok seyyar bir tarzı olan ve İstanbul içinde devamlı dolaşan bu tiyatro topluluğu içinde usta oyuncu ve rejisör Boğos Karakaş, yine topluluğun düet ve dans ekibi olarak Hayg Aram çifti önemli bir yere sahiptir. Karı koca Hayg Aram, dansları ve düetleriyle seyirciyi tiyatroya çeken bir konumdaydılar.

Her hafta verdikleri temsillerde salonun dolduğunu gören Boğos Karakaş ve Hayg Aram çifti, Şark Tiyatrosu'ndan ayrılıp Ermeni Tiyatrosu (Azkayin Taderakhump) adıyla kendi tiyatrolarını kurmaya karar verirler. 1923 yılının Mayıs ayının ortalarında bu ekibin ayrılması ile zor durumda kalan Krikor Hagopyan, düet ve dans konusunda Oksen/Kamelya Şahinyan çifti ile anlaşır.

223 Nemika Tuğcu, *Müzikalden Sonra Dram*, Milliyet, 19 Kasım 1989, http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/w_x2F_1uXMeyLNrwaoS6izltog_x3D__x3D_; http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/13/1182/13673.pdf

224 Pakarad Tevyan, *Karort Taru Hişadagnerıı (Çeyrek Asırlık Anılarım)*, Yerçanig, 1954, s. 24.

Kamelya Şahinyan[225]

Birlikte çok iyi dans eden ve şarkı söyleyen Kamelya ve Oksen Şahinyan artık Şark Tiyatrosu'nun seyirci potansiyelini artıran gösterileriyle seslerini daha fazla duyurmaya başlarlar. İlk temsil 27 Mayıs 1923 Pazar gecesi Üsküdar İcadiye Tepe Tiyatrosu'ndadır.[226] Mınakyan repertuarından 4 perdelik *Hırsız Simon (Koğ Simon)* isimli melodram öncesinde sahne alan Şahinyan çifti büyük beğeni alır. Esas arzuları tiyatro olan Şahinyanlar, şimdilik düet ve dans ile yetinirler ve yaz ayları boyunca aralıksız olarak sahneye çıkarlar.[227]

Felekyan-Şahinyan Tiyatrosu

1924 yılı Oksen Şahinyan için çok hareketli ve parlak bir yıldır. Kamelya Şahinyan ile birlikte, Felekyanlarla anlaşmış ve Felekyan-Şahinyan Tiyatrosu adı ile temsiller vermeye başlamışlardı. Tiyatronun yönetimi Oksen Şahinyan'daydı. Oyunculuk yete-

225 NOI arşivi.
226 Tepe Tiyatrosu, Bağlarbaşı'nda daha önce adı Aziziye Tiyatrosu olan bu tiyatro, Sultan Aziz'in fermanıyla kurulmuştu.
227 *Joğovurti Tsaynı Jamanak*, 24, 25, 26, 27 Mayıs 1923.

nekleriyle Felekyan kardeşler temsillerin kalitesini yükseltirken, Oksen aynı zamanda oyuncu ve rejisör olarak da sahnedeydi. Kamelya, piyeslerde rol almasının dışında, hemen her gösteride mutlaka müzik eşliğinde sahnede tek başına klasik danslarıyla geceye renk katıyordu. Gruba dahil olan Hayg Aram çifti de düetleri ile seyirciyi coşturürken, Sedad Bey[228] monologlarıyla geceye önemli bir katkı sağlıyordu.

Oksen Şahinyan 1924 yılında[229]

Mart ayı başında Şehzadebaşı Şark Tiyatrosu'nda başlayan Felekyan-Şahinyan Tiyatrosu'nun gösterileri, baharın gelmesi ile Mayıs'ın ortalarından itibaren Üsküdar Beyler Tiyatrosu'na taşındı. Her hafta, Perşembe, Cuma, Cumartesi ve Pazar geceleri düzenli verdikleri temsillerle, o yıl İstanbul'da sezonun en fazla gösteri sunan grubu Felekyan-Şahinyan Tiyatrosu oldu. Bazı haftalar Cumartesi geceleri Ermeni adası da denen Kınalıada'ya gidiyor ve temsillerini burada tekrar ediyorlardı. Talep üzerine Kuzguncuk sahilindeki bahçede de gösteri yapıyorlardı.

228 Sedad Bey'in kimliği hakkında bilgi bulamadık.
229 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi.

Gösterilere katılan oyuncu kadrosu içinde Sara Mannik, Y. Yeramyan gibi isimler yer alır. Bu yaz sezonunda Oksen Şahinyan onuruna *Karmen* operası ve Kamelya Şahinyan onuruna da 3 perdelik *Kelebek Subay (Titernig Isba)* komedisi sahnelenir.

Ekim ayı ortalarına kadar devam eden bu yoğun tempoda, her gece bir dram ve ayrıca kısa bir komedi, dans gösterisi ve düet, programın değişmezleriydi. *Süzan İmber, Aşk ve Kavga (Ser yev Baderazm), Gecenin Esrarı (Kişervan Kağdnikı), Kıvılcım... Yangın... Kül... (Gaydz... Grag... Mokhir), Meçhul Kadın (Anhayd Ginı), İlk Öpücük (Araçin Hampuyrı), Hâkimin Hatası (Tadavorin Sıkhalı), Casus (Lırdesı), Mahkûm (Tadabardyalı), İntikam (Vrej), Şeytan (Sadanan), Evin Namusu (Danı Badivı), Hırsız Simon (Koğ Simon), Ayyaş'ın Kızı (Kinemolin Ağçigı), Paris Eskicisi (Parizi Hınavacarı), Peçeli Kadın (Koğargıyal Ginı), Monte Kristo Kontu (Kont Dı Monte Kristo), Kamelyalı Kadın (Kameliyazart Diginı), Paris Fukaraları (Parizi Ağkadnerı), Kumarbazın Sonu (Khağamolin Vakhcanı), İkinci Anne (Yergrort Mayrı), Balmumcu (Mome Artsan Şinoğı), Aşk Kurbanları (Siro Zoherı), Kızıl Köprü Cinayeti (Garmir Gamurçin Vocirı), Karmen, Simon e Mari, Lion Postacısı (Lioni Surhantagı), Mari Jan, Kötü Ruh (Çar Voki), Hokkabaz (Tsernadzun), Sefiller (Tışvarnerı), Ana Ocağı (Mayreni Ocakhı)* piyesleri, Felekyan-Şahinyan Topluluğu'nun çok kısa bir zaman aralığında sahneye koydukları melodramlardır. Bu kadar çok dram ve melodramın yanında, ayrıca bir o kadar komedinin ve *Leblebici Horhor Ağa* gibi operetlerin de temsil edildiğini gözönüne aldığımızda, bu kadar geniş bir repertuarın, bu kısa dönemde nasıl hazırlanabildiğini ayrı bir konu olarak ele almak gerekir.

Mınakyan ve Sahne Arkadaşlarını Anma

17 Temmuz 1924 Perşembe gecesi Üsküdar Beyler yazlık açık tiyatroda Felekyan-Şahinyan Tiyatro Topluluğu özel bir gece düzenler: "Mardiros Mınakyan ve sahne arkadaşlarını anma gecesi"

Dört yıl önce vefat eden, seçkin tiyatro ustası, çok sayıda tiyatro oyununun çevirmeni Mınakyan ve onun bütün rahmetli sahne arkadaşlarını anmak üzere hazırlanan gecede perde Chopin'in *Ölüm Marşı* ile açılır. Salon oldukça kalabalıktır. Sahnede çiçekler ile bezenmiş Mınakyan'ın tabutu görünür. Hayg Aram'ın hazırladığı dekorda tabutun etrafını bütün aktörler ve aktrisler saygılı ve hüzünlü duruşlarıyla çevirmiştir.

Kamelya Şahinyan, düzgün hitabıyla lirik bir şiir okur ve elindeki çiçek demetini tabutun üstüne yerleştirir. Vartiter Felekyan, Mınakyan'ın değerini övgüyle anlatarak, saygı ve ciddiyetle, öldüğü güne kadar sahnede yer almasına dair bir methiye okur. Ardından tiyatronun müdürü Oksen Şahinyan, rahmetli sanatçının tiyatroya vermiş olduğu hizmetleri saydığı ve dostlarından geri dönülmez bir şekilde ayrılışını anlattığı bir konuşma yapar. Büyük usta tiyatro sanatçısı Mınakyan'a ve aynı zamanda diğer

rahmetli aktör ve aktrislerin anısına da saygısını sunduktan sonra, nihayet Chopin'in *Ölüm Marşı* tekrar çalarken perde iner.

Ardından, Felekyan-Şahinyan Tiyatrosu sanatçıları, Mınakyan repertuarından bir ailevi melodram olan *Peçeli Kadın (Koğargıyal Ginı)* piyesini temsil ederler.[230]

1923 yılında Oksen Şahinyan ve Mınakyan Efendinin mezarı[231]

Naşid Bey ile Beraber

1928 yılına kadar, Oksen, çeşitli topluluk ve işlerde çalışmış, bu arada kendi adına topluluk kurmuştur.[232] Şehzadebaşı Ferah Tiyatrosu, haftanın muayyen günleri Şahinyan Efendi temsil heyetine aitti. Kadrosunda eşi Kamelya Şahinyan, Ağavni Necib, Bedros Baltazar, Krikor Çobanyan ve bazen de Naşit Özcan'ın eşi Amelya Özcan yer alıyordu.[233] Ferah Tiyatrosu'nda her hafta sahneye konan piyesler ve Oksen Şahinyan ismi, o yıllarda tiyatro ile ilgilenen yeni nesil sanatçıların anılarında mutlaka yer almıştır.

230 *Joğovurti Tsaynı Jamanak*, 19 Temmuz 1924; Nışan Beşiktaşlıyan, a. g. e., s. 946.
231 *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1964.
232 M. Nihat Özön-Baha Dürder, a. g. e., s. 385.
233 Hagop Ayvaz, *Direklerarası'nın Centilmen Jönü Oksen Şahinyan*. *Agos*. 24 Eylül 2004.

Ünlü sanatçı ve tuluat ustası Naşit Özcan[234], 1912-1913 sezonundan itibaren hiç aksatmadan ve istikrarlı olarak kendi adına kurduğu tiyatro toplulukları ile veya zaman zaman diğer sanatçı gruplarına katılarak temsiller veriyordu.

Naşit Bey, 1917 yılında Mınakyan Kumpanyası ile Petit Champs Tiyatrosunda sahneye çıkmış, genellikle melodramların yanında temsil edilen bir perdelik komedileri oynamıştı. Bazen dramlarda da rol almasına rağmen, Naşit Bey bir komedyendi. Piyeslerin arasında veya sonunda sunduğu kadın ve erkeklerden oluşan grubuyla yaptığı şarkılı danslı gösterileri seyirci tarafından özlemle beklenirdi. Bazen esas programdan daha fazla bu gösteriyle Naşit Bey alkış alırdı. Yeri geldiğinde dram oynar, yeri geldiğinde operet. Yaz aylarında Üsküdar Beyler yazlık bahçe tiyarosunda, kış aylarında Pangaltı veya Petit Champs kışlık tiyatrolarında sahneye çıkardı.

Kasım 1925'ten başlayarak kış aylarında sahneye çıkmaya başladığı Şehzadebaşı'daki Millet Tiyatrosu, bir süre sonra Naşit Bey ile anılmaya başlanır. Daha sonra ailesi ile tiyatronun üst katına taşınarak, Millet Tiyatrosu ile neredeyse bütünleşir.

Tiyatroya değişik topluluklarla devam eden Oksen Şahinyan, 1927 yılının ilk aylarından itibaren Naşit Bey'in kumpanyasının rejisörüdür. Bazen sahneye çıkıp oynasa da esas olarak kumpanyanın sanat yönetmeni Oksen'dir. Geçmişten gelen yakınlıkları ve bundan sonraki sahne çalışmalarındaki beraberlik, Oksen ve Naşit'in çok uzun sürecek iki candan dost olmasını sağlayacak, bu yakın ilişki aynı zamanda eşler ve çocuklar arasında da kurulacaktır.

Bu noktada şöyle bir tespiti de ilave etmek gerekmektedir: Cumhuriyetin ilanından sonra, Ermeni tiyatro sanatçıları ile ilişkiler açısından, Türk tiyatro sanatçıları arasında iki farklı eğilim olduğu söylenebilir. Darülbedayi ve Şehir Tiyatrosu etrafında bulunan, daha çağdaş bir tiyatro anlayışını takip eden bir kesim bir yanda; özel tiyatrolar olarak halka gösteri sunan, daha geleneksel tarzda oyunlar oynayan bir kesim diğer yanda. Bu ayırımı başka bir şekilde, eğlence yanı daha az, sanat yanı daha fazla olan kesim bir yanda, halkı eğlendirmeyi esas amaç edinmiş tiyatrocu kesim diğer yanda olarak da tanımlamak mümkündür. Geleneksel tarzda tiyatro yapan isimler arasında, Naşit Bey, Cevdet Bey, Şevki Bey, Dümbüllü İsmail gibi sanatçıların Ermeni tiyatro sanatçıları ile daha fazla iç içe oldukları, birlikte daha çok iş yaptıkları söylenebilir. Elbette bu kısa tespit üzerinde daha geniş bir açıklama, yorum, araştırma gereklidir. Ancak bu konunun elimizdeki çalışmanın sınırlarını aştığı düşünülmelidir.

1927 yılında Şehzadebaşı Millet Tiyatrosu'nun afişleri Naşit Bey Kumpanyasının piyeslerini duyururken, aynı afişte mutlaka yer alan ikinci isim rejisör Oksen Şahinyan'ın

234 Naşit Özcan (1886-1943).

adıdır. Genellikle Çarşamba gününden itibaren başlayan oyunlar, her gün değişerek Pazar gecesine kadar devam eder. Ayrıca tatil olan Cuma günü matine ve suare, aynı gün içinde sahnede iki esas ve iki küçük komedi olmak üzere dört piyes oynanmaktadır. Bunun yanında, özellikle yaz aylarında İstanbul'un değişik semtlerine, hatta matine bir yerde, suare başka bir semtte olmak üzere gidip tiyatro yapmanın nasıl yoğun bir tempo gerektirdiği ortadadır.

Kış aylarında Şehzadebaşı Millet Tiyatrosu esas salonu oluştururken, haftada bir gün Pangaltı Sine Tiyatro'da temsil vererek Pera ve Şişli bölgesinin seyicisine de hitap etmek ihmal edilmez. Aynı yılın yaz aylarında Üsküdar Beyler, Pangaltı, Bakırköy, Kumkapı, Bebek, Taksim Eldorado gibi açıkhava tiyatrolarında temsiller verilir.

Yıl içinde; *Dilenci Kız, Hocanın Telaşı, Karnaval Gecesi, Süzan İmber yahut Gerçek Pişmanlık, Yıkılmış Ocak, Afacan, Kızıl Fener* gibi melodram, vodvil, komedi tarzı esas oyunlar, *Arifin Hilesi, Değirmencinin Kızı, Cimri Astronom, Arşın Mal Alan* gibi operetler ve genellikle Naşit Bey veya aktör Çobanyan'ın oynadığı, *48 Okkalık Başbelası, Molla İftarda, Erkek İstiyorum* gibi kısa komediler sahneye konulur. Ayrıca her gösterinin ayrılmaz parçaları olarak, şarkılar, düetler, hatta kuartetler.

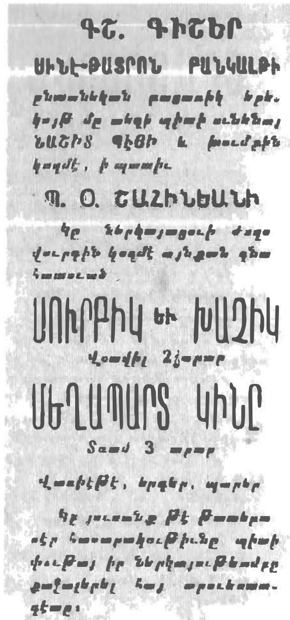
Oksen Şahinyan, tiyatro yaşamının 20'nci yılına gelmiştir ve 13 Nisan 1927 günü onuruna bir gösteri düzenlenir. Şehzadebaşı Millet Tiyatrosu'nda Oksen için oynanan oyunun adı, Mınakyan'ın bir tercümesi olan *Fakir Bir Gencin Romanı*'dır.[235]

Naşit Bey'in sahne çalışmalarının 22'nci yılı münasebetiyle, Oksen Şahinyan 24 Ocak 1928 Salı gecesi Pangaltı Sine Tiyatro'da *Ballı Baba* komedisini ve *Perili Hane* vodvilini sahneye koyar.

Pangaltı Sine Tiyatroda 31 Ocak 1928 gecesi Naşit Bey Topluluğu, rejisör Oksen Şahinyan onuruna 3 perdelik *Günahkâr Kadın* dramı ve ayrıca halkın çok sevdiği 2 perdelik *Surpig ve Haçig* vodvilini temsil eder. Birkaç gün sonra 5 Şubat 1928 gecesi Şehzadebaşı Millet Tiyatrosu'nda Krikor Hagopyan onuruna, sahne çalışmalarının 35'inci senesi kutlanır. Birçok ayrı grup tarafından sunulan piyeslerin dışında, şarkı ve danslar için sahneye çıkan Şamiram ve Hermine Hanımlarla birlikte Kamelya Şahinyan da vardır.[236]

235 *Aztarar*, 13 Nisan 1927.
236 *Jamanak*, 5 Şubat 1928.

Oksen Şahinyan[237] onuruna temsil *Günahkâr Kadın* ve *Surpig ve Haçig.*[238]

1928 yılının ilkbaharına kadar Oksen Şahinyan-Naşit Bey beraberliği aksamadan devam eder. Yeni yükselen ve tiyatroya rakip olan sinemanın seyirciyi alıp götürmesine mani olmak için artık her gösterinin programına bir de film ilave edilir

Temsil edilen piyesler arasında; *İncili Çavuş (komedi), Gelin ve Kaynana (vodvil), Eski Günler (komedi), Şişli Güzeli Mediha'nın Öldürülmesi, Günahkâr Kadın (dram), Köroğlu, Balıkçının Kızı, Şarlatan, Cimri Şair, Para ve Aşk* operetlerini saymak mümkündür.

1928 yılının ilk aylarında tiyatro mevsimi olarak yoğun ve rekabet dolu bir dönem yaşanmaktadır. 13 Ocak 1928 Cuma akşamı Kadıköy Hale Tiyatrosu'nda *Şişli Güzeli Mediha Hanımın Katli* piyesinin Şevki Bey Topluluğu tarafından temsil edilmesinden 3 gün sonra Oksen Şahinyan'ın aynı piyesi esas/asıl diyerek Naşit Bey Kumpanyası ile Şehzadebaşı'nda sahneye koyması, iki topluluk arasındaki rekabeti göstermesi bakımından ilginçtir.

Şehzadebaşı Millet Tiyatrosunda Naşit Bey Kumpanyası'nda Oksen Şahinyan rejisör iken, Pangaltı Sine Tiyatroda temsillerini sunmakta olan Şevki Bey Topluluğu'nda

237 *Jamanak*, 30 Ocak 1928.
238 *Jamanak*, 30 Ocak 1928.

rejisör Boğos Karakaş'tır. Bu tatlı rekabet yakın gelecekte yeni işbirliklerine zemin hazırlar.

Tiyatro toplulukları arasındaki sert ve tatlı rekabetin bir başka örneğini de *Leblebici Horhor* opereti için görüyoruz. Aynı gün ve aynı gazetede, 9 ve 10 Şubat 1928 günlerinde Şehzadebaşı Millet Tiyatrosu'nda Oksen Şahinyan onuruna *Leblebici Horhor* operetinin duyurusunun hemen altında, rejisör Aşod Madatyants'ın Cumhuriyet Operet Tiyatro Topluluğu ile *Leblebici Horhor* operetini Kadıköy Hale ve Pera Fransız Tiyatrosu'nda sahneleyeceği duyurulmaktadır. Rekabet artık operet ve danslı gösterilere kadar genişlemiştir.

Oksen Şahinyan'ın hem rejisör, hem de oyuncu olarak yer aldığı Çuhacıyan'ın *Leblebici Horhor* operetine 40 sanatçı katılmış ve ayrıca Ernesto Kapoçelli'nin 15 kişilik orkestrası yer almıştır. Hurşid Bey rolündeki Oksen Şahinyan'ın dışında, Naşid Bey Horhor Ağa, Naşid Bey'in eşi Amalya Hanım Fatine, Kamelya Şahinyan da Kamer rollerini üstlenmiştir.[239]

Namık Kemal'in *Akif Bey* oyununda rol alan Oksen Şahinyan hakkında Adnan Giz şöyle yazıyor:

> *Kuşdili Tiyatrosunda Naşit Bey Kumpanyası Namık Kemal'in yazdığı ve Reşat Nuri Güntekin'in sahneye uyarladığı Akif Bey oyununu sahnelemektedir. Tiyatronun kiracısı komik Cevdet'in oğlunun sünnet düğünü şerefine, Naşit Bey bu oyunu seçmiştir. Kahraman bir deniz subayı kocaya ihanet eden bir kadının anlatıldığı beş perdelik bu facia*[240] *oyunda Akif Bey rolünde Recep Sefa, Akif Bey'in babası rolünde Halit Bey, Akif Bey'in eşi Dilruba rolünde Verjin Hanım (Adile Naşit'in anneannesi) ve âşık rolüyle de Oksen Şahinyan (Esad) oynamaktadır.*

Namık Kemal'in yazdığı "Akif Bey" oyununda, Akif Bey bir deniz subayıdır ve Dilruba adında hafif ahlaklı bir kadınla evlidir. Savaşa giden kocasını uğurladıktan sonra Verjin Hanım'ın geriye dönüp: "Akif gittiyse Esad var" deyişi âdeta oyunun sloganı olmuştu.[241]

Karı koca Şahinyanlar, her türlü yetersizliklere ve Ermeni tiyatrosu üzerindeki sınırlamalara rağmen, Naşit Bey ile beraber tiyatro yaptıkları zaman, en güzel günlerini yaşadıklarını anlatırlar. Kamelya "*En zevkli günleriniz nerede geçti?*" sorusuna "*Sahne*

239 *Nor Lur*, 6, 8, 9 Şubat 1928; *Jamanak*, 6, 7, 9 Şubat 1928.

240 Dönem içinde trajediye karşı önerilen Türkçe karşılık "facia"dır. Buna karşın dönem içinde trajedi niyetiyle yazılmış oyunlar genel itibariyle "facia", "facia-nüvis" ya da "facia-ı milli" sözcükleriyle karşılanmıştır.

241 Adnan Giz, *Kuşdili Tiyatrosu*, *Tarih ve Toplum*, sayı 16, Nisan 1985, s. 16; Metin And, *Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu*, s. 622.

hayatım hep zevkli geçmiştir. Hele Naşit Beyle çalışırken gülmediğimiz gün yoktu" diye yanıt verir. *"En çok ne zaman kazandınız?"* sorusuna da Kamelya'nın yanıtı *"Yine Naşit Bey'de iken... O zamanın parasıyla ayda iki yüz lira alırdım"* şeklinde olur.[242]

Naşit Bey'in tiyatrosunda 1928 yılının kış ve bahar aylarında Oksen Şahinyan'ın sahneye koyduğu diğer eserler arasında, *Fanfan Clodine* (melodram), *Aşk ve Cinayet* (dram), *Vahşi Ayı* (komedi) gibi oyunları sayabiliriz. Yaz aylarının gelmesi ile Oksen bazı yenilikler ve değişiklikler yapmaya karar verir. Sadece Naşit Bey'e bağlı olmamak ve yapıcı dostluğu devam etmek kaydı ile farklı kumpanyalarla da rejisör olarak işbirliği ve işletme yöneticiliği yapmaya başlar.

Büyükdere Mezarburnu'nda Aile Park Gazinosu

Oksen, her türlü eğlence ve sanat etkinlikleri için Büyükdere Mezar Burnu'nda Kocataş Suyu Bahçesi'nin müdürlüğünü üstlenir. Sine-Varyete Park Müdürü Oksen Şahinyan, Karadeniz'e kadar uzanan muhteşem Boğaz manzarası karşısında, güllerle kuşatılmış, teras şeklinde dört katlı, her tarafından suların aktığı bahçenin ve 1000 kişilik amfitiyatronun açılışını 8 Haziran 1928 Cuma günü gerçekleştirir. İçecekler 10 kuruştur. Her türlü Avrupai varyete, sinema, konser, tiyatro gösterileri için herkese, her sanat topluluğuna açık bu aile park işletmesinde kazanacağı tecrübe, Oksen'in yaşamının geleceğinde önemli bir yer tutacaktır.[243]

Açılışın hemen ertesi günü, Darülbedayi'nin eski sanatçıları 3 perdelik *Ah Şu Kaynanam* vodviliyle sahne alır. 30 Haziran'da aynı grup *Ceza Kanunu* ile Sine-Varyete Park sahnesindedir. 1 Temmuz Pazar gecesi 30 kişilik Rus-Fransız-İtalyan artist/dansözün Hint, Acem, Mısır, İspanyol, Çin, Amerikan dansları ile katıldığı büyük varyete ve balo vardır.

Hurşid Bey ve Leblebici Horhor

Sarıyer Büyükdere Mezar Burnu'nda Park Aile Tiyatrosu'nda, 1928 yılının Ağustos sıcağında ayın 20'sinde Pazartesi gecesi saat 21.30. Komik Şevki Bey Topluluğu, Benliyan Operet Topluluğu'ndan çok iyi tanınan artistlerin katılımıyla, Takvor Nalyan'ın yazdığı, ölümsüz Dikran Çuhacıyan'ın başyapıtı *Leblebici Horhor Ağa* operetini 3 perde olarak sahneye koyar.

242 *Son Saat* gazetesi, 30 Nisan 1953.
243 *Aztarar*, 9 Haziran 1928; *Nor Lur*, 3, 4, 5, 6, 8, 9 Haziran 1928.

Leblebici Horhor Ağa rolünü Şevki Bey'in üstlendiği gösterinin ilanında sahnede 30 artistin yer alacağı belirtilmiştir.[244] Seyirciler koltuklarına yerleşmiş oyunu keyifle izlemeye hazırlanırlar.

Leblebici Horhor Ağa operetini en fazla sahneye koyan, oyun ile adeta özdeşleşmiş tiyatro sanatçısı rahmetli Arşag Benliyan'ın anısına saygı olarak iki dakikalık sessizlikten sonra perde açılır. Eser Sultan II. Mahmud'un (1784-1839) son devrini canlandırmaktadır. Yeniçerilerin henüz varlığını sürdürdüğü İstanbul'da Kâğıthane'de bir eğlence sahnesi. Hurşit Bey (Oksen Şahinyan-tenor), kâhyası Sansar Hasan (Vahram Balıkcıyan-bariton), dalkavukları Canyakan, Cingöz (Armenag), Şakir, Fitne Kutusu, Hayret Yıkan ve çingene kızlarıyla eğlenmektedir. *Leblebici Horhor Ağa* oyunundan bu sahnede hep birlikte operetin bir parçası yükselir: *"Hep beraber içelim/Kederi defedelim"* Müzik 15 kişilik Maestro Kapoçelli Orkestrası tarafından icra edilir.

Ancak Hurşit Bey düşüncelidir. Çorum'un bir köyünde yoksulluk içinde yaşayan Leblebici Horhor Ağa ve ailesinin kızı Fatma, hayaliyle yaşadığı İstanbul'a kaçmıştır. Hurşit Bey, daha önce eğlenmek için Şile'ye gittiğinde, Horhor Ağa'nın kızı Fatma'yı[245] (Lüsi Tokatlı) görmüş, âşık olmuş ve Sansar'ın yardımıyla kaçırtmıştır.

Fatma da büyük şehirde bu zengin gence âşık olur. *"Bahar geldi, ah oldu yaz"* diyerek Fatma'nın başladığı şarkının devamına, Hurşit'in de katıldığı görülür.

Öte yandan Leblebici Horhor Ağa da kızını aramaktadır ve onların olduğu yere gelir. Sahneye giren Horhor Ağa bir operet parçası söylemeye başlar. *"Leblebici Horhor derler /Memlekette hep bilirler"* Horhor Ağa kızını alıp götürmek ister, ancak Fatma babasıyla gitmek istemez.

İkinci perde Hurşit'in konağında açılır. Kızını Hurşit Bey gibi bir şehirliye vermek istemeyen Horhor Ağa, onu köyde bir başkasıyla nişanlamıştır. Konakta Leblebici Horhor Ağa'yı kandırmak için, sivrisinekler *"Sivrisinek saz mı geldi/Davul zurna az mı geldi"*, Zanzanlar da *"Zan zan eder tamburumuz/ Don don eder davulumuz"* operet parçaları ve danslarıyla türlü oyunlar yaparlar.

Bu arada Hurşit Bey'in adamlarından Sansar da cariyelerden Kamer Kalfayı (Kamelya Şahinyan) sever. Fatma, Hurşit, Sansar, Kamer'in biraraya gelmesiyle müziğin ve sanatçıların sesinden yükselen bir şarkı salonu kaplar.

Horhor Ağa, bu işi tatlılıkla çözemeyeceğini anlar ve öteki leblebicileri yardıma çağırır.

244 Orlando Carlo Columeno koleksiyonundan tiyatro ilanı; *Aztarar*, 17, 19 Ağustos 1928; *Nor Lur*, 18 Ağustos 1928.

245 Leblebici Horhor Ağa operetinin farklı versiyonlarında, Garine, Katina, Fatime veya Fatma olabilir.

Üçüncü perdede diğer leblebicilerin de sahneye gelmesiyle iki taraf arasında gerilim artar. Leblebiciler ile Hurşit Bey'in adamları Sansar ve dalkavuklarla bir dövüş olması kaçınılmaz olmaya doğru ilerler. Müzik eşliğinde Leblebiciler korosu *"Biz Köroğlu yavrusuyuz, korkmayız"* derken, Sansar ve dalkavuklar korosu da karşı cevaplarını *"Köroğlu'dan kaldı miras, yiğitlik, ah"* olarak verir. Son anda Bostancıbaşı (Baltazar Efendi-bas) sahneye gelir, araya girerek kavgayı engeller. Gerilim tatlıya bağlanır. Sahnede olmayan Hurşit, Fatma hepsi gelir. Sonunda Leblebici kızını vermeye razı olur. Bitişte en kalabalık koro *"Çalalım dümtek/Davul, zurna dümbelek"* şarkısı ile ortalığı inletir, programı bitirir.

Tarihi bir rastlantı olarak, amca Vahan Şahinyan'ın 1913 yılında oynadığı Hurşit Bey rolünü, tam 15 yıl sonra yeğen Oksen Şahinyan oynamıştır.

Leblebici Horhor operetinde 1928 yılında[246]
Hurşit Bey rolünde Oksen Şahinyan ve Fatma rolünde Lüsi Tokatlı.

246 NOİ arşivi; *Jamanak*, 6 Şubat 1928.

AU PARC DE FAMILLE

SOIRÉE DE GALA

LEBLEBIDJI HORHOR AGA

ΘΕΑΤΡΟΝ

ΛΕΠΛΕΠΙΤΖΙ

ΧΟΡ ΧΟΡ ΑΓΑ

(لبلبيجى خورخور آغا)

قوميق شهير اشعار شوقى بك

هيئت تمثيليه سى

لبلبيجى خورخور آغا

Park Aile Tiyatrosu, Sarıyer Büyükdere Mezar Burnu
20 Ağustos 1928, Komik Şevki Bey Topluluğu
Ölümsüz Çuhacıyan'ın Leblebici Horhor Ağa opereti 3 perde
Üstte sağda Oksen Şahinyan Efendi (Hurşid Bey-Tenor)
Altta solda Kamelya Şahinyan (Kamer Kalfa-Sansar'ın aşkı)[247]

247 Orlando Carlo Columeno koleksiyonundan, 20 Ağustos 1928'de temsil edilen *Leblebici Horhor* operetinin Türkçe, Fransızca, Ermenice ve Rumca el ilanının ön ve arka yüzü.

Krikor Hagopyan ve Cevdet Bey

Oksen Şahinyan, Büyükdere Mezar Burnu Sine-Varyete Park müdürlüğü ile beraber ve aynı zamanda eski tiyatrocu dostu Krikor Hagopyan ile çalışmaya başlar. Krikor Hagopyan, yaz aylarında kendisine Narlıkapı Şafak Bahçesini mekân edinmiş, arada İstanbul'un değişik semtlerindeki bahçelerde de açık havada oyunlarını seyirciye sunmaktadır.

Krikor Hagopyan Tiyatro Topluluğu'nun Cuma günü Narlıkapı'da yapacağını ilan ettiği, ancak yağmur nedeniyle iki gün sonrasına, 24 Haziran 1928 Pazar gecesine ertelenen 4 perdelik *Arşın Mal Alan* gösterisinin oyuncu kadrosunda Oksen ve Kamelya Şahinyan da vardır.

> *Mınakyan Tiyatrosu'ndan [Vahan] Şahinyan Efendi'nin yeğeni olan Oksen Şahinyan, bu tarihte yaşı kırkı aşmış olmakla beraber, gerektiği zamanlarda ('siren) genç âşık rolleri için angaje edilirdi. Az çok şarkılı oyunlara uygun sesi de vardı. Naşid'in sahneye koyduğu Azeri Opereti "Arşın Mal Alan"da genç adam rolüne çıkardı.*[248]

Krikor Hagopyan ile Oksen Şahinyan beraberliği yıl sonuna kadar devam eder. Bu dönemde Oksen Şahinyan'ın çok yoğun olduğu görülmektedir. Hagopyan'ın yanında rejisör Şahinyan, Cevdet Bey Tiyatro Topluluğu'nun da kısmen rejisörlüğünü üstlenmiştir. Aranılan ve tutulan bir rejisör olarak yıl sonuna kadar yoğun bir faaliyet içinde olur.

Hagopyan Tiyatrosu'nun genellikle Cuma ve Pazar günleri Narlıkapı Şafak Tiyatro Bahçesi'nde oyunu vardır. Bunun dışında her hafta Perşembe günleri Üsküdar Beyler Tiyatro Bahçesinde ve Cumartesi günleri de, Kadıköy Mısırlıoğlu, Beykoz İskele, Yenişehir Mangasar Bahçesi, Yakacık, Yeşilköy gibi semtlerde temsil verilmektedir.

Hagopyan Tiyatrosu'nda rejisör Oksen Şahinyan'ın sahneye koyduğu başlıca dram tarzındaki piyesler; *Aşk Çiçeği, Paris Paçavracısı* (Şahinyan paçavracı rolünde), *Mari Jan, Hâkimin Yanlışı, Kıskançlığın Sonu, Meçhul Kadın, Faust, Yıkılmış Ocak, Peçeli Kadın, Kaçık Anne, İki Yetim Kız, Balmumcu, Namus İçin, Masum Mahkûm, Aşk Kurbanı, Otello* (Hagopyan Otello rolünde), operet ve opera türünde *Leblebici Horhor Ağa, Arşın Mal Alan, Ayda, Tarla Başı* (Oksen köylü Ali Baba rolünde), kısa komedilerde *Aşk Delisi, Bilezik, Koca İstiyorum, Papucu Büyük, Erkek ve Kadın, Satılık Kadın, Tekin Değilmiş* oyunları olmuştur. Günün sahne ve seyirci ihtiyaçlarına uygun olarak, her gösteride mutlaka şarkılar, danslar, monolog, solo, düet, kuartet gibi ilaveler bulunmaktadır.

---

248 Adnan Giz, *Bir Zamanlar Kadıköy*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988, s. 88-89.

Oyuncu kadrosunda Kınar Hanım, Jerfin Hanım, Krikor Çobanyan gibi sürekli elemanlar dışında, zaman zaman katılan Naşit, Cevdet Beyler gibi konuk sanatçılar yer almaktadır.

Aynı gün içinde iki ayrı yerde Oksen'in sahnede yer aldığı yoğun programları olabilmektedir. Mesela 20 Ağustos 1928'de Büyükdere Mezarburnu'da *Leblebici Horhor*'da bizzat sahnede oyuncu olarak bulunan Oksen, diğer yanda Yenişehir Halk Bahçesi'nde Hagopyan Tiyatro Topluluğu tarafından sahnelenen *Lion Postacısı* isimli piyeste de oynamaktadır.

Oksen, yaz sezonunun sona ermesi ile beraber Eylül ayının ilk günlerinden itibaren Salı geceleri Pangaltı Tiyatrosu'nda temsil veren Cevdet Bey[249] Tiyatro Topluluğu'nun rejisörü olarak her hafta bir oyun sahneye koyar.

Şahinyan'ın Cevdet Bey ile sahneye koyduğu repertuar çok farklı olmamakla beraber, *Namuslu Hırsız, Son Saat* gibi dramlar, *Aşk Uçurumu, Adalar Sahili, Düşeş Dübeş* gibi kısa komedilerdir. Oksen Şahinyan'ın daha çok dram ve melodramların sahneye konulması ile ilgilendiğini, kısa komedilerin ise Hagopyan, Naşid, Cevdet gibi komedi ile daha yakın duran sanatçıların sorumluluk alanında olduğunu düşünmek yanlış olmaz.

Bir Dönemin Kapanışı

1929 yılı, Apostolik Ermeni toplumunun Noel'i (Dzınunt) geldiğinde Oksen Şahinyan, bu kutsal günün vesilesiyle tiyatro sahnesinde son defa görülür.

7 Ocak 1929 Pazartesi günü saat 14'te, Şehzadebaşı Millet Tiyatrosu'nda, başrollerini Oksen Şahinyan ve Azniv Mınakyan'ın üstlendiği 7 perdelik dram *Rahibin Aşkı (Vanaganin Serı)* piyesi vardır. Fevkalade kabul gören ve alkışlanan bu gösteriden sonra Oksen kafasında daha önceden kurduğu planı uygulamaya koyacaktır.

249 Zenne Cevdet lakaplı ortaoyuncu Cevdet Ahıskal, Şehzadebaşı'da Naşit Bey ile beraber çalıştı. Naşit Bey tiyatrosu ve İsmail Dümbüllü tiyatrosu bünyesinde gerek pişekâr ve gerekse diğer karakterlerle rol aldı. Komik Cevdet Bey olarak tanındı. 1928-1932 yıllarında çok yoğun bir tiyatro yaşamı oldu. Pangaltı, Kadıköy Kuşdili Hilal, Kadıköy Yoğurtçu Parkı Tiyatrolarında temsiller verdi. Kendi adına kurduğu tiyatrolarda, Oksen Şahinyan, Boğos Karakaş gibi Ermeni tiyatro sanatçıları ile birlikte çalıştı. 1930-31 yıllarında çok talep gören, Naşit, Dümbüllü İsmail, Şevki Şakrak, Fahri, Rıfkı, Hüseyin gibi çağdaşı olan komikler arasında düzenlenen müsabakalara katıldı. Cevdet Ahıskal, gündüzleri bir bankadaki memuriyetini sürdürürken, akşamları da kumpanyasıyla İstanbul içerisinde turnelere gidiyordu. Karakter oyuncusu, komedyen, tuluat ustası, Ayhan Ahıskal'ın (1932-2015) babasıdır

Oksen Şahinyan [250], Millet Tiyatrosu'nda Rahibin Aşkı (Vanaganin Serı)[251] piyesinde

Sizi son olarak "Rahibin Aşkı veya Manastır Firarisi" melodramında Millet'te görmüştüm. Hanri ile beraberdik. Artistlerden Nuvart, Aznif, Kınar ve Celal'i hatırlıyorum...

Manastır Firarisi'nin iki sahnesini hatırlarım sadece. Bir manastır bahçesinin duvarları arkasından duyulan şarkı, Nuvart'ın söylediği "Benim Güzel Yuvam" şarkısı... Bir de, yazı makinesi başında, acıdan kıvranarak bir şeyler yazan aktör Celal.[252]

Burhan Arpad, 1964 yılında Oksen Şahinyan ile yaptığı görüşmede böyle diyor. Bundan sonra Oksen Şahinyan'dan uzun bir süre için haber alınmayacaktır. Gazetelerin tiyatro sayfalarında ve ilanlarında sıkça ismi görülen Oksen Şahinyan, bu tarihten sonra ailesi ile birlikte uzun ama geçici bir süre için ülke dışına gitmeye karar verir.[253]

250 *Jamanak*, 10, 11 Şubat 1946.

251 *Nor Lur*, 4, 5 Ocak 1929; *Aztarar*, 30 Aralık 1928, 1, 3, 4, 5, 6 Ocak 1929.

252 Burhan Arpad, *Oyun 6 Tablo, Galata'nın Bir Yan Sokağında*, Dönem Yayınları, 1966, s. 9-10.

253 Oksen Şahinyan'ın 1929 yılında Naşit'in oyuncu kadrosunda olduğunu yazan Metin And, bu konuda yanılmaktadır. (Metin And, *Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983, s. 195)

Amca Vahan Şahinyan'ın karşı karşıya kaldığı şartlar, yaklaşık 10 yıl sonra Oksen Şahinyan'ın önündedir. 1923'ten sonra İstanbul'da yaşamaya devam eden Oksen ve ailesi, toplum içinde varlığını korumaya çalışmış, ancak evdeki iki genç delikanlı için giderek endişeleri artmıştır.

İskenderun'da

Kamelya Şahinyan *"Naşit Bey'den ayrılınca, kocam Şahinyan'la bir kumpanya kurarak Suriye'ye gittik. Beyrut, Halep, Şam... Derken İskenderun'da karar kıldık"* diye kısaca özetler.[254] Bu turne sırasında verdikleri temsillerde Oksen Şahinyan oyunculuğu ve kişiliği ile büyük beğeni toplar ve ilgi görür. Bu kentlerdeki Ermeni tiyatro sanatçılarının örnek aldığı Oksen Şahinyan, İstanbul'dan daha verimli bulduğu bölgeyi benimser.[255]

Büyük oğlu Henri, İtalyan Ticaret Lisesi'ni bitirmiş ve askerlik çağına yaklaşmaktadır. Henri Türkiye'de askerlik yapmak istememektedir. Oksen de yaşam şartlarının zorlaşmasının yoğun baskısı altındadır. Önce Beyrut'a giden Şahinyan ailesi, bu turne vesilesiyle bölgedeki diğer şehirleri de ziyaret edip temsiller verdikten sonra, Fransız yönetimi altında bulunan İskenderun'a geçerler. Fransız yönetimi altındaki bu küçük Akdeniz kentini çok beğenirler.

1932 yılında İskenderun'da yaşamaya başlayan Oksen 44 yaşında, Kamelya 38 yaşındadır ve yanlarında Kamelya'nın annesi Alis de bulunmaktadır.

İskenderun sahilinde bir eve yerleşirler. Oksen, İskenderun sahilindeki plaj ve plaj lokantasının işletmesini üstüne alır. Ekonomik durumları düzelmeye başlar. Önce kiraladıkları tek katlı evi satın alırlar.

Evin önünden geçen bir yol vardı. Yolun arkası da tamamen denizdi.

> *Türk sahnesinin övüncü, güzel telaffuz sahibi, kültür görmüş ve asil aileden gelmiş, şanlı günlerin sanatçısı Oksen Şahinyan, İskenderun'da restoran yönetmeye çalışmıştı. Bilmiyorum ne durumlarla ve baskılarla karşılaşmıştı. Ancak bu şehirdeki aydın insanlara güzel duygularla karşılık vererek bütünleşmişti.*
>
> *Bu nedenle üretken sanatçı İskenderun'un taze balıkları ve nefis manzaralarından yararlanarak, lezzetli yemeklerle konuklarını ağırlıyor, dostluklarını daha da güçlendiriyordu.*[256]

254 *Son Saat* gazetesi, 30 Nisan 1953.
255 Hagop Ayvaz, *Halebahay Terasan V. Barigyan (Halep Ermeni Sahnesinden Vartan Barigyan), Kulis*, 15 Temmuz 1951, sayı 110.
256 Lili Koç, *Oknenk Vasdagavor Terasan Oksen Şahinyanin (Emektar Aktör Oksen Şahinyan'a*

Kamelya Şahinyan İskenderun'da evinde, arkada kumsal ve deniz[257]

1934'ün 1 Ağustos'unda Hanriyet dünyaya gelir. Hanriyet doğduğunda baba Oksen 48 yaşında, anne Kamelya 40 yaşındadır. Hanriyet'in, ileri yaşlardaki anne babanın isteği dışında dünyaya geldiği söylenebilir. Evlerinin önü kumsal olduğundan Hanriyet denizle iç içe büyür. Çok küçük yaşta yüzmeyi öğrenir. Küçük Hanriyet her gün denizdedir. Bazen sabah altıda kalkar yüzmeye gider.

1938'de İstanbul'dan Oksen'in babası Hampartsum'un vefat haberi gelir. Oksen annesi Beatris'i de yanına alır. Oksen ve ailesi artık İskenderun'da Fransız vatandaşı olma yolundadırlar.

İskenderun'dan Anılar

Kamelya'nın, Fransız yönetimi altındaki İskenderun'dan ilginç anıları vardır:

> **"Sanat hayatınızda başınıza gelenler oldu mu?"**
>
> *"Çook... Hele turnelerde... Bir defasında İskenderun'dan Dörtyol'a giderken, yolumu kestiler. Kaçırmak istediler. Otomobilde kocamdan başka Erzin hâkimi de vardı. İskenderun'dan hareket ettikten biraz sonra, hem güpegündüz, yolun ortasında, karşımıza çıkan on beş silahlı, arabamızı durdurdu: (-Mademki oyuncu kızsın... İn aşağı! Gel bizimle de oyna!) dediler.*

Destek Olalım), Arşav, 25 Mart 1966; *Kulis,* 15 Nisan 1966, sayı 464. (Lili Koç veya Lili Koçunyan, ünlü aktris Kınar Sıvacıyan'ın yeğenidir.)

257 NOI arşivi.

Ödüm koptu. Kocam da beyninden vurulmuşa döndü. Fakat bu tepeden tırnağa silahlı haydutlar karşısında ne yapabilirdik? Bereket versin ki, hâkim, büyük bir cesaretle, müdahale etti. Karşı geldi. Herifleri korkuttu."

"Meğer o devirde, yani yirmi beş sene evvel, tiyatro kızlarını, böyle yollarını kesip dağa kaldırmak olağan işlerdenmiş. Bunun üzerine, haydutların kaçışına rağmen, Fransızlar bizi bir cephane trenine bindirerek, tekrar İskenderun'a gönderdiler."

"Buna benzeyen bir vaka da, Antakya ile Harbiye arasında başıma geldi. Orada da, yolumuzu kesmişler, beni alıp götürmek istemişlerdi. Allahtan Antakya eşrafından ve benim gıyaben âşıklarımdan Suphi Berekât Bey hadiseyi haber alır almaz silahlı adamlarını gönderip, bizi kurtarmıştı."[258]

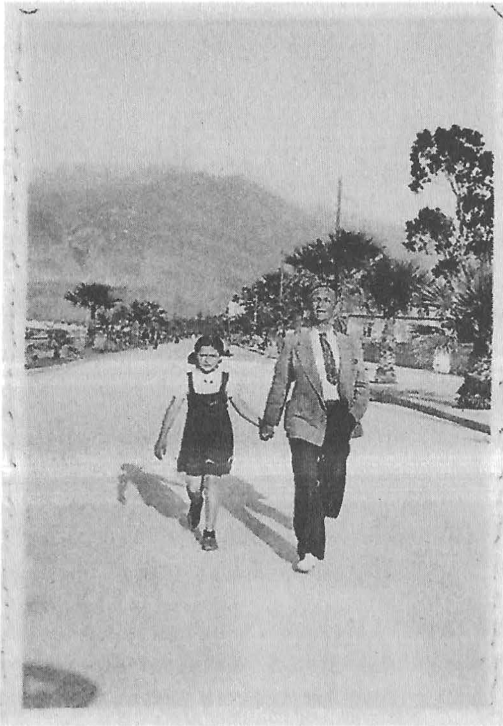
Şahinyan ailesi İskenderun'da.[259]
Ayakta soldan, Henri, Oksen, Kamelya, önünde küçük Hanriyet ve köpeği Medor, sandalyede oturan Kamelya'nın annesi Alis

258 *Son Saat* gazetesi, Röportaj: Kandemir, 30 Nisan 1953.
259 NOI arşivi.

Haziran 1939'da Hatay'ın Türkiye'ye katılmasıyla, İskenderun'da Fransız yönetimi sona erer. Fransızların ayrılmasından önce, burada yaşayan 40 bine yakın Ermeni, Suriye ve Lübnan'a göç ederler.[260]

Oksen, bu yol ayırımında, Ermeni ve Fransız çevreden gelen davet ve teklifleri reddedecek, daha önce kafasından geçen planlardan vazgeçecek, ailesi ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayı tercih edecek ve İskenderun'da kalacaktır.

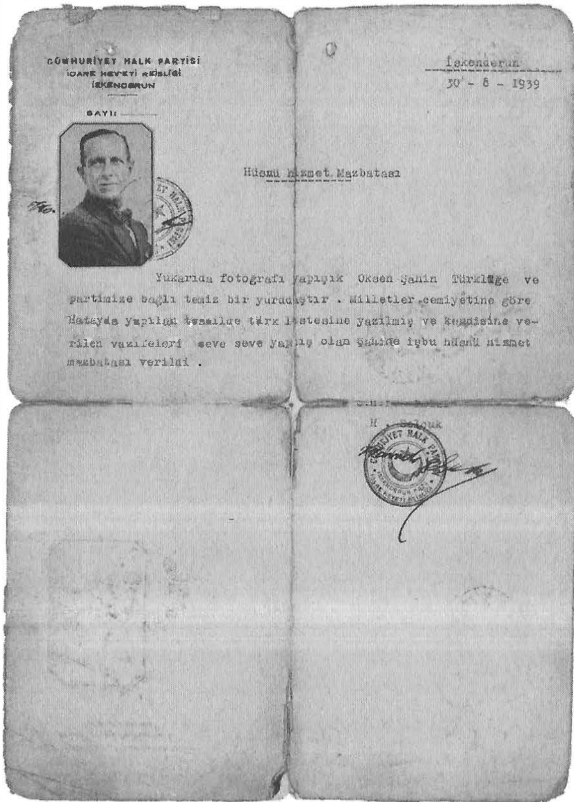
Küçük oğlu Ferdinand babasının izinden, Türkiye'yi seçer ve İstanbul'a gider. Büyük oğul Hanri ise, İskenderun'un Türkiye'ye ilhak olmasından önce Beyrut'a geçer. Hanri yolunu farklı çizmeye kararlıdır. Bir an için Oksen'in de Hanri'nin yolundan gittiğini düşünürsek, önce Kahire ve daha sonra Sidney'e doğru uzanan bir hattın sonunda, yazmakta olduğumuz biyografinin tamamen farklı bir hale dönüşeceğini tahmin edebiliriz.

Oksen Şahinyan ve kızı Hanriyet[261]
İskenderun sahilinde

260 Pars Tuğlacı, *Batı Ermenileri Tarihi 1923-1966*, c.4, s. 280.
261 NOİ arşivi.

Hatay meselesinin çözümüne giden yolda en önemli dönüm noktası, burada yaşayan nüfusun niteliğinin belirlenmesi konusu olmuştur. Nüfusun çoğunluğunun Türk olduğu tespit edildiği taktirde, Türkiye açısından önemli bir argüman ele geçmiş olacaktı. Bu konuda yapılacak tespit referandumu için halk arasında önemli propaganda yarışı yaşanır. Nüfus içinde önemli bir yer tutan Ermeni toplumu da bu konuda ayrışır. Bir bölümü, geçmişte yaşanan ve hâlâ hafızalarda yer alan olumsuz ve acı dolu olayların tekrarlanabileceği endişesiyle Türkiye karşıtı yönde tavır alırken, bir başka bölümü de Türkiye'den yana tavır alır.

CÜMHURİYET HALK PARTİSİ
İDARE HEYETİ REİSLİĞİ
İSKENDERUN

SAYI:

İskenderun
30 - 8 - 1939

Hüsnü hizmet Mazbatası

Yukarıda fotoğrafı yapışık Oksen Şahin Türklüğe ve partimize bağlı temiz bir yurddaştır . Milletler cemiyetine göre Hatayda yapılan tescilde türk listesine yazılmış ve kendisine verilen vazifeleri seve seve yapmış olan Şahine işbu hüsnü hizmet mazbatası verildi .

H . Selçuk

"Yukarıda fotoğrafı yapışık Oksen Şahin Türklüğe ve partimize bağlı temiz bir yurddaştır. Milletler cemiyetine göre Hatay'da yapılan tescilde Türk listesine yazılmış ve kendisine verilen vazifeleri seve seve yapmış olan Şahin'e işbu hüsnü hizmet mazbatası verildi. C. H. Partisi. H. Selçuk. İmza. Mühür."[262]

262 NOI arşivi.

Hatay'ın Türkiye'ye katılması yönündeki halk oylamasında, Oksen oyunu Türkiye'den yana kullanır. Bunun karşılığı olarak, 30 Ağustos 1939'da Cumhuriyet Halk Partisi İskenderun İdare Hey'eti Reisliği tarafından Oksen Şahinyan'a fotoğraflı **Hüsnü Hizmet Mazbatası** verilecektir:

Oksen'in kızı Hanriyet'in, Cumhuriyet Halk Partisi antetli bu yazıyı özenle saklaması, resmi belgeye verilen ayrıcalıklı önemi göstermesi bakımından üzerinde durulması gereken bir davranış şekli oluşturmaktadır.

İskenderun'da Halk Parti pazubentli[263]
Oksen Şahinyan, Kamelya ve Hanriyet ile

Oksen, yıllarını verdiği tiyatrodan uzak kalmıştır. İskenderun'da geçirdiği yıllarda dönemin tek parti iktidarı olan "Halk Partisi" ile de iyi ilişkiler içindedir. Hatay'ın her tarafında Halkevleri açılmaya başlanınca, İskenderun Halkevi'nde tiyatro çalışmalarında Oksen büyük bir keyifle yönetmen olarak görev alır. Birçok oyunu amatör ve genç insanlarla birlikte sahneye koyar. Tiyatroyu genç insanlara sevdirir ve İskenderun'da genç tiyatrocuların yetişmesine katkıda bulunur.

263 NOI arşivi.

1953 yılında verdiği bir röpotajda Oksen, İskenderun'daki tiyatro faaliyetleri hakkında kısa bilgiler verir:

"Sahne hayatınız nerelerde geçti?"

"Amatör sahnesinden ayrıldıktan sonra bir müddet komik-i şehir merhum Abdürrezzak ile çalıştım. Oradan Manakyan'a [Mınakyan] geçtim. Daha sonra Naşit sahnesine intisap ettim. Derken İstanbul dar geldi... Refikam Kamelya Hanım'ı da alarak, kurduğumuz yeni elemanlardan müteşekkil bir heyetle Suriye'ye gittik. Bir sene kadar Beyrut, Şam, Halep gibi şehirlerde temsiller verdikten sonra, İskenderun'a gittik. Hatay henüz Fransız işgali altında idi. Fakat biz, Türkçe temsiller veriyor, müthiş rağbet görüyorduk. Halkın bu alaka ve muhabbeti, ilhaktan sonra da bizi uzun bir zaman oraya bağladı. İskenderun Halkevi temsil kolunda 5 sene çalıştık. Bu esnada gene İskenderun Ortaokulu'nun da fahri resim öğretmenliğini yaptım."[264]

Oksen Şahinyan[265]

Oksen'in bir diğer sanatçı yanı da güzel resim yapabilmesiydi. İskenderun'da bu yeteneği sayesinde reklam tabelaları yapmaya girişti. O zamanlar reklam tabelası yapmak, bir nevi resim tablo yapmak demekti. Ahşap veya sac pano üzerine yağlı boya resimlerle tanıtıcı reklam panosu yapılırdı.

264 *Son Saat, Bizim Sahne Tarihinin İlk Şöhretlerinden Şahinyan*, Röportaj: Kandemir, 25 Nisan 1953.
265 NOI Arşivi.

Küçük Hanriyet, ilkokul çağına gelmeden Fransız kökenli Matmazel Mari'nin yuvasına devam eder. Daha sonra da Türk İlkokuluna kayıt olur.

İskenderun'da Ermeni sayısı o yıllarda oldukça fazladır. Ancak Oksen ve Kamelya daha çok Türk ahbaplar edinir. Zaten Kamelya'nın fazla dostu, arkadaşı yoktur. Dedikodu yapmaktan hoşlanmayan Kamelya, kitaplarını ve kitap okumayı, kadın toplantılarına tercih eder.

Hanriyet evinin konumunu ve komşularını şöyle anlatır:

> *"Yüzümü denize verirsem, sağ tarafımızdaki evde Amerikan Konsolosluğu, onun yanında da Orgeneral Şükrü Kanatlı'nın*[266] *evi, evimizin sol tarafında da Alman Konsolosluğu vardı.*

Şahinyan ailesinin evi İskenderun'un en itibarlı yerindedir. İlkokul 3. sınıfına kadar Hanriyet ve ailesi İskenderun'da kalır. Bu arada 2. Dünya Savaşının yılları geçer. Şahinyanlar 1942'deki Varlık Vergisi olayını İskenderun'da yaşarlar. Oksen'in plaj lokantası vesilesiyle oluşan geniş ve aynı zamanda hükümete de yakın olan çevresinin etkisi ile takdir edilen vergiyi ödeyerek Varlık Vergisi travmasını fazla sıkıntıya girmeden atlatırlar.

Oksen'in annesi Beatris 12 Ekim 1943'te, Kamelya'nın annesi Alis de bilmediğimiz bir tarihte İskenderun'da vefat eder. Mezarları muhtemelen İskenderun'dadır.

İstanbul'a Dönüş

II. Dünya Savaşı'nın sona erdiği 1945 yılının sonbaharında, aile İstanbul'a dönmeye karar verir. Bunun nedeni konusunda yine Hanriyet'i dinlemekte yarar var:

> *"Milli İstihbarat beni kaçırıp, İngiltere'de eğitecek ve Ermenilere karşı teşkilatın ajanı yapacakmış. Bunu bize, yine teşkilatta şoför olarak çalışan babamın bir Ermeni arkadaşı söylemiş.*

Bu açıklamanın gerçek olup olmaması bir yana, bir gecede Hanriyet ve babası Oksen, apar topar İstanbul'a doğru yola çıkarlar. O kadar acele bir yola çıkış olur ki, normal trende yer bulamazlar, asker sevkiyatı yapılan bir kompartımanda yolculuk ederler.

Anne Kamelya bir-iki ay daha İskenderun'da kalır. Oturdukları evi satar, plajı ve lokantayı devreder, ondan sonra o da İstanbul'a gelir.

Ortanca evlat Ferdinand (Ferdi) İstanbul'da ve evlidir. Ferdinand dekorasyon işleri yapmaktadır. Ailece Ferdinand'ın evine yerleşirler. Ferdinand güzel piyano çalan ilk eşi Roz'dan ayrılmış ve ikinci evliliğini yapmıştı. İkinci eşi Şake ve spastik oğlu

266 Org. Şükrü Kanatlı, 1938'de Hatay'ın Türkiye'ye katılmasının ardından, Hatay'a ilk olarak giren Türk Ordu Birliğinin komutanı.

ile birlikte, Taksim Feridiye Sokağı'nda oturuyorlardı. Hanriyet'in ifadesine göre, son derece yakışıklı bir erkek olan Ferdinad, aksine yaşça kendinden büyük ve pek güzel olmayan hanımlarla evlilikler yapmıştı.

Ferdinand'ın evinde bir süre kalırlar. 1- 2 yıl kadar bir süre sonra, Ferdinand'ın eşinin şikâyetleri başlar. Daha fazla rahatsızlık vermemek üzere, Oksen, Tarlabaşı Çukur Sokak'ta kiralık bir ev tutar. Hanriyet 1952 yılında evleninceye kadar bu evde kalırlar.

Bu dönemde ailece görüştükleri dostları arasında, günlük Ermenice gazete *Jamanak*'ın imtiyaz sahibi ve başyazarı olan Mardiros Koçunyan ve ailesi de vardır. Bayramlarda akrabaların biraraya geldiği günleri Hanriyet çok küçük yaşına rağmen hatırlayabilmektedir.

Hanriyet'in Kısa Süren Sahne ve Sanat Yaşamı

Hanriyet'in İskenderun'da yarım kalan eğitimi için İstanbul'da, Beyoğlu Parmakkapı'da 49. İlkokul'a kaydı yapılır ve eğitimine devam eder. Hanriyet'in yaşı ilerledikçe, bir yandan okula devam eder, diğer yandan okul çıkışında Hacopulo Pasajı'nda terzi Madam Bercuhi'nin yanında çalışmaya başlar.

Hanriyet'in haftalığı 1 liradır. Terzi dükkânından sağa sola, iplik, düğme ve benzeri ihtiyaçları almak üzere Hanriyet gönderilirdi. Güzel bir genç kız olmaya başlayan Hanriyet'e, bazı erkekler laf atarlar, bu da Hanriyet'in canını sıkardı.

İlkokulu bitirince Hanriyet okulu bırakır. Zaten matematiği zayıftı ve eğitimi daha ileri götüremiyeceğini görüyorlardı. Evde de ekonomik sıkıntı vardı. O nedenle çalışıp eve katkıda bulunması gerekiyordu.

Azınlık mensuplarına, devlet dairelerinde iş verilmiyordu. Bu yıllarda Şehir Tiyatrolarının kapıları da azınlık mensuplarına kapalıydı. Ancak, Oksen ile Muhsin Ertuğrul iyi tanışırlardı. Bu eski dostluk sayesinde Hanriyet, Şehir Tiyatrosu'nun çocuk bölümüne girmeyi başarır. Çocuk oyunlarına çıkmaya, bu arada bale de yapmaya başlar.

Şehir Tiyatrolarında büyüklerin tiyatrosunda Muhsin Bey ne ise, Çocuk Tiyatrosu'nda da Ferih Egemen[267] odur. Tiyatronun hem başoyuncusudur, hem rejisörü hem de bale öğretmeni Ferih Egemen'dir. Çocuk Tiyatrosu o zamanlar Tepebaşı'daki eski Komedi Tiyatrosu'nda temsillerini veriyordu (Şimdiki Tepebaşı Otoparkı'nın Galatasaray yönündeki son bölge). Dram Tiyatrosu ile Çocuk Tiyatrosu arasında bir bahçe bulunuyordu.[268]

267 Ferih Egemen (1917-1978).

268 Gülriz Sururi, *Kıldan İnce Kılıçtan Keskin*, Doğan Kitap, 2003, s. 110.

Yıllar sonra, 1985'te Şehir Tiyatrolarının 70. yılı nedeniyle yayımlanacak özel sayıda, Şehir Tiyatrolarına 70 yıl emek veren sanatçılar arasında "Hanriyet Şahinyan" adı da yer alacaktır.[269]

Ferih Egemen'in Şehir Tiyatroları çocuk bölümüne 1944 yılında aldığı bir başka çocuk Adile Naşit'tir. Babası ünlü oyuncu Naşit Özcan'ın 1943'de ölümünden sonra ailece sıkıntı içindedirler. Eski kantocu ve düetçi anne Amelya Hanım[270], evde hazırladığı dolma ve topikleri lokantalara satarak ailenin geçimini sağlamaya çalışmaktadır. Ermeni anne ve Rum babadan olma Amelya Hanım ile Hanriyet'in annesi Kamelya arasında İskenderun'a gitmeden önceki 1920'li yıllarda birlikte çok sayıda oyunda rol aldıkları dönemden kalan bir dostlukları vardır. Ayrıca tiyatroculuğun yanında, her ne kadar Amelya Hanım 1926'da Naşit ile evlendikten sonra adını Emel yaparak Türkleşmişse de, yine de aralarında gayrimüslim azınlık olmaktan gelen bir ortak payda vardır. Birbirlerinin evine gidip gelmekte olan bu iki dost sayesinde, Hanriyet, kendisinden dört yaş büyük olan Adile Naşit[271] ablasını da tanımak fırsatını bulur.

Kamelya Şahinyan ve Naşit'in eşi Amelya Özcan[272]

269 Şehir Tiyatroları 70. Yıl Özel Sayısı, *Şehir Tiyatrosu 'Tiyatromuz 70 Yaşında'*, Darülbedayi- Şehir Tiyatrosu'na 70 Yıl Emek Verenler, Sanatçılar bölümünde 'Hanriet Şahinyan', 1985.

270 Amelya Özcan (1903-1967).

271 Adile Naşit (1930-1987).

272 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz arşivi.

Oksen Şahinyan yılların tecrübesiyle yetenekli ve güzel kızı Hanriyet'i sanat yaşamına hazırlamaya kararlıdır. Bu alandaki birikimlerini kızının sanat eğitimi ve yetişmesi için kullanır. Sahne performansında vücut dilinin önemini bildiğinden Hanriyet'e dans dersleri aldırır. 1949 yılında, gelişmiş ve serpilmiş 15 yaşındaki Hanriyet, Taksim'de dönemin ünlü dans öğretmenlerinden Serj Atilla'dan ders alır.[273] Hanriyet'in, Serj Atilla Operet ve Dans Topluluğunun parlak ve meşhur balerini olarak gazetelerde boy boy fotoğrafları yayınlanır.

Hanriyet Şahinyan dans dersinde Serj Atilla (V. Kınaryan) ile[274/275]

Ses Tiyatrosu

Hanriyet daha sonra Ses Tiyatrosu'na geçer. Hem oyuncu hem de dansçı olarak Fantezi Opera Komik türünde Fransız yazar Pierre Louis'in eskiçağ âdetlerine dayanan romanından tiyatroya uygulanan *Afrodit* isimli müzikal oyunda rol alır.[276] Yazar ve sinemacı Münir Hayri Egeli'nin Batılı bir format içerisinde sahneye koyduğu, Pazartesi

273 *Kulis*, 15 Kasım 1949, s. 70.
274 *Kulis*, 15 Kasım 1949, sayı 70; *Gavroş*, 17 Kasım 1949.
275 NOI arşivi.
276 Fransız yazar Pierre Louis'nin (1870-1924), eski İskenderiye'deki saray gözdelerinin yaşamını tasvir eden *Afrodit* (1896) isimli romanı, Türkçe olarak yayımlandıktan sonra, müstehcen olduğu iddiası ile toplatılmıştı. 1940 yılının ilk aylarında eserin İstanbul'da yargılanması, kamuoyunda önemli ses çıkarmıştı. Sonunda romanın müstehcen olmadığı ve bir sanat eseri olduğuna kararı verilmişti.

günü hariç her gece 20.45'te ve ayrıca Pazar günleri iki ayrı matine ve Çarşamba saat 15.00'te kadınlar için bir matine halinde oynanan *Afrodit* müzikalinde Hanriyet'in adı ön plandadır. 80 kişilik oyuncu ve dansçı kadro içinde manşete çıkan ve ilanlarda adı geçen Hanriyet yetenekleriyle göz doldurur.[277]

Hanriyet Şahinyan Afrodit müzikalinde[278]

Bir sezon boyunca sahnelenen *Afrodit* müzikalinden sonra, Hanriyet yine Ses Tiyatrosu'nda sahneye konulan *Üç Güvercin*[279] ve *Çardaş Fürstin*[280] operetlerinde oynar. Burada da hem oyuncu hem de dansçıdır.

Ölümsüz Dikran Çuhacıyan'ın[281] *Leblebici Horhor Ağa* isimli opereti, sahneye konulmasının 75. yılı vesilesiyle, 15 gün için 27 Ekim 1950 Cuma gecesi Ses Tiyatrosu'nda gösterime girer. 1949 yılının Ocak ve Şubat aylarında Vega Tiyatrosu sanatçıları tarafından Türkçe olarak sahnelenen operet, aynı isimlerden oluşturulan kadroya Oksen Şahinyan'ın zarif kızı Hanriyet Şahinyan da dahil edilerek sahnelenir.[282] Türkiye Tiyatro ve Sinemasının önemli sanatçılarından Fikret Hakan da genç yaşında *Afrodit*, *Üç Güvercin* ve *Leblebici Horhor Ağa* gösterilerinde Hanriyet ile birlikte aynı sahnededir.

277 *Marmara*, 2, 10 Aralık 1950; *Akşam*, 5 Aralık 1950; *Jamanak*, 28 Kasım, 11 Aralık 1950.

278 NOI arşivi.

279 *Marmara*, 24 Ekim 1950; *Akşam*, 24 Ekim 1950; Eser: Macar yazar Ede Szigligetti (1814-1878), Müzik: Kalman ve Brahms, Türkçesi: Esat N. Erendor.

280 Emmerich Kalman (1882-1953), Macar bestekâr.

281 Dikran Çuhacıyan (1836-1898).

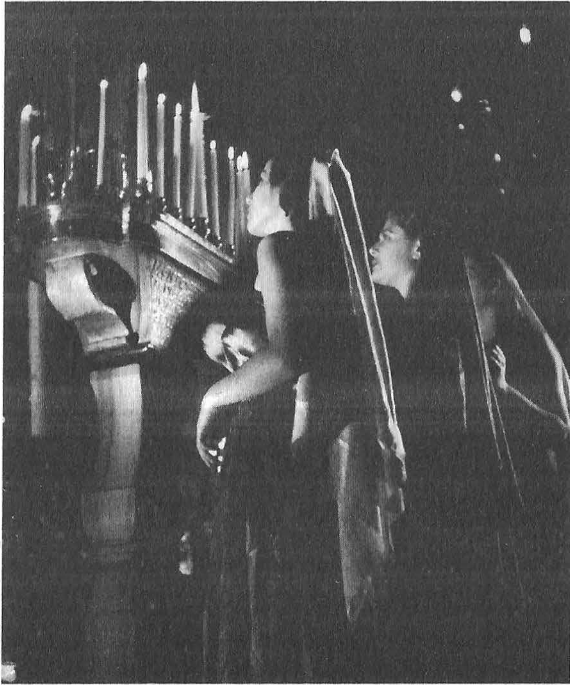
282 Gösteride yer alan diğer oyunculardan Alis Kitapcıyan, Arşaluys Bartevyan, Hagop Topuzyan, Jirayr Arslanyan'ın isimleri de Hanriyet Şahinyan ile beraber geçmektedir. *Jamanak*, 27, 28, 30 Ekim, 1 Kasım 1950; *Marmara*, 26 Ekim 1950.

Leblebici Horhor müzikalinde Hanriyet Şahinyan [283/284]

283 NOI arşivi.
284 NOI arşivi.

16 yaşındaki genç ve güzel Hanriyet'in bu yoğun sahne yaşamına ayak uydurması, elbette annesi Kamelya sayesindedir. En baştan, Şehir Tiyatroları çocuk bölümüne girdiği günden beri, tiyatro provaları, dans ve bale eğitimi kursları, Ses Tiyatrosu sahne performanslarına katılımında Hanriyet'in yanında annesi vardır. Gece geç saatlere kadar kulislerde kızını bekleyerek, ana kız birlikte eve dönerler. Gerçi bu yıllarda Şahinyanlar Tarlabaşı semtinde ikamet etmektedirler ve evleri Hanriyet'in çalıştığı merkezler olan Beyoğlu ve Taksim'e oldukça yakındır.

Hanriyet'in başarılı sahne performansı başkalarının da gözünden kaçmaz. Film teklifi alır. Zaten tiyatro tecrübesine sahip olan Hanriyet için sinema iyi bir çıkış olabilir. 1951 yılında Hanriyet henüz 17 yaşındadır ve yol göstericisi babasıdır. Küçük bir rol aldığı ilk filmi, 1951 yılında Atlas Film Şirketinin yaptığı, senaryo yazarı ve yönetmeni Aydın Arakon olan *İstanbul'un Fethi* filmi olur. Osmanlı delikanlılarına gönül düşüren güzel Bizanslı kızlardan biri de Hanriyet Şahinyan'dır.

Hanriyet Şahinyan (ortada) İstanbul'un Fethi filminde[285]

285 NOI arşivi.

Oksen, "Yeni Film Şirketi" ile 1952-53 yıllarında çevirilecek üç filmde Hanriyet'in rol alması için anlaşır. Hanriyet'in yaşamında bir dönüm noktası olacak bu gelişme 1952'nin Mayıs ayındaki gazetelerde parlayan yeni yıldız olarak yer alır.[286]

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՈՒՀԻ ՀԱՆՐԻԵԹ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ ՆՈՐ ՖԻԼՄԸ

Hanriyet Şahinyan ve Yılmaz Tayfun Ebedi İstirahat filminde[287/288]

Parlak bir geleceğin hayaliyle Hanriyet, senaryosunu Mahmut El Paçacı'nın yazdığı, rejisörlüğünü Vedat Örfi Bengü'nün yaptığı *Ebedi İstirahat-Zavallı Suat* filminin başrolünde oynar. Hanriyet'in vefatına kadar odasında asılı bulunan bu filmin afişinde, başrolde Hanriyet Şahinyan'ın adını görüyoruz. Filmde Emel rolünü oynayan Hanriyet'in yanında rol alan diğer oyuncular; Yılmaz Tayfun (Suat Sada), Melahat Cangüler (Selma), Kenan Cangüler, Ziya Aygen (Doktor Mahir) ve Fethiye Geldi'dir. Görüntü yönetmenliğini Lazar Yazıcıoğlu'nun yaptığı siyah beyaz ve dramatik filmin konusu, bir bestekârın acılarla dolu yaşam öyküsü üzerine kurulmuştur. Film 1952 yı-

286 *Jamanak*, 27 Mayıs 1952.
287 *Kulis*, 15 Ocak 1953, s. 146.
288 NOI arşivi.

lında sinema salonlarında gösterime girer. *Yeni Film* şirketi tarafından yapılan film çok fazla sayıda seyirciyle buluşmaz.[289]

Bir yandan baba Oksen, Hanriyet'in sanat dünyasında yükselmesi için çaba sarf ederken, anne Kamelya bu projeyi desteklemez. Hanriyet'in başrol oynadığı filmin fazla iş yapmaması annesinin tezini destekler mahiyettedir. Kamelya kızının kendisi ile aynı yoldan gitmesine karşıdır. En kısa yoldan, oldukça genç yaşta olan kızının bir yuvaya sahip olması için kolları sıvar. Aynı yıl içinde Herman Berberyan ile evlenen Hanriyet, evinin kadını olarak yaşamını sürdürür.

290

289 Hanriyet Berberyan'ın odasında asılı film afişinden; http://www.sinematurk.com/film/3112-ebedi-istirahat/ (31.01.2014)
290 NOI arşivi; Türker İnanoğlu, 5555 *Afişle Türk Sineması*, Kabalcı, 2004, s.53.

Ermenice Tiyatro Yapma Yasağının Kalkması

Aradan geçen yıllarda Türkiye'de Ermenice tiyatro yapmanın ne durumda olduğunu değerlendirmeden önce, Rumca tiyatronun durumuna kısaca bakmak gerekir.

Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki siyasi gerginliklerin yaşandığı yılların dışında, komşu ülkenin tiyatro grupları İstanbul sahnelerini boş bırakmıyor ve Rumca temsil ve gösteriler veriyorlardı.

Cumhuriyet Türkiyesinin kuruluşundan, 1923-1930 yıllarında iki ülke arasında devam eden gergin dönemin sona ermesinden sonra, Atina ve Selanik tiyatro grupları yeniden İstanbul'a gelmeye başladı. İstanbul'da yaşayan ve Rumca konuşan kalabalık nüfus, bu gruplar için oldukça verimli ve iyi bir ortam teşkil ediyordu. Her yıl birçok Yunan tiyatro topluluğu İstanbul'a gelmekte, aylarca, hatta bazen bütün bir sezon kalarak oyunlar oynamaktaydı. Yunanistan'ın en ünlü aktör ve aktrisleri İstanbul sahnelerini istila etmiş gibiydi. İkinci Dünya Savaşı yıllarına kadar devam eden bu tabloda, Yunanlı tiyatro toplulukları oyunlarını Rumca olarak sahnelemeye devam ettiler. Ayrıca, İstanbul'un yerli Rumları da, kurdukları amatör tiyatro toplulukları ile temsiller veriyorlardı.[291]

İstanbul Ermeni toplumu içindeki sınırlı tiyatro etkinlikleri ise, Cumhuriyet döneminde 1945 yılına kadar Türkçe olarak sürdürüldü. Bu yıl İkinci Dünya Savaşı'nın resmen sona erdiği ve demokrasi rüzgârının galip ABD'den bütün dünyaya doğru yayılmaya başladığı bir yıl oldu. 1923'te kurulan Cumhuriyet ile tek uluslu bir devlet olma yönünde ilerleyen, tek parti tarafından yönetilen Türkiye'de de bu rüzgârlara uygun yönde değişimler gündeme gelmeye başladı. Türkiye, savaştan galip olarak çıkan batılı ülkeler ve ABD ile müttefik bir devlet olarak, bu ülkelerle kültürel ilişkiler kurmaya girişti. Ülkede daha özgür bir ortam ve halkın serbestleşmesi yönünde bir eğilim hüküm sürmeye başladı. Bu değişim dalgası çok az da olsa, ülkedeki gayrimüslim azınlıklara kadar uzandı.

5 Eylül 1945 günü, Ankara'da Anadolu Kulübü'nde Başbakan Şükrü Saracoğlu'nun davet ettiği basın mensupları arasında ilk defa Ermeni basınının temsilcileri de yer almıştı. İstanbul'da günlük olarak Ermenice yayımlanan *Jamanak* ve *Marmara* gazetelerinin sahipleri ve başyazarları bu davet üzerine Ankara'ya giderler. Toplantıda Başbakan gazetelerden gelen eleştiriler, demokratikleşme adımları, azınlıklar ve azınlık hakları üzerine mesajlarını verir.

291 Orhan Türker, *Cumhuriyet Döneminde İstanbul'a Gelen Yunan Tiyatroları, Tarih ve Toplum,* Nisan- Mayıs 1999, sayı 184-185.

Bir soru üzerine azınlıkların da artık yedek subay olma hakkına sahip olacağını açıklayan Başbakan'a *Marmara* gazetesi sahibi ve başyazarı Suren Şamlıyan[292], Ermeni toplumunun kültürel konulardaki sıkıntılarını dile getirir:

> *"Sayın Başbakan, kültür sorunları hakkında konuşmak istiyorum. Memleketin her tarafında Rumca veya Yahudice şarkılar dinleniyor, tiyatro gösterileri veya sinema filmleri izlenebiliyor. Oysa Ermenice için durum değişiktir. Ermenice sahne ve müzik gösterileri, sinema filmlerine müsaade verilmiyor. Rumca da aynı şekilde bir azınlık dili olmasına rağmen bu yasaktan muaf kalıyor. Örneğin "Arşın Mal Alan"ı hepimiz hatırlıyoruz ki doğunun meşhur bir tiyatro oyunudur ve hepimiz onun konusunu biliyoruz. Halkın sevdiği "Arşın Mal Alan" filmi Türkçe olarak çevrilmiştir. Ancak Ermenice filmini yapmak ve göstermek imkânsız gibidir. Özel olarak Ermeniceye karşı bu engellemenin sebebi nedir?"*

Başbakan Şükrü Saracoğlu'nun sürpriz yanıtı, aynı zamanda ilginçtir:

> *"Böyle bir haberi ilk defa duyuyorum. Ne var ki Rumca veya başka dillerde yapılan oyunların aynısını da Ermenice için de yapalım. Azınlıklarla ilgili başka dillere müsaade edildiğine göre, Ermenice oyun veya müzik gösterisi yapılmaması için hiçbir neden yok."*

Başbakan Saracoğlu bu durumu not almaya ve Basın Yayın Müdürünün bu konuyu incelemesi için talimat vermeye söz verir. Başbakan ile Ermeni basın temsilcilerinin birlikte fotoğrafları yine Ermenice basında günlerce yer alır. Hiçbir yasal dayanağı olmayan Ermenice oyun oynama yasağı, yine hiçbir yasal değişikliğe dahi gerek duyulmadan fiilen kalkar. Sadece Başbakanın verdiği bu sözden cesaret alınarak, Ermenice oyunlar tekrar oynanmaya başlanır.[293]

İstanbul Ermeni Tiyatrosunun Yeniden Ayağa Kalkması

Cumhuriyetin ilanından sonra, 1945'e kadar, Ermeni tiyatro toplulukları tarafından sahneye konulan bütün oyunların Türkçe olarak oynandığı söylenebilir. Tiyatro ilanlarının Ermenice yayınlanan gazetelerden alınmış olması nedeniyle, oyunların isimlerinin Ermenice olması yanıltmamalıdır.

Ermenice tiyatro yasağı kalkınca, o günlere kadar sanatlarını Türkçe olarak icra etmek zorunda kalan Ermeni tiyatro sanatçıları hemen Ermenice oyunları sahneye koymaya

292 1940 yılında günlük Ermenice *Marmara* gazetesinin kurucusu.

293 *Marmara*, 6 Eylül 1945; *Jamanak*, 6 Eylül 1945. Bu konuda günümüze kadar gelen bir yanlışı düzeltmek gerekmektedir. Ermeni basın mensupları ile 1945 yılında, Ermenice tiyatro oynama yasağını görüşen, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü değil, Başbakan Şükrü Saracoğlu'dur.

girişirler. Ermenice bir tiyatro dergisi olarak *Kulis* de 1946 yılının son ayında yayımlanmaya başlar ve 50 yıl boyunca aralıksız olarak yayın hayatına devam eder. Bu yeni dönemde Ermenice oyunlar sahneye koyan ve tiyatro yapan toplulukların kısa bir panoramasına bakmakta yarar var.

Gençler Tiyatrosu (Gençler Temaşa Heyeti)

1920'li yıllarda başlayan bir tiyatro faaliyetinin sonucu ortaya çıkan bir tiyatro topluluğudur. Y. M. C. A.'de[294] biraraya gelen tiyatro sevdalısı değişik yaşlardan, Yetvart Yeretsyan[295], Sisi (Siranuş, ilerde Bayan Yeretsyan oldu)[296], Minyon Kadifyan (Sisi'nin kızkardeşi), Serviçen Garakyan, Hayguni, Şabuh Döşemeciyan, Garbis Giragosyan, zaman zaman konuk tiyatrocular Negdar Balıkcıyan, Lüsi Hagopyan[297] (Aktör Krikor Hagopyan'ın eşi) ve daha başkalarının başlattığı bu tiyatroseverler grubu, zaman zaman biraraya geliyor ve Türkçe piyesleri sahneye koyuyorlardı.

Paris Paçavracıları, Nel Kulesi Esrarı, Mis Sokağı Cinayeti, Körün Oğlu, Süzan İmber, İki Ahbab Çavuşlar, Fener Bekçileri gibi daha çok Mınakyan döneminden kalan melodramları seçen bu grup, Şiller'in *Haydutlar,* aynı zamanda bir perdelik komediler ve *Arşın Mal Alan* gibi operetler de repertuarında yer almıştır.

Torkom Sırabyan, Arşavir Alyanak[298], Apraham Hıdışyan, Garabed Garakyan, Şavarş Gümüşgerdanyan gibi yeni gönüllü gençlerle takviye olan bu grup, istikrarsız bir görünümde uzun yıllar varlığını devam ettirdi.

Y. M. C. A. kapatılınca, bu tiyatro sevdalıları Gençler Temaşa Heyeti'ni (Gençler Tiyatrosu/Yeridasartats Taderakhump) kurdular ve İstanbul'un değişik semtlerinde çeşitli oyunlar sergilediler.

Gençler Temaşa Heyeti (Yeridasartats Taderakhump), bu gerçekten genç, 20 civarında Ermeni gencin katılımıyla, tiyatro topluluğunun kurulduğu ve temsillerin bu isim altında verilmeye başlanacağı 1930'da sonbaharın ilk günlerinde duyuruldu.[299]

294 Young Men's Christian Association / Genç Hristiyan Erkekler Birliği.
295 Yetvart Yeretsyan (1903-1963).
296 Sisi Yeretsyan (1903-1971).
297 Lüsi Hagopyan (1877-1954).
298 Arşavir Alyanak (1907-1981).
299 *Nor Lur*, 29 Ekim 1930; H. A. Çilingiryan, *Taderagan Şarjumı Bolso Meç 1930-1931 (İstanbul'da Tiyatro Faaliyeti 1930-1931)*, *Jamanak*, 2 Ocak 1932.

Gençler Temaşa Heyeti olarak sahneye koydukları ilk piyes, 7 Kasım 1930 Cuma günü saat 15.30'da, Beyoğlu Yüksekkaldırım'da Tünel'e yakın bir mevkide bulunan ve Alman Kulübü olarak da bilinen Tötonya'da[300] *Trilbi* piyesi oldu.[301]

Topluluğun başaktörü ve rejisörü Yetvart Yeretsyan, aynı zamanda grubun kurucularından biridir. Grubun kuruluşunda yer alan genç isimler şunlardır: Sisi Yeretsyan, Kadifyan Hanım, A. Nargiz Hanım, Yetvart Yeretsyan, Torkom Sırabyan, Apraham Hıdışyan, İsrael İsraelyan, Nazaret Donigyan, Ciğerciyan, Hagopyan ve bir Türk aktör Şevket Suad.[302]

Yetvart Yeretsyan Sisi Yeretsyan[303/304]

300 Tötonya: Yüksekkaldırım'ın Tünel'e yakın kısmında Alman Kulübü Teutonia binası. Bu kulüp 19. yüzyılın ortalarına doğru sayıları artan Alman nüfusun toplantı, davet, balo ve benzeri ihtiyaçlarına yanıt verebilecek şekilde kuruldu. Nasıl Fransızların Union Français'i vardıysa, Almanların da Teutonia'sı (Tötonya) vardı. Bu kulübü Osmanlı'yı ziyareti sırasında Alman İmparatoru ve eşi de ziyaret etmişti. İmparatorun ziyaretinden önce (kentin birçok yerinde olduğu gibi) Yüksekkaldırım'ın taşları da yeniden döşenmiş, kaldırımları düzgün hale getirilmiş, binaları boyanmıştı. Bu tür kulüpler, tahmin edilebileceği gibi, faaliyetleri itibariyle, ait oldukları ülkelerdeki siyasal gelişmeleri de yansıtabiliyorlardı. İtalyan Kulübü nasıl faşistlerin faal oldukları bir mekân haline dönüşmüşse, burası da Nazi kültürel ve siyasal faaliyetlerinin İstanbul'daki odak noktalarından birisi haline gelmişti. Hatta 1930'ların ortalarında Nazi Propaganda Bakanı Goebbels buraya gelerek bir dizi Nazi konferansları düzenlemişti. Sonraları Alman Kültür'ün Almanca dersleri verilen binası haline dönüşmüştür.

301 *Nor Lur*, 4 Kasım 1930.

302 H. A. Çilingiryan, *Taderagan Şarjumı Bolso Meç 1930-1931 (İstanbul'da Tiyatro Faaliyeti 1930-1931), Jamanak*, 2 Ocak 1932.

303 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi; *Agos*, 10 Aralık 2004.

304 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi.

Türkçe oyunlarla birkaç yıl böyle devam ettikten sonra, Torkom Sırabyan ve Apraham Hıdışyan, yanlarına Hagop Ayvaz'ı da alarak Gençler Temaşa Heyetinden ayrılırlar ve tanınmış rejisör Aşod Madatyan ile birleşerek yeni bir tiyatro topluluğu kurarlar. Bu gruba aynı zamanda Lüsi Madatyan ve başka amatör gençler de katılır.

Gençler Temaşa Heyeti ve Aşod Madatyan önderliğindeki yeni tiyatro topluluğu arasında tatlı bir rekabet gelişir. Pangaltı'da Pate -diğer adıyla Sine Tan- Sineması'nda sırayla her hafta bir oyun sahneleyen bu iki topluluk, 1945 yılına gelinceye kadar neredeyse her iki haftada bir yeni oyun çıkarmaya başlamıştı.

Ermenice oyun oynama yasağının kalkmasıyla, 1946 yılında Yetvart Yeretsyan, Torkom Sırabyan, Apraham Hıdışyan'ın[305] önderlik ettiği Gençler Tiyatrosu, Sisi Yeretsyan, Arşavir Alyanak, Yetvart Avcıyan, Nubar Hamparyan, İsrael İsraelyan, Nubar Terziyan ve başkalarının katılımıyla, Ermenice temsiller sahneye koyarlar. Eski nesilden tanınmış tiyatro sanatçısı Kınar Sıvacıyan Hanım'ın da yer almasıyla, temsiller İstanbul'da büyük ilgi ve beğeni toplamaya başlar.

Çarşılı Artin Ağa oyununda Dırtad Nişanyan (ortada, başında fesiyle), arkasında Siruhi Nışanyan, yanında Sisi Yeretsyan, Nubar Terziyan (altta sol başta), Yetvart Yeretsyan (üstte sağdan ikinci), yanında Kevork Kabaracıyan, Aram Fındıklıyan.[306]

305 Apraham Hıdışyan (1901-1972).

306 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi; Aram Fındık, *Bıçakla Kurtulan Hayatlar, Sevgiyle Oluşan Anılar*, İstanbul, 2007, s. 29.

Bu başarılı oyundan sonra, yıllar içinde, *Trilbi, Aktör Kin (Terasan Kin)*, Levon Şant'ın *Eski Tanrılar (Hin Asdvadzner), Ah Şu Büyükannem (Akh Sa Medz Mayrıs), Para ve Namus (Tram Yev Badiv), Samson*, Carlo Goldoni'nin *Yalancı (Sıdakhos)*, Şekspir'in *Hamlet, Otello, Romeo ve Janet (Romeo Yev Janet)* ve *Venedik Tüccarı (Venedigi Vacaraganı)*, Şiller'in *Haydutlar (Avazagner), Cinayetimi Çaldılar (Vocirıs Koğtsan), Aile Saadeti (Indanegan Yerçangutyun), Nigotimos Evleniyor (Nigotimos Gamusnana), Kalplerin Mücadelesi (Sırderu Baykar), Korrado*, Yervant Odyan ve Mikayel Gürcüyan'ın *Çarşılı Artin Ağa*, Victor Hugo'nun *Sefiller (Tışvarneri)*, John Patrick'in *Sabırsız Kalp (Anhamper Sirdı)*, Balzac'ın *Demirden Adam (Yergate Mart), Meri Dügın Davası (Meri Dügıni Tadavarutyunı), Tuligı*, Şirvanzade'nin *Saralı Kız/Kötü Ruh (Çar Voki)* gibi eserleri sahneye koydular.

Bu dönemde, Dırtad Nişanyan, Ardaşes Kımpetyan, Krikor Vahan, Harutyun Trakoş ve Hrant Sdepanyan gibi değerli tiyatro sanatçıları Fransa'dan gelip, İstanbul'da faaliyet gösteren Ermeni tiyatro toplulukları ile birlikte gösteriler vermiştir. Bunlardan ünlü tiyatro sanatçısı Dırtad Nişanyan ve eşi Siruhi Nişanyan, hem rejisör hem de oyuncu olarak, 1951 yılı sonbahar-kış aylarında Gençler Tiyatro Grubu ile birlikte, *Kalplerin Mücadelesi (Sırderu Baykar), Korrado, Çarşılı Artin Ağa* oyunlarını sergilediler.

Gençler Tiyatro Topluluğu, 1952 yılı ilkbaharında yine Fransa'dan gelen Krikor Vahan ve Ardaşes Kımpetiyan'la *Talihin Tekerleği (Pahdin Anivı)*, 1953 yılında, Hrant Sdepanyan'la *Demirden Adam (Yergate Martı)*[307] ve Harutyun Trakoş ile de *Şanlı Düğün (Paravor Harsanikı)*[308] temsillerini sahnelediler.

Yetvart Yeretsyan ve Torkom Sırabyan'ın Gençler Tiyatrosu, 1947-1948 sezonunda Beyoğlu Ses Tiyatrosu salonunu kullandıktan sonra, Pangaltı İnci Tiyatrosu'na geçmiş ve 1948-1954 arasında sürekli olarak oyunlarını burada sergilemiştir.

Seyircinin azalması ve tiyatro gruplarının maddi durumunun iyice sarsılması ile Gençler Tiyatrosu da ticari salonların kiralarını karşılayamaz duruma gelir. Ocak 1954'ten itibaren, önce Şehir Tiyatrosu salonlarına geçen topluluk, ardından oyunlarını Ermeni okulların salonlarında oynamaya başlar. Nihayet 1956-1957 tiyatro kış sezonundan sonra, en uzun ömürlü olarak Ermenice oyun sergileyen Gençler Tiyatrosu dağılır.[309]

---

307 17 Kasım 1953 Salı, Pangaltı İnci Tiyatrosu'nda, Gençler Tiyatrosu, tanınmış tiyatro sanatçısı Hrant Sdepanyan'ın katılımıyla, ilk defa olarak, Balzac'ın yazdığı 4 perdelik *Demirden Adam (Yergate Martı)* isimli oyununu oynadı. (*Gavroş*, 15, 29 Ekim 1953; *Paros*, 27 Ekim, 3, 10 Kasım 1953; *Joğovurt*, 4, 6, 7, 10, 13 Kasım 1953; *Marmara*, 23 Ekim, 2 Kasım 1953; *Jamanak*, 27, 28 Ekim, 15, 18 Kasım 1953)

308 Üsküdar Mezunları Derneğinde, 8 Kasım 1953 Pazar saat 16 ve 21.30'da ve 19 Ocak 1954 Salı gecesi İnci Tiyatrosu salonunda, Gençler Tiyatrosu, Fransa Ermeni toplumundan aktör Trakoş'un katılımıyla 4 perdelik *Paravor Harsanikı (Şanlı Düğün)* operetini sahneye koydu. (*Marmara*, 4 Kasım 1953; *Joğovurt*, 13 Ocak 1954)

309 Kevork Kabaracıyan, *Habceb Agnarg Mı- Verçin Darineru İstanbulahay Taderagan Şarjumin Vra*

Stüdyo Tiyatrosu

Aşod Madatyan 1902'de Mınakyan'ın yanında ve yönetiminde ilk defa sahneye çıktı ve aktör oldu. 1908'de Osmanlı Anayasasının yeniden yürürlüğe girmesiyle Mınakyan'dan ayrılır, Yenovk Şahen ve Şahen Hovhannesyan ile biraraya gelerek Özgür Tiyatro (Azad Tadron)'yu kurarlar.

1918'de İstanbul'da kurulan İstanbul Ermeni Dramatik Topluluğunda önce Hovhannes Sevumyan'ın yardımcı rejisörü olur. Sevumyan'ın ölümü üzerine tiyatronun başrejisörü Aşod Madatyan'dır. 1923'te topluluğun dağılmasından sonra, muhtelif gruplarla tiyatro yapmaya devam etti. 1939'da Ermeni amatörlerle Stüdyo Tiyatro Topluluğunu (Stüdyo Taderakhump) kurdu.

Gençler Temaşa Heyeti'nden ayrılan Torkom Sırabyan, Apraham Hıdışyan ve yanlarına aldıkları Hagop Ayvaz'ın katılımı ile kadrosunu güçlendiren Stüdyo Tiyatrosu, 1945'e kadar, Aşod Madatyan'ın tercüme ettiği Şirvanzade'nin *Namus, Namus İçin (Badvi Hamar), Yevkine* oyunlarını, Yervant Odyan ve Mikayel Gürciyan'ın birlikte yazdığı *Çarşılı Artin Ağa*, Hagop Baronyan'ın *Bağdasar Ahpar*, kendi yazdığı eserlerinden *Yuva Yıkan Aşk (Dnakant Serı)* ve *Başkasının Günahı (Miyüsin Meğkı)* ve Fransız edebiyatından oyunlar sahneye koydu.

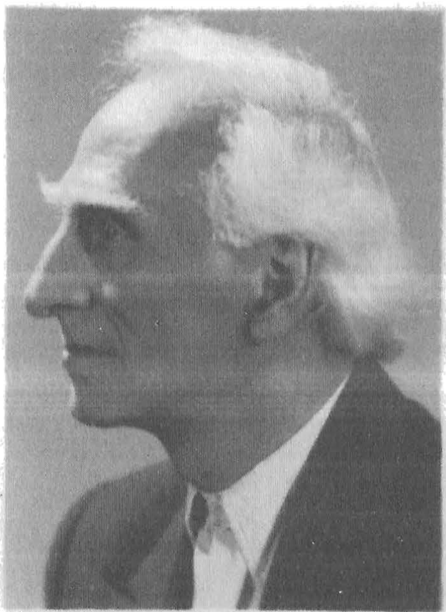
Soldan sağa, Torkom Sırabyan, Hagop Ayvaz, Aşod Madatyan[310]

(Son Yılların İstanbul Ermeni Tiyatro Hareketi Üstüne Hızlı Bir Bakış), Şoğagat Darekirk 1974-1976, s. 6-10.

310 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz arşivi.

1946 yılının ilk günlerinde, Cumhuriyet döneminin ilk Ermenice oyun oynama şerefi, Aşod Madatyan'ın önderliğinde kurulan Stüdyo Tiyatrosu'na nasip olur. Ermenice tiyatro yasağının kalkmasından sonra, Aşod Madatyan'ın, Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Canavar* adlı oyununu *Kazan* adıyla tercüme ettiği piyes, ilk Ermenice oyun olarak 25 Şubat 1946 akşamı Ses Tiyatrosu'nda yine Aşod Madatyan tarafından sahneye konulur. Ermenice oynanan *Kazan* isimli piyesinin başarılı oyuncuları Lüsi Tokatlı, Zaruhi Değirmenciyan, Kevork Kabaracıyan ve Haygaz Vosgeriçyan'dır.[311]

Ardından Stüdyo Tiyatrosu Ermenice oyunları peşpeşe sahnelemeye başlar. Şirvanzade'nin *Namus*[312] isimli oyunu, 2 Aralık 1946 gecesi Ses Tiyatrosu salonunda Ermenice olarak sahnelenir. *Kötü Ruh/Saralı Kız (Çar Voki)*[313] isimli oyun Ermenice olarak çok iyi iş yapar. Usta tiyatro sanatçısı Aşod Madatyan, bu piyeslerin görmüş olduğu olumlu kabullerden cesaret alarak ümitlenir ve sonraki yıllarda yeni oyunları sahneye koymaya başlar.

Aşod Madatyan 1948[314]

311 *Kulis*, 15 Nisan 1950, sayı 80, s. 12.
312 *Marmara*, 21, 22, 26, 28, 29 Kasım, 3, 6, 7, 22 Aralık 1946.
313 *Marmara*, 27 Ağustos 1947.
314 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz arşivi.

Betti Aslan, Haygaz Vosgeriçyan, Nışan Haçeryan gibi oyuncuların da katılımıyla, ilerleyen yıllarda *Meçhul Kadın (Anhayd Ginı)*, Alphons Daudet'nin *Şehirli Kız (Arluhin)*, Alexandr Duma'nın *Kamelyalı Kadın (Kameliyazart Diginı)* ve D. Nikometti'nin *Erken Gelen/Zamansız (Vağahası)*, Dikran Gamsaragan'ın *Öğretmenin Kızı (Varjabedin Ağçigı)*, A. Mars'ın *Vahşiler (Vayrak Hokinerı)*, Ş. Mire'nin *Bir Annenin Acısı (Mor Mı Darabankı)*, H. Düvernıva'nın *Gitar ve Caz (Gitar Yev Cazbantı)*, H. Buta'nın *Aptal Bakire (Himar Guysı)*, Şirvanzade'nin *Ermeni Kadın (Armenuhin)*, *Matmazel Şokola (Oryort Şokola)* ve *Yevkine* gibi oyunlar Stüdyo Tiyatrosu repertuarından sahnelere aktarılır.

9 Eylül 1946 günü Üsküdarlılar için Stüdyo Tiyatrosu olarak Aşod Madatyan ve arkadaşlarının oynadığı Şirvanzade'nin Kötü Ruh (Çar Voki) piyesinden sonra kuliste çekilmiş bir fotoğrafta, oturanlar soldan Zaruhi Değirmenciyan, Kamelya Şahinyan, ayaktakiler soldan Zareh Arşag, Dr. Arşavir Dökmeciyan, Viktorya Haçikyan, Lusi Tokatlı ve en sağda Aşod Madatyan[315]

315 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz arşivi.

1949'da Kevork Kabaracıyan'ın Stüdyo Tiyatrosu'ndan ayrılmasına karşılık, Gençler Tiyatrosu'ndan Arşavir Alyanak, Apraham Hıdışyan, Nubar Hamparyan, Hagop Yedikardeş ayrılarak gruba katılır. Aralıksız olarak devam eden oyunlarda, daha sonra Armenuhi Zorayan, Vahram Balıkcıyan[316], Margrit Balıkcıyan, Anahid Muradyan ve Bedros Çiçekciyan[317] da bu grupla beraber olmuştur.

1950'ye kadar devam eden Stüdyo Tiyatrosu tarafından oynanan oyunlar arasında, Üzeyir Hacıbegov'un *Arşın Mal Alan* ve Aşod Madatyan'ın yazdığı *Başkasının Günahı (Müsin Meğkı)*, Yervant Odyan ve Mikayel Gürcüyan'ın *Çarşılı Artin Ağa*, Hagop Baronyan'ın *Bağdasar Ahpar*, P. Dekursel'in *Piyer Dü Şömen*, M. Düran'ın *Kedi ve Köpek (Şun yev Gadu), Otello, Fru Fru*, Hagop Ayvaz'ın *Çoklardan Biri (Şaderen Megı)*, Levon Şant'ın *İmparator Nikefor (Nikefor Gaysır)* gibi eserler sayılabilir.

Aşod Madatyan yönetimindeki Stüdyo Tiyatrosu, oyunlarını 1946-1950 arasında Beyoğlu Ses Tiyatrosu salonunda oynarken, aynı yıllarda, 1947-1948 sezonunda Pangaltı'da İnci ve 1948-1949 sezonunda Tan Sine-Tiyatro salonlarında da sergilemiştir. Kadıköy bölgesinde, Opera Sineması ve Halkevi salonlarında oynamış, yaz aylarında ise Üsküdar Çırağan Sinema ve Gedikpaşa Azak Tiyatro Bahçelerini kullanmıştır.

Stüdyo Tiyatrosu'nun sahne çalışmaları 1950 yılına kadar devam etti. 1949-1950 tiyatro sezonunda son oyunlarını oynayan Stüdyo Tiyatrosu, aynı yıl Aşod Madatyan'ın Beyrut'a gitmesiyle perdesini kapattı.[318]

20 Mayıs 1957 Pazartesi gecesi Tepebaşı Tiyatrosu Dram Bölümü'nde sahne çalışmalarının 55'nci yıldönümü jübilesi[319] yapılan Aşod Madatyan ilerleyen yaşına ve Stüdyo Tiyatrosu'nun dağılmış olmasına rağmen bir yıl sonra son bir hamle yapar. Aşod Madatyan ve Çalışma Arkadaşları olarak Levon Şant'ın tiyatrolaştırdığı *Nikefor Gaysır (İmparator Nikefor)* oyununu İstanbul Şehir Tiyatrosu Dram Bölümünde 7 ve 15 Mayıs 1958 geceleri iki kere temsil eder. Bu son oyunun tarihi kadrosunda Lüsi Madatyan, Anahid Muradyan, Margrit Balıkcıyan, Vahram Balıkcıyan, Dr. Arşavir Alyanak, Haçik Arzumanyan, Dr. Bedros Çiçekciyan, Zaven Dadyan, Sarkis Demirciyan, Vahe ve Minas yer almışlardı.[320]

Arpi Tiyatrosu

1947 yılında bir grup gönüllünün biraraya gelmesiyle, amatör ideallerle kuruldu Arpi Tiyatrosu (Arpi Taderakhump).

---

316 Vahram Balıkcıyan (1898-1961).
317 Bedros Çiçekciyan (1908-1978).
318 Kevork Kabaracıyan, *Habceb Agnarg Mı (Hızlı Bir Bakış)*, s. 8.
319 *Jamanak*, 10, 11, 12 Mayıs 1957.
320 *Jamanak*, 24 Nisan 4 Mayıs 1958.

Sona Der Markaryan, Varujan Der Markaryan, Haçik Siraganyan, Anahid Saryan, Arşam Çizmeciyan, Nurhan Tıngıryan, Seta Tevyan, Levon Hağamyan, Jirayr Varjabedyan, Adrine Özmen, Takuhi Azaryan, Vensan Karakoç, Hripsime Acemyan ve başka isimlerin yer aldığı bu topluluğun rejisörlüğünü deneyimli tiyatrocu Mihran Kasarcıyan yapıyordu.

İlk olarak 17 Kasım 1947'de Ses Tiyatrosu'nda V. Valatyan'ın *Mutluluk (Yerçangutyun)* oyunu ile başlayan Arpi Tiyatrosu daha sonra şu oyunları sahneye koyar:

Arthur Schnitzler'in *Biri ve Diğeri (Min Yev Müsı)*, Sona Der Markaryan'ın yazdığı *Taş Bebek (Kare Bubrig)*, Felix Philippi'nin *Dikenli Yol (Pışod Canabarh)* ve A. Apelyan'ın *Sönen Kandiller (Marvoğ Cırakner)* oyunlarını sayabildiğimiz Arpi Tiyatrosu, kaliteli bir topluluk olarak, iki yıl süren faaliyetinden sonra 1948-1949 tiyatro sezonundan sonra sahneden çekilmiştir. Oyunlarının tamamını Beyoğlu Ses Tiyatrosu salonunda sergilemiştir.

Taş Bebek (Kare Bubrig) isimli piyesin yazarı olan Sona Der Markaryan, tiyatro severlerden önemli övgüler almış, İstanbul Ermeni tiyatro edebiyatında yeni bir yazar olarak ortaya çıkmıştır.[321]

Vega Tiyatrosu

Arpi Tiyatrosu'ndan ayrılan Arşam Cizmeciyan'ın etrafında, müzikal tiyatro yapmak arzusunda olan bir grup tiyatrocu tarafından Vega Tiyatrosu (Vega Taderakhump) 1949 yılında kuruldu. Operet sevenlere hitap etmek üzere, müzikle tiyatronun biraraya geldiği, eğlence unsurunu daha fazla öne alan bir sanat anlayışıyla, en yetenekli müzisyenler ve özellikle dönemin en iyi müzik yapan orkestrası olan Carlo Kapoçelli ile çalıştılar.

Bu gruba hitap eden oyunlar, Dikran Çuhacıyan'ın eserleri oldu. *Leblebici Horhor Ağa* ve *Köse Kâhya* bu tiyatro topluluğunun sahneye koyduğu müzikli oyunlardır. İki sezon boyunca sadece bu iki eseri oynayan Vega Tiyatro Topluluğu büyük beğeni topladı. Beyoğlu'nda Ses Tiyatrosu'nda, 17, 31 Ocak, 21 Şubat 1949 tarihlerinde *Leblebici Horhor Ağa* müzikal tiyatrosu 3 defa, 23, 30 Ocak, 13, 27 Şubat 1950 tarihlerinde de *Köse* Kâhya müzikal tiyatrosu 4 defa oynanmıştır. Ancak maddi zorlukları nedeniyle grubun ömrü kısa sürmüştür.

Alis Kitapcıyan, Hagop Topuzyan, Nurhan Ruşan, Verjin Topalyan, Adrine Özmen, Roza Dilimyan, Kapriyel Abacıyan, Mihran Andonyan ve İstanbul orkestralarının mensupları bu iki opera-komikte rol almışlardır.[322]

321 Kevork Kabaracıyan, *Habceb Agnarg Mı (Hızlı Bir Bakış)*, s. 9.
322 Kevork Kabaracıyan, a. g. e., s. 10.

İstanbul Ermeni Dramatik Tiyatrosu

16 Ocak 1950 gecesi Maksim Tiyatro Salonu'nda Henryk Sienkiewicz'in başyapıtı *Nereye (Ho Yertas)* oyunu ile başlayan İstanbul Ermeni Dramatik Tiyatrosu (İstanbulahay Dramatig Taderakhump), Arşavir Alyanak, Apraham Hıdışyan, Haçik Arzumanyan ve Nubar Hamparyan'ın çabalarıyla biraraya geldi.

Ardından, Bedros Çiçekciyan, Berc Fazlıyan, Betti Aslan, Yetvart Avcıyan, Hermine Aslan, Anayis Aslan, Süzan Taççıyan ve Stüdyo Tiyatrosu'nun dağılmasından sonra 1952-53 yıllarında Zaruhi Değirmenciyan'ın katılımıyla şu piyesleri sahneye koydular: *Fru Fru, Ben Namuslu Bir Kadınım (Yes Bargeşd Gin Mın Em), Don Juan, Tatlı Bela (Anuş Portsank), Kuklalar (Khamacikner), Ah Şu Torunum (Ah Sa Tornigs), Prof. Klenov yahut Tanrı, Seni Affettim (Prof. Klenov gam Arariç Neretsi Kezi), Hayr Lıbonar.*

Fransa'dan gelen tiyatro sanatçılarına kapısını açan İstanbul Ermeni Dramatik Tiyatro Topluluğu, 1952 yılı ilkbahar aylarında, Ardaşes Kımpetyan ve Kevork Dervişyan'la birlikte *Don Juan*'ı, Krikor Vahan ile *Hayatımız*'ı sahnelediler. Dırtad ve Siruhi Nişanyan çiftinin 1952 yılı turnesinde geldikleri İstanbul'da, *Prof. Klenov yahut Tanrı, Seni Affettim (Prof. Klenov gam Arariç Neretsi Kezi)* ve *Hayr Lıbonar* oyunlarında işbirliği yaptıkları tiyatro topluluğu, bazı anlaşmazlıklarla birlikte, İstanbul Ermeni Dramatik Tiyatrosu olmuştur.

Bütün bu oturmuş oyunlar, birçok sahnede başarıyla oynanmasına rağmen, yaşanan bir dizi anlaşmazlıklar nedeniyle, üç yıllık bir tiyatro faaliyetinden sonra, Şubat 1954'te oynadıkları *Ah Şu Torunum (Ah Sa Tornigs)* temsili ile 1952-1953 kış sezonunun sonunda gösterileri sonlanmıştır.

İstanbul Ermeni Dramatik Tiyatro topluluğu, ilk gösterilerine İstanbul Taksim'de bulunan Maksim Salonu'nda başlamış, daha sonra çoğunlukla Pangaltı'da İnci Sine Tiyatro'da, kısmen de Beyoğlu Ses Tiyatrosu salonlarında temsillerini vermiştir.

Kulis Dergisi

Değerli tiyatro sanatçısı ve tiyatro kültürü üstadı Hagop Ayvaz'ın, 1946'da on beş günde bir Ermenice olarak yayımlamaya başladığı *Kulis* dergisi de, yayın hayatının ilk yıllarında, yılda bir kere fevkalade sahne gösterileri düzenlemiştir.

Bu zengin kapsamlı gösterilerde, tiyatro dışında, müzik, dans gibi görsel sanatlara ve skeçlerle güldürüye de yer vermiştir. Bu gösterilerin en önemli yanı, Ermeni sanatçılarla birlikte Türk sanatçıların da yer alması olmuştur. 1947, 1948, 1949 ve 1950 yılların-

da düzenlenen, her zaman sürprizlerin yer aldığı bu fevkalade suarelerin değişmeyen sanatçısı, Toto Karaca olarak tanıdığımız İrma Toto Felekyan[323] olmuştur.

16 Şubat 1947 günü ilk suare Maksim Salonu'nda, İrma Toto'nun onuruna düzenlenmiştir. Zehra Bilir, Mustafa Çağlar ve arkadaşları, zengin ve değişik sürprizlerden sonra, sevilen sanatçılar Jerfin Elmas, Hagop Ayvaz, Zareh Arşag'ın[324] katılımıyla büyük Kafkas opereti *Arşın Mal Alan* sahneye çıkar.[325]

Zareh Arşag 1950[326]

Hagop Ayvaz'ın *Kulis* adına düzenlediği ikinci yıllık gösteri 27 Ocak 1948 günü Şehir Tiyatrosu Komedi Bölümü'nde yapılır. Bayan Anahid'in dansları ve İrma Toto'nun skeçlerinden sonra, tüyler ürpertici ve acıklı ailevi bir dram oynanır. Jerfin Elmas, Hagop Ayvaz ve Hosrov Emirhanyan'ın oynadığı *Zehirli Çiçek (Tunavor Dzağig)* oyunundan

323 İrma Felekyan ya da bilinen adıyla İrma Toto Karaca (1912-1991), Ermeni asıllı opera ve tiyatro sanatçısıdır. Müzisyen, besteci, tiyatrocu Cem Karaca'nın (1945-2004) annesidir.

324 Zareh Arşag (1898-1973).

325 *Jamanak*, 14 Şubat 1947; *Marmara*, 14 Şubat 1947.

326 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi.

sonra, seyircideki hüznü dağıtmak üzere Valabrik'in kahkahalı komedisi *Kahraman Kadın (Herosuhin)* sahneye gelir. Başrollerde Zareh Arşag, İrma Toto, Nazaret Donigyan, Yetvart Avcıyan, Sirvart Sona gibi sevilen sanatçı oyuncular vardır.[327]

Kulis adına gelir elde etmek amaçlı bu gösterimlerin üçüncüsü 27 Mart 1949 günü Ses Tiyatrosu'nda düzenlenir. Çok sayıdaki gösteriler nedeniyle program Pazar günü ve saat 10.30'da, Havai gitarları eşliğinde, Nubar Aznavur'un yönetiminde, Ermeni ve Türk sanatçıların yer aldığı koro konseri ile başlar. Ardından, Tevhid Bilge, Aziz Basmacı ve İrma Toto Felekyan'ın hazırlamış olduğu komik skeçler sahnelenir. Sevilen balerin Bayan Seska tarafından sunulan bale gösterisinden sonra, Hagop Ayvaz'ın yazdığı 3 perdelik Ermenice ailevi dram *Çoklardan Biri (Şaderen Megı)* temsil edilir. Aşod Madatyan'ın yönetiminde sahneye konulan eser, Lüsi Tokatlı, Betti Aslan, Zaruhi Değirmenciyan, Vartuş Ayvazyan, Hagop Ayvaz, Arşavir Alyanak, Apraham Hıdışyan, Nubar Hamparyan, Nışan Haçeryan, Nazaret Donigyan, Hagop Yedikardeş'in katılımıyla oynanır.[328]

Kulis'in düzenlediği yıllık fevkalade gösterilerden dördüncüsü 24 Nisan 1950 gecesi Maksim Salonu'nda yapılır. Türk ve Ermeni sanatçılar yine birliktedirler. Gecenin açılışını sevilen şarkılarıyla Semiha Coşar ve Aziz Şenses yapar. İkinci sırada orijinal skeçleriyle İrma Toto, Muzaffer Hepgüler, Fifi, Güzin Özipek, Ali Süruri ve Zafer Önen sahneye çıkar. Meşhur balerinler Seska, Anahid Mogol ve Suna'nın muhteşem danslarından sonra, milli sazları ve kıyafetleriyle bir Azeri grup sahne alır. Bu gecelerde eksik olmayan ailevi melodram, İstanbul Ermeni Dramatik Tiyatrosu tarafından oynanan *Son Öpücük (Verçin Hampuyrı)* olur. Gecenin neşeli kapanışı, Mınakyan Tiyatrosu bünyesinde kurulan Arti Komedi Tiyatro Topluluğu'nun oynadığı *Kıskanç Koca* komedisi ile yapılır.[329]

1950, sahne sanatları için olumsuzlukların başladığı yıl olmuştur. Bu yıldan sonra, *Kulis* dergisinin de yılda bir düzenlediği suarelere son verdiği görülür.

Ermeni Okullarından Yetişenlerin Derneklerinde Tiyatro Faaliyetleri

1945-1960 yılları arasındaki İstanbul Ermeni tiyatrosunun bu kısa panoramasını tamamlamak için, Ermeni okullarından mezun olanların kurdukları derneklerde tiyatro kollarının faaliyetlerinden bahsetmemek, bu konunun eksik kalmasına neden olur. Bu dönemin öncesinde ve sonrasında da var olan, mezunların hazırlayıp sahneye koyduğu oyunların, profesyonellerden aşağı kalitede olmadığını özellikle belirtmek gerekir. Öncelikle okul salonlarında yapılan bu gösteriler, amatör oyuncu ve yönetici-

327 *Kulis*, 15 Aralık 1947; *Nor Lur*, 17 Ocak 1948; *Jamanak*, 28 Ocak 1948; *Carakayt*, 16 Ocak 1948.
328 *Jamanak*, 23 Mart 1949.
329 *Jamanak*, 2, 4 Nisan 1950

lerle beraber, en düşük maliyetle hazırlanmakta ve genellikle seyirci sorunu olmadan temsiller verilmektedir.

Ermeni okulları mezunları derneklerinin tiyatro faaliyetleri çok ciddi ve kapsamlı, sahneye konulan oyunların sanatsal yönü en üst seviyede olup, gösterilerin sayısı, gazete ilanları ve ilan boyutları bakımından profesyonel tiyatro gruplarını aratmazlar. Mesela bir oyunu dört beş kere peş peşe oynayabiliyorlar. Buna karşılık profesyonel tiyatro grupları için bu sayıda gösteri sunmak oldukça zordur ve olduğu zaman da büyük başarı olarak nitelendirilir. Mesela 1949'da Mıkhitaryan Mezunları Derneği Nisan-Mayıs'ta *Romeo Juliet*'i dört defa, Ekim-Kasım'da da *Ceza Kanunu* oyununu altı defa, ardından Aralık ayında da *Damadım Şairdir (Pesas Panasdeğz E)* piyesini oynamıştır.

Profesyonel tiyatro toplulukları daha genel geçer, iş yapması daha garantili oyunları seçmelerine karşılık, mezun dernekleri, oyun seçiminde daha cesur ve yenilikçi bir çizgiyle tiyatro yapar. Ayrıca, deneyimli tiyatro aktörlerini de kâh yönetici kâh rejisör olarak çalışmalarına katan derneklerin daha aktif bir potansiyele ulaştıkları görülür. Mesela 1949-50 yıllarında Aşod Madatyan'ı okul mezunları derneklerinde faal olarak görüyoruz.

Bu konuda, Pangaltı'da bulunan Mıkhitaryan Okulu[330] Mezunları, Galata'da bulunan Getronagan Okulu Mezunları, Taksim'de bulunan Esayan Okulu Mezunları Dernekleri en ön sıradadır. Bezciyan Okulu, Aramyan Okulu, Üsküdar'da Surp Hac Tıbrevank ve diğer okullarda da tiyatro faaliyetleri geleneksel olarak devam etmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren Ermenice tiyatro, giderek özellikle okul dernek binalarındaki çalışmalara doğru yönelmiş ve bu sınırlar içinde varlığını sürdürmüştür.

Hagop Ayvaz, okullardan mezun olanların kurduğu derneklerin en ön sırasına Mıkhitaryan Okulu Mezunlarını koyar:

> *Birden fazla temsil heyetlerimizin; Stüdyo, Gençler Temaşa Heyeti, Oksen Şahinyan ve arkadaşları ve bu meyanda dış memleketlerden gelen eski İstanbullu artistlerin temsillerinin yanında, yeni yeni faaliyete geçen dernekler de kendilerini göstermeye başladı. Rahmetli Togo Acemyan'ın gayreti ile [1946 yılında] faaliyete geçen Mıkhitaryan Okulundan Yetişenler Derneği'ni takip etmeye başladı diğer okullar. İlk tiyatro grubunu da genç sanatsever Berc Fazlıyan'ın rejisi altında Mıkhitaryanlılar kurdu. Diğer dernekler de henüz tiyatro grubu falan yok. Nihayet Esayanlılar, Yervant Sevan'ın başkanlığında faaliyete geçiyorlar.*

330 Günümüzde, Özel Pangaltı Ermeni İlköğretim Okulu ve Lisesi

"[Esayan'da] İlk işe başlayan Temsil Heyeti Yönetim Kurulu'nun başına aktör Vahram Balıkcıyan, yardımcıları olarak da Berc Erziyan, Stepan Gamag, Armenuhi Zorayan, Şake Odabaşyan getiriliyor. Bunlar bir Temsil Heyeti meydana getirmek için eski sahne arkadaşım Vahram Balıkcıyan'ın ısrarı üzerine beni münasip görüyorlar. Ve günün birinde bir davetiye üzerine, bir gece kendileri ile dernekte buluşuyoruz.

Kısa zamanda anlaşıyoruz.

Temsilde rol alacakları soruyorum, baleye çalışan üç kişiden, Zenop Lusinyan, Onnik Garavaryan ve Sona Dedeyan'dan başka şimdilik kimse yok. Üçü de istidatlı gençler. Ve başlıyoruz provalara. [1960 yılında] İlk defa hafif, bir perdelik komedi olan, Şehir Tiyatrosu'ndan dostum olan İsmail Galip Arcan'ın adapte ettiği "Lütfen Kesmeyiniz [Khıntrem Lıretsek]" isimli oyunu ele alıyorum.[331]

Profesyonel Ermeni tiyatrolarının giderek gerilediği ve kapanmaya başladığı yıllarda, 1955, 1956, 1957 yıllarında ayakta kalan, mesela Gençler Tiyatrosu ile mezun derneklerinin işbirliğini geliştirdiği görülecektir. Böylece mezun derneklerinin salonlarını kullanan tiyatrolar bir süre daha varlıklarını devam ettirecektir.

Tiyatro insanı, tarihçisi ve çevirmen Boğos Çalgıcıoğlu'ndan edindiğimiz bilgilere göre günümüzde, tiyatro salonlarında icra edilen Ermeni Tiyatrosu kavramı artık geçerli bulunmuyor. Tiyatro ile ilgilenen Ermenilerin çoğu mezunlar derneği salonlarında amatör olarak faaliyetlerini sürdürüyorlar.[332]

Pangaltı İnci ve Tan Sinema-Tiyatroları

İstanbul'da 1946-1950 yılları arasında Ermenice tiyatro gösterilerinin, piyeslerin sahneye konulduğu ve tiyatro izleyicileri ile buluştuğu başlıca kapalı salonlar, İnci, Tan, Ses ve Maksim'dir. Özellikle 1948-49 yıllarında Ermenice tiyatro oyunlarının sayısında dikkat çekici bir patlama yaşanmıştır. Aynı dönemde Türkçe oyun sahneye konulan tiyatro salonları olarak, Şehir Tiyatrosu, Muammer Karaca ve Yeni Ses Tiyatrosu'nu saymak mümkündür. Ancak, nüfusuna göre geniş tiyatro izleyici kitlesi bulunan Ermeni toplumuna ulaşmak için, Türkçe oyunların Ermenice ilanları düzenli olarak Ermenice gazetelerde yer almıştır.

Tiyatro gösterileri için kış sezonu genellikle Kasım ayında başlardı. Bu yıllarda Ermenice tiyatro oyunları genellikle Taksim ile Şişli arasında Pangaltı semtinde bulunan

331 Hagop Ayvaz, *Doksan İkilik Penceremden*, Agos, 29 Ağustos 2003.

332 http://www.tiyatronline.com/haberler/inceleme-ve-tezler/4731/navisalvia-2013-sunum.html (8 Haziran 2014)

İnci ve Tan salonlarında sahneye çıkmıştır. İstanbul Ermenilerinin yoğun olarak yaşadığı mahalleler de bu iki salonun etrafında ve yakınındadır.

Pangaltı İnci Sineması'nın programında hemen hemen her gün bir görsel gösteri vardır. En başta sinema, ardından konserler, müzikal gösteriler ve tiyatro temsilleri programın her gününü doldurur. Ermenice tiyatronun günü Pazartesidir. Bazen salonun programında boşluk oluşursa, o zaman Salı günü de tiyatro oyunu gösterimi yapılabilirdi. Yani tiyatro seyircileri her Pazartesi akşamı Pangaltı İnci Sinemasında bir tiyatro oyunu olduğunu bilirdi.

> *Pangaltı İnci Sineması, 1947-48 yıllarının yeni dönem modern sinema salonlarındandı. Sinemacılığı benimsemiş olan Ermeni asıllı sahibi... Sinema, gayet akustik bir yapısı olduğu için hemen her nevi konsere müsait olduğundan alaturka, alafranga ve klasik musiki konserleri verilebilmekteydi.*
>
> *Nitekim bilhassa Ermeni mektep dernekleri kısa aralıklarla verdikleri ve semtin Ermeni sakinlerinin mezkûr sinemaya pek aşina olmalarından dolayı sinema salonunun adı Ermeni Sinemasına çıkmıştı.*[333]

Aynı açıklamalar Pangaltı Tan Sinema Salonu için de geçerlidir. Her iki sinema-tiyatro mekânının caddenin iki tarafında ve karşılıklı olarak yer almış olduğu göz önünde bulundurulunca, kış aylarında Pazartesi geceleri tiyatro izlemeye gelen Ermeni tiyatroseverlerin oluşturduğu kalabalık trafiği hayal etmek zor olmaz.

> *Pangaltı semtinin en eski sinema salonu, tarihi ve meşhur Tan Sineması idi. Hayli eski bir maziye sahip bulunan Tan'ın ilk adı Pangaltı Sinema ve Tiyatrosu idi... 1982'de kapatıldı.*[334]

1945-1960 arasında Pangaltı'nın sosyal ve kültürel durumu bugünden çok farklıydı. Karşılıklı olarak caddenin iki yanında bulunan İnci Tiyatrosu ve Tan Tiyatrosu'nda her gün ve gece sürekli gösteriler programlanmıştır. Sinema dünyasını istila eden yeni Amerikan filmlerinin gösterileri aralıksız devam etmiştir. İstanbul'un kültür sanat merkezi olarak Pangaltı bölgesi, Ermeni kültür sanat hareketliliğindeki gerilemeye paralel olarak, zaman içinde değişime uğramıştır. Ermeni tiyatrosu gitmiş, yerini Amerikan filmleri almıştır. Günümüzde her iki salon yıkılmış ve yerlerine alışveriş mağazaları ve oteller inşa edilmiştir.

Bu açıklamalardan sonra, dönemin diğer önemli tiyatro topluluğunun kurucusu, oyuncusu, yöneticisi olan Oksen Şahinyan'a dönebiliriz.

---

333 Levon Panos Dabağyan, *İstanbul'da Gündelik Hayat*, Yedirenk, 2013, s. 655.
334 Levon Panos Dabağyan, a. g. e., s. 653.

İstanbul Sahnelerinde Yeniden Mınakyan Tiyatrosu

Oksen Şahinyan uzun yıllar İstanbul'dan uzak kalmış olmasına ve tiyatro ile bağını hangi seviyede devam ettirdiği konusunda ayrıntılı bilgi olmamasına rağmen, 1941'de Jamanak'ta yayımlanan tiyatro ile ilgili yazılarda, Mınakyan'ın yaşayan değerli temsilcisi olarak nitelendirilmektedir.[335]

Oksen'in İskenderun'dan İstanbul'a dönüş yapmasında Dünya Savaşı'nın sona ermesi kadar, Ermenice oyun oynama yasağının kaldırılmasının da önemli rolü olmuştur.

İskenderun'dan gelince, Oksen, eski ve yeni tiyatro sanatçılarından oluşan grubunu kurmaya girişir. Uzun yıllar İstanbul sahnelerinden uzak kalmış deneyimli ve tanınmış bir sanatçı olarak geri dönmüş olması tiyatro dünyası için flaş bir olay olur. Oksen Şahinyan ismi yeni yeni kıpırdamaya başlayan Ermeni tiyatro dünyası için heyecanlandırıcı niteliktedir. Mınakyan Tiyatrosu'nda sahneye çıkmış, ünlü sanatçı Mardiros Mınakyan ile karşı karşıya oynamış, bu vasıflara sahip son kalan örnektir. İstanbul'a döndüğünü ve temsil vereceğini yazan İstanbul Ermenice basını, Oksen Şahinyan hakkında şöyle yazar:

> *Oksen Şahinyan Hayata Geri Dönüyor*
>
> *Mınakyan'ın Melodramları*
>
> *Rahmetli büyük tiyatro ustası Mınakyan'ın öğrencisi ve çalışanı, İstanbul sahnesinin eski sevilen ve aranılan ustalarından Baron Oksen Şahinyan, uzun yıllar, doğduğu yerden uzakta kaldıktan sonra, şimdi yeniden İstanbul'a dönmekle, sanatçı arkadaşlarının telkini ile ve toplumun genel isteği üzerine, ölümsüz usta Mınakyan'ın repertuarından seçilmiş melodramlardan bir dizi gösteri düzenlemiştir.*
>
> *İlk olarak Süzan İmber Günahkâr Kadın (Meğavor Gini) piyesi gösterilecek.*
>
> *Yarın (22 Temmuz 1945) Pazar gecesi [Taksim] Altuntepe [Altıntepe] yazlık tiyatroda.*
>
> *Hoş anlar yaşamak ve değerli sanatçı Baron Oksen Şahinyan'ı alkışlamak için hazır bulunmak üzere acele ediniz.*[336]

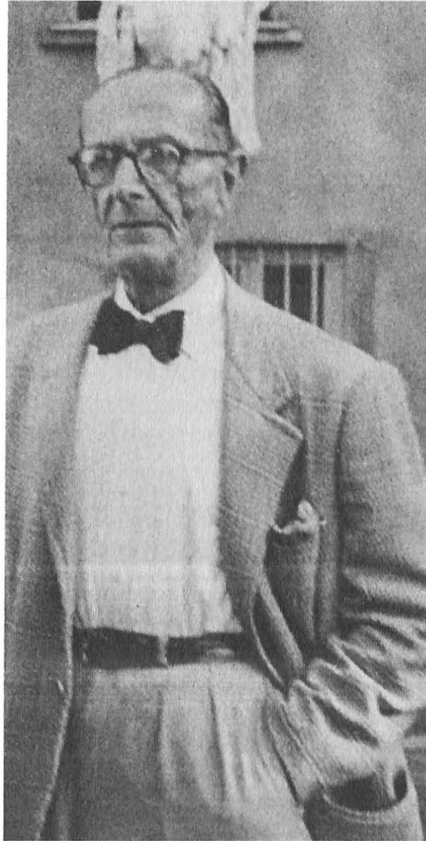
Mınakyan'ın değerli öğrencisi, Hosrov Emirhanyan, Krikor Hagopyan gibi misafir sanatçıların da yer aldığı ve yeni kurduğu melodram topluluğu ile 6 perdelik *Süzan İmber yahut Kara Duvaklı Kadın (Süzan İmber gam Sev Koğov Gini)* melodramını İstanbul'un yazlık yerlerinde bulunan bahçelerde oynamaya başlar. 15 yıllık yokluğundan sonra,

---

335 Hikmet Nisan, *Jamanak*, 19 Nisan 1941.

336 *Jamanak*, 21, 22 Temmuz 1945.

Oksen Şahinyan İstanbul sahnelerindedir. 4 Ağustos'ta Üsküdar Bağlarbaşı'nda Çırağan Bahçesi'nde, 8 Ağustos'ta Kınalıada sahilinde, 10 ve 24 Ağustos'ta Yedikule Tunca Bahçesi'nde, 10 Eylül'de Arnavutköy Çiçek Bahçesi'nde Oksen Şahinyan ve tiyatro topluluğu aynı piyesi temsil eder.[337] Dramların ağır havasını kırmak için komedi ve atraksiyonlar ihmal edilmemiş, hatta Çırağan Bahçesi'ndeki gösteriye Ermeni soprano Margrit Hovigyan operet şarkıları söylemek üzere davet edilmiştir.

Oksen Şahinyan

Eski ve tecrübeli tiyatrocuları grubuna dahil edince, çok kısa zamanda eski Mınakyan repertuarından piyesleri hazır hale getirir. Oksen, Taksim Altıntepe'de, 11 Ağustos'ta *Masum Katil (Anmeğ Vocrakordzı)* dramı, 9 Eylül'de *Şükür Sana Allah (Park Kez*

337 *Jamanak*, 31 Temmuz, 1, 4, 5, 8, 10, 24 Ağustos, 10 Eylül 1945; *Marmara*, 23 Ağustos, 9 Eylül 1945.

Asdvadz), 23 Eylül'de Victor Hugo'nun baş eseri *Sefiller (Tışvarner)* gibi oyunlar sahneye koyar.[338]

Oksen Şahinyan İstanbul'a yeni gelmenin heyacanı ile peşpeşe tiyatro gösterilerini hazırlamaya ve sahnelemeye koyulur. 5 Ekim 1945 Cuma gecesi Gedikpaşa'da Azak Sineması bahçesinde bir gece düzenler.[339]

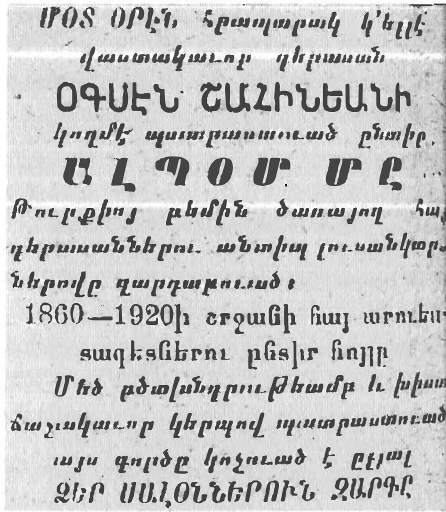
Yaklaşık bir asır önce İstanbul'da dramatik tiyatronun temelini atan ve 1925 yılına kadar melodramı sahnede canlandıran büyük sanatçıların hatırasını anma gecesinde, Oksen Şahinyan, ölümsüz Mınakyan'ın ilk sıradaki melodramlarından *Peçeli Kadın (Koğarguvadz Ginı)*[340] oyununu sahneye koyar. Gazete haberlerine göre bu gece aynı zamanda, Türkiye'de dramatik tiyatronun kurucusu Mınakyan'ın öğrencisi ve onunla beraber sahnede oynayan yetenekli sanatçı Oksen Şahinyan'ı seyretmek ve takdir etmek için önemli bir fırsat olacaktır.

> *37 yıllık sahne çalışmalarıyla jübile kutlaması değerinde bir sanatçıyı, Oksen Şahinyan'ı izleyeceğiz. Özellikle otorite olduğu oyunları ve rolleri ile Oksen Şahinyan geniş halk topluluğuna yayılmış ve büyük takdirlere nail olmuştur.*
>
> *Oksen Şahinyan, Mınakyan programının başoyunlarından Piyer Dü Şömen'de Piyer'i, Amiral Bing'de Amiral'i, İki Yetim Kız (Yergu Vorpuhiner)'da Roje'yi, Rahibin Aşkı (Vanaganin Serı)'da Rahibi, Süzan İmber'de İmber'i, Simon e Mari'de Moris'i, Sefiller (Tışvarner)'de Jan Valjan'ı, Monte Kristo'da Kont Monte Kristo rollerini başarıyla üstlenmiş olmaktan başka Leblebici Horhor Ağa'da Hurşid'i ve Çardaş Fürstin'de de başrollerde oynamış, halkı üzmüş, coşturmuş ve alkışlar almıştır.*
>
> *Eminiz ki tiyatrosever toplum Oksen Şahinyan'ı takdir etmek ve teşvik etmek üzere düzenlenen bu geceye katılmak üzere büyük bir zevkle acele edecektir.*[341]

Bir Albüm

1945 yılının son iki ayında, Ermenice gazetelerde hemen hemen her gün bir ilan yayımlanır. Duyuruda, Oksen Şahinyan tarafından hazırlanmış ve 1860-1920 yılları arasında kalan yaklaşık 60 yıllık dönemde Ermeni tiyatrosuna ait fotoğraflardan oluşan bir albümün pek yakında basılarak satışa sunulacağı belirtilmektedir.

338 *Jamanak*, 8, 10 Ağustos, 10, 21, 23 Eylül 1945; *Marmara*, 9 Eylül 1945.
339 *Jamanak*, 2, 3 Ekim 1945.
340 Emile Richebourg (1833-1898).
341 *Jamanak*, 29 Eylül 1945.

ՄՕՏ ՕՐԷՆ հրապարակ կ'ելլէ
վաստակաւոր դերասան
ՕԳՍԷՆ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ
կողմէ պատրաստուած ընտիր.
ԱԼԲՕՄ ՄԸ
Թուրքիոյ բեմին ծառայող հայ
դերասաններու անտիպ լուսանկար-
ներովը զարդարուած
1860—1920ի շրջանի հայ արուես-
տագէտներու ընտիր հոյլը
Մեծ բծախնդրութեամբ և խիստ
ճաշակաւոր կերպով պատրաստուած
այս գործը կոչուած է ըլլալ
ՁԵՐ ՍԱԼՕՆՆԵՐՈՒՆ ԶԱՐԴԸ

Pek yakında piyasaya çıkıyor[342]
Emektar aktör Oksen Şahinyan tarafından hazırlanmış seçkin bir albüm (*Albom Mı*) Türk sahnesine hizmet eden tiyatro sanatçılarının yayımlanmamış fotoğraflarıyla süslenmiş 1860-1920 döneminin Ermeni sanatçılarından seçkin bir takım. Büyük titizlikle ve oldukça zevkli tarzda hazırlanmış bu eser salonlarınızın kalitesini arttıracaktır.

Uzun süre ve ısrarlı olarak yapılan bu duyuruların sonunda böyle bir albümün basılıp piyasaya çıktığına dair bir işaret bulunamamıştır. Belki böyle bir albümün ticari bir karşılığı olmayacağı tespit edilmiş ve yayımlanmasından vazgeçilmiş olabilir. Hangi olumsuz koşulların ortaya çıktığı ve niçin basılamadığı bilinmemekte ise de, anlaşılan gerçek, Oksen Şahinyan'ın elinde bu döneme ait ve bir albümü dolduracak sayıda Ermeni tiyatrosuna ait fotoğrafın bulunduğudur.

Bu kitapta yer alan çok sayıda fotoğrafın bunlar arasında olduğunu söylemek zor değildir. Zira Ermenice basında ilk yayımlandıkları tarihler tetkik edilirse, bu tarihlerin 1945 yılı sonrasına tesadüf ettiği görülecektir. Bahse konu fotoğraflar, Ermenice basında yapılan geniş ve titiz bir tarama sonucunda temin edildiğinden, bu tezi ileri sürmek mümkün olacaktır.

Ayrıca Hagop Ayvaz Arşivi'nde yaptığımız çalışmada, bahsettiğimiz niteliklere sahip, kalın bir karton/mukavva üzerine basılmış, oldukça kaliteli ve sözü edilen tarih aralığına ait Ermeni tiyatro sanatçılarının fotoğraflarını tespit ettik. Bu fotoğraflar, ilgili sanatçılara göre tasnif edilmiş ve arşivlenmiş olduğundan, bir arada değil, ayrı ve

342 *Jamanak*, 18, 19, 20, 21 Kasım 1945.

dağınık dosyalarda yer almaktadır. Dönem olarak Hagop Ayvaz'ın yaşadığı ve tiyatro çalışmalarına katıldığı tarihlerin öncesine ait olmalarıyla, farklı kaliteleriyle arşivde kendini hemen belli eden bu fotoğraflar, Oksen Şahinyan'ın sözünü ettiği albümle ilgili olduğunu düşündürmüştür.

Tiyatroda 40'ncı Yıl Jübilesi

Oksen Şahinyan'ın 40'ncı yıl jübilesi ilanı ve Mardiros Mınakyan fotoğrafı[343]

Oksen Şahinyan ve arkadaşları sıkı çalışmaları sonucunda yeni oyunları hazırlayarak sahneye koyarlar. Bu dönemde Ermeni tiyatro sanatçılarının temsil vermek üzere seçtikleri mekânların başında Şehir Tiyatrosu ve özellikle dram bölümünün salonu gelir. Burada 11 Şubat 1946 Pazartesi gecesi emektar ve yetenekli aktör Oksen Şahinyan'ın sahne faaliyetlerinin 40'ncı yılı olması nedeniyle, Şehir Tiyatrosu sanatçılarının girişimiyle, onuruna özel bir jübile gecesi düzenlenir.[344] Geceye destek verenler arasında, Şehir Tiyatrosu Dram bölümü sanatçıları, Krikor Hagopyan'ın katılımı ile halkın severek izlediği komik İsmail Dümbüllü ve grubu, Gençler Tiyatrosu sanatçıları ve sahnenin diğer emektarları yer alır.

Açılış ve teşekkür konuşmasından sonra, önce Şehir Tiyatrosu Dram bölümü sanatçıları tarafından *Cyrano de Bergerac*'ın üçüncü perdesi sahneye gelir. İkinci olarak,

343 *Jamanak*, 7, 8 Şubat 1946.
344 *Jamanak*, 4, 5, 6, 7, 15, 31 Ocak ve 6, 7, 8, 9, 10, 11 Şubat 1946; *Marmara*, 19 Ocak 1946.

Gençler Tiyatrosu sanatçıları tarafından sahneye konulan *Bir Babanın Günahı (Hor Mı Meğkı)* oyunu oynanır. Bu oyunda yer alan Kınar Sıvacıyan'ın, Sisi Yeretsyan, Yetvart Yeretsyan, Apraham Hıdışyan, Nubar Hamparyan, Nazaret Donigyan ve Arşavir Alyanak'tan oluşan oyuncu kadrosu oldukça güçlü ve başarılıdır.

Gecenin ikinci bölümünde, ölümsüz başaktör Mınakyan'ın 50'nci yılı vesilesiyle 12 Mayıs 1912'de düzenlenen jübilesinde sahnelenen *Masum Yalan (Anmeğ Sudı)* isimli 1 perdelik oyun sahneye konulur. Cenap Şehabettin'in yazdığı bu piyes, Mınakyan'ın 1912 yılı Mayıs ayının 12'sinde yapılan 50'nci yıl jübilesinde, Mınakyan ve Vahan Şahinyan tarafından sahneye konulmuştu. Bu kez Oksen Şahinyan, aynı oyunu kendi 40'ncı yıl jübilesinde sahneye koyar ve başrolünü üstlenir. Nıvart Aliksanyan, Viktorya Haçikyan, emektar ve usta aktör Krikor Hagopyan ve Türkan Can gibi sanatçıların rol aldığı bu gecede Oksen Şahinyan, tiyatroseverlerden kuvvetli alkış ve basından da büyük övgüler alır.[345]

Yıl 1946 ve Oksen Şahinyan için tiyatroda 40'ncı yıl jübilesi yapılıyor. Buradan anlaşılması gereken, Oksen'in 1906 yılında tiyatro yapmaya başlamış olduğudur. Daha önce de belirttiğimiz gibi, iki Şahinyan'ın varlığı bir karışıklık yaratmış durumda. Oksen'e ait bazı sahne faaliyetlerinin Vahan'ın hanesine yazılmış olması mümkün görünüyor.

Dikkat!

1 — 12 yaşından aşağı çocuklar alınmaz.

Birinci gece bu kayıttan istisna edilmiştir.

2 — Temsillerden sonra vesait için endişe etmeyiniz. Temsilleri müteakip Halkevi kapısında otomobil, Belediye durağında her semte müteveccih tramvay bulabilirsiniz.

3 — Bütün temsillere ait biletler satışa çıkarılmıştır. Gişemiz, sabah 9 dan itibaren açıktır. Bütün temsiller için evvelden almak kabildir.

4 — Temsiller, saat tam 21 de başlar, Tuluat geceleri müstesna, geç gelenler fuayede perdenin kapanmasını beklemek mecburiyetindedirler.

23 Mart Cumartesi
Günü akşamı
TANZIMAT
TİYATROSU
Ermeni San'atkârlar tarafından
Hakikî Nedamet
Melodram 5 Perde
Yazan: JORJ ONE
Tercüme: MINAKYAN Efendi

Giriş sırasiyle oynayanlar:

Montel	H. Emirhan
Süzan	V. Haçikyan
Floridan	M. Saraç
Tohsildo	Baltazar
İmbex	Oksen Şahinyan
Tulo	T. Çanan
Kumandan	Agobyan Cundar
Suzel	T. Can
Elizabet	Agavni Necip
Bazin	Kamelya
Gontran	F. Şahin

Birinci perdeden sonra 15 sene mürur eder.

Oksen Şahinyan ve arkadaşları 23 Mart 1946 Eminönü Halkevi Tiyatro Şenliği'nde[346]

345 *Jamanak*, 12, 15 Şubat 1946.
346 Nurhan Karadağ, *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932–1951)*, Kültür Bakanlığı Sanat/Tiyatro, 1998, Bir İlan.

Eminönü Halkevi Tiyatro Şenliği

İstanbul'da Mınakyan ve Oksen Şahinyan rüzgârı birlikte esmektedir. Oksen her yıl geleneksel olarak Eminönü Halkevi'nin düzenlediği tiyatro şenliğine 1946 yılında davet alır. 23 Mart Cumartesi gecesi tiyatro şenliği kapsamında, Tanzimat Tiyatrosu adı altında biraraya gelen Ermeni sanatçılar tarafından halkevi salonunda 6 perdelik bir Türkçe melodram temsil edilir. Mınakyan Efendi'nin tercüme ettiği *Hakikî Nedamet* isimli oyunun yazarı George Ohnet'dir.

"Bir takım müthiş gerçekler sergilenen" temsilde oynayanlar arasında, eşine ihanet eden ve pişmanlık duyan kadın Bazin rolünde Kamelya Şahinyan, Gontran rolünde Oksen'in oğlu Ferdinand Şahinyan ve İmbez rolü ile de Oksen Şahinyan yer alır. Oyuncu kadrosu Oksen'in yeni oluşturduğu toplulukta yer alan isimlerden oluşmuştur Şahinyanların dışında Hosrov Emirhanyan, Viktorya Haçikyan, Bedros Baltazar gibi isimler artık Mınakyan Tiyatrosu ve Oksen Şahinyan ile birlikte anılacaktır.[347]

Benzer şekilde, Türk Halk Tiyatrosu'nun özel davetlisi olarak, Oksen Şahinyan ve Lüsi Tokatlı, Üsküdar Çırağan Bahçesinde 11 Ağustos 1946 Pazar matinede *Ceyhanlı Çoban* piyesine oyuncu olarak katılırlar.[348]

Senelerden beri görmediğiniz bir Şaheser
TAKSİM ALTINTEPE BAHÇESİNDE
19 Eylül Perşembe günü Akşamı
★ BIRLİK TİYATROSU ★
Kıymetli Dram Sanatcılarının iştirakiyle
Hüsrev EMİRHAN Gecesi
YABANİ KIZ ve PİYER DÜ ŞİMEN
Dram 6 Perde
O. ŞAHINYAN
H. Emirhanyan
Üstat Manakyanın Şaheseri

ROLLER
Jorj Lobiye .... O. Şahin
Piyer dü Şimen .... H. Emirhan
Firmen .... Dr. Çiçekcan
Klodemir .... Hakkı Necip
Maksim .... F. Şahin
Floje .... J. Üstat
Badişar .... Arşak
Hakim .... Cevdet
Düroje .... Adnan

ROLLER
Rahibe marta .... V. Haçikyan
Yabani kız .... Agavni necip
Marsel .... Zarife
Adalayit .... K. Şahin
Eglantin .... H. Şahin
juluette .... Sahire

Bu temsil için ayrıca Sahne Dekorları yapılmıştır
Solo-Dans-Varyete-Caz

Hosrov Emirhanyan Gecesi Taksim Altıntepe Bahçesinde[349]

347 *Cumhuriyet*, 23 Mart 1946.
348 *Marmara*, 10 Ağustos 1946.
349 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi.

Birlik Tiyatrosu, Oksen Şahinyan'ın bir defaya mahsus olmak üzere sahne arkadaşları ile birlikte oluşturdukları topluluğun adıdır. 19 Eylül 1946 Perşembe gecesi Taksim Altıntepe'de, topluluk içinden Hosrov Emirhanyan için özel bir gece düzenlenir. Mınakyan repertuarından 6 perdelik dram *Yabani Kız ve Piyer Dü Şımen* piyesini Hüsrev Emirhan onuruna sahneye koyarlar. Kadroda dört tane Şahin soyadlı oyuncu vardır: Oksen, Kamelya, Ferdinand ve Hanriyet. Diğer katılan oyuncular; Bedros Çiçekciyan, Hakkı Necip, Jirayr Varjabedyan, Arşak, Cevdet, Adnan, Viktorya Haçikyan, Ağavni Necip, Zarife ve Sahire olur.

1946 yılı ile ilgili olarak ulaşabildiğimiz bilgiler bu kadardır. Buradan şu sonuca varmak mümkündür: Bu yıl Oksen Şahinyan için tam anlamıyla organize olamadığı bir yıl olmuştur. Ancak Oksen 1947 yılı için hazırladığı programda daha iddialıdır ve bu amaçla gösterilerini sürekli olarak aynı salonda sunmak üzere Pangaltı'da İnci Sinema Tiyatrosu ile anlaşır.

Mardiros Mınakyan'ı ölümünün 27'nci yılında anma
24 Mart 1947 Pazartesi gecesi Ses Tiyatrosu'nda
Emektar Aktör Oksen Şahinyan'ın girişimiyle[350] *Balmumcu* piyesi

350 *Jamanak*, 26 Şubat 1947.

Mardiros Mınakyan'ı Anma

Oksen, Osmanlı Tiyatrosu'nun ünlü yönetmeni, oyuncusu ve çevirmeni merhum Mardiros Mınakyan'ı hayranlık seviyesinde takdir etmektedir. Anısını canlı tutmak amacıyla, Mardiros Mınakyan'ı ölümünün 27. yıldönümünde anmak üzere mezarı başında bir tören düzenlenmesine öncülük eder. 1947 yılında 23 Mart Pazar günü saat on birde Mınakyan'ın Şişli Ermeni Mezarlığı'nda bulunan mezarı ziyaret edilir. Organizasyonu tek başına gerçekleştiren Oksen Şahinyan bu konuda büyük övgüler alır.

Mezar başında toplanan sanatçılardan Zareh Arşag, Yetvart Yeretsyan, Torkom Sırabyan, Hagop Ayvaz, Bedros Baltazar, Nubar Hamparyan, Dr. Arşavir Alyanak, Apraham Hıdışyan, Yetvart Avcıyan, Nubar Alyanak, Hosrov Emirhanyan, Krikor Hagopyan, küçük Garo, dönemin faal gruplarından Gençler Tiyatro Topluluğu'nun bütün üyeleri ve birçok Türk sanatçı ile Ermeni ve Türk vatandaşın önünde Oksen Şahinyan, kısa ancak yürekten bir konuşma yapar. Oksen konuşmasında, tiyatronun büyük ustasının bakımsız mezarı karşısında üzüntüsünü ve duygularını ifade eder.[351]

Mınakyan'ın ölümünün 27. yılında mezarı başında Oksen Şahinyan konuşma yapıyor[352].

351 Hagop Ayvaz, *Tsayn Mı Şişlii Kerezmanadunen (Şişli Mezarlığından Bir Ses)*, *Kulis*, 15 Ocak 1950, sayı 74.

352 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi; *Kulis*, 1 Nisan 1947, sayı 8; *Agos*, 24 Eylül 2004; *Jamanak*, 25 Mart 1947.

Şahinyan'ın ardından söz alan Hikmet Nisan da Mınakyan'ı öven ve anılarının yer aldığı konuşmasını, büyük ustanın mezarının bakımsız kalmaması temennisiyle tamamladıktan sonra, törene katılanları el ele vererek beş dakikalık sessiz saygı duruşuna davet eder. Büyük sanatçı ve başaktör Mınakyan'ı anlatan ve öven bu konuşmalardan sonra, Oksen Şahinyan'ın mezara koyduğu çelenklerin önünde çok sayıda fotoğraflar çekilir.[353]

Muharrir Hikmet Nisan ve Oksen Şahinyan 23 Mart 1947'de Mınakyan'ın mezarının başında[354]

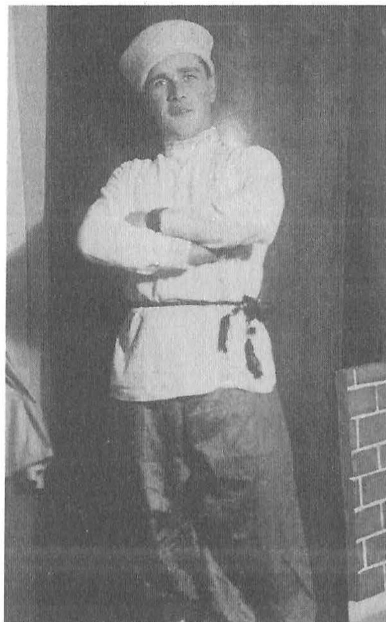
Oksen Şahinyan'ın girişimi ve yönlendirmesiyle, ertesi gün 24 Mart 1947 Pazartesi gecesi vefatının 27'nci yılında Mardiros Mınakyan'ı anmak üzere Ses Tiyatrosunda, onun repertuarından *Balmumcu (Mome Artsan Şinoğı)* isimli oyun sahnelenir.

Gösteriden önce Oksen Şahinyan sahneye çıkarak, ölümsüz başaktörün hatırasını anar ve alkışların altında seyircilere, Kadıköy, Beyoğlu ve Eminönü Halkevleri tarafından Mınakyan'a saygı olarak gönderilen üç özel çiçek demetini gösterir. Sonra Oksen Şahinyan hazır bulunanları ünlü sanatçı için birkaç dakikalık sessiz saygı duruşuna

353 *Jamanak*, 24 Mart 1947; *Kulis*, 1 Nisan 1947, s. 8.
354 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi.

davet eder. Bu sırada projektörle beyaz perde üzerine Mınakyan'ın portresinin yansıtılması, derin bir etki bırakır.

Ünlü sanatçı Kınar Sıvacıyan'ın Marta rolüyle katıldığı piyeste, Rodil rolüyle Yetvart Yeretsyan ve Blanş rolüyle Sisi Yeretsyan'ın içinde yer aldığı Gençler Tiyatrosu oyuncuları, Oksen Şahinyan ve Hosrov Emirhanyan oynar.[355] Küçük Blanş rolünü Hanriyet Şahinyan üstlenmiştir.

Ferdinand Şahinyan[356]

Mınakyan Dramatik Tiyatrosu'nun Yeniden Açılışı

Oksen'in kurduğu grubun adı Mınakyan Dramatik Tiyatrosu'dur. 1920'de vefat eden, ancak unutulmayan tiyatro adamı Mardiros Mınakyan'ın anısını yaşatma düşüncesi ile Oksen grubuna bu ismi vermiştir. "*Sahne tarihimizin en büyük siması. Mutlakiyetin en sıkı devrinde uzun seneler memlekette tiyatroyu yaşatan adam. Bütün varlığını sahneye vakfeden bir sanat fedaisi*"[357] Mınakyan tiyatro ekolünün gerçek ve son temsilcilerinden biri olarak Oksen Şahinyan unutulmaz bir misyonun sahibidir.

355 *Jamanak*, 1, 6, 8, 12, 24 Mart 1947.
356 NOI arşivi.
357 Refi Cevad Ulunay, *Mevsime Hazırlık*, Milliyet, 21 Ağustos 1966, http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/

Mardiros Mınakyan'ın repertuarından bir dizi melodramlar, vodviller ve komedi oyunları sahneye koyan Oksen Şahinyan'ın tiyatro grubunda yer alan sanatçılar, uzun yıllar Türk tiyatrosuna da hizmet vermiş ve değerli birer aktör olan Hosrov Emirhanyan, komedi ustası Zareh Arşag, Onnik Papazyan, Jerfin Elmas, Zabel Gaydz, Ferdinand Şahinyan, Hanriyet Şahinyan, Nazaret Donigyan ve bazı rollerde davet edilen Bedros Çiçekciyan idi.[358]

Kamelya da Oksen'in rol arkadaşıdır. Aynı zamanda bazı temsillerde kızı Hanriyet ve ortanca oğlu Ferdinand da rol alıyordu. Hanriyet, Ermenice bilmediğinden, metinleri ezberler öyle oynardı. Zaten, Ermeni tiyatrocularda, ailece tiyatro sanatını icra etmek, bu sanatı birkaç nesil boyunca devam ettirmek geleneği vardır. Vahan Şahinyan'ın dört çocuğunu tiyatro mesleği içine çektiği gibi, Oksen Şahinyan da aynı şekilde iki çocuğunu tiyatro dünyasına dahil etmiştir.

Mınakyan Dramatik Tiyatrosu, yeniden açılışı 1947,
Rejisör- Müdür Oksen Şahinyan, 29 Nisan 1947 gecesi Pangaltı İnci Sineması'nda *Demirhane Müdürü (Tarpınotsabedı)* dram 5 perde.[359]

GununYayinlari/u5CgBfodFHiLB8M6QoZ_x2F_Tg_x3D__x3D_ (07.09.2013)

358 Kevork Kabaracıyan, *Şoğagat Darekirk (Su Damlası Yıllığı)* 1974-1976, s. 10.

359 *Jamanak*, 22 Nisan 1947.

Mınakyan Dramatik Tiyatrosu ismi ile anılacağı ilan edilen ilk gösteri, 29 Nisan 1947'de, Pangaltı İnci Sineması'nda temsil edilen George Ohnet'in 5 perdelik dramı *Demirhane Müdürü (Tarpınotsabedı)* isimli oyundur. Başrolleri, İstanbul sahnesinin sevilen ve aranan primadonnası ve Mınakyan'ın elemanı Nıvart Aliksanyan ve Demirhane Müdürü Filip Derbley'in zorlu rolünü üstlenen Oksen Şahinyan paylaşır.

Yönetimini Oksen Şahinyan'ın yaptığı bu fevkalade gösteriye, Viktorya Haçikyan (Markiz dö Volko) Kamelya Şahinyan, Anayis Aslan (Apenayis), Peruz Hagopyan, Zabel Ganaçyan, Bedros Baltazar, Hosrov Emirhanyan, İsrael İsraelyan, Onnik Papazyan, Nubar Alyanak, Doktor Bedros Çiçekciyan, Jirayr Varjabedyan (Oktav) katılır.[360]

Piyesin başrolünde Filip Derbley'yi üstlenmiş olan Oksen Şahinyan, azametli oyunu ile bütün izleyicilerin koşulsuz takdirine layık olur. Nıvart Aliksanyan ise başroldeki Kler rolü ile sınırlı olmasına rağmen, tartışmasız yeteneği ile sahnenin hakkını verir.[361]

Demirhane Müdürü, 17 Haziran 1947 Salı gecesi Gedikpaşa Azak Tiyatro Bahçesi'nde ve 4 Temmuz 1947 Cuma gecesi Üsküdar Bağlarbaşı Çırağan Bahçesi'nde yaz temsilleri olarak tekrar oynanır.[362]

İki yıldan beri tiyatro sahnelerinde oyunlar sahneye koyan Oksen Şahinyan, Nisan 1947'de kadrosu ile birlikte artık topluluğun adını *Mınakyan Dramatik Tiyatrosu* olarak ilan eder. Yeniden açılış tarihi 1947 ifadesi ile büyük usta Mardiros Mınakyan'ın tiyatro mirasını devraldığını ve adına sahip çıktığını resmen duyurur. Rejisör ve müdür Oksen Şahinyan, tiyatrosunu kurumsallaştırmak üzere bir adım atmış, Mınakyan Tiyatrosu adıyla ilk oyununu oynamıştır.

Mınakyan Dramatik Tiyatrosu
Yeniden Açılışı 1947
Rejisör- Müdür OKSEN ŞAHİNYAN[363]

360 *Jamanak*, 17, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28 Nisan 1947; *Kulis*, 1 Nisan 1947, sayı 8; *Kulis*, 15 Mayıs 1947, sayı 10.

361 *Jamanak*, 30 Nisan 1947.

362 *Jamanak*, 13, 14, 15, 16, 17 Haziran, 4 Temmuz 1947.

363 *Jamanak*, 22, 23 Nisan 1947.

Adı Konulmamış Jübile

1947 yılında İstanbul Ermeni gazetelerinden *Jamanak*'ta yer alan bir ilan, Kamelya'nın adı konulmamış jübilesi gibidir. Gazetedeki ilanın en ilgi çekici tarafı, Kamelya ile kızı Hanriyet'in birlikte çekilmiş fotoğrafıdır.

Mınakyan Dramatik Tiyatrosu Bayan Kamelya Şahinyan onuruna bir tiyatro gecesi düzenlemektedir. 27 Mayıs Salı gecesi İnci Sinemasında Torkom Çiftciyan[364] ve İsrael Israelyan'ın katılımıyla 5 perdelik tüyler ürpertici dram *Bir Babanın Günahı (Hor Mı Meğkı)* sahnelenir.

Gecenin ikinci bölümünde bu sefer bir perdelik kahkahalı komedi *48 Okkalık Baş Belası (48 Okhanots Klkhu Tsavı)* oyunu Şahinyan ailesi fertlerinin katılımıyla oynanır.[365] Bu oyundaki rolünü, kendisini en fazla eğlendirdiği ve güldürdüğü için unutamayan Kamelya, anılarında şöyle anlatır:

Hanriyet ve Kamelya Şahinyan[366]

364 Torkom Çiftciyan (1910-1995).
365 *Jamanak*, 10, 19 Mayıs 1947.
366 *Jamanak*, 10, 11, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27 Mayıs 1947.

*"Kırk Sekiz Okkalık Baş Belası'nda ben üvey kız rolündeyim. Hayli ihtiyar, anası ölmüş, kırk sekiz yaşında bir üvey kızım. Üvey babam ise yirmi beş yaşındadır ve on beş yaşında bir kızla evlenmek üzeredir. Fakat bu kız, benim durumumu ve yaşımı bilmediği için, üvey annem olarak karşıma çıkarken, babamın yaşına göre bir evlat bulacağını zannederek, hediye olarak bana çikolata ve bebek getiriyor. Beni görünce şaşırıyor: "**A dostlar, ben buna bebek getirdim... Meğer, neymiş bu!... Aman Allah!**" diye bir feryadı vardır. Kimde can kalır? Bütün seyircilerle beraber ben de katılırdım gülmekten..."*[367]

Yaz ayları gelince Oksen, bahçelerin yolunu tutar. Seyircinin taleplerini gözönünde tutarak, Mınakyan Tiyatrosu içinden operet için uygun sanatçıları biraraya getirir ve halkın çok severek izlediği bilinen, her zaman aranan ve alkışlanan *Arşın Mal Alan* operetini sahneye koyar. 16 Temmuz'da Bakırköy İncirli Bahçesi'nde ve 6 Ağustos 1947'de Yeşilköy Park Bahçesi'nde, Azeri müzisyen Üzeyir Hacıbegov'un beste ve librettosunu yaptığı bu sevilen ve eğlenceli 4 perdelik Kafkas operet büyük alkış alır.[368]

Mınakyan'ı anma gecesinde sahnelenen *Balmumcu (Mome Artsan Şinoğı)*, 18 Temmuz Cuma gecesi bu sefer Üsküdar Çırağan Bahçesi'nde Oksen Şahinyan yönetiminde temsil edilir.[369]

Korrado

Yeni sezonunun başlarında, basın, tiyatro topluluklarının o yıl sahneye koyacakları repertuarın haberlerini yapar. Yıl içinde bu haberlerin bir kısmı doğru çıkar, bir kısmı ise tasarı halinde kalır. 1947-48 tiyatro sezonu için öngörülenler arasında en fazla öne çıkan piyes *Korrado* olur.

Mınakyan Tiyatrosu 24 Kasım 1947 Pazartesi gecesi Oksen Şahinyan onuruna sahneye çıkar. Şehir Tiyatrosu Dram Bölümü'nde oynanan İtalyan tiyatro yazarı Paolo Giacometti'nin yazdığı 5 perdelik dram *Korrado (Mahpus)* oyununda sahnede yer alan sanatçı kadrosunda Nıvart Aliksanyan, Dr. Arşavir Alyanak (Korrado), İsrael İsraelyan, Hosrov Emirhanyan, Onnik Papazyan (Don Fernando), Kris Saran, Süzan Sarafyan, Hanriyet Şahinyan (Emma) bulunmaktadır. Gazetede çıkan ilanda ilk defa olarak, oyunun tam 8.30'da başlayacağı ve 11.30'da sona ereceğinin belirtilmesi de ilginç bir detaydır. [370] Dönemin tiyatro kültürüne göre önemli bir gelişme olarak, perdenin gerçekten zamanında açılması ve gösterinin devamındaki düzenlilik basının da

367 *Son Saat* gazetesi, Röportaj: Kandemir, 30 Nisan 1953.
368 *Jamanak*, 13 Temmuz, 1, 2, 3, 4, 5 Ağustos 1947.
369 *Jamanak*, 13 Temmuz 1947.
370 *Jamanak*, 11, 13, 14, 16, 24 Kasım 1947.

konusu olur.[371] Ermenice basın, başarılı performanslarından dolayı Oksen Şahinyan ve arkadaşlarını kutlarken, Emma rolüyle masum bir genç kızı canlandıran Hanriyet Şahinyan'ın da parlak bir oyun ortaya koyduğunu vurgular.[372]

Emma rolüyle *Korrado* oyununda yer alan Hanriyet Şahinyan[373] aynı dönemde Şehir Tiyatrosu'nda oyunculuk eğitimi almaktadır.[374]

Dr. Arşavir Alyanak[375]
(Korrado)

Onnik Papazyan[376]
(Don Fernando)

371 Korrado Gecesinde Göze Çarpanlar, *Kulis*, 1 Aralık 1947, sayı 23.
372 *Jamanak*, 25 Kasım 1947.
373 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi; *Kulis*, 15 Kasım 1947, sayı 22; *Jamanak*, 24 Kasım 1947.
374 *Jamanak*, 24 Kasım 1947.
375 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi.
376 *Kulis*, 1 Aralık 1947, sayı 23.

Seyirciden görülen kabul üzerine, Oksen Şahinyan yönetiminde Mınakyan Tiyatrosu, *Korrado*'yu Demokrat Parti'nin Harbiye Şubesi yararına 26 Ocak 1948 Pazartesi gecesi Ses Tiyatrosu'nda oynar. Programa aynı zamanda kahkahalı bir komedi de ilave edilerek gece daha zengin bir hale dönüştürülür. Bu gecenin ticari veya yükselmekte ve yakın gelecekte iktidar olacak bir siyasi harekete destek mahiyetinde olup olmadığı belli değildir. Geceye katılan Demokrat Parti temsilcileri, düzenlenen gösteriden dolayı Mınakyan Tiyatrosuna memnuniyetlerini ve teşekkürlerini sunar.[377]

Oksen Şahinyan ve Mınakyan Tiyatrosu, 1948 yaz dönemi programında da *Korrado*'ya yer verir. Ermeni Tiyatrosunun 2000 nci yılı vesilesiyle 2 Temmuz 1948 Cuma gecesi Mınakyan Tiyatrosu, Üsküdar Bağlarbaşı Çırağan Bahçe Tiyatrosu'nda büyük hazırlıklarla, Oksen Şahinyan'ın yönetiminde ailevi cinayi 5 perdelik piyes *Korrado*'yu sahneye koyar. Oyunun gazete ilanı ilginç ve değişiktir.

Korrado ve Mınakyan Tiyatrosu'nun 2 Temmuz 1948 gösterisinin ilanı[378]

Korrado, 27 Temmuz 1948 Salı gecesi Kumkapı Kadırga Ilık Sinema Bahçesi'nde dördüncü defa oynanır.[379]

Bedros Atamyan'ı Anma

Oksen Şahinyan yaşamayan tiyatro ustalarının unutulmasının önüne geçmek için, her vesile ile sanatçıları biraraya getirip anma toplantıları yapmayı veya düzenlenen benzer etkinliklere katılmayı kendisine görev edinir.

377 *Jamanak*, 21, 22, 26, 27 Ocak 1948; *Kulis*, 15 Ocak 1948, sayı 26.
378 *Jamanak*, 24 Haziran 1948.
379 *Jamanak*, 25, 26, 27 Temmuz 1948.

Oksen Şahinyan[380]
Bedros Atamyan'ı anmak üzere Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'nda bir konuşma yapıyor

1 Şubat 1948 Pazar günü sanatçılar, Arpi Tiyatrosu'nun girişimiyle, bu sefer tiyatro dünyasının unutulmayan isimlerinden Bedros Atamyan'ı anmak üzere toplanırlar. Yetvart Yeretsyan, Kris Saran, Oksen Şahinyan, Torkom Sırabyan, Onnik Papazyan, Zareh Arşag, dönemin tiyatro topluluklarından Gençler Tiyatrosu ve Arpi Tiyatrosu'nun sanatçıları Atamyan'ın mezarını ziyaret ederler. Oksen Şahinyan, ölümünün üzerinden 57 yıl geçen büyük tiyatro sanatçısı Bedros Atamyan'ı Şişli Katolik Ermeni Mezarlığı'ndaki kabri başında anmak üzere Türkçe bir konuşma yapar. Sanatçının yaşamındaki zorlukları ve engelleri büyük cesaretle aştığını anlatan konuşmasında, Oksen Şahinyan, genç yaşta yakalandığı çaresiz hastalığın koca çınarı kısa bir zamanda yere yıktığını vurgular.[381] Oksen Şahinyan konuşmasında sözünü Atamyan'ın anısına olan saygı borcunu hatırlatarak tamamlar.

Düran Düran

Emektar aktör Baron Oksen Şahinyan'ın yönetiminde Mınakyan Tiyatrosu, 1948 yılının ilk döneminde sahneye koyduğu *Korrado, Düran Düran, Demirhane Müdürü (Tarpınotsabed), Balmumcu (Mome Artsan Şinoğı)* piyesleri ile tiyatro faaliyetlerine devam eder.[382]

380 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi.
381 *Jamanak*, 2 Şubat 1948; *Carakayt*, 5 Şubat 1948; *Kulis*, 1 Mart 1948, sayı 20.
382 *Hantes Mışaguytı (Kültür Dergisi)*, 1 Eylül 1948.

Oksen Şahinyan'ın yönetimindeki Mınakyan Tiyatrosu 17 Mart 1948 Çarşamba gecesi Pangaltı İnci Sine Tiyatro'da 3 perdelik kahkahalı komedi *Düran Düran* isimli oyunu sahneye koyar. İlk defa Ermenice oynanacak oyunun piyasaya çıkan biletleri halk tipi olup oldukça ucuz tutulmuştur. Temsil gününden bir ay önce, Ermenice basında yer almaya başlayan ilanlarda, bu neşeli suareden mahrum kalmamak için acele edilmesi, otomatik mikrofonların yerleştirildiği salonda yerlerin önceden ayırtılması önemle duyurulmaktadır.

Mınakyan Tiyatrosu repertuarının tanınmış oyunlarından olan *Düran Düran*'da bayan oyuncular Jerfin Elmas (Madam Alber Düran), Zabel Gaydz (Kaynana Opturelli), Anayis Aslan (Madmazel Parket) ve erkek oyuncular İsrael İsraelyan (Düran), Onnik Papazyan, komedi ustası Zareh Arşag (İzidor Kokardiye), Ferdinand Şahinyan'dan oluşan güçlü bir kadro sahnede yer alır. Başroldeki Zabel Gaydz ile Zareh Arşag, seyirciden tam not alırlar.[383]

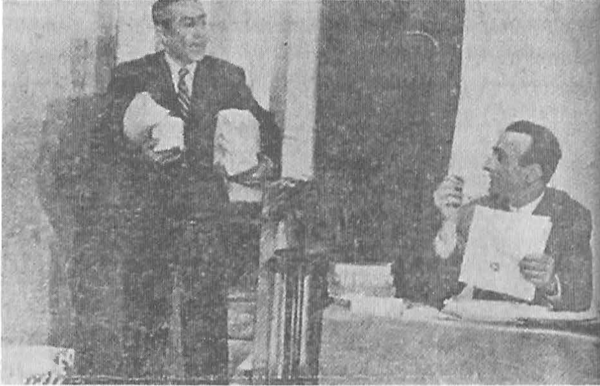
Oksen Şahinyan'ın yönetiminde sahneye koyulan oyun büyük ilgi görür. Genel isteği karşılamak üzere Mınakyan Tiyatrosu, *Düran Düran* oyununu tekrar etmek üzere, İnci Sinemasında yer bulunmadığından, hemen karşısında bulunan Tan Sineması ile anlaşarak 2 Nisan Cuma gecesi yeniden oynar. İkinci kez oynanan oyun izleyicilerden büyük beğeni ve alkış alır, tekrarı için tezahürat yapılır.[384]

Düran Düran oyununa ait ilan [385]

383 *Kulis*, 1 Nisan 1948, sayı 31.
384 *Jamanak*, 25, 30, 31 Mart, 1, 2, 3 Nisan 1948.
385 *Kulis*, 15 Şubat 1948, sayı 28; *Jamanak*, 12 Mart 1948; *Aysor*, 21 Şubat 1948.

Tercüme eden ve sahneye koyan Oksen Şahinyan, gördüğü beğeni üzerine *Düran Düran* oyununu İstanbul'un semtlerine götürmeye ve oynamaya karar verir. Oksen Şahinyan onuruna 26 Mayis 1948 Çarşamba gecesi Kadıköy Opera Tiyatrosu'nda üçüncü kere Ermenice olarak oynanan oyun için yapılan duyuruda, tanınmış komedi aktörü Zareh Arşag'ın İzidor Kokardiye rolüyle sahneye çıkacağı özellikle duyurulur. Üsküdar'dan gelecek tiyatroseverlerin dönüşüne kolaylık olarak otobüs temin edildiği de ayrıca ilave edilmiştir.[386]

İsrael İsraelyan ve Onnik Papazyan *Düran Düran* oyununda [387]

Zabel Gaydz (Kaynana Optureli) ve İsrael İsraelyan (Düran) [388/389]

386 *Jamanak*, 19 Nisan, 24, 26 Mayıs 1948; *Kulis*, 15 Mayıs 1948, sayı 34.
387 *Jamanak*, 13 Mart 1948.
388 *Jamanak*, 1 Nisan 1948.
389 *Jamanak*, 12 Mart 1948.

Jamanak gazetesi "*Kadıköylülerin Düran-Düran'ı ve Krisdosun Buyruğu*" başlığıyla övgü dolu bir yazı yayımlayarak oyun öncesinde seyirciyi teşvik eder:

Tiyatro sezonu açılmak üzere. Üç tiyatro topluluğu Gençler, Stüdyo ve Arpi hakkında çok şey yazıldı, ancak dördüncü tiyatro Oksen Şahinyan'ın Mınakyan'ı için henüz birkaç şey söyleyebiliyoruz. Çünkü programını ilk oluşturmuş olmasına rağmen, mütevazıdır, hakkında büyük yazılara sahip değil, sessiz sedasız çalışıyor ve komedileri temsil etmekle yetiniyor.

Ancak öyle şeyler duyuyoruz ki bu bizim küçümsediğimiz komedi İstanbul Ermeni toplumunda gerçekten daha fazla konuşuluyor gibi. Bakmayınız, Düran-Düran, rekabet ettiği Pangaltı'daki iki gösteriyle geliri kestiğine. Daha çok Kadıköylülerin şiddetli isteklerini tatmin etmek için, tiyatro topluluğu Çarşamba gecesi üçüncü defa olarak bu kadar sevilen vodvili orada da temsil edecek.

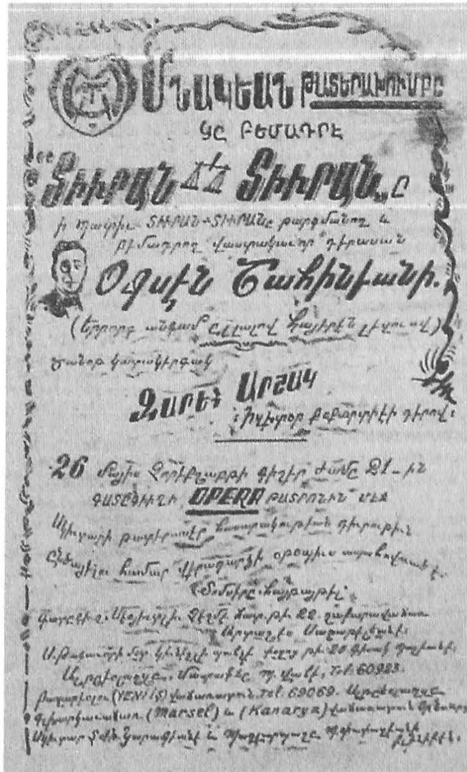
Ve acayip olan odur ki ciddi Kadıköylüler bile gösterinin biletlerini satın almaya büyük gayret gösterdiler.

Emektar sanatçı Oksen'in ve onun şevk dolu arkadaşları için bu küçük bir başarı değil. Gerçekten sanata samimi olarak inançlı Zabel Gaydzlar, Nıvartlar, Zareh Arşaglar, Onnik Papazyanlar, Jerfinler ve İsraeller el ele vermiş, Mınakyan'ın bayrağını yüksekte tutmak için her çabayı gösteriyorlar.

Uygun bir rol dağılımı, deneyimli sanatçıları oyunla birleştirdi ve bu tiyatro sezonunda Düran-Düran'ın zaferini temin etti. Ermeni sahnesine 40 yıldan beri durmadan ve aralıksız olarak hizmet etmiş olan topluluğun yöneticisi Oksen Şahinyan'ın onuruna, bunun küçük bir başarı olmadığını, komediyi diğer topluluklardan aşağı görmek değil, aksine saygısını iade etme gereğini göstermiş olduğu söylenmelidir.

Sanata karşı o kadar titiz olan Kadıköy, aynı zamanda emektar sanatkârın doğum yeridir.[390]

390 *Jamanak*, 23 Mayıs 1948.

Düran Düran ve Oksen Şahinyan
Mınakyan Tiyatrosu'nun 26 Mayıs 1948 Kadıköy gösterisi için ilanı[391]

Kadıköy'deki gösteriden sonra basın *Düran Düran* oyununu ve Oksen Şahinyan'ı yere göğe sığdıramaz:

> *Düran Düran gösterimi vesilesiyle Kadıköylü Artistler Sahnede*
>
> *Zabel Gaydz, Zareh Arşag, Jerjin, Anayis, Oksen Şahinyan, Ferdi Şahinyan ve Onnik Papazyan sanatlarını duyurmaya geldi*
>
> *Mınakyan Tiyatrosu Kadıköy Opera Tiyatrosu'nda Düran Düran komedisini temsil etmekle tiyatrosever topluma sanatsal bir gece hediye etti.*
>
> *İsrael'in yokluğu nedeniyle Alber Düran rolünü topluluğun yöneticisi Oksen Şahinyan üstlenmişti. Onun esnek oyunuyla ve bilinçli usta sanatçının*

391 *Jamanak*, 24 Mayıs 1948.

hareketleriyle ilk olmasına rağmen sahneye hâkim oldu. Onu izlemek üzere hazır bulunanlar arasında, Kadıköy'ün bütün Ermeni doktorları, avukatları, tüccarları, diş hekimleri, tek kelime ile seçkin bir zümre fark ediliyordu.

Zareh Arşag, İzidor Kokardiye rolüyle sahneye geldiğinde, tipik makyajı ile usta sanatçının bu komedi gösterisinin eksenini kuracağı belli oluyordu. Gerçekten sahne, anında coştu, izleyicileri de coşturdu.

Böyle neşeli bir ortamda sahneye gelen Luiz rolündeki Jerfin Elmas'ın, Onnik Papazyan'ın cesur oyunları ve doğal mimikleriyle sürekli artan coşku gitgide devamlı hale geldi. Digin Zabel Gaydz sahneye geldiğinde neşe onunla zirveye ulaştı. Sanatçı oyuna o kadar hâkim oldu ve Madam Optturel'i o kadar başarıyla temsil etti ki izleyiciler oyunu alkışlarıyla takdir ettiler.

Bu coşkulu ortamda Ferdinand Şahinyan (Tikıton) bir aşama yaptı ve kekeleyerek konuşma zorlu rolünü büyük başarıyla oynadı.

Diğer sanatçılar Hanriyet Şahinyan, Süzan Sarafyan, Kris Saran da yeterli ve başarılı bir oyun sunarak, her birinin Kadıköy'ün tiyatrosever toplumu tarafından takdir edildiklerini ve Düran Düran temsili vesilesiyle artistleri sahnede izlediklerini söyleyebiliriz.[392]

Düran Düran oyununun temsilleri bu kadarla kalmaz. Oyun seyirciden çok iyi karşılık bulmuştur. Bunun üzerine 2 Haziran Çarşamba gecesi Pangaltı İnci Sineması'nda ve Kumkapı ve çevresi Ermeni toplumunun isteği üzerine Gedikpaşa Azak Tiyatrosu'nda 3 Eylül 1948 Cuma gecesi piyes Ermenice olarak temsil edilir. Bu yıllarda Ermenice bir tiyatro oyunu için beş gösteri önemli bir başarının göstergesidir.[393]

Gelin ve Kaynana

Mınakyan Tiyatrosu Oksen Şahinyan yönetiminde 4 Mayıs 1948 günü Pangaltı İnci Sine Tiyatroda Krem Simon (Simon Ekmekçiyan)'ın yazdığı Ermenice komedi *Gelin ve Kaynana (Hars u Gesur)* piyesini sahneye koyar. Kahkaha dolu 3 saat süren oyun sevilen hanım sanatçılar Zabel Gaydz ve *Damga* filminin kahraman kadını Nıvart Aliksanyan onuruna oynanmış ve temsile tanınmış komedi oyuncusu Zareh Arşag'la birlikte Bayan Anayis Aslan, Onnik Papazyan, İsrael İsraelyan gibi sanatçılar katılarak başarılı bir oyun sergilenmiştir.[394]

392 *Jamanak*, 27 Mayıs 1948.
393 *Jamanak*, 29 Ağustos, 2 Eylül 1948; *Nor Lur*, 29 Mayıs 1948; *Gavroş*, 20, 27 Mayıs 1948.
394 *Nor Lur*, 24 Nisan 1948; *Jamanak*, 18, 22, 24, 26, 28, 30 Nisan, 1, 3, 5 Mayıs 1948.

Mınakyan Tiyatrosu ve *Gelin ve Kaynana (Hars u Gesur)* piyesi ilanında Nıvart Aliksanyan ve Zabel Gaydz[395]

Yerli Film Yapanlar Gecesi

Oksen Şahinyan ve grubu, düzenli tiyatro gösterileri dışında, başka sanat aktivitelerinde de yer almaktan geri kalmamıştır. Kapalı salon gösterilerinin yapılmadığı yaz aylarında diğer gruplarla birlikte açık hava programlarında Oksen Şahinyan adını görüyoruz. 10 Eylül 1948 gecesi Açık Hava Tiyatrosu'nda tertip edilen "Yerli Film Müsabakasında Kazananların Mükâfatlarını Tevzi Münasebetiyle Hazırlanan YERLİ FİLM YAPANLAR GECESİ" böyle bir organizasyondur. Dönemin önde gelen sanatçılarının ve grupların katıldığı bu geceye, Ferdi Tayfur[396] ile beraber sahneye çıkan Ermeni Tiyatrosu, Oksen Şahinyan'ın Mınakyan Tiyatrosu'ndan başkası değildir. Gecenin duyurulduğu ilanda grupta yer alan isimler, Baltazar, Agopyan, Oksen Şahinyan, Jerfin, Çiçek, Şahinyan kızı olarak belirtilmiştir. İlandaki Şahinyan kızı, Oksen'in kızı Hanriyet Şahinyan'dır.

395 *Jamanak*, 26 Nisan 1948.

396 Ferdi Tayfur (Kilitbahir, 1904- İstanbul, 1958), İstanbul Radyosu'nda sunuculuk, kızkardeşi Adalet Cimcoz (1910-1970) ile beraber seslendirme yapmış, özellikle *Laurel-Hardy*, *Üç Ahbap Çavuşlar* ve *Balıkçı Osman* karakterlerini seslendirmesiyle ünlenmiştir.

YERLİ FİLM MÜSABAKASINDA
Kazananların Mükâfatlarını Tevzi Münasebetile Hazırlanan
YERLİ FİLM YAPANLAR GECESİ
Senelik müsameren in ilkini
BU AKŞAM saat 21 de
Açık Hava Tiyatrosunda
Muhakkak görünüz...
PROGRAM
BİR YERLİ FİLM ÇEVRİLİYOR (Karikatürize Skeç)
Oynayanlar:

Film Prodüktörü	Film Operatörü ve asistanı ...
Kayserili Sermayedar	Mısırlı film âmili ....
Bobstil Senarist - rejisör	Jön prömiye ....
Bobstil Senarist - Aktör	Aktör ....
Kürt Elektrikçi	Kadın artist ....

SADİ IŞILAY ve SADEDDİN KAYNAK'ın tertiblediği film bestelerini SAFİYE AYLÂ — PERİHAN ALTINDAĞ — MEFHARET YILDIRIM — AZİZ ŞENSES — MENSURE TUNAY ve COŞKUN KARDEŞLER'den dinliyeceksiniz.
Çalanlar: İsmail Şençalar, Hamdi Tokay, Hüseyin Coşkuner, Kenan Bülbül, İsmail Karagümrüklü, Şeref, Necdet, Maksud.
Halk sanatkârı İSMAİL DÜMBÜLLÜ ve arkadaşları tarafından Kânkadim Ortaoyunu ve Tulûat Tiyatrosu.

FERDİ TAYFUR
ERMENİ TİYATROSU
Baltazar, Agopyan, Oksen Şahinyanı Jerfin, Çiçek. Şahinyan kızı

ZIT KARDEŞLER
Pandomima
Moiz, Nesim, Aleksandra

BEYAZ PERDEDE
Karagöz - HAZIM KÖRMÜKÇÜ
Leblebici Horhor - Nur Baba - İstanbul Sokakları filmlerinden parçalar
Gecenin sürprizleri arasında seyircilerin filmleri çekilecek ve bu sezonda bütün sinemalarda gösterilecektir.
BİLET SATIŞ YERLERİ: Şehir Tiyatrosu Dram kısmı, Saray, Sümer, Taksim, Pangaltı İnci, Marmara, Çemberlitaş, Turan, Aksaray Aynur, Beşiktaş Bahçe, Kadıköy Opera Sinemalarile Üsküdarda Tütüncü Cevat
Bugün Açık Hava Tiyatrosu gişelerinde saat 18 den itibaren bilet satılacaktır
Müsamerenin hitamında her tarafa vesait temin edilmiştir.

397

Bebeğim

Mınakyan Tiyatrosu'nun 1948-49 tiyatro sezonu için sahneye koymayı planladığı oyunlar, on beş günde bir Ermenice olarak yayımlanan *Kulis* dergisinde açıklanır: *Ben Öldürdüm (Yes Isbannetsi), Mütevellinin Karısı (Tağaganin Gınigı), Tımarhanede (Himaranotsin Meç), Bebeğim (Bebekıs), Düran Düran.*[398] Oksen Şahinyan bu oyunlar içinden *Bebeğim (Bebekıs)* ve bunların dışında *Çarşılı Artin Ağa*'da karar kılar. Yeni sezonun star aktör ve aktrisi, Zareh Arşag ve Zabel Gaydz olur.[399]

Geçen yıl *Düran Düran* komedisinin kazandığı büyük başarı unutulmamıştır. Oksen Şahinyan'ın aynı yolu izlemesi ve sezona bir komedi ile başlaması sürpriz olmaz.

397 *Cumhuriyet*, 10 Eylül 1948.
398 *Kulis*, 15 Eylül 1948, sayı 42.
399 *Hantes Mışaguyti (Kültür Dergisi)*, Nisan, 1949, s. 85.

Gülmeye Saygı

Mınakyan Tiyatrosu çok doğal bir düzenlemeyle, tiyatro sezonunu Hanıke'nin Bebeğim (Bebekıs) komedisiyle açmaya karar vermiş. Grubun yöneticisi Baron Oksen Şahinyan bundan daha doğal bir düzenleme yapamazdı.

Gerçekten, Düran Düran'ın İnci Sinema Tiyatro'da, geçen sezonun gelir rekorlarını kırarak ele geçirdiği sükse hâlâ akıllarda taze durmakta.

Bebeğim (Bebekıs) ve Mınakyan Tiyatrosu[400]

Burada bir defa daha vurgulamak istiyoruz ki halkımız dramatik çalışmalara göre komedilerle çok daha fazla coşuyor.

Sebebi açıktır. Genellikle şu fikir hâkimdir: Tiyatro halka masum bir eğlence ve vakit geçirme imkânı sağlamak için gereklidir. Eğlenmek derken şüphesiz gülmek anlaşılır. Değil mi ki dramların en hüzünlü olanını kahkahalar kusursuz yapar.

Ama komedilerin kendi zorlukları vardır. İlk önce uygun oyuncular gereklidir ki seyircinin gülmesi sanatçıya geçsin. Eh, bu alanda da Mınakyan Tiyatrosu şanslıdır. Bünyesinde Zareh Arşag gibi İstanbul Ermenisi bir Fernandel ve Zabel Gaydz, Jerfin Elmas, Anayis Aslan, Süzan Sarafyan,

400 *Jamanak*, 19 Ekim 1948.

Peruz Hagopyan, Onnik Papazyan, Ferdinand Şahinyan, Hosrov Emirhanyan gibi değerli ve sevilen çeşitli sanatçılar bulunmaktadır.

2 Kasım gecesi İnci'de temsil edilecek olan Bebekıs komedisi bir vodvildir. Neredeyse bütün dillere tercümesi yapılmış ve yurtdışında temsil edildiği her yerde başarı bulmuştur. Grubun yöneticileri bu oyunun Düran Düran'ı da gölgede bırakacağını ve gerçek bir gülme şöleni olacağını temin ediyorlar.

Grup bu sene fiyatlarını halka göre düzenledi ki tiyatrosever toplum bütün piyesleri izleyebilsin.[401]

Mınakyan Tiyatrosu'nun 1948-49 tiyatro sezonu için hazırladığı temsil programından ilk oyunu *Bebeğim (Bebekıs)* olur. Rejisör Oksen Şahinyan'ın yönetiminde sahneye konulan 3 perdelik kahkahalı komedinin ilk gösterimi 2 Kasım 1948 Salı gecesi İnci Sine Tiyatrosu'nda yapılır. Bu oyunla birlikte İstanbul Ermeni tiyatrosunun yeni mevsimi açılmış olur.

Komedyen sanatçı Zareh Arşag[402]

401 *Jamanak*, 21 Ekim 1948

402 *Kulis*, 15 Kasım 1948, sayı 46.

Tiyatrosever seyircinin yoğun olarak katıldığı gecenin başlangıcında sahneye çıkıp mikrofonun başına gelen Oksen Şahinyan, bu vesile ile Mınakyan Tiyatrosunun hedeflerini ve halka tiyatroyu tanıtan ve sevdiren Mınakyan isminin gölgesi altında olmaktan duyduğu memnuniyeti anlatan kısa bir açılış konuşması yapar. Ardından Fernandel rolüyle Zareh Arşag, Sisi Yeretsyan, Jerfin Elmas ve emektar tiyatro sanatçısı Peruz Hagopyan'ın emsalsiz oyunları ve bütün salonu saran kahkaha sağanakları altında, Oksen Şahinyan'ın tercümesi ile Ermenice olarak *Bebeğim (Bebekis)* son derece başarılı bir şekilde sahnede yerini alır.[403]

Ermeni toplum yaşamından alınmış olan *Bebeğim (Bebekıs)* piyesi iki ay sonra, 20 Ocak 1949 Perşembe gecesi Kadıköy Opera Tiyatrosu'nda yeniden temsil edilir. Oyunun geçen yıl oynadıkları *Düran Düran* komedisinin başarısına ulaşmadığı görülmüştür.[404]

Zareh Arşag Gecesi

Tiyatro sanatçıları arasında dayanışmanın önde gelen isimleri Mınakyan Tiyatrosu oyuncuları ve dolayısıyla Oksen Şahinyan'dır. Ünlü komedyen Zareh Arşag onuruna ve yararına 23 Kasım 1948 Salı gecesi Pangaltı İnci Sineması'nda düzenlenen geceye Mıkhitaryan Okulundan Yetişenler Derneği ile birlikte Gençler ve Mınakyan Tiyatrolarının sanatçıları da katılır.

Dönemin popüler ve yetenekli sanatçısı Garbis Elbeng orkestrasının sunumundan sonra, Gençler Tiyatrosu oyuncuları tarafından Şirvanzade'nin *Namus İçin (Badvi Hamar)* piyesinin 4'ncü perdesi ve Levon Şant'ın *Eski Tanrılar (Hin Asdvadzner)* piyesinden bir perde, Mıkhitaryan Okulundan Yetişenler Derneği Tiyatro kolu tarafından da Şekspir'in *Kıral Lir (Arka Lir)* trajedisinden bir bölüm temsil edilir. Aradan sonra ikinci bölümde Mıkhitaryan Mezunlarının okuduğu çeşitli şiirlerden sonra, Kokardiye rolünde Zareh Arşag'ın katılımıyla Mınakyan Tiyatrosu, Valabreg'in ünlü *Düran Düran* komedisinin ikinci perdesini oynar. Saat 21'de başlayan gece 24.30'a kadar devam eder.[405] Bu vesile ile bu yıllarda İnci Sineması'nda oynayan tiyatrocuların arasındaki dayanışmayı, rekabetten uzak birlikte çalışma örneğini görürüz.

Oksen Şahinyan Gecesi

1948 yılının son günlerinde Şehir Tiyatrosu Dram Bölümünde Oksen Şahinyan için özel bir gece düzenlenir.[406] Gecenin ilan edilen programında, *Üvey Ana (Khort Mayrı)*

403 *Jamanak*, 19 Ekim, 3 Kasım 1948; *Gavroş*, 21 Ekim 1948; *Carakayt*, 28 Ekim 1948.
404 *Jamanak*, 16, 17, 18, 19 Ocak 1949.
405 *Nor Lur*, 3 Kasım 1948; *Kulis*, 15 Kasım 1948, sayı 46; *Jamanak*, 19, 20, 24 Kasım 1948; *Gavroş*, 18 Kasım 1948
406 *Jamanak*, 5, 9 Aralık 1948.

dram 2 perde ve *Hırsız Minas (Koğ Minas)* adlı bir perdelik oyunlar vardır. Bu gösteriye Halide Pişkin, Türkan Can, İhsan Balkır, Ferdi Tayfur (Stan Lorel), Zareh Arşag, Jerfin Elmas, Anayis Aslan, Peruz Hagopyan, Sezaren Taşcıyan, Hanriyet Şahinyan, Torkom Çiftciyan, Hosrov Emirhanyan, Onnik Papazyan, Kris Saran katılacaktır.[407] İçinde Şehir Tiyatrosu oyuncularının yer aldığı oyunlarla ilgili olarak, 20 Aralık 1948 gecesi için yapılan tüm hazırlıklar tamamlanmış olmasına rağmen, geceye yakın son günlere gelindiğinde, program değişikliği yapılır. Yeni programda en dikkat çekici olan, oynanacak oyunlardaki değişiklik olur. İlk programda yazılan Ermenice oyunların yerine, değişen programda Türkçe oyunların temsil edileceği duyurulur. Bu değişikliğin nedeni hakkında yeterli bilgi olmamakla birlikte, Şehir Tiyatrosu yönetimi ile ortaya çıkan bir anlaşmazlığın neden olduğu düşünülebilir. Ancak duyuru ilanlarında yapılan diğer bir değişiklik de, gecenin yerinin Ses Tiyatrosu ve tarihinin de 10 Ocak 1949 Pazartesi günü olarak yenilenmesi olur.[408]

Oksen Şahinyan ve Mınakyan Tiyatrosu ile birlikte Şehir Tiyatrosu sanatçılarından Halide Pişkin, Ferdi Tayfur, Türkan Can, İhsan Balkır gibi oyuncuların katılımıyla etkinlik başarılı bir şekilde gerçekleştirilir.

Ermenice basından *Jamanak*'ta keleme alınan *"Emektar Aktör Oksen Şahinyan'ın Gösterisi"* başlıklı yazıda gecenin kritiği yapılır:

> *10 Ocak 1949 Pazartesi gecesi Ses Tiyatrosu'nda yıllık Oksen Şahinyan gecesi yapıldı. Programdaki piyeslerin Türkçe olmasıyla, Oksen Şahinyan'ı seven Türk ve Ermeni seçkin bir seyirci kitlesi vardı.*
>
> *İlk önce Şinasi Ulunay, karma şarkılarıyla hareketlendirdiği herkesin alkışlarını aldı. Eski usta sanatçılar atraksiyonlarıyla eğlendirdi. Sevilen aktris Halide Pişkin ve arkadaşları Sürtük piyesinin 1 nci perdesini başarıyla temsil ettiler. Sonunda Mınakyan Tiyatro Topluluğu, Reşat Nuri Güntekin'in iki perdelik Taş Parçası dramını oynadı.*

407 *Jamanak*, 5, 9 Aralık 1948; *Kulis*, 15 Aralık 1948, sayı 48.
408 *Jamanak*, 16 Aralık 1948; 1, 2, 3, 5, 7, 10 Ocak 1949.

20 Aralık 1948 (10 Ocak 1949) Oksen Şahinyan gecesi[409]

Emektar aktör Oksen Şahinyan bu defa da Remzi rolünü üstlendi.

Oksen Şahinyan'ın 15 yaşındaki kızı Hanriyet Şahinyan, üstlendiği Mazlume rolünde harika idi. Doğal ve su gibi oynadı. Sesinin tatlılığı, hareketleri, yüzünün ifadeleri, hıçkırıklarının boşalması sadece izleyicileri değil, diğer oyuncuları bile etkiledi. Gösteriyi müteakip Türk basınının yazarları kulise giderek Hanriyet Şahinyan'ı fevkalade başarısı için kutladılar ve röportajlar aldılar. Geleceğin aktrisine yepyeni başarılar.

Peruz Hagopyan bu defa da büyük bir başarıyla Sütnine rolünü oynadı. Emine'nin suçlu annesi rolünde Jerfin Elmas doğal bir oyun sergiledi. Mınakyan Tiyatro Topluluğunun renkli mensubu sevilen aktrisi Sezaren Taşcıyan, Müzeyyen (gelin) rolünde bu defa büyük bir başarı kaydetti.

Torkom Çiftciyan baba rolünde eşsizdi ve sahneye hâkimdi. Türk sahnesinin yetenekli oyuncularından Türkan Can Hanım üvey anne rolünde, ilgi çekici bir çalışmayla izleyicilerin takdirini kazanmayı başardı.

Topluluğun değerli mensuplarından Onnik Papazyan bu defa da güvenilen kaba sevgili rolünde başarılı bir oyun ortaya koydu. Her zaman olduğu gibi, bu sefer de titizdiler, kıyafet değiştirmeler, jestler doğaldı, rollerini iyi bellemişlerdi.

409 *Jamanak*, 5 Aralık 1948.

Gece bekçisi Süleyman rolüyle, sevgili amatör aktörümüz ve Mınakyan Tiyatrosu'nun yorulmayan çalışanı Kris Saran, gerçekten gece bekçisi Süleyman Ağa idi.[410]

Çarşılı Artin Ağa

8 Mart 1949 Salı akşamı saat 21'de Pangaltı İnci Tiyatrosu'nda Oksen Şahinyan'ın yönettiği ve başrollerinde Yevpime Hanım rolüyle Zabel Gaydz ve Artin Ağa rolüyle Zareh Arşag'ın karşılıklı olarak oynadığı, Yervant Odyan ve Mikayel Gürcüyan'ın yazdığı bol kahkahalı komedi *Çarşılı Artin Ağa* temsili sahnelenir.[411]

İnci Tiyatrosu'nda Mınakyan Tiyatrosu
Müdür: Oksen Şahinyan / 8 Mart Salı saat 21'de / *Çarşılı Artin Ağa*
Zabel Gaydz- Zareh Arşag karşı karşıya[412]

Basın *Çarşılı Artin Ağa* oyununu parlak bir gösteri olarak yorumlar ve izleyicilerin yoğun ilgisine dikkat çeker:

Çarşılı Artin Ağa'lı Parlak Gösteri

Mınakyan Tiyatrosu dün gece İnci Tiyatrosu'nda, Çarşılı Artin Ağa komedisi ve Sefil Yalan (Azidali Sudı) 1 perdelik dram ile yeni bir başarı kaydetti. Salon ağzına kadar doluydu.

Bir perdelik dramda görülen başarıya, Baron Oksen Şahinyan, kızı Oryort Hanriyet Şahinyan ve anne rolünü üstlenen Süzan Taşcıyan el verdi.

410 *Jamanak*, 18 Ocak 1949.
411 *Nor Lur*, 22 Şubat 1949, 8 Mart 1949; *Jamanak*, 2, 3 Mart 1949; *Marmara*, 23 Şubat 1949.
412 *Jamanak*, 2, 3 Mart 1949.

Gösterinin duyurulmasında baştan itibaren şüphesiz Çarşılı Artin Ağa'nın bir kahkaha şöleni olduğunu önceden seziyorduk. Özellikle parlak başarıya el verenler; Zareh Arşag (Artin Ağa), Zabel Gaydz (Yevpime Hanım) ve Onnik Papazyan (Doktor Şavarş) oldu.

Aynı zamanda Haygaz Vosgeriçyan (Akribas Ağa), Sezaren Taşcıyan (Roz), Yetvart Karakoç (Avukat), Onnig Gülmezyan (gazeteci), S. Camgöz (Karnig Ağa), Ferdinand Şahinyan (Sisag) övülecek ve doğal bir oyun çıkardılar. Benzer şekilde, oyunun yeni piyanistliğini yönlendiren Garabedyan (Rosdov), Jirayr Karakaş (Öğretmen) ve Krikor Taşcıyan (polis) da.

Salon kahkahalar ve alkışlardan bir sağanak ile inledi. Eğer gösteri zamanında başlasa, coşkusu daha sıcak olacaktı.[413]

Aynı ayın son günlerinde, 29 Mart 1949 Salı akşamı Pangaltı İnci Sinema Tiyatrosu'nda *Çarşılı Artin Ağa* kahkahalı komedisi yeniden seyircinin karşısına çıkar.[414]

PANGALTI INCI SINEMA TIYATROSU

29 Mart 949 Salı akşamı saat 21de

HALK TIYATROSU MINAKYAN SAHNESI

Müdür . OKSEN ŞAHINYAN

Çarşılı Artin ağa

Kakkahalı komedi: 3 perde

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԵՐԸ ՄՈՒՏՔԻ ԿԱՐԳՈՎ

Տիկին Եւփիմէ . .	Տիկին ԶԱՊԷԼ ԿԱՅԾ
Արթին աղա . . .	Զարեհ Արշակ
Ռօզ	Սեզարէն Թաշճեան
Սիսակ	Ֆէրտինան Շահինեան
Ագրիպաս աղա . .	Հայկազ Ոսկերիչեան
Տոքթ. Շաւարշ . .	Օննիկ Փափազեան
Լեւոն (Փաստաբան) .	Եդուարդ Գարագոչ
Գառնիկ աղա . . .	Ս. Ճամկէօզ
Տիրան (Լրագրող) .	Օ. Գիւլմէզեան
Ռոստով	Գ. Կարապետեան
Վահան (Դաստ.) .	Ժիրայր Գարագաշ
Ոստիկան	Գրիգոր Թաշճեան
Նիկողոս աղա . .	Ժիրայր Գարագաշ

Ցուցարար՝ ՄՈՒՇԵՂ ՕՆԿԱՇԵԱՆ

NADİK Basımevi - Galata Billur sokak

Yervant Odyan ve Mikayel Gürciyan'ın *Çarşılı Artin Ağa* komedisinin programı

413 *Jamanak*, 9 Mart 1949.

414 *Jamanak*, 19, 21, 23, 25, 29 Mart 1949; *Marmara*, 27 Mart 1949; Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 374.

Bu arada Üsküdarlı tiyatrosever gençler de aynı piyesi, *Çarşılı Artin Ağa'yı*, Oksen Şahinyan yönetiminde hazırlamaktadır. Hem de Oksen Şahinyan yönetiminde Üsküdar Yeni Mahalle Kültür Cemiyeti'nde, hırslı ve sanat yanlısı gençler tarafından ve tanınmış sanatçı Oksen Şahinyan'ın sahneye koymasıyla, 27 Mart 1949 Pazar günü *Çarşılı Artin Ağa* komedisi temsil edilir. Amatör oyuncular, bu halkçı komediyi bütün incelikleriyle başarıyla temsil ederler. Oyunu izleyenler ve basın, üç perdenin gidişatında, piyesin çok başarılı ve uyumlu geçtiğini ifade ederler.[415]

Dünyanın Düzeni

Aynı yıl 17 Mayıs 1949 Salı gecesi Pangaltı İnci Tiyatrosu'nda Oksen Şahinyan'ın sahneye koyduğu *Dünyanın Düzeni (Aşkharhi Tadasdanı)* isimli oyun temsil edilir. Ermeni köy yaşamından alınmış 5 perdelik müzikli ve danslı oyunun başrolünü ünlü komedyen Zareh Arşag oynamaktadır. Görüldüğü gibi Mınakyan Tiyatrosu günün modasına uyarak komedi oyunları sahnelemeye devam etmektedir.

Mınakyan Tiyatrosu *Dünyanın Düzeni (Aşkharhi Tadasdanı)*
10 Mayıs 1949 (Ertelendi)[416]

Dünyanın Mahkemesi (Aşkharhi Tadasdanı) Temsili Hoş Bir İzlenim Bıraktı

Oksen Şahinyan'ın yönetimi altında bulunan Mınakyan Tiyatrosu, Ermeni köy yaşamından alınmış müzikli ve danslı Dünyanın Düzeni (Aşkharhi Tadasdanı) piyesi ile tiyatrosever topluma hoş bir sürpriz yapar. Anuş operasından parçalarla zenginleştirilen piyes, tecrübeli oyuncuların sayesinde başarı kazanır.

415 Ara Güler, *Bir Gösteri Vesilesiyle*, *Jamanak*, 6 Nisan 1949.
416 *Jamanak*, 21 Nisan, 1, 2 Mayıs 1949; *Carakayt*. 6 Mayıs 1949.

Baba rolündeki Oksen Şahinyan (Maksudların Maruk) ve âşık rolündeki Hosrov Emirhanyan (öğretmen) ve başaktris rolünde Mari Kumpas hoş sesi ve cesur hareketleriyle oyunun başarısında ilk sırada pay sahibidir.

Sevilen komik Zareh Arşag ve sevimli sanatçı Onnik Papazyan'ın katılımıyla eğlenceli ve sempatik bir komedi ortaya çıkar. Bu sanatçıların dışında yeni oyuncular vardır. Rolündeki doğallığıyla yeni bir isim olan Sarkis Demirciyan (Kheço), cesur ve deneyimli oyunlarıyla Süzan Taşcıyan ve Armenuhi Zorayan, Hanriyet Şahinyan ve Mari Bardizbanyan da dikkat çeker.[417]

Mınakyan Tiyatrosu *Dünyanın Düzen (Aşkharhi Tadasdanı)* 17 Mayıs 1949[418]

Yaz sezonunda Mınakyan Tiyatrosu Kınalıada sahnesindedir. Topluluk 29 Ağustos 1949 Pazartesi gecesi Oksen Şahinyan yönetiminde 4 perdelik dram *Bir Babanın Acısı (Hor Mı Darabankı)* piyesini adalıların önünde oynar. Dramın yanında 2 perdelik bir komedi de sahneye koyar.[419]

Yeni Tiyatro Sezonuna Zengin Program

1949-50 yeni tiyatro sezonu için Mınakyan tiyatrosu iddialı ve zengin bir program duyurur:

Mınakyan Tiyatrosu tiyatro sezonuna zengin bir programla giriyor

Tanınmış sanatçı Baron Oksen Şahinyan isminin altında bulunan Mınakyan Tiyatrosu'nun, zengin ve kendine özgü bir programla tiyatro sezonuna girmeyi kararlaştırmış olduğunu zevkle haber aldık.

417 *Jamanak*, 18 Mayıs 1949.
418 *Marmara*, 11, 17 Mayıs 1949; *Carakayt*, 13 Mayıs 1949.
419 *Jamanak*, 28 Ağustos 1949.

Bir fikir vermek için, mesela programda geçen yıl Şehir Tiyatrosu tarafından temsil edilen Andre Pol Antuan'ın Düşman (Tışnami) ve o kadar dedim dediden sonra yılbaşına takvim verildi. Piyesi Ermeniceye tercüme eden Doktor Vahram Şirinyan.

Tiyatro benzer şekilde Fransız L'Ane De Buridan isimli tanınmış mizahi komediden adapte edilmiş kahkahalı bir komediyi Ğugas Ahbar ve Eşeği (Ğugas Ahbar yev İr Eşı) ismiyle temsil edecek. Benzer şekilde programda Şeytan Götürsün (Sadanan Dani) isimli ilginç bir vodvil var.

Tiyatro topluluğuna, Ermeni tiyatrosunun komedi alanında pozitif bir şekilde fark edilmesi için başarılar diliyoruz.[420]

Mınakyan Tiyatrosu 1949'da bir gösteriden sonra[421]
Ortada Oturan Oksen Şahinyan, sağında oturan Onnik Papazyan,
hemen arkasında ayakta Kamelya Şahinyan,
ayakta soldan ikinci Ferdinand Şahinyan

420 *Jamanak*, 12 Ekim 1949.
421 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi.

Aşod Madatyan Gecesi

Tiyatroya gönül vermiş tiyatro sanatçılarının bir meslektaşlarını onurlandırmak amacıyla gösteri hazırlayıp sahneye koyması önemli gelenekleri arasındadır. İşte, 1950 yılının 16 Ocak Pazartesi günü, Oksen Şahinyan yönetimindeki Mınakyan Tiyatrosu, Stüdyo Tiyatrosu oyuncuları ile birlikte, değerli yönetmen ve oyuncu Aşod Madatyan[422] onuruna 7 perdelik *İki Öksüz (Yergu Ingetsignerı)* adlı oyunu ile sahnededir. Ayrıca sahneye konulan diğer oyun *Hovhannu Mıgırdiç'in Katledilmesi (Hovhannu Mıgırdıçi Kılhadumı)* isimli piyestir.

İki Mınakyan hayranı ve öğrencisi olan Aşod Madatyan ile Oksen Şahinyan'ın biraraya geldiği ender bir sahne oluşur. Göz kamaştıran dekorlarla süslenmiş Ses Tiyatrosu'nda Klodomir rolüyle sahneye çıkışında büyük alkış alan Aşod Madatyan'ın yanında, Zaruhi Değirmenciyan, Oksen Şahinyan, A. Arabyan, Onnik Papazyan, Nışan Haçeryan, Lüsi Tokatlı[423], Mimi Eğinliyan, K. Tayberg, Haygaser Vogeriçyan, gençlerden Kris Saran, Hanriyet Şahinyan ve Mari rol almışlardır.[424]

> *Aşod Madatyan onuruna dün geceki gösteri*
>
> *Dün gece, emektar tiyatro sanatçısı Aşod Madatyan karşısında saygı görevini yerine getirmek üzere büyük bir tiyatrosever kalabalık Ses Tiyatrosu'nda biraraya geldi.*
>
> *Gösterinin ilk bölümünde Oscar Wilde'ın Salome'den bir sahne düzenlenmiş. Salome'nin zorlu dansında, Zaruhi Değirmenciyan sanatsal yeteneklerini, bu defa dans ederek ortaya koydu.*
>
> *Aynı bölümde temsil edilen Hovhannes Mıgırdiç'in Baltası (Hovhannu Mıgırdıçi Kılhadumı) oyununda M. Sağatlıyan berrak telaffuzuyla üstlendiği Hovhannu Mıgırdiç rolünü başarıyla yerine getirdi. Aynı şekilde Haygaser Vosgeriçyan, Herovke rolüyle tecrübeli ve eksiksiz bir oyun oynadı. Mimi Eğinliyan, Herovkiya rolünü sahne yeteneği sayesinde iyi değerlendirdi. Diğer sanatçılar da oyunun uyumunu muhafaza ettiler.*
>
> *Gösterinin ikinci bölümünde Oksen Şahinyan yönetiminde katılan Mınakyan Tiyatrosu İki Öksüz (Yergu Ingetsignerı) piyesini oynadı. Ak saçlı rejisör Aşod Madatyan, Klodomir rolünde sahneye giriş yaptığında seyirci coşku-*

422 Aşod Madatyan aynı yıl, 9 Mart 1950'de Suriye ve Lübnan'a temsiller vermek üzere gider. Gazete haberlerine göre Mayıs ayı sonunda dönecektir. Ancak Beyrut'ta uzun yıllar kalır.

423 Lüsi Tokatlı -Madatyan (1882-1970).

424 *Marmara*, 28 Aralık 1949, 9, 13, 15 Ocak 1950; *Jamanak*, 3, 8 Ocak 195; *Carakayt*, 13 Ocak 1950; *Kulis*, 1 Şubat 1950, sayı 75.

lu alkışlarla karşıladı. Temsildeki bütün oyuncular tecrübeli ve akıcı bir oyun sergiledi.

Zaruhi Değirmenciyan'ı Vahşi Kız (Vayri Ağçigı) ve Oksen Şahinyan'ı Jorj Lobiye rollerinde sundukları o kadar doğal ve hassas oyun için kutlamamak imkânsızdır. A. Arabyan, zorlu Piyer Dı Şımen rolünü iyi sergilemiş ve sahne yeteneğini değerlendirmek için de daha çok çalışmış.

Onnik Papazyan, Maksim rolünü en iyi şekilde oynayarak sahne yeteneklerini ortaya koydu.

Nışan Haçeryan (Badüşar), Lüsi Tokatlı (Marta), Eğinliyan (Marsel), K. Tayberg (Fılojen), Haygaser Vosgeriçyan (Fırmen) rollerini büyük bir anlayışla canlandırdı.

Başlangıç adımlarına rağmen Kris Saran (Vosdigdesuç), Hanriyet Şahinyan (Elantin), Mari (Adelayis) ön sıradaki rolleriyle oyuna değerli katkıları oldu.[425]

Görüldüğü gibi, Oksen, oğlu Ferdinand'ın dışında kızı Hanriyet'e de sürekli rol vererek tiyatro sahnesine hazırlamaktadır.

Oksen Şahinyan, Aşod Madatyan ve Hagop Ayvaz

Bu çalışmada dikkat çeken bir değerlendirmeyi not etmekte yarar vardır:

Aynı dönemde ve aynı sahnelerde Ermeni tiyatrosuna hizmet eden üç isim olarak, Oksen Şahinyan, Aşod Madatyan ve Hagop Ayvaz arasındaki ilişkilerin yakınlık derecesi oldukça farklıdır.

Aktör ve rejisör olarak Oksen Şahinyan ve Aşod Madatyan'ın yolları birbiriyle yok denecek kadar az kesişmiştir. Dönemin Ermenice basını üzerinden yapılan taramada, iki ismin birlikte oldukları faaliyetleri bulmak çok zordur. Hâlbuki her iki isim de Mınakyan'ın öğrencileri olup, yaşamlarının sonuna kadar Mınakyan çizgisine sadık kalmıştır. O dönemi yaşamış ve bilen, halen faal olan bir Ermeni yazar bu konudaki bir soruya, çok basit bir şekilde "rekabet" cevabını vermiştir.

Hagop Ayvaz'ın elli yıl süre ile on beş günlük periyotlarla ve Ermenice yayımladığı *Kulis* dergisinin ise bu "rekabet"te tarafsız olmadığı görülebilir. *Kulis*'in sayfaları Aşod Madatyan'a her zaman açıktır. *Kulis*, Aşod Madatyan hakkında daha çok haber vermiş, ona daha çok sayfa ayırmıştır.

Buna karşılık Oksen Şahinyan'ın *Kulis*'teki yeri daha sınırlıdır. Madatyan'ın her gösterisi için yorum/haber yazan *Kulis*, aynı uygulamayı Oksen Şahinyan için aynı ölçüde

425 *Jamanak*, 17 Ocak 1950.

yapmamıştır. Mesela, nice Ermeni sanatçıyı kapak yapan *Kulis*, Oksen Şahinyan'ı bir kere dahi kapak yapmamıştır.

Bu tespiti yaparken, Aşod Madatyan'ın aktör ve rejisörlüğünün yanında, aynı zamanda iyi bir tiyatro yazarı ve gazeteci olduğunu belirtmek gerekir. Oksen Şahinyan'ın ise aktör ve rejisörlüğünün yanında, toplum içinde öne çıkma ve hitabet etme yeteneğinin olduğunu, yazarlık yanının ise daha zayıf olduğunu vurgulamakta yarar vardır.

Madatyan'ın vefatı üzerine *Kulis*'in yaptığı yayının hacmi ile Oksen'in vefatı üzerine dergide ayrılan yer arasında Madatyan lehine çok açık bir fark vardır.

Buna karşılık, *Jamanak* gazetesinin Oksen Şahinyan'a ayırdığı sayfaların, yukarıda ifade ettiğimiz açığı kapattığını söylemek mümkündür.

Mınakyan Tiyatrosu'nun kurucusu Oksen Şahinyan (sağda ayakta) ve tiyatro dergisi Kulis'in kurucusu Hagop Ayvaz (sağda oturan) İnci Tiyatrosu'nun dinlenme salonunda[426]

Park Otelde Çay Partisi

Oksen Şahinyan için 1950 yılı, sanatının ve sahne çalışmalarının zirve noktasıdır denebilir. Duayen aktör ve rejisörün doğumunun 60'ncı ve sahne çalışmalarının 40'ncı yıldönümünü onurlandırmak üzere 5 Şubat 1950 Pazar günü Taksim Ayazpaşa'da bu-

426 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi.

lunan Park Otel salonunda sanatsal, eğlenceli ve danslı bir çay partisi düzenlenir.[427] Saat 15.00'de başlayıp 20.00'ye kadar devam edecek parti için sevimli sürprizler ve sanatsal yenilikler hazırlanır.[428]

Dostları ve sanatsever hayranlarının doldurduğu bu etkinlik gerçekten çok başarılı geçer. Etkinliğe katılan ve gösteri programına dâhil sanatçıların konukları karşıladığı, masalarına kadar eşlik ederek ilgi gösterdiği sıradışı bir çay partisiydi. İspanyol gitarların yer aldığı orkestranın müziğiyle günün ilk açılışını tanınmış dans öğretmeni Kris Saran[429], Oksen'in kızı Oryort[430] Hanriyet Şahinyan ile birlikte yapar. Onları izleyen konukların katılımıyla pistte dans edecek yer kalmaz.

Emektar aktör Oksen Şahinyan'ın oğlu Ferdinand Şahinyan'ın Lorel Hardi canlandırması ve nüktedan skeçlerine bir müddet sonra katılan Ses Tiyatrosu sanatçılarından Aziz Basmacı ve arkadaşı Şinasi'nin komik fıkralarıyla konuklar kahkahalara boğulur. Rum dansçı Zmaro'nun kendine has orijinal danslarının coşkusu ortamın havasını daha da üst bir seviyeye taşır.

Nihayet günün en fazla beklenen anı gelir ve ödüllü Tango müsabakasına geçilir. Kris Saran ve Zarmayr Terziyan'ın kısa bir gösterisinin ardından yarışma başlar. Oldukça ilginç ve heyecanlı geçen yarışmanın sonunda, jürinin seçtiği kazanan çiftlerin isimleri ilan edilir.

Birincilik Ara Yeramyan ve annesinden oluşan çiftin, ikincilik Baruyr Terziyan-Luşali Lea çiftinin ve üçüncülük de Ferdi Şahinyan (Ferdinand) ile Ses Tiyatrosu sanatçılarından Zmaro Dekavala çiftinin olur. Birinci çifte altın, ikinci çifte gümüş ödüller verilir.

Ve sonra söz alan Oksen Şahinyan, heyecanlı bir ses tonuyla, salonda hazır bulunanarak kendisini onurlandıran konuklarına, Gençler Tiyatro Topluluğundan katılan ve çay partisinin sanatsal aktivitelerini büyük istekle sunan tüm sanatçılara teşekkürlerini sunar. Şahinyan heyecanlıydı. Bütün sanatçılar gibi, onun da zorlu ve kara sayfalarla dolu yaşam kitabına, bugünkü gösteri nadir beyaz sayfalarından biri olarak eklenecekti.[431]

Bu etkinliğin başarılı geçmesiyle Oksen Şahinyan zaman geçirmeden ikinci bir çay partisi düzenler. 26 Mart 1950 Pazar günü yine Park Otel'in salonundaki parti Mınakyan Tiyatrosu'nun kuruluşunun 3. yıldönümünü kutlama amaçlıdır. Bu sefer İspanyol şarkıcı Una Mona, İtalyan komedyen solist Rikardo ve akordiyonist solist Bayan Nazigyan'ın

427 60 ve 40 sayılarını yaklaşık olarak kabul etmek uygun olur.
428 *Kulis*, 1 Mart 1950, sayı 77; *Carakayt*, 20 Ocak 1950.
429 Burada profesör, öğretmen anlamında kullanılmaktadır. Kris Saran, dans öğretmeni olmalı.
430 Oryort, Ermenicede, evlenmemiş veya genç bayanlar için kullanılmaktadır
431 *Jamanak*, 22, 28 Ocak, 4, 6 Şubat 1950; *Carakayt*, 11 Şubat 1950.

sunduğu müzik ve dans ziyafetinden sonra, bir de Fokstrot[432] dans müsabakası vardır. Mari Kumpas'ın asil şarkılarıyla, Berc Fazlıyan'ın nüktedan anektodlarıyla ve Ferdi Şahinyan'ın şarkılarıyla devam eden partiye katılanların büyük keyif aldığı ve eğlenen davetlilerin programın bitişinde salonu istemeyerek terk ettikleri görülür.[433]

Dramatik tiyatro oyunlarının artık eskiden olduğu kadar gelir getirmediğini görmeye başlayan Oksen, seyircinin eğlenmek istediğini ve ancak bu talebe karşılık verebilirse iş yapabileceğini tespit etmektedir. Çay partileri düzenlemesini de bu anlamda ele almak gerekir.

Arti Komedi Tiyatrosu

Oksen Şahinyan, hayranı olduğu melodramlara ihanet etmez, ancak tiyatro seyircisinin ilgisini daha eğlenceli olan komedi türündeki oyunlara yönelttiğinin de farkındadır. Komediye olan ilginin toplumdaki kültürel gerilemeden kaynaklandığını düşünür. Ancak iş yapmak için bu gerçeğe göre tedbir almak ve gerekli değişimlere gitmek gereğini de ihmal etmez. Mınakyan Tiyatrosu'nun kimliğini bozmadan, eğlenceli komedileri oynayabilmek için Arti Komedi Tiyatrosu'nu devreye sokar. Böylece hem komedi oyunları sahneleyecek hem de dramların yerini koruyabilecektir.

Arti Komedi Tiyatrosu'nun kahkaha dolu ilk büyük suaresi 28 Mart 1950 Salı gecesi Pangaltı İnci Sineması'nda 3 perdelik *Kuyruklu Bela (Boçavor Portsankı)* oyunu olur. İlanda Arti Komedi Tiyatrosu'nun hemen altında Mınakyan isminin ilave edilmiş olması, iki tiyatro topluluğu arasındaki işbirliğinin ifadesi olarak anlaşılmalıdır. Topluluk, Zabel Gaydz ve komedyen Zareh Arşag'ın katılımıyla sahneye koyduğu bu oyunda, kadınlara indirimli fiyatlar sunar ve seyirciye gülmekten fenalık geçirme uyarısında bulunur. Vanlı Parnapas'ın rolünü Van Ermenice şivesi ile oynayacak Zareh Arşag'ın yanında diğer rolleri Oksen'in kızı Hanriyet Şahinyan, Onnik Papazyan, Yetvart Karakoç, Hosrov Emirhanyan ve oğlu Ferdi Şahinyan üstlenmiştir.[434]

> *Dün Geceki Kahkaha Şöleni*
>
> *Toplumumuz gülmeye karşı sahip olduğu tercihini bir kere daha kanıtlayarak, dün gece geniş hacimli İnci Sine Tiyatro'yu ağzına kadar doldurdu. Bağımsız usta tiyatrocu Oksen Şahinyan'dan, tecrübeli ve sevilen sanatçılar Zareh Arşag, Onnik Papazyan, Hosrov Emirhanyan ile el ele vermiş*

432 Fokstrot 20'inci yüzyılın başlarında Avrupa'da görünmeye başlanmış ve asıl ününe 1920'lerde ulaşmıştır. Fokstrot akıcı, ani hareketlerden uzak, uzun çizgiler boyunca durmaksızın hareket hâlinde bulunulması gereken bir danstır. Güçlü bir denge ve her harekette sabit bir kontrol gerektirdiğinden zor bir dans olarak kabul edilir.

433 *Jamanak*, 12, 15, 17, 23, 25, 27 Mart 1950; *Kulis*, 15 Mart 1950, sayı 78.

434 *Jamanak*, 21, 22, 24, 28 Mart 1950; *Gavroş*, 16 Mart 1950; *Paros*, 21 Mart 1950.

sanatsal hamur sahibi amatörler Hanriyet Şahinyan, Murad Kasabyan, Mari Kumpas, Ferdinand Şahinyan, Armenuhi Zorayan ve diğerleriyle birlikte uyumlu bir bütün ortaya koydukları doğrudur.

Kuyruklu Bela (Boçavor Portsankı) keyifli bir komedidir ve sanatsal yüksek yetenek beklemek şüphesiz lüzumsuzdur. Ancak başlıca oyuncuların yanında Mari Kumpas gerçekten doğal ve başarılı oyunu ile deli rolünde, her bakımdan üstündü.

Arti Komedi Tiyatrosu bir kere daha gereksiz beklentiler vermeden popülerliğini göstermiş oldu.[435]

Hosrov Emirhanyan Onuruna

Oksen Şahinyan idaresinde Mınakyan Dramatik Tiyatrosu ile Arti Komedi Tiyatrosu, 25'nci sanat yılı için değerli sanatçı Hosrov Emirhanyan onuruna bir tiyatro gecesi düzenlemeye karar verirler. 2 Mayıs 1950 Salı gecesi İnci Sineması'nda yapılan gece, zengin oyunlarla dolu bir niteliğe kavuşur. Büyük bir kalabalığın izlemek üzere geldiği salonda üç ayrı tiyatro grubu, üç ayrı oyun oynar. Gecenin açılışını Gençler Tiyatrosu adına yapan tiyatro sanatçısı Yetvart Yeretsyan, yaptığı konuşma ile sanatçı yeteneklerinden dolayı Hosrov'u hararetle kutlar.

Ardından sahnede yerini alan Oksen Şahinyan baba, Hosrov Emirhanyan da evladı rolüyle, şöhretlerine yakışır bir şekilde *Kuduz Köpek (Gadğadz Şunı)* dramını oynarlar.

İkinci oyun bir perdelikti ve Arti Tiyatrosu'nun hazırladığı *Nasihata Alışık Değil (Badverı Khortal E)* komedi tarzındadır. Başrolerde Zareh Arşag ve Onnik Papazyan'ın olması, komedinin yükselen kahkaha dalgalarının boyutunu anlamak için yeterliydi.

Üçüncü ve son oyunda yine Hosrov ve yine Oksen yer almıştı. Azeri besteci Üzeyir Hacıbegov'un sevilen 4 perdelik opereti *Arşın Mal Alan* her zamanki ilgiyi toplarken, oyuncu kadrosunun kalitesi de gösteriyi daha da güzelleştirmişti. Asker rolündeki Hosrov, Gülçehre rolündeki Hanriyet Şahinyan ile eşleşmişti. Oyunda Sultan Bey'in kızı olarak zor ve sorumlu bir rolün sahibi Hanriyet Şahinyan, sanatçı ailesine yakışan bir başarı göstermiş, ayrıca güzel sesiyle de izleyicileri büyülemişti. Sultan Bey rolünü üstlenen Oksen Şahinyan ve Asker'in arkadaşı Süleyman rolü ile oğlu Ferdi Şahinyan da üstün başarı ile gecenin alkışlarını almışlardı. Hosrov Emirhanyan'ın gümüş jübilesi, Şahinyan ailesinin sanatsal yaşamının zirve noktasına denk düşmüştür denebilir.[436]

435 *Jamanak*, 29 Mart 1950.
436 *Jamanak*, 17, 18, 31 Nisan, 3 Mayıs 1950.

Hosrov Emirhanyan (1953)[437]

Kulis'in Yıllık Özel Gösterisi

15 günde bir ve Ermenice olarak yayımlanan tiyatro kültür dergisi *Kulis*, her sene özel bir gece düzenlemeyi gelenekselleştirmişti. Tiyatro ağırlıklı olarak, sahne sanatlarının tamamını kapsayan bu gecelerin programı oldukça geniş ve zengin olurdu.

24 Nisan 1950 Pazartesi gecesi Maksim Salonu'nda düzenlenen gecenin programı da bu anlamda oldukça kalabalık kadrolu bir gösteridir. Türk ve Ermeni sanatçıların birlikte sahne aldıkları bu gecede, Türk sanat müziği topluluğu ile iki ünlü sima, yeni ve sevilen şarkılarıyla İstanbul Radyosu'nun yıldızlarından Semiha Coşar, Aziz Şenses; Şark müziği topluluğuyla yeni tangolar ve rumbalar Oryort Fifi, Güzin Özipek ve Ali Sururi ve Zafer Önen tarafından; orijinal ve kahkahalı skeçleriyle çok sevilen değerli subret İrma Toto Felekyan, Sıdkı Akçatepe, Muzaffer Hepgüler, programın müzik ve eğlence bölümünü teşkil ederler.

Tiyatro bölümünde ise üç Ermeni tiyatro topluluğu, Dramatik, Gençler ve Arti Komedi Toplulukları kısa gösterileriyle geceye katılır.

Yeni kurulan İstanbul Ermeni Dramatik Tiyatrosu ailevi dram *Son Öpücük (Verçin Hampuyrı)* piyesiyle, Arti Komedi Tiyatrosu ismiyle de Mınakyan Tiyatrosu ve Zareh Arşag, *Kıskanç Koca (Nakhantsod Amusını)* kahkahalı komedisiyle geceye katılır.

437 NOI arşivi.

Gençler Tiyatrosu'nun da dahil olacağı ilanda belirtilmesine rağmen, gerçekten katılıp katılmadığına dair bilgi yoktur.

Tanınmış balerinler Seska, Anahid Mogol ve Suna muhteşem danslarıyla ve Azerbaycanlı sazları ve kıyafetleriyle bu suareye katılırlar.

Bu gecenin 24 Nisan'da düzenlenmiş olması da ayrı bir tesadüftür.[438]

Oksen Şahinyan onuruna tertiplenen bir diğer gösteri, 5 Eylül 1950 Salı gecesi Beyazid Meydanı Tiyatro Lale Bahçesi'ndedir. 5 perdelik *Korrado, İstasyon Memurunun Kızı (Gayanavorin Ağçigı)* adıyla sahneye konulur. Programda ayrıca orijinal 8 kişilik Kafkas Bale grubu, Doktor S. Nazimcan'dan akordeon konseri ve tangolar, Suna Hanım'dan Hint ve İspanyol dansları, Nurten'den İnce saz ve Şadan'dan şark şarkıları ve aynı zamanda tanınmış Âşık Şemsi Yastıman'ın seansı vardır.[439]

Kınar Hanım'ın Vefatı

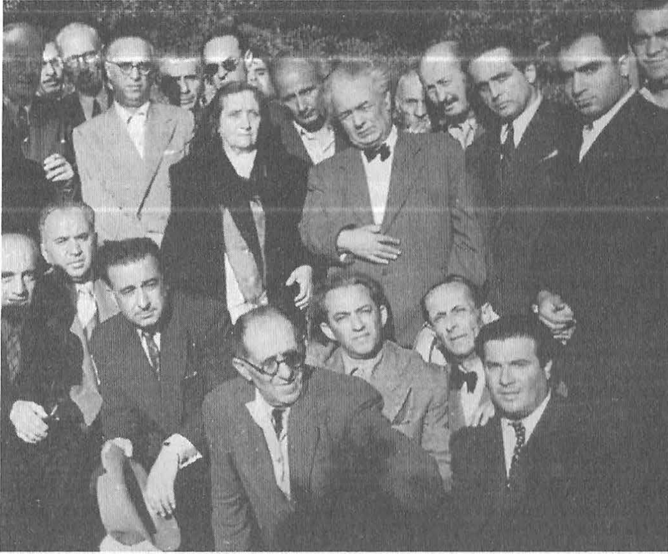
Nisan 1950'de gazeteler Kınar Sıvacıyan Hanım'ın sağlık durumu hakkında dikkat çekici haberler yazmaktadır:

> *Kınar Hanım'ın Sağlık Durumu*
>
> *Tanınmış aktris Kınar Sıvacıyan bir zamandan beri yatmaya devam ediyor ve doktorun ciddi bakımı altındadır. Aktris iki ay önce ölen kardeşinin vefatından derin bir sarsıntı geçirmiş, hafif bir felç gelmiş. Daha sonra evde kötüleşmesi üzerine yatağa düşmüş. Kadıköy'den Doktor Mısırlıyan Hanımın ünlü aktrisi tedavi çabası sonuç vermemiş, ayrıca İtalyan Doktor Mey de iki kere muayene etmiştir. Doktor, tansiyonu ve kalbi normal durumda olması nedeniyle, Kınar Hanım'ın sağlık durumunun kaygı verici olmadığına inandı. Yatmasından önce gelen sarsıntı etkili olmuş ve bu nedenle aktris bazen hafızasını kaybediyor. Kınar Sıvacıyan Hanım'ın çabuk iyileşmesini diliyoruz.*[440]

Oksen'in unutamadığı rol arkadaşı Kınar Sıvacıyan 14 Ağustos 1950 gecesi Kadıköy'deki evinde yaşam sahnesini terk ederken, 18 Ağustos günü Kadıköy'de Surp Takavor Kilisesi'nde düzenlenen cenaze töreni, yaşayan ve yaşı ilerlemiş tiyatro emektarları için hüzün vericidir. Son altı aylık hastalığı döneminde dostlarından yeterli ilgiyi göremeyen Kınar Hanım'ı hasta yatağında ziyarete giden dört kişiden biri Oksen Şahinyan olmuştu.[441]

---

438 *Jamanak*, 2, 4, 5 Nisan 1950; *Kulis*, 15 Mart 1950, sayı 78.
439 *Jamanak*, 3, 5 Eylül 1950.
440 *Jamanak*, 18 Nisan 1950.
441 Hagop Ayvaz, *Voğpatsyal Arvesdakiduhi Digin Kınar Sıvacıyani Verçin Oreri (Rahmetli Sanatçı*

Kınar Hanım'ın cenaze törenine katılanlar arasında oturanlardan sağdan ikinci papyonlu Oksen Şahinyan ve ayakta ortada Kamelya Şahinyan.[442]

Oksen Şahinyan (soldan ikinci), Kınar Hanım'ın tabutunu taşıyor.[443]

Kınar Sıvacıyan'ın Son Günleri), Kulis, 1 Eylül 1950, sayı 89, s. 8-9.

442 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi-*Kulis*, 1 Eylül 1950, sayı 89.

443 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi; *Kulis*, 1 Eylül 1950, sayı 89

Komedilerle Devam

Hanriyet'in anlatımına göre, Oksen sürekli olarak dram türü oyunlarda oynar ve sahneye koyardı. Dramatik oyunlarda Oksen'in aldığı rollerden örnek verilirse, "aile yıkan, kadın ile erkeği ayıran sevgili" tiplemesi Oksen'e tam otururdu. Uzun boylu, yakışıklı, her zaman takım elbise ve papyonuyla, bu rollerin hakkını veren Oksen'i böyle tanıyan bazı seyircilerden, birçok kere yolunu çevirip, rol olarak yaptıklarının hesabını sormağa kalkışanlar olmuş, bu nedenle de sıkıntılar yaşamıştır.

Ermeni tiyatro sanatçılarının başlattığı ve Osmanlı-Türkiye Tiyatrosuna ilk hâkim olan tiyatro tarzı dram ve melodram türü olmuştu. Ancak daha sonraları gelişen komedi tarzı oyunlar seyirciden de destek görmüş ve beğeni toplamıştı. Ticari kaygı tiyatrocuları komedi tarzı oyunlara yönlendirmişti.

İşte yılların dramatik rollerinin tiyatrocusu Oksen Şahinyan da zorunlu olarak günün şartlarına uyum sağlar ve artık komedi oyunlara yer vermeğe başlar. Bu yıllarda sahneye koyduğu komedi tarzı oyunlar, bu konuda Oksen'in kendisi oynamasa bile, sahneye koyduğu eserleri seçerken, komedi tarzına yer verdiğini, hatta komedi oyunlarında iddialı olduğunu göstermektedir.

1950 yılındaki bir röportajda, Mınakyan Tiyatrosu içinde önemli bir yeri bulunan Onnik Papazyan, *"Evet, İstanbul Ermeni Tiyatrosunun Komedi Bölümüne dönüşme onurunu biz taşıyoruz"* demektedir.[444]

Mınakyan Tiyatrosu'nun başındaki kişi Oksen Şahinyan ise, en yakın destekçisi ve dostu da Onnik Papazyan'dır. İyi ve kötü gününde, her türlü desteği ile Onnik Papazyan Oksen'in yanındadır. Gruba büyük emek vermiş sanatçı Zareh Arşag, yaratmış olduğu coşkulu tiplemeleriyle komedi sevenlerin hafızasında unutulmaz izler bırakmıştır.[445]

Cumhuriyet döneminin başlamasıyla Ermenice tiyatro oynanmasına yasak konması, Ermeni cemaati içinde korku ve endişenin yer etmesine yol açmış ve bu nedenle de Ermenice oyunlara gitme alışkanlıkları azalmıştır. Yeni yeni başlayan Ermeni tiyatro toplulukları, seyirci sıkıntısı da çekmektedir. Ancak her şeye rağmen 1946-1949 yıllarında Ermeni tiyatro gruplarında bir patlama olmuştur. Bu yıllar profesyonel Ermeni tiyatro topluluklarının son zirvesini oluşturur.

1949-1950 tiyatro sezonunun bitimiyle, Aşod Madatyan gibi büyük bir tiyatro ustasının yönettiği Stüdyo Tiyatrosu sahneden çekilir. Bir önceki sezon sonunda, Mihran Kasarcıyan, Varujan ve Sona Der Markaryan'ın başını çektikleri Arpi Tiyatrosu zaten dağılmıştı. Dağılan Arpi Tiyatrosu'ndan Arşam Cizmeciyan'ın kurduğu Vega Tiyatrosu da 1950'nin

444 *Kulis*, 15 Ekim 1950, sayı 92.
445 Kevork Kabaracıyan, *Şoğagat Darekirk (Su Damlası Yıllığı) 1974-1976*, s. 10.

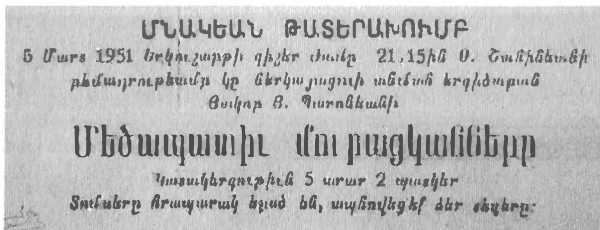
ilkbahar aylarında son müzikal tiyatro gösterilerini veriyordu. Ermenice profesyonel tiyatro ulaştığı zirveden aşağıya doğru inmeye başlamıştı. Ancak Oksen Şahinyan'ın Mınakyan Tiyatrosu başlayan krizden etkilenmemiş görünüyor, yoluna devam ediyordu.

Mınakyan Tiyatrosu'nun 1950-51 kış mevsiminin oyunlarının açılışını Kasım'da yapma hazırlığı içinde olan Oksen Şahinyan gazetelere verdiği ilanlarda amatör oyuncuları birlikte çalışmaya davet eder. Provaların 1 Ekim'de başlayacağını duyuran ilanlar, amatör kayıtları için, isteyen erkek ve bayanların her Pazar saat 10.30 dan 13.30'a kadar Beyoğlu Ses Tiyatrosu'na başvurmaları gerektiğini yazar. Anlaşılan Oksen'in taze ve daha ucuz kana ihtiyacı vardır.[446]

21 Kasım 1950 Salı gecesi Pangaltı İnci Tiyatrosu'nda Mınakyan Tiyatrosu 1950-51 yeni tiyatro sezonunu açar. Daha önce *Tupinel'in Dulları* ismiyle oynanan komedi, bu kez *Ninon Ninet* ismiyle seyircinin karşısındadır. Bu oyunun, iki yıl önce *Düran Düran* komedisinin büyük başarısını gölgede bırakacağı ve üç saat süre ile kesintisiz bir kahkaha fırtınası olacağı düşünülür. *Ninon Ninet* isimli bu komedi daha önce Şehir Tiyatrosu'nda *İpekçi Merhum* adıyla sahneye konulmuştu.

Büyük hazırlıklardan sonra sahneye konan, bol kahkahalı ve üç saat süren Jan Gavoy'un yazdığı 3 perdelik vodvil tarzı oyunda, Hosrov Emirhanyan, Oksen Şahinyan, Onnik Papazyan, Yetvart Karakoç, Mari Acemyan isimli oyuncular oynar. Salonda fazla kalabalık olmayan seyirciler için oyundan sonra Beyazıt'a kadar otobüs servisi de temin edilmiştir.[447]

Oksen Şahinyan'ın hazırladığı emsalsiz güldürü suaresi de 16 Ocak 1951 Salı gecesi Pangaltı İnci Sineması'nda yapılır. Jerfin Elmas, Oksen Şahinyan, Nazaret Donigyan ve komedyen Zareh Arşag'ın katılımıyla *Kırkından Sonra... (Karasunen Yedk...)* kahkaha dolu 2 perdelik komedi temsil edilir. Aynı gece iki kısa komedi daha sahneye konulur: *Aptal Kimdir (Ov E Himarı)* ve *Hanım Uyuyor (Diginı Gı Nınçe)*.[448]

Haşmetlû Dilenciler (Medzabadiv Muratsganner) isimli oyunun ilanı[449]

446 *Jamanak*, 20, 22 Eylül 1950.

447 *Jamanak*, 13, 16, 19 Kasım 1950; *Kulis*, 1 Kasım 1950, sayı 93, 1 Aralık 1950, sayı 95.

448 *Paros*, 9 Ocak 1951.

449 *Kulis*, 15 Şubat 1951, sayı 100 ve 1 Mart 1951, sayı 101.

Komedi oyunları seyirciyi daha fazla cezbetmektedir. Oksen Şahinyan, bu alanda en tanınmış ve ustalığı kanıtlanmış tiyatro oyun yazarı Hagop Baronyan'ın ölümsüz piyesi *Saygıdeğer Dilenciler (Medzabadiv Muratsganneri)* isimli oyunu Pangaltı Tan Sinemasında sahneye koyar. 5 perde ve 2 tablo ile oyun 2 Mart 1951 Cuma ve 5 Mart Pazartesi günleri Mınakyan Tiyatrosu oyuncuları tarafından oynanır. On beş kişilik yeni kadrosu ile Mınakyan Tiyatrosu, Oksen Şahinyan'ın yönettiği adı geçen komedide başrolleri Haygaser Vosgeriçyan, Hosrov Emirhanyan ve Bedros Çiçekciyan[450] üstlenmiştir. Ayrıca Onnig Gülmezyan, Ferdinand Şahinyan, Sarkis Demirciyan ve V. Ağamyan da diğer rolleri canlandırır. Görülen ilgi üzerine oyun aynı salonda tekrarlanır.[451]

Basın oyunu çok beğendiği gibi, yazarın Hagop Baronyan olması nedeniyle gösteriye daha fazla ilgi gösterir:

> *Oksen Şahinyan'ın dünkü zaferi*
>
> *Ölümsüz mizah ustası Hagop Baronyan'ın Saygıdeğer Dilenciler (Medzabadiv Muratsganneri) piyesini tozların altından çıkarmak, Mınakyan Tiyatrosu'nun takdir edilen fikri olmuştur. Tiyatrosever toplumumuz, dün gece Pangaltı Tan Sine Tiyatrosu'nu ağzına kadar doldurmakla, ünlü mizah ustasına karşı sahip olduğu duygudaşlığını bir kere daha gösterdi.*
>
> *Baronyan'ın tiplerini canlandırmak o kadar da kolay bir iş değildir. Bu görüşle hiç olmazsa başlıca oyuncular beyaz suratlarıyla sahneye çıkabildiler. Özellikle Haygaz Vosgeriçyan (Apisoğom Ağa) ve Doktor Bedros Çiçekciyan (şair ve papaz) gibi aktörler, bizim Ermeni tipleri iyi incelemişler ve onların rollerini canlandırmakta çok başarılı idiler. Hosrov Emirhanyan aksine, kendi melodramatik mizacını, Manug Ağa rolünde eksiksiz verdi. Peruz Hagopyan, Ferdi Şahinyan, Sezaren Taşcıyan, Onnig Gülmezyan ve diğer oyuncular da kendilerine özgü idiler.*[452]

> *Saygıdeğer Dilenciler (Medzabadiv Muratsganner)*
>
> *Pazartesi gecesi eski aktör Baron Oksen Şahinyan'ın sahneye koyduğu ve Pangaltı Tan Sineması'nda gerçekleşen gösteride unutulmayan mizahçı Hagop Baronyan'ın yarattığı eseri Haşmetli Dilenciler (Medzabadiv Muratsganner) ve ünlü Apisoğom Ağa vücut bulacaktı. Her ne kadar oyuncularına tiyatro sanatı bakımından bir zaferi garantileyemedi ise de, ama izleyici-*

450 Dr. Bedros Çiçekciyan.
451 *Jamanak*, 19, 20, 27 Şubat, 1 Mart 1951; *Carakayt*, 25 Şubat 1951; *Kulis*, 15 Mart 1951, sayı 10.
452 *Jamanak*, 7 Mart 1951.

lere kahkahalı birkaç saat yaşattılar. Yetenekli yazarın canlandırmış olduğu kişiler ardarda seyircinin önünden geçerek, bu modellerin özellikle nasıl geçmişte ve halen nasıl var olmuşlarsa, gelecekte de toplumda var olacaklarını gösterdiler.

Solda Hosrov Emirhanyan, ortada Oksen Şahinyan.[453]

Rollerin dağılımında Baron Haygaz Vosgeriçyan, Apisoğom Ağa rolüyle, Baron Hosrov Emirhanyan ise Apisoğom Ağa'nın konukseveri Manuk Ağa, bu sonuncusunun karısı Zaruhi rolüyle de Sezaren Taşcıyan, yaşadığı evin yüklerini görmeyen ve bütün hayatını Ermeni sosyal işlerine adamış bir kocaya karşı sürekli şikâyet eden Ermeni bir kadın rolüyle, sonra Doktor Bedros Çiçekciyan şair ve rahip rolüyle, ikisinde de öncekilere göre daha önemli ve başarılıydı.[454]

453 NOI arşivi.
454 *Nor Lur*, 10 Mart 1951.

Konser Organizasyonları

Pangaltı İnci Sinema Tiyatrosu'nda 8 Mayıs 1951 gecesi Diran Papazyan'ın yazdığı 3 perdeden oluşan *Kocanın Fendi Kadını Yendi (Hınarkı Erigin Hağtets Gınigin)* adlı Ermenice komedi oyunu temsil edilir. Arti Komedi Topluluğu'nun bu kahkahalı gecesinde oyunu sahneye koyup yöneten ünlü komedi sanatçısı Zareh Arşag'tır. Oyunda tanınmış kadın oyuncular Peruz Hagopyan, Jerfin Elmas, Suzan Taşçıyan; erkek oyuncular Hosrov Emirhan, Onnik Papazyan, Ferdi Şahin ve Onnig Gülmezyan, Sukias Kumruyan rol alırlar. Burada Ferdi Şahin, Oksen Şahinyan'ın ikinci oğlu Ferdinand Şahinyan'dan başkası değildir.[455]

Üsküdar Mezunlar Derneği *Şehirli Kız (L'Arlesienne)* piyesini sahneye koymak için hazırlıklarını yaparken, oyunun dekorlarını Oksen'in oğlu Ferdinand Şahinyan yapar.[456]

Görüleceği üzere, Oksen Şahinyan artık aktörlük ve yönetmenlikten bir adım öteye geçmiştir. Tiyatro ve sahne sanatlarının ticari yönüyle de ilgilenmektedir. İçe kapalı bir tiyatro grubu düşüncesinden öteye dışa açılmaya başlar. Oğlu Ferdinand'ın başka bir tiyatro grubu ile sahneye çıkması bunun bir göstergesi ise, bir diğeri de 5 Kasım 1951'de Ses Tiyatrosu'nda düzenlenen Parseğ Ganaçyan yönetimindeki *Büyük Karma Koro Konseri* olur. İstanbul Ermeni Karma Müzisyenlerinin katıldığı ve Gomidas Vartabed'in eserlerinin, kırsal ve geleneksel şarkıların icra edildiği konseri organize eden Oksen Şahinyan'dır.[457]

Halk tarafından gösterilen sıcak ilgiden cesaret alarak, Oksen 18 Kasım 1951 Pazar sabahı İnci Sineması'nda, Beyrut'tan gelen tanınmış besteci Parseğ Ganançyan'ın ikinci büyük koro konserini düzenler.[458]

Yine 24 Mart 1952 gecesi Ses Tiyatrosu'nda piyanist Arpine Alçıpınyan eşliğinde Bariton Suren Keşişyan'ın verdiği konserin organizasyonu da Oksen Şahinyan imzasını taşır.[459]

İstanbul Ermeni toplumu kendi içinde kaynaşmak ve biraraya gelmek için her vesileyle kentin elverişli salonlarında çay partileri düzenler. Danslı ve eğlenceli partilerin geliri zaman zaman okul ve benzeri kurumların yararına olduğu gibi, bu organizasyonlar tamamen ticari eğlence aktiviteleri niteliğini de taşır. Sanat ve eğlence dünyasının içinden gelen Oksen Şahinyan bu tarz eğlenceli toplantıların organizasyonuna el atar. 9 Mart 1952 Pazar günü Taksim Sıraselviler'de bulunan ve yeni yapılan Normandiya

455 *Nor Lur*, 1 Mayıs 1951; *Jamanak*, 2 Mayıs 1951.
456 *Jamanak*, 17 Nisan 1951.
457 *Jamanak*, 16 Ekim 1951; Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 410.
458 *Jamanak*, 14 Kasım 1951.
459 *Marmara*, 22 Mart 1952; *Jamanak*, 17, 20, 21, 22, 24 Mart 1952.

Gazino salonunda Oksen Şahinyan'ın organize ettiği sanatsal çay partisi de bunlardan biridir. Ailelere ve gençlere uygun olması için gündüz 15.30'da başlayan çay partisinin, skeçler, atraksiyonlar ve bale gibi sanatı da içeren bir organizasyon olması dikkati çeker.[460] Böylece Oksen'in, iş hacmini genişletme ve gelir-gider dengesini kurma çabasında olduğu görülür.

Dırtad Nişanyan İstanbul'da

İstanbul'da Ermenice tiyatro yapan toplulukların, 1946 yılında başlayan iyi günleri, 1949-1950 tiyatro sezonuna kadar devam eder. Tiyatro grupları sayısının artmasına karşılık, hitap edilen seyirci sayısı sınırlı kalmıştır. Tiyatroda yenilik yapma imkânlarının yeterli olmaması, aynı oyunların döne döne yeniden oynanması ve kendini tekrar eder bir noktaya gelmesi, sinema gibi dev bir rakibin hızlı gelişmesi ile birlikte, sorunları da beraberinde getirmiştir. 1950 yılında birkaç tiyatronun kapanması bu konuda önemli sinyaller veriyordu. Ermenice oyun oynayan profesyonel tiyatrolar da bu konuda bazı tedbirler geliştirirler.

Tiyatroda geleneksel melodram oyunların yerine seyirciye keyifli saatler yaşatacak komediler yapılmaya başlanır. Önceleri, 3 perdelik bir melodrama ilave olarak 1 perdelik komediler sunulur. Daha sonra sadece komedi oyunlarının gösterimleri yapılmaya başlanır. Tiyatronun yanına, müzik, dans, bale gibi ek programlar dahil edilir. Seyircinin tiyatro salonlarına kolay ulaşımı ve özellikle oyunların sona erdiği gecenin ilerleyen saatlerinde İstanbul'un farklı mahallelerine ulaşım için özel servisler temin edilir. Yurtdışında, özellikle Fransa'da isim yapmış Ermeni tiyatro sanatçıları davet edilerek yapılan oyunlar da, ilgiyi çekmenin ve hasılatı arttırmanın bir yolu olur.

İzlediğimiz dönemde, Fransa'dan gelen ve birçok oyun sergileyen, hatta yöneten isimlerin başında, ünlü aktör Dırtad Nişanyan ismi gelir. 1918-1922 arasında Ermeni tiyatro dünyasının en önemli oyuncularının biraraya geldiği İstanbul Ermeni Dramatik Tiyatrosu'nun sanatçılarından olan Dırtad Nişanyan, 1922 yılında ülkeden ayrılmış, Fransa'ya gitmiş ve Paris Ermeni Dramatik Tiyatrosu'nun kurucularından biri olmuştu.

Dırtad Nişanyan, kendisi gibi tanınmış bir tiyatro aktrisi olan eşi Siruhi Nişanyan'la birlikte 1951 yılı kışında İstanbul'dadır. Gençler Tiyatrosu ile anlaşarak gelen Nişanyan çiftinin İstanbul'daki sanat gösterimlerinin organizasyonunu Oksen Şahinyan üstlenir.

İstanbul Pangaltı'da İnci Sinema Tiyatrosu salonunda Mınakyan Tiyatrosu temsillerini oynarken, aynı salonu kullanan başka bir tiyatro topluluğu da Gençler Tiyatrosu'dur.

460 *Jamanak*, 24, 25, 28 Şubat, 3 Mart 1952; 8 Mart 1952 tarihli *Jamanak*'ta, Oksen Şahinyan'ın Normandiya'da düzenlediği çay partisinin ertelendiği ve yapılacağı tarihin bilahare duyurulacağı yazıyor.

Bu dönemde Oksen Şahinyan'ı Gençler Tiyatrosu ile işbirliği içinde ve bazı gösterilerin tanıtım ve organizasyon müdürü olarak görüyoruz.

Paris Ermenilerinden tanınmış tiyatro sanatçıları Dırtad ve Siruhi Nişanyan çifti İstanbul'a gelmiş ve Gençler Tiyatrosu ile birlikte oyunlar sahneye koyarken Oksen Şahinyan idari müdür olarak görev almıştır. Pangaltı İnci Tiyatrosu'nda 16 Ekim 1951 gecesi oynanan sıradışı ve fevkalade tiyatro gösterisi 3 perdelik çağdaş komedi-dram *Kalplerin Mücadelesi (Sırderu Baykar)* İstanbul'da ilk defa olarak bu kadro tarafından sahneye konur. Tercüme ve rejisör olarak Dırtad Nişanyan'ın adını görüyoruz.[461]

Hanriyet Şahinyan, Jerfin Elmas ve Kevork Kabaracıyan Düran Düran piyesinde[462]

461 *Jamanak*, 19 Eylül 1951, *Nor Lur*, 29 Eylül 1951; *Paros*, 25 Eylül, 9 Ekim 1951.
462 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi.

Mınakyan ve Gençler Tiyatroları 18 Aralık 1951 gecesi, Oksen Şahinyan'ın sahne çalışmalarının 44 üncü sanat yılı vesilesiyle, Pangaltı'da İnci Sinemasında, Dırtad ve Siruhi Nişanyan'ın da katıldığı bir gösteri düzenler. Gösterimde, önce Jerfin Elmas, Sisi Yeretsyan, Betti Aslan, Sezaren Taşcıyan, Hanriyet Şahinyan, Yetvart Yeretsyan, Kevork Kabaracıyan, Nubar Terziyan[463], Berc Garabedyan, Onnik Papazyan, Kris Saran, Aram Fındıklıyan'ın oynadığı 3 perdelik *Düran Düran* komedisi sahnelenir. Rejisörlüğünü Yetvart Yeretsyan'ın yaptığı oyunun organizasyon müdürü olarak Oksen Şahinyan'ın görev aldığı gecede, kızı Hanriyet Şahinyan'ı yine sahnede görüyoruz.

Gecenin ikinci bölümünde, o günlerde İstanbul'da bulunan Dırtad Nişanyan[464], *Otello*'nun 3. ve 4. perdelerinde başrolü oynar. Dırtad Nişanyan, Otello rolünü üstlenirken, eşi Siruhi Nişanyan da Dezdemona rolüyle sahnede yerini alır. Betti Aslan (Emilya), Nubar Terziyan (Yago) gibi oyuncuların dâhil olduğu temsilin rejisörü Dırtad Nişanyan'dır.[465]

Dırtad Nişanyan, 1951 yılında Oksen Şahinyan ile birlikte[466]

463 Nubar Terziyan (1909-1994).

464 Dırtad Nişanyan, tanınmış Ermeni tiyatro aktörüdür. 1920'lerde Aşod Madatyan'ın yönettiği *İstanbul Ermeni Dramatik Tiyatrosu*'ndaki temsillerde sahneye çıkan oyuncular arasındaydı. Daha sonra Fransa'ya gitti. 30 yıl kaldığı Paris'te Ermeni Dramatik Tiyatrosunun kurucusu ve önderi olmuştur. Paris ve Londra'da çok başarılı bir tiyatro yaşamından sonra, 20 Ekim 1952'de Beyrut, Halep, Bağdat, Tahran ve İstanbul'u kapsayan jübilesel bir turneye çıktığında Türkiye'ye de gelmişti. Yervant Odyan ve Mikael Gürcüyan'ın yazdığı *Çarşılı Artin Ağa* isimli komedide rol almıştı. *Marmara*, 2 Ekim 1952.

465 *Jamanak*, 8, 10, 11, 13, 16, 18 Aralık 1951; *Nor Lur*, 18 Aralık 1951; *Paros*, 11 Aralık 1951.

466 *Jamanak*, 16 Aralık 1951; *Nor* Lur, 18 Aralık 1951; *Kulis*, 15 Ağustos 1956, sayı 232, 15 Aralık 1956, sayı 241.

Dün Gece İnci Tiyatrosu'ndaki Tiyatro Festivali

Dün gece [18 Aralık 1951 Salı] büyük bir kalabalık İnci Tiyatrosu'nda emektar sahne sanatçısı Oksen Şahinyan'ın tiyatro faaliyetlerinin 44'ncü yılı onuruna düzenlenen tiyatro şöleninde hazır bulunmak için acele etti. Cuma günü Paris'e dönecek olan sanatçı Nişanyan çifti de düzenlenen bu tiyatro festivalini veda gösterisi olarak kaydetti ve bu sayede Gençler ve Mınakyan Tiyatrolarının, aynı zamanda kıymetli aktris Digin Jerfin Elmas'ın da birlikte katılımını getirdi.

İlk önce, Gençler ve Mınakyan'ın kıymetli oyuncularının katılımıyla, Valabrek'in sevilen Düran-Düran vodvili temsil edildi. Uyumlu oyunlarıyla, Jerfin Elmas, Sisi Yeretsyan, Betti Aslan, Kevork Kabaracıyan, Yetvart Yeretsyan, Onnik Papazyan, Hanriyet Şahinyan, Nubar Terziyan ve diğer oyuncular parladılar.

Gösterinin ikinci bölümü çok hüzünlü oldu. İki emektar sanatçı, Şahinyan ve Nişanyan'ın çok hüzünlü sözlerle seyirciyi selamlaması ve sahne arkadaşlarının birbirlerine uzun ömürler dilemesinden sonra, Dırtad, Oksen'in alnını öptü ve hoş bir defne demeti hediye etti. Çok duygulanan Oksen Şahinyan, candan teşekkürlerini sundu ve sonuna kadar Ermeni sahnesine hizmet edeceğini ifade etti. İki sanatçı bir defa daha sevgiyle kucaklaştılar, özel bir çiçek demeti bu tabloyu baştan çıkarıcı kıldı.

Gösterinin ikinci bölümünde Otello'dan alınan bir dizi hüzünlü bölüm Nişanyan çifti tarafından, Betti Aslan ve Nubar Alyanak eşliğinde temsil edildi. Dırtad Nişanyan gerçek bir Otello görüntüsü ile sahneye azametli bir giriş yaptı ve tam bir kıskanç Mağribi generali canlandırarak, güçlü, hassas, kibirli bir oyun sundu.

Siruhi Nişanyan, Dezdemona'dan sorumlu rolünde, hassas aktrisin bütün özelliklerini gösterdi. Betti Aslan ise Emilya'dan ve Nubar Alyanak da Yago'dan sorumlu rolleri, tebrik edilesi bir başarıyla yerine getirdiler.

Yorulmadan yarım asırdır sürdürdüğü sahne çalışmaları vesilesiyle Oksen Şahinyan'ı hararetle tebrik ediyoruz ve uzun bir yaşam diliyoruz. Nişanyan çiftini ise, son ziyareti süresince Ermeni tiyatrosunun şanlı günlerini yeniden hatırlatarak, tiyatrosever topluma unutulmaz anlar yaşattığı için İstanbul Ermenileri adına bir defa daha tebrik ediyoruz.[467]

467 *Jamanak*, 19 Aralık 1951.

Vartiter Felekyan'ın Vefatı

9 Mart 1952 Pazar günü, Ermeni tiyatrosunun iki emektar kadın sanatçısı Felekyan kardeşlerden Roza Vartiter Felekyan vefat eder.[468] Cenaze töreninde Oksen Şahinyan, rahmetli sanatçı hakkında bir konuşma yapar, düzgün telaffuzuyla anlamlı bir ağıt okur.[469]

Rahmetli Vartiter Felekyan Anısına

Neredeyse bir asır, fırtınalı, hüzünlü, güneşsiz bir asır, bir asır ki bütün umutlarıyla, şanla ve düş kırıklıklarıyla rüzgâr gibi, rüya gibi geçer.

Bir sanatçı öldü, ancak evrensel evrene ait olan sanatçının ruhu ebediyete ait olur.

Sayısız insan doğar, çok çalışır, eziyet çeker, acılarla ve mutluluklarla pişer, nihayet bütün bir asır, hatta da fazla yaşar, yalnız sonunda bir gün ebediyen ayrılır insanlardan ve dünyadan. Bizden ebediyen ayrılan bu faniler, bir arkadaş gibi, bir akraba gibi, bir hayat arkadaşı gibi, nihayet bir insan gibi, bizden tuzlu gözyaşları kaparlar. Ancak bütün bu acı ve gözyaşları bir toplumun, bir gurubun, bir evrensel akrabalığın yasını yansıtmaz, o sadece ve sadece benim ve senin gözyaşlarındır, bir toplumun değildir.

Ne mutlu o insanların hepsi yaşıyorlar, ne mutlu ki onlar öldükten sonra da herkesin malı olarak yaşamaya devam ediyorlar.

İşte değerli sanatçı Roza Felekyan bu mutlu ölümsüzlerdendir ve bugün onun önünde saygıyla eğiliyorum.

Oksen Şahinyan rahmetlinin yaşamı ve faaliyetlerini hatırlattıktan sonra, konuşmasını şu sözlerle sonlandırır:

Büyük sanatçı öldü, ancak hala ruhumuzda onun unutulmaz tanrısal sesi çınlıyor "nanin, nanin...

Margrit Gotye, Jan Dark ve daha çok sayıda rollerin benzersiz yaratıcısı, tanrı ruhunu aydınlatsın.[470]

Genellikle cenazelerde konuşma yapma görevi her nedense Oksen Şahinyan'a düşer. Bunun açıklamasını Oksen'in düzgün Türkçe ve Ermenice konuşma yeteneğine sahip olmasında, konuşmasını dik ve kendinden emin bir duruşla dramatik olarak yapmasında bulmak mümkündür.

468 Tiyatro sanatçısı Roza Vartiter Felekyan (1858-1951), Mari Hranuş Felekyan'ın kardeşi ve Türkiye tiyatrosunun ünlü sanatçısı İrma Toto Felekyan-Karaca'nın teyzesidir.
469 *Jamanak*, 14 Mart 1952.
470 *Jamanak*, 15 Mart 1952.

Oksen Şahinyan, Vartiter Felekyan'ın cenazesinde konuşma yapıyor.[471]

24 Nisan 1952 günü Şişli Mezarlığı tiyatrocuların mahallesinde aktris Vartiter Felekyan'ın vefatının kırkı vesilesiyle yapılan duada, rahmetlinin yeğeni aktris İrma Toto ve kocası aktör Mehmet Karaca, Krikor Hagopyan, Peruz Hagopyan, Ses Operetinden Türk oyuncular, Berc Artür ve başka katılanlarla beraber Oksen Şahinyan yine oradadır.[472]

Bedros Baltazar'ın 63'ncü Yıl Jübilesi

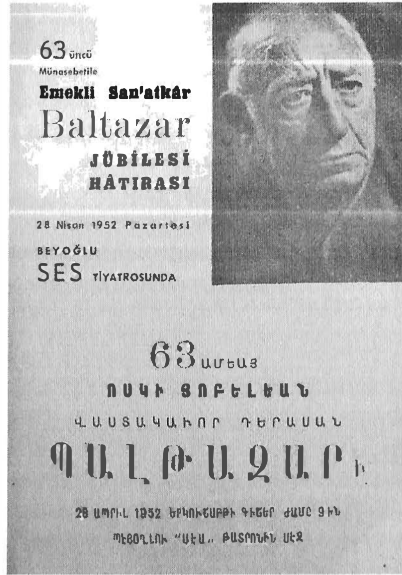
Osmanlı ve Cumhuriyet döneminin önemli bir tiyatro sanatçısı olan Bedros Baltazar, Oksen'in amcası Vahan Şahinyan'la beraber sahneye çıkmış eski ve değerli bir sanatçıydı. Oksen, bugüne kadar bu değerli tiyatro sanatçısının onurlandırılmamış olmasını büyük bir eksiklik olarak görür. Tiyatro camiası içinde sosyal sorumluluk sahibi olarak Oksen insiyatif alarak Bedros Baltazar için jübile yapılması fikrini ortaya koyar ve hazırlıklarını yapacak heyetin içinde görev alır.[473] Bir süreden beri hasta olan Bedros Baltazar için, 28 Nisan 1952 Pazartesi gecesi, sahne hayatının 63'ncü yıldönümü dolayısıyla Beyoğlu Ses Tiyatrosu'nda bir jübile töreni düzenlenir.[474]

471 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi; *Kulis*, 1 Nisan 1952, sayı 127.

472 *Jamanak*, 25 Nisan 1952.

473 Bedros Baltazar'a jübile heyeti şu isimlerden oluşmuştur: Başkan Pakarad Tevyan, Başkan Yardımcısı Krikor Hüdaverdiyan, Sayman Doktor Arşavir Dökmeciyan, Muhasip Keğam Kerti, Oryort Adrine Dadıryan, Doktor Vahram Şirinyan, Ardaşes Papazyan, Vahram Balıkcıyan, Hagop Ayvaz ve Oksen Şahinyan. (*Jamanak*, 4 Nisan 1952)

474 Beyoğlu Ses Tiyatrosu, aynı yerde ve bugün de aynı isim altında Ferhan Şensoy Orta Oyuncuları tarafından kullanılmaktadır.

Bedros Baltazar'ın sanat hayatının 63'ncü yıldönümü dolayısıyla İstanbul Beyoğlu Ses Tiyatrosu'nda düzenlenen jübile töreni broşürünün baş sayfası[475]

İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay ve İstanbul Ermenileri Patriği Karekin Haçaduryan'ın desteklediği ve Oksen Şahinyan'ın bizzat düzenlediği jübileye İstanbul Şehir Tiyatrosu, İstanbul Ermeni Dramatik Tiyatrosu, Gençler Tiyatrosu, Soprano Takuhi Melekyan, Hanesyan Kuartet ve Mıkhitaryan Okulundan Yetişenler Derneği Orkestrası, ünlü komedyen Zareh Arşag, Aram Elmas, tiyatro sanaçısı İrma Toto ve arkadaşlarının da olduğu geniş bir katılım olur. Etkinliğin düzenleyicisi olarak Oksen, açılışta Baltazar'ın kişiliğini ve sanatını öven bir konuşma yapar.

44 yıl önce, Mınakyan Kumpanyası'nın bütün üyeleri Kadıköy'de oturuyordu. Sık sık Kadıköy'e gidiyor ve günlerce amcam aktör Vahan Şahinyan'ın evinde kalıyordum. Baltazar da oradaydı ve herkes onu tanırdı.

1908'de sahneye çıktım. 43 yıllık sahne çalışmalarım sırasında her zaman Baltazar'a hayranlık duydum. O sahne üzerinde rolünde her zaman azametliydi. Sadece sorumlu rollerinde değil, hatta ikinci, üçüncü rollerinde de azametliydi. Onun gür sesi, kibirli telaffuzu, canlı duruşu, yardımseverliği her zaman başarılıydı. Âşık rolünün, muhalif, bezgin koca rollerinin

475 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi.

(Kamelyalı Kadın'da Baba Düval, Simon e Mari'de Piyer Dartig, Leblebici'de Bostancıbaşı, Arşın Mal Alan'da Sultan Beg) rakipsiz ustasıydı.

Baltazar'ı tanırım; duygusal pasif bir kişi olmayan, yer tutmak için kendini alçaltıp ödün vermeyen, kıskançlık sorunu olmayan, rolünü yapmak için abartısı olmayan, titiz, benzersiz bir sanatçıdır.

Kişiliğinde para hırsı çok az olmuştur. Onun hayatı için önemli olan, tiyatro, sanat ve rolünü en iyi şekilde yerine getirmek için çalışmaktı.

Baltazar'ın tiyatro faaliyetinin gidişinde, dara düştüğü dönemlerinde, asla yardım sağlamak için bir gösteri düzenlemek söz konusu olmazdı.

Ve işte böylesi bir sanatçının 63 yıllık sahne faaliyetine saygıyla bir festival, bir jübile gösterisi düzenlememek bizim için nankörlük, onun için ise bir ihtiyaç olmuştur.

Öyle ki, yapılmakta olan Baltazar için altın jübile düzenlenmesi görevi onurunun bana verilmiş olması ile kendimi mutlu hissediyorum ve bu psikolojiyle hiç olmazsa bu vesileyle ona karşı ve onun payına saygı borcumu ödemiş oluyorum.[476]

Bedros Baltazar *Arşın Mal Alan* piyesinde Sultan Beg rolünde[477]

476 *Jamanak*, 23 Nisan 1952; *Kulis*, 15 Nisan 1952, sayı 128; *Yerçanig* 1953, s. 14; Nışan Beşiktaşlıyan, s. 915-916.

477 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi; Kulis, 1 Eylül 1947, sayı 17.

Soprano Takuhi Melekyan, Profesör Kazafyan idaresindeki koro ve Ekrem Zeki Ün ile Hanesyan'ın iştirak ettiği kuartetin oda musikisi konseri, Mıkhitaryan Okulundan Yetişenler Korosu, İrma Toto ve arkadaşları, Zareh Arşag, Aram Elmas gibi katılımcıların yer aldığı gecede, sahnede yer alan tiyatro toplulukları birer perdelik oyunlar oynarlar.

İstanbul Ermeni Dramatik Tiyatrosu, Arşavir Alyanak, Betti Aslan, Haçik Arzumanyan, Zaruhi Değirmenciyan ve Nışan Haçeryan'ın sahnede rol aldığı *Zincir (Şığta)* isimli 1 perdelik piyesini Ermenice olarak sahneye koyar.

Ses Opereti artistleri *Süt Kardeşler* müzikal komedisini, Şehir Tiyatrosu Labiche'in *Mahçuplar* isimli 1 perdelik dramı ve Gençler Tiyatrosu da *Nigotimos Evleniyor (Nigotimos Gamusnana)* isimli 1 perdelik kısa bir komediyi temsil eder. Aram Elmas'ın *Kadınım* oyunu ile katıldığı jübilede, Oksen Şahinyan'ın Mınakyan Tiyatrosu Mardiros Mınakyan'ın repertuarından *Yalan* adlı 1 perdelik oyunundan bir bölümü Türkçe olarak oynar. Dram türündeki oyunda Oksen Şahinyan (Baba), Jerfin Elmas (Ana) ve Hanriyet Şahinyan (Kız) başrollerini canlandırırlar.[478]

Ustaya saygılarını bildiren sahne sanatçıları, jübilesi yapılan Baltazar'ın etrafında ve Oksen Şahinyan büyük ustanın elini öpüyor.[479]

478 *Marmara*, 17, 24, 27 ve 28 Nisan 1952; *Jamanak*, 25 ve 27 Nisan 1952; *Vatan*, 21 Nisan 1952; Pars Tuğlacı, a. g. e., s. 421.

479 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi; *Marmara*, 29 Nisan 1952; *Jamanak*, 29 Nisan 1952.

Ermeni tiyatrosunun büyük çınarlarından Bedros Baltazar[480], jübilesinden kısa bir süre sonra 9 Ocak 1953 günü Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'nde vefat eder.[481] Yapılan jübilenin zamanlamasının ne kadar isabetli olduğu, değerli sanatçının onurlandırılarak, son vazifenin ne kadar uygun bir noktada yerine getirildiği görülür.

Kamelya Şahinyan

2 Mayıs 1952 Çarşamba akşamı İstanbul Kadıköy Süreyya Sineması'nda temsil edilen ve 3 perdeden oluşan Aleksandr Şirvanzade'nin yazdığı *Kötü Ruh (Çar Voki)* adlı Ermenice dram, Dr. Arşavir Alyanak tarafından sahneye konulur. Oyunda Haçik Arzumanyan (Kij Taniyel), Peruz Hagopyan (Şuşan), Betti Aslan (Sona), Nışan Haçeryan (Vosgan), Kamelya Şahinyan (Zarnişan), Dr. Arşavir Alyanak (Çopur Garabed), Mimi Eğinliyan (Çavahir), Yetvart Hovhannesyan (Murad) ve Berc Fazlıyan (Vıhug) adlı sanatçılar rol almıştır. Bu listeden Kamelya Şahinyan adına dikkat çekmek gereklidir.

KADIKÖY SÜREYYA SİNEMASINDA

2 Mayıs Çarşamba akşamı saat 21.15 de

SARALI KIZ

Ermenice piyes 3 perde

Yazan: A. ŞİRVANZADE — Reji: D. A. ALYANAK

ՉԱՐ ՈԳԻ

Տրամ 3 արարով, բեմադրութեամբ
Տր. Ա. ԱԼԵԱՆԱՔի

ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՆԵՐ
Մուտքի կարգով

Գիժ Դանիէլ . . . Հաչիկ Արզումանեան
Շուշան . . . Բերուզ Յակոբեան
Սօնա . . . Պէթթի Ասլան
Ոսկան . . . Նշան Խաչերեան
Զարնիշան . . . Գամելիա Շահինեան
Չօփուր Կարապետ . Տք. Արշաւիր Ալեանաք
Ջաւահիր . . . Միմի Էկինեան
Մուրատ . . . Եդ. Յովհաննէսեան
Վհուկ . . . Պերճ Ֆազլեան

Galata-Tünel NADIK MATBAASI Gül han N. 20

Kamelya Şahinyan *Kötü Ruh (Çar Voki)* piyesinde

480 Bedos Baltazar (1877, İstanbul, Karagümrük-1953, İstanbul).
481 *Marmara*, 9 Ocak 1953.

Mınakyan Tiyatrosu 1952-53 Sezonu Hazırlıkları

Mınakyan Tiyatrosu, 1952-53 tiyatro sezonuna iddialı hazırlık yapar. Oksen Şahinyan yönetiminde yeni ve tecrübeli sanatçılarla kadrosunu güçlendiren topluluk, sezona zengin bir repertuar ile girmeyi hedefler. Repertuarda yabancı ve yerli komedi oyunlar da bulunmaktadır. *Ben Yabancı Almam (Yes Tırsetsi Çem Arner), Başaktör (Terasanabedı), Milli Milletvekili (Azkain Yerespokhan), Süt Kardeşler (Gatneğpayrnerı), İlkönce Kaynana (Nakh Kan Zokanç) ve Otello* isimli oyunların yeni sezona hazırlandığı duyurulmaktadır.

Topluluğa dâhil olan erkek sanatçılardan Zareh Arşag ile Hosrov Emirhanyan, Haygaser Vosgeriçyan, İsrael İsraelyan, Onnik Papazyan, Nazaret Donigyan, Ferdinand Şahinyan, Onnig Gülmezyan, Kamer, Zabel Gaydz, Anais Aslan, Hanriyet Şahinyan ve Zabel Yeşil gibi oyuncuları görebiliyoruz. *Kulis* tiyatro dergisi Mınakyan Tiyatrosu'nun yeni sezondaki kadrosunun tamamını fotoğraflarıyla ve tam sayfa olarak verir.

Her yıl tiyatronun programı, oyunların seçilmesi ve hazırlanması, oyuncuların seçimi ve anlaşmaların yapılmasını müteakip ortaya çıkıyordu. Genellikle kadroda olduğu kabul edilen oyuncuların dışında, başroller için bazı önemli oyuncular davet ediliyordu. Bu isimler, aynı zamanda oyunların değerini arttıran, tanıtımı kolaylaştıran, başarıyı getiren ve seyirciyi çeken görevler görüyordu. Mesela uzun yıllar Türkiye tiyatrosuna hizmet etmiş değerli bir sanatçı olarak Hosrov Emirhanyan, komedyen Zareh Arşag, Onnik Papazyan, Jerfin Elmas, Zabel Gaydz, Ferdinand Şahinyan, Hanriyet Şahinyan, Nazaret Donigyan, Bedros Çiçekciyan gibi isimler Mınakyan Tiyatrosu'nun gediklileriydi. Zareh Arşag, bu topluluk içinde yer alarak verdiği coşkulu emeği sayesinde, özellikle Buf komedilerinde, tiyatroseverlerin unutamayacağı bir sanatçı olarak hatıralarda yer etmiştir. Elbette mütevazı ve değerli başhizmetkar Oksen Şahinyan, büyük tiyatro geçmişine sahip olmasıyla ve aile soyundan gelen geçmiş anılarıyla, geçmişte zaten beğeni görmüş oyunlardan örnekler sunuyordu.[482]

Bu oyuncu listesinde yine Ferdinand Şahinyan'ın ve Hanriyet Şahinyan'ın isimlerini görmekteyiz. 26 Eylül 1952'de Herman Berberyan ile evlenen Hanriyet'in bu sezon oyunlarında sahnede olup olmadığını bilemiyoruz. İhtimal ki, ismi ilan edilmesine rağmen Hanriyet, kocası Herman'ın müsaadesini alamadığından tiyatro sahnesinde bulunamamıştır.

482 Kevork Kabaracıyan, *Şoğagat Darekirk (Su Damlası Yıllığı) 1974-1976*, s.10.

14 ՔՈՒԼԻՍ

Օ. Շահինեան

"ՄՆԱԿԵԱՆ" ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

ՄԵՆՔ ԱԼ ՄԵՐ ԸՆԵԼԻՔՆԵՐԸ ՈՒՆԻՆՔ Կ'ԸՍԷ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳԱԿԸ

ԶԱՐԵՀ ԱՐՇԱԿ

Զ. Արշակ

Անայիս Ասլան

Իսրայէլ Իսրայէլեան

Խոսրով Էմիրխանեան

Զապէլ Եշիլ

Ն. Տօնիկեան

Հ. Շահինեան

Օ. Փափազեան

Օ. Կիւլմէզեան

Հ. Ոսկերիչեան

Mınakyan Tiyatrosu Hazırlanıyor.
Üstte solda Oksen Şahinyan, sağda Zareh Arşag,
Orta sırada soldan Anayis Aslan, İsrael İsraelyan, Hosrov Emirhanyan, Zabel Yeşil, Altta soldan Nazaret Donigyan, Hanriyet Şahinyan, Onnik Papazyan, Onnig Gülmezyan, Haygaz Vosgeriçyan[483]

483 *Kulis*, 15 Ekim 1952, sayı 140.

Onnik Papazyan ve Hanriyet Şahinyan 1952 yılında *Düran Düran* piyesinde[484]

Hanriyet ile Herman Evleniyor

İşte bu ortamda, Hanriyet ile Herman Berberyan'ın yolları kesişir. Tiyatrocu anne babanın kızı, kendisi de hem tiyatronun hem sinemanın yoluna girmiş Hanriyet'in kaderi birden değişir. Belki anne ve baba bu yolun çileli bir yol olduğunu iyi bildiklerinden kızlarının da kendileri ile aynı kaderi paylaşmasını istememişlerdir. Hanriyet için çilesiz bir yol bulduklarını düşünerek bu tercihi yapmışlardır.

Hanriyet için Herman'la söz kesildiğinde, Oksen Şahinyan 66, Kamelya ise 58 yaşındadır. Yaşlarının artık ilerlediğini ve bu nedenle de Hanriyet'i sağlam bir ele teslim etmenin en uygun çözüm olacağını düşünmüşlerdir.

484 NOl arşivi.

Ancak Herman ile nişanlandığı günden itibaren, Hanriyet artık yaşamı boyunca tiyatro ve sinemaya sadece seyirci olarak gidecektir. Bir istisna hariç, o da Oksen'in jübilesinde Hanriyet de babasını onurlandırmak için son kez sahnede rol alır. Oksen'in jübilesi aynı zamanda Hanriyet'in de jübilesi olacaktır.

Herman karısının sahneye çıkmasına rıza göstermemiş ve tiyatro sahnesinden çekip dışarı almıştır. Evlendikten sonra, evde tiyatro ve sahnenin adı geçtiğinde, Herman her zaman küçümseyen bir tavırla Hanriyet'in bu konuya girmesini önlemiştir. Giderek bu konu Hanriyet'in de gündeminden ve beyninden çıkmıştır. Üçüncü nesilden tiyatrocu Hanriyet'in bu alandaki çıkışı engellenmiş midir? Bilinemez.

Oksen'in Hanriyet'ten torunu Alis'in anlatımına göre; Herman tiyatroculara iyi gözle bakmaz, bu mesleğin ahlaki yönden iyi bir meslek olmadığını düşünürmüş. Ancak Herman, büyüyüp çocuk yaşına geldiğinde, Alis'i sık sık Pazar sabahları çocuk tiyatrolarına veya sinemaya götürmekten de geri kalmamış.

Hanriyet ve Herman, batı kültürünü ve müziğini severlerdi. Buna karşılık Türk kültürünü, hele Anadolu'nun kırsal kültürünü sevmezler, uzak dururlardı. Tango yapmayı severler, buna karşılık Anadolu halkının yerel folklorik oyunlarını küçümserlerdi.

Fırtınadan Sonra

1952-53 sezonunun ne kadar başarılı geçtiği konusunda elimizde fazla veri olmamasına rağmen, 1953-54 tiyatro sezonu için Mınakyan Tiyatrosu'nun yine iddialı olduğunu görüyoruz.

20 Ekim 1953 tarihli gazetelerde Oksen Şahinyan'ın bir tiyatro turnesi için iki aydan beri Anadolu'da olduğunu ve İstanbul'a yeni döndüğü yazmaktadır. Aynı haberin içinde, bu tiyatro turnesine mesul müdür olarak katılmış bulunan Oksen Şahinyan'ın turne hakkında *Jamanak* gazetesinde yayımlanmak üzere ilginç bir yazı dizisi hazırladığı da belirtiliyor. Ancak yaptığımız takipte bu yazı dizisine rastlayamadık.[485]

Mınakyan Tiyatrosu, Oksen Şahinyan'ın sahne çalışmalarının 45'nci yılı vesilesiyle 4 Mayıs 1953 Pazartesi gecesi Ses Tiyatrosu'nda bir gösteri düzenler. A. Sarvazyan'ın[486] 4 perdelik dramı olan *Çizginin Dışı (Kdzits Turs)*, bu sefer *Fırtınadan Sonra (Potorigen Verç)* adıyla Ermenice olarak sahneye konur. Oyunda Ermeni sahnesinin sevilen aktrisleri Jerfin Elmas, Anahid Sapriç, Vartuş ve Sezaren Taşcıyan, Mınakyan Tiyatrosu'nun kurucuları İsrael İsraelyan, Onnik Papazyan, Hosrov Emirhanyan yer alır. Oyunun rejisörü Oksen Şahinyan'dır.

485 *Jamanak*, 20 Ekim 1953.
486 R. Sapeğyan (*Yerpanig* 1954, s. 12-13).

Aynı gece, Ermeni sahnesinin tanınmış komedyeni Zareh Arşag, Şake Frangül, Onnik Papazyan ve İsrael İsraelyan ile *Bayan Pancereyi Kapat (Digin Baduhanı Kotse)* isimli bir perdelik kahkahalı komediyi ilk defa olarak oynar.

Türk komedyenler Aziz Basmacı, Kenan Güler ve Melahat Hanım *Üçüncü Adam Kimdir* isimli skeç ile sahnede yer alır. Gösteri ilk önce 27 Nisan 1953 günü için planlanmış, ancak Jerfin Elmas'ın rahatsızlığı nedeniyle 4 Mayıs'a ertelenmiştir. [487]

Mınakyan Tiyatrosunun Dünkü Gösterisi

Mınakyan Tiyatrosu emektar sanatçı Oksen Şahinyan'ın sahne çalışmalarının 45 nci yılı onuruna Sarvazyan'ın Çizginin Dışı (Kdzits Tursı) olarak bildiğimiz piyesini Fırtınadan Sonra (Potorigen Verç) ismiyle sahneye koyarak bu tiyatro sezonunda ilk defa olarak dün gece perdeyi açtı.

Piyesin seçimi başarılıydı, aynı şekilde dekorları da. Oyuna gelince, rol dağılımına mutabık biçimiyle geçti. Herkesten önce anne rolündeki başarısıyla Jerfin Elmas'a müteşekkir olduk. Piyesin başlıca bayan kahramanlarından, uluslararası şöhrete sahip bir aktris olan Anahid Sapriç, jestlerinde cesur olmakla beraber, özellikle son perdedeki konuşmalarıyla yer yer anlaşılmaz kaldı. Piyesin erkek kahramanı rolünde İsrael İsraelyan, deneyimli bir sanatçı olarak uyumlu bir oyun gösterdi. Onnik Papazyan ve Hosrov Emirhanyan nispeten kısa rolleriyle izleyicilerin dikkatini canlı tutmayı bildiler. Bayan Sezaren Taşcıyan da alışık olduğumuz bir oyun sergiledi.

Bu oyundan sonra Bayan Pencereyi Kapat (Digin Baduhanı Kotse) isimli, kahkaha sağanaklarının zincirlerinden boşandığı çok eğlenceli bir komedi oynandı. Burada Zareh Arşag'ın etrafında Onnik Papazyan, Şake Frangül ve Kamer komedinin ruhuna nüfuz etmeyi bilmişler. Oryort Frangül'e biraz gülmesini tavsiye edeceğiz. [488]

Gençler Tiyatrosu ve Oksen Şahinyan

Oksen Şahinyan, Ermenice gazetelere verdiği ilanlarda yeni tiyatro sezonunda da temsillerine Pangaltı İnci Tiyatrosu'nda devam edeceğini duyurur.[489] 1954 yılı programına göre, 19 Ocak Salı gecesi, İnci Tiyatrosu'nda temsil vermek üzere sezon başından salon işletmesi ile anlaşmış ve hazırlıklarını yapmıştı.[490]

487 *Marmara*, 10, 19, 20, 23 Nisan 1953; *Jamanak*, 10, 13, 19, 20, 21, 25, 29 Nisan, 3, 4 Mayıs 1953.
488 *Jamanak*, 5 Mayıs 1953.
489 *Joğovurt*, 10 Aralık 1953.
490 *Nor Lur*, 8 Aralık 1953, 13 Ocak 1954.

365 ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ 1 ԳԻՇԵՐ ՄԻԱՅՆ
ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԴԵՐԱՍԱՆ
ՕԳՍԷՆ ՇԱՀԻՆԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՏԵՂԻ ԿԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ
ԻՆՃԻ ԹԱՏՐՈՆԻ ՄԷՋ
19 ՅՈՒՆՎԱՐ 1954 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԺԱՄԸ 21.15ԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ ?

ԶԳԱՅԱՑՈՒՆՑ ԴՐԱՄ 3 ԱՐԱՐ
ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. ԳԱՊԱՐԱՃԵԱՆԻ
ՆԱԵՒ
3 ԱՆՁԻ ՄԷԿ ԱՆԿՈՂԻՆ

Son Öpücük (Verçin Hampuyrı) dramını Gençler Tiyatrosu sanatçıları oynuyor[491]

O günlerde, Fransa'da tanınmış Ermeni tiyatro sanatçısı Trakoş[492], İstanbul'a konuk olarak gelmiş ve bazı temsillerde Gençler Tiyatrosu ile sahneye çıkmıştı. Ünlü sanatçı programını tamamlamış ve İstanbul'da kalma süresinin sonuna gelmiş olmasına rağmen, tiyatroseverler Trakoş'un bir temsil daha vermesini talep ediyorlardı. Salon için yapılan ricayı, Oksen memnuniyetle kabul etmiş ve 19 Ocak'taki programını bir hafta sonra 26 Ocak Salı gecesine ertelemişti. Ermenice basın, bu gelişmeyi Oksen Şahinyan'ın jesti" başlığı ile vermişti.[493]

Böyle bir olayın vesile olup olmadığı bilinmemekle beraber, 26 Ocak gecesi İnci Tiyatrosu sahnesine Oksen Şahinyan ve Gençler Tiyatrosu birlikte çıkar. "365 Günde Sadece Bir Defa" sloganı ile emektar aktör Oksen Şahinyan'ın Ermeni yaşamından dönüştürdüğü, Kevork Kabaracıyan'ın sahneye koyduğu 3 perdelik *Son Öpücük (Verçin Hampuyrı)* dramını Gençler Tiyatrosu sanatçıları oynar. Oyuna katılan Zaruhi Değirmenciyan, Kevork Kabaracıyan, Nubar Terziyan, Mihran Andonyan, Anahid Sapriç, Norayr Altunyan, Sezaren Taşcıyan, Nigoğos Tavityan, Sosi Gırcikyan ve küçükler Garo, Seta, Gençler Tiyatrosu'nun sanatçılarıdır.

491 *Gavroş*, 14 Ocak 1954.
492 Harutyun Trakoş.
493 *Joğovurt*, 13 Ocak 1954; *Jamanak*, 13 Ocak 1954.

Gecenin kahkahalı kısmında sahneye konulan bir perdelik komedi *Üç Kişiye Bir Yatak (Yerek Antsi Meg Angoğin)* oyununa Haygaz Vosgeriçyan, Dr. Bedros Çiçekciyan, Sezaren Taşcıyan Hanım katılır.[494] İstek üzerine, aynı kadro aynı piyesi 8 ve 11 Şubat 1954 Pazartesi ve Perşembe geceleri Bezciyan Okulundan Yetişenler Derneği Lokalinde sahneye koyar.[495]

Aynı lokalde, 18 ve 25 Şubat geceleri ise Kumkapı ve çevresi tiyatroseverlerini memnun etmek üzere, İstanbul'da daha önce ilk defa olarak yine Kumkapı'da sahneye konulan 3 perdelik kahkahalı bir komedi *Midyacı Kasbar* piyesini yine Gençler Tiyatrosu sanatçıları temsil ederler. Piyesi güncel hale getiren Oksen Şahinyan olup, Midyacı Kasbar rolünde Haygaser Vosgeriçyan oynar. Diğer sanatçılar Peruz Hagopyan, Sezaren Taşcıyan, Bedros Çiçekciyan, Nigoğos Tavityan, Ferdinand Şahinyan ve Kamer'dir.[496]

Mınakyan'ı Anma

Mınakyan Tiyatrosu, adını aldığı merhum tiyatro sanatçısı Mardiros Mınakyan ve sahne arkadaşlarını unutmaz. 20 Nisan 1954 günü İstanbul'da İnci Sinema Tiyatrosu'nda 6 perdeden oluşan *Günahkâr Anne (Meğabard Mayrı)* adlı melodramı Mardiros Mınakyan ve sahne arkadaşlarını anmak üzere Ermenice olarak sahneye koyar. Oyunun rejisörü Oksen Şahinyan'dır.[497]

20 Nisan 1954'teki *Günahkâr Ana (Meğabard Mayrı)* adlı Ermenice oyunun programının baş sayfası

494 *Joğovurt*, 17, 18, 22, 24, 25, 26 Ocak 1954; *Jamanak*, 3, 12, 21 Ocak 1954; *Gavroş*, 7, 14 Ocak 1954.
495 *Jamanak*, 5, 7, 8 Şubat 1954.
496 *Jamanak*, 14, 15, 18 Şubat 1954.
497 *Jamanak*, 21, 23 Mart 1954; *Gavroş*, 8, 15 Nisan 1954.

Buket Çiçek

Bütün gayretlere ve çabalara karşılık, tiyatrodan elde ettiği gelirle geçimini temin edemeyen Oksen, gelir getirici yan işler geliştirmeye girişir. Kadıköy'de Moda Caddesi 64 numarada sanatsal bir çiçekçi dükkânı açmaya karar verir,

"Buket Çiçek Pavyonu" adıyla açtığı bu dükkânda, Kadıköy'ün zevk sahibi, duygulu ve nazik Ermenileri için taze ve güzel çiçeklerden sanatsal demetler, çiçek sepetleri ve çelenkleri yapıp satmayı kendisine hedef olarak seçer.

Oksen, yeni girişimiyle Kadıköy'ün Ermeni toplumuna gönüllü hayırsever olma şansını da verir. Satıştan elde edilecek genel gelirin yüzde 5'ini Aramyan Okulunun ortak yemeğine ve diğer yüzde 5'ini de Kadıköy yoksullarına sevgiyle tahsis edeceğini duyurur. Oksen, bu uygun girişimin destek bulacağını düşünür.

Dükkânın açılışı 2 Ekim 1954 Cumartesi günü saat 12'de yapılır.[498] Buket Çiçek ilanları belli aralıklarla Ermenice gazetelerde yer alır.

Buket Çiçek girişimi bir buçuk yıl sonra olumlu bir sonuç alamadan sona erer.

Oksen ve Kamelya Şahinyan bir temsilde[499]

498 *Jamanak*, 28 Eylül 1954.
499 NOI arşivi.

Perde Açılıyor

Perde açılıyor. Ancak sahnede oynanan oyun izleyenleri mutlu ederken oyuncuları gerçekten mutlu ediyor mu? Sanatsal duygular bakımından mutlu olduklarını söyleyen sahnedeki ve sahne arkasındaki insanlar ekonomik olarak tatmin oluyorlar mı? Bu konudaki gerçek, olumlu cevap almanın çok zor olduğudur.

Oksen Şahinyan'la bir görüşme yapan ve bu konuyu irdeleyen Krikor Hüdaverdiyan *Jamanak* gazetesindeki makalesinde çok açık bir şekilde yazar:

> *Yalnız şaka bir tarafa. "Perde açılıyor", bu o kadar zevkli açıklama, biliniz ki bir aktör için ne kadar kıymetli olur. Zorluklar hakkında yakın bir fikir sahibiyiz belki, ama Mınakyan Tiyatrosu yöneticisi Baron Oksen Şahinyan'la beraber bu küçük görüşme, size, belki soğuk duşla bir banyo yapmak etkisi verecektir, bende nasıl meydana geldiyse.*
>
> ***"Ermeni profesyonel aktör nasıl yaşar"****, diye sordum, Baron Oksen Şahinyan kelime kelime şunları söyledi:*
>
> *"1. O ancak büyük güçlüklerle yılda iki üç gece için bir tiyatro temin edebilir, bir gece için 500 lira kira öder, onun üzerine yüzde 25 resmi masraf eklenir, ilave sahne dekoru, ilave eşyaların kirası ve ilave reklam ve program.*
>
> *2. Kış sezonu için köprünün karşı tarafında tiyatro yok zaten. Beyoğlu tarafında üç tiyatro sahnesine sahibiz. Onun biri zaten devletin tiyatrosudur ve herhangi bir tiyatroya tahsis edilmez. Kalıyor iki tiyatro, ki onlar da haftada sadece bir gün tahsis edilirler. Tiyatro toplulukları o kadar çoktur ki, profesyonel aktörün gün bulması neredeyse mümkün olmaz.*
>
> *3. Profesyonel aktörün parası yoktur, ki para gücüyle ve tiyatroya hükmeden bir kondisyonla kaparo versin ve gün alsın. Günlerce önceden piyasaya bilet çıkarmaya ve dükkândan dükkâna, mağazadan mağazaya sürtmeye ve bilet satmaya, tiyatronun kaparosunu, dekorlarını temin etmeye, program basmak için para elde etmeye mecburdur.*
>
> *4. Profesyonel aktör bilet satmak için piyasaya çıkar, orada da hayal kırıklığına uğrar. Çünkü sevilen tiyatroların biletleri önceden çoktan piyasaya çıkmıştır ve tiyatro topluluklarının elemanları işi üstlenmiş, biletlerin dağıtımı için çalışmaya başlamıştır.*
>
> *5. Sevilen tiyatro toplulukları mensuplarının ayrıca özel işleri vardır ve geçimini tiyatro gelirinden beklemez ve biletin piyasaya çıkmasından sonra*

paranın sahibi olmayı o kadar bilmez. Keyfi için sahneye çıkan sevilen aktör, keyfi için fedakârlık yapar ve eğer hasılat tatmin edici olmazsa, kişisel parasıyla hasılatı tamamlaması gerekir ki sevilen aktör olsun. Halka bilet satmakla sevilen aktör olunmaz.

Ermeni aktörün bu şartlar altında nasıl yaşamasını istiyorsunuz."

Sanatçı dostumun yukardaki uyarıları, sevilen tiyatrolarımız için nasıl da acı oluyor, profesyonel bir aktör gözüyle çıplak gerçek budur. Bir sonuca, neticeye varmayı okuyucularıma bırakıyorum.

Krikor Hüdaverdiyan[500]

Diğer tiyatrocular ve yöneticileri, ayrıca sahibi bulundukları işlerden gelir elde ederek geçimlerini temin ederken, Oksen tam bir profesyonel olarak, oyundan elde edeceği gelirin yolunu beklemektedir. İşte mütevazı çiçekçi dükkânını bu amaçla açar.

Oksen Şahinyan (Sağda papyonlu, gözlüklü) bir konferansta[501]

500 *Jamanak*, 28 Kasım 1947.

501 Hrant Dink Arşivi-Hagop Ayvaz Arşivi; *Kulis*, 15 Şubat 1959, sayı 292.

Şamram Hanım

16 Mart 1955 Çarşamba günü, tuluat sahnelerimizi yarım yüzyıla yakın sesi, sözü ve nükteleriyle neşelendiren, bütün salonu yerinden oynatırcasına harekete getiren Şamram Hanım[502], Beyoğlu'ndaki Üç Horon (Surp Yerrortutyun) Kilisesi'nin ortasına yerleştirilen tabutta son yolculuğuna hazırlanmaktadır. Aynı neslin son temsilcilerinden Oksen Şahinyan da, Şamram Hanım'ı son kez selamlamak için kiliseye gelmiştir.[503] Oksen, 1943 yılında rahmetli olan Naşit Özcan'ın tiyatrosunda birlikte sahneye çıktıkları Şamram Hanım'ı düşünürken, sadece tiyatroda değil, yaşamda da bu neslin sahneden çekilmekte olduğunu görür.

O yılın ilerleyen aylarında sadece Oksen ve Kamelya Şahinyan'ı değil, bütün gayrimüslim topluluğu derinden etkileyen bir olay yaşanır. Genelde toplumsal baskı ve sıkıntı içinde yaşayan Türkiye Cumhuriyeti'nin gayrimüslimleri, 6-7 Eylül 1955'te yaşadıkları travma ile sarsılırlar. İstanbul'da iki gün süren ve merkezi yönetimin geri planda organize ettiği gayrimüslim azınlık karşıtı eylemler ve yağma olayları bir kırılma hattı oluşturur. Azınlıklar ve özelde Ermeniler için yeni bir kabuğuna çekilme dönemi başlar. Oksen Şahinyan'ın tiyatrosuna uzun bir süre seyirci ilgisi kesilir. Moralleri bozuk insanlara yeniden tiyatro izletmek için zamana ihtiyaç vardır.

Mınakyan'a Yeni Mezar Yapılması

1947 yılında Mardiros Mınakyan'ın mezarı başında Oksen Şahinyan'ın düzenlediği anma toplantısından sonra dokuz yıl geçer. Büyük usta tiyatrocu Mınakyan'ın istirahat ettiği mezarının kötü durumu, sanatçıların ve sanatseverlerin içinde kalmıştır. Aradan geçen yıllarda bu konuda gösterilen çabalar netice vermemiştir.

Nihayet 1956 yılına gelindiğinde Mınakyan mezarı sorunu çözülür. Şişli Ermeni Mezarlığı'nda Mınakyan'ın ününe uygun bir mezarın yapımı tamamlanır ve 27 Mayıs Pazar günü düzenlenen bir törenle açılışı yapılır. Kalabalık bir topluluğun katıldığı törende, Oksen Şahinyan'ın gönderdiği çelenk en önde yerini almıştır. Çok sayıda tanınmış Türk ve Ermeni sanatçı kişilere ve sanatseverlere Türkçe olarak hitap eden konuşmacılar arasında yine Oksen Şahinyan da vardır.[504]

---

502 Şamiram (Kelleciyan) Hagopyan, (1870, İstanbul- 14 Mart 1955, İstanbul), Ermeni tiyatrocu, kanto şarkıcısı ve bestecisidir. Galatadaki Surp Luşavorçyan Okulu'nda okudu. İlk kocasından boşandıktan sonra, 1895'te teyzesinin kızı kantocu Peruz Hanım'ın teşvikiyle sahneye çıktı. 1900-1925 arasında, İstanbul'da en fazla başarı kazanan kantocu oldu. 1909'da sinemacı Aleksan Hagopyan ile evlendi. Şevki Bey'in ve Kel Hasan'ın kumpanyalarında, Şehzadebaşı'daki Millet Tiyatrosu'nda (Turan Sineması) faaliyette bulundu. 1935'e kadar Naşit Özcan'ın topluluğunda çalıştı. Okuduğu düet ve kantoların bir bölümünü kendisi bestelemiştir. Daha sonra sahneden çekildi.

503 Burhan Arpad, *Bir İstanbul Var idi*, Doğan Kitap, 2000, s. 43.

504 *Jamanak*, 28, 29 Mayıs 1956; *Marmara*, 28 Mayıs 1956; *Kulis*, 1 Haziran 1956, sayı 227; Nışan

Oksen Şahinyan, Mınakyan için konuşma yaparken

Mardiros Mınakyan'ın Mezarında Oksen Şahinyan'ın Konuşma Metni

Saygıdeğer katılımcılar, konuklar.

Burada, yıllarca bütün ağaçlardan dökülerek ve rüzgârlarla sürüklenerek üst üste yığılmış, sararmış yapraklar yığınının altında uyuyan, büyük bir sanatçıya ve mükemmel bir insana karşı, kutsal saygı görevimizi yerine getirmek üzere biraraya gelmiş bulunuyoruz. Bugüne hazırlanmış bu mezar ve bu mezar taşının altı, tam yarım asır Türk vatanına, Türk milletine, Türk tiyatrosuna varlığını adamış ve dinlenmeden ve devamlı çalışarak öğrenciler yetiştirmiş ve yüzlerce eser sahneye koymuş, büyük sanatçı Mardiros

Beşiktaşlıyan, a. g. e., s. 191-192.

Mınakyan'ın istirahat yeridir.

Şüphesiz ki ölüm alınyazısıdır ve bu büyük sanatçı da gözlerini kapadığında, çiçeklerle ve çelenklerle, ağıtlarla buraya gömüldü, ancak ne mutlu ki hiçbir zaman unutulmadı. Hiç kimse anısını unutmadı. Daha birkaç yıl önce, ona minnettar sahne dostları bir törenle, onu andı ve ruhuna bir dua okudu. Unutmamak gerekiyordu, ancak, büyük ustanın üstüne bir mezar taşı yapmayı hiç kimse düşünmedi.

Ve bugün, teselli olarak, çiçeklerle ve etkileyici bir anıtla süslenmiş olarak gördüğümüz bu mezarı, emektar aktör Krikor Hagopyan'ın önderliğine ve sahne insanları ve sanatçılarına her zaman ve her vesile ile hayırseverliği reddetmemiş, cesur ve candan duyguların sahibi Ardaşes Papazyan'a borçluyuz. Onlar çok yaşasın.[505]

Şişli Mezarlığında Mınakyan mezarının açılışına katılan sanatçılar
Oturanlardan sağdan dördüncü Oksen Şahinyan[506]

505 *Jamanak*, 31 Mayıs 1956.
506 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi; *Kulis*, 1 Haziran 1956, sayı 227.

Anılar

Oksen Şahinyan, sanatını icra ederken, hayatında iz bırakan anılardan birini bir soru üzerine anlatır:

> ***"Sahnede başınıza bir şey geldi mi?"***
>
> *"Kırkbeş yıllık sahne hayatı hadisesiz geçer mi? Fakat onların en acısını bile, şimdi anlıyorum ki, kendine mahsus bir tadı, zevki varmış... Mesela, bir Ramazan gecesi meşhur Aleksiyan hastalanmıştı. Şeytan piyesinde, onun yerine şeytan rolünü ben yapıyordum. Sahnedeki, işleyen darabuketler, ani olarak kırıldı. Ne oluyor, demeğe kalmadan, sahnenin altındaki mahzene yuvarlandım. Öyle bir yuvarlanış ki... Çenem parçalandı. Allahtan, rahmetli eczacı İbrahim Nazif tiyatroda bulunuyormuş... Hemen, koştu geldi. Kolları sıvadı. Kan revan içindeki yüzümü sildi. Parçalanan çenemi, oracıkta dikti ve birkaç dakika sonra, tekrar sahneye çıkarak, rolüme devam ettim. O devirde, sahne sanatkârı, zaten bir nevi sanat gönüllüsü, fedaisi idi. Hepimiz böyle idik, sahneyi böyle anlar, böyle sever, böyle sayardık..."*[507]

Oksen aynı anısını birkaç yıl sonra 1957 yılında Ramazan sahne eğlenceleri üzerine hazırlanan bir gazete yazısına da anlatır.[508] Oksen buna yakın soruları da yanıtlar:

> ***"Gülünçlü hatıralarınız da var mı?"***
>
> *"Biz daha ziyade ağlar ve insan ruhuna hitap ederek, tatlı tatlı ağlatırdık. Fakat bu ağlayışın, gülüşten daha çok, ruhu ferahlatan bir zevki vardı. O derecede ki, temsilden çıkanlar, bütün gece, sahnenin tesiri altında kalırlar, hatta günler ve günlerce onu unutamazlardı. Fakat bu arada tabii, komediler de olurdu. Mesela Naşid Bey... Yalnız sahnede değil, perde arkasında bile bir neşe ve şetaret kaynağı idi."*
>
> ***"En fazla sevdiğiniz roller?"***
>
> *"Suzan İmber'deki baba rolü... Taş Parçası'ndaki Remzi, Yabani Kız'daki Pierre Dö Şümen rolleri... Karakterime daha çok uydukları için, en sevdiğim rollerdir."*[509]

---

507 *Son Saat, Bizim Sahne Tarihinin İlk Şöhretlerinden Şahinyan*, Röportaj: Kandemir, 25 Nisan 1953.
508 *Hayat* mecmuası, 23 Şubat 1961, sayı 9; *Tarih ve Toplum*, Aralık 2001, sayı 216, s. 47.
509 *Son Saat, Bizim Sahne Tarihinin İlk Şöhretlerinden Şahinyan*, Röportaj: Kandemir, 25 Nisan 1953.

Kamelya Şahinyan "Şişli Güzeli Mediha" rolünde[510]

Aynı gazete Oksen Şahinyan'ın bir gençlik fotoğrafının yanında, "Şişli Güzeli Mediha" rolünde alımlı ve güzel bir kadın olarak Kamelya'nın da fotoğrafına yer vermiştir. Gazetenin ilerleyen satırlarında Kamelya'nın *Kadın Şoför Olursa* adlı düeti de yer alır:

Erkekten farklı neyimiz eksik,
Saçlarımızı kökünden kestik.
Hanımlar olsak hepimiz birlik,
Yapamaz mıyız biz de şoförlük.
Kadın şoföre hiç yaklaşmadan
Sakın ha binmeyin helallaşmadan
Kefenin koynunda hemen bulunsun
Zira bu kelleye uğurlar olsun.[511]

510 *Hayat* mecmuası, 23 Şubat 1961, sayı 9.
511 *Hayat* mecmuası, 23 Şubat 1961, sayı 9; *Tarih ve Toplum*, Aralık 2001, sayı 216, s. 47.

Tiyatroya Veda Zamanı

Tiyatro aşkı sanatçının kalbinde ölünceye kadar yerini korur. Ancak koşullar kalpteki yerine rağmen tiyatro ile beraber yürünen yolun da bir gün biteceğini belirler.

Şahinyanlardan bu konuda ilk yorgunluk ve bezginlik belirtisi Kamelya'dan gelir.

"Şimdiki sahne hayatından anlamıyorum. Bu, bizim zamanımızdaki hayat değil. Bugün belki daha fazla kazanıyorlar. Fakat eski takdir ve samimiyet yok. Ne oluyor bilmem... Bugünkü sahnede eski sıcaklık, eski tat yok... Birbirlerini bile eskisi gibi sevemiyorlar gibi geliyor bana.

"Sizin zamanınızda nasıldı?"

"Kardeşten farksızdık. Birbirimizi kardeş gibi severdik. Aramızda ara sıra geçimsizlikler de olsa, dışarıya sızmaz, bir aile mahremiyetinde kalır ve çabuk unutulur, geçerdi. Bütün yorgunluklarına rağmen, sahneyi de, birbirimizi de, nasıl söyleyeyim bilmem ki, her şeyin, her endişenin üstünde tutar, bu uğurda her fedakârlığı seve seve yapardık. Tasavvur ediniz ki, gündüz kadınlara, gece erkeklere oynadıktan sonra, gece yarısından sonra da aşkla, şevkle prova yapar, ancak sabaha karşı yatardık."

"Bu fedakârlığın karşılığı?"

"Halkın teveccühünden ibaretti. Baştanbaşa, paradiye kadar seyirci ile dolu bir tiyatroda, rolünü muvaffakiyetle yaparak, içten gelen alkışlarla takdir edilen bir sanatkâr, Allah'tan başka ne isteyebilir? Hamdolsun, bütün sanat hayatım, böyle geçti."[512]

Elbette iyi gitmeyen veya eskisi gibi gitmeyen şeyler Kamelya'nın yaşamında kendini hissettirmiştir. Eskisi gibi sahnede arzu ettiği yeri artık bulmamaktadır. Bunun nedenini değişen ve kötüye giden zamanın koşullarında arar Kamelya. Yeni yetişen kızı Hanriyet daha fazla rağbet görmektedir. Anne Kamelya elbette kızına yerini bırakmaya hazırdır.

"Sahneye son çıktığınız günü hatırlar mısınız?"

"Nasıl hatırlamam. Teessür içinde idim. Gedikpaşa'daki Azak Tiyatrosu'nda Arşın Mal Alan'ı oynamıştık. Hala rolünde idim. Kendi kendime: (Kırk senelik sahne hayatının son demindesin. Artık paydos!) diyerek, neden genç değilim de devam edemiyorum, düşüncesiyle, son derece müteessirdim."

512 *Son Saat* gazetesi, Röportaj: Kandemir, 30 Nisan 1953.

"Şimdi, yani üç senedir sahneyi bırakmış bulunuyorum, ama filmlerdeyim. En son Ertuğrul Muhsin'in çevirdiği Halıcı Kız'da oynadım."[513]

Kamelya 1950 yılından itibaren yavaş yavaş sahneden uzaklaşmaya başladığını hissetmektedir. Elbette bu süreç bıçak gibi kesilmez. Ancak sahnede geçen zamanı giderek azalır.

Oksen, 1953 yılındaki röportajda, İskenderun'dan dönüşünden sonraki hayatını bir cümle ile özetler ve mevcut durumunu bütün samimiyetiyle ortaya koyar:

"Sonra İstanbul'a döndük ve merhum Mınakyan'ın hatırasını taziz maksadıyla, onun adına Mınakyan Temsil Heyetini kurdum. Yine Demirhane Müdürü, Fahişenin Kızları, Lekeli Kadın, Düran Düran gibi eserleri oynadık. Şimdi de fırsat buldukça filmlerde ve senede bir iki defa Beyoğlu, Gedikpaşa, Kadıköy gibi yerlerde oynuyoruz."

"Demek ki hiç nadim [pişman] olmadınız?"

"Zaman zaman bu suali kendi kendime de sorar ve derim ki; eğer, vaktinde limon satmış olsaydım, bugün belki bir limon taciri olur, keyfime bakardım. Fakat buna rağmen bir türlü, (keşki limoncu olsaydım) diyemiyorum. Demek ki nadim değilim... Ben sahneye yalnız vücudumla değil, kafam, ruhum ve bütün varlığımla bağlıyımdır. Hem her sahnede, her türlü oynadım. Hem heyetler kurarak diyar diyar dolaştım, her tarafa Türk sahnesi götürdüm. Hem de birçok eserler yazdım, tercüme ettim. Hâlâ da, işte, bir türlü ayrılamıyorum."

"Sahne hayatınızın en unutulmaz hatırası?"

"Şehzadebaşı'ndaki Ramazan geceleri... Üsküdar, Bağlarbaşı'ndaki temsiller... Bunları unutabilmemize imkân var mıdır? Hıncahınç dolan tiyatroda, tarif edilmez bir heyecan ve sanat aşkı ile oynadığımız günler... O devirde sinema, şimdiki gibi harcıâlem hale gelmemişti. Halk tiyatronun tadına doyamazdı. Bir iki gün evvelden yerler tutulur. Bütün temsil müddetince ortalık alkışlarla çınlardı. Sahne sanatkârı başta taşınır, kadir ve kıymeti bilinirdi. Şimdi bile, o günleri hatırladıkça, o derece mütehassis olurum ki, gözlerim yaşarır."

"Sahne aşkı hala devam ediyor, demek?"

"Devam etmeseydi, bırakmaz mıydım... O, öyle bir aşktır ki, son nefese kadar sürer...

513 *Son Saat* gazetesi, Röportaj: Kandemir, 30 Nisan 1953.

"Birlikte çalıştığınız sanatkârlardan hangisini daha çok takdir edersiniz?"

"Hepsini!... Hepsi, Türk tiyatrosunun temelini atan birbirinden kıymetli, meslek arkadaşlarımdır. Hiçbirini diğerinden ayıramam. Bütün bir ömür, hep beraber güldük, beraber ağladık. Hepsini takdir ederim. Hepsine duacıyım."[514]

Oksen Şahinyan'ın Mınakyan Tiyatrosu, büyük tiyatro ustası Mardiros Mınakyan'ın izinden gitmişti. Mınakyan, kendi döneminde henüz çok fazla yol katetmemiş bulunan Osmanlı tiyatrosunun, gelişmesi için mücadele etmiş ve önderlik etmişti. Osmanlı tiyatrosunu bulunduğu yerden daha ileri mevzilere taşımıştı. Bu anlamda Oksen Şahinyan'ın Mınakyan takipçiliği böyle bir misyona sahip değildi. Mınakyan programını ve repertuarını tekrar ederek bir değişim, bir yenilik, bir ilerleme yapması olanaklı değildi. Bu tespitin dönemin diğer tiyatro toplulukları için de geçerli olduğu şüphesizdi.[515]

Hanriyet'in anlatımına göre, Oksen'in İskenderun dönüşünde kurduğu ve yönettiği Mınakyan Tiyatrosu'na kar yağdığında bazen hiçbir seyircinin gelmediği olurmuş. Hatta daha önceden bilet almış olanlar bile oyunu seyretmeye gelmezmiş. Kamelya'nın verdiği bilgi de aynı yöndedir:

"Hiç bomboş tiyatroda oynadığınız oldu mu?"

"Hava çok fena olur, bora, tipi göz açtırmazsa elbette, tiyatroya gelen de az olur, amma, öyle zamanlarda da, gelmeyenlerin bizden fazla üzüntü duyduklarını bilerek, mütesellî olurduk. Yoksa hava müsait olsun da, tiyatromuz boş kalsın, hatta yarı yarıya dolsun, ben böyle şey görmedim, bilmiyorum."[516]

Çağdaşlarının da yavaş yavaş sahnelerden çekilmesinin Oksen'in üzerinde önemli etkisi olur.[517] İşleri iyi gitmeyen Oksen, perdeyi yavaş yavaş kapatır.

Oksen Şahinyan'ın perdeyi kapattığı yıllar artık İstanbul'daki Ermeni nüfusun iyice azalmaya doğru gittiği ve ticari bir Ermeni tiyatrosuna yeterli seyircinin gelmediği dönemin başlangıç yıllarıdır. Geniş Türkiyeli seyirciye hitap eden özel tiyatroların bile ayakta durmakta zorlandığı bir dönemdi. Ermeni tiyatroseverler arasında, özellikle

---

514 *Son Saat, Bizim Sahne Tarihinin İlk Şöhretlerinden Şahinyan*, Röportaj: Kandemir, 25 Nisan 1953.

515 Kevork Kabaracıyan, *Şoğagat Darekirk (Su Damlası Yıllığı) 1974-1976*, s. 12.

516 *Son Saat* gazetesi, Röportaj: Kandemir, 30 Nisan 1953.

517 Oksen Şahinyan'ın çağdaşları arasında bulunan Aşod Madatyan (1882-1965), 12 Kasım 1947'de İstanbul'da sanat yaşamının 45'nci yılı vesilesiyle Pangaltı İnci Sinema-Tiyatrosu'nda yaptığı jübileden sonra, 3 Nisan 1954'te Beyrut'ta ve 20 Mayıs 1957'de İstanbul'da Tepebaşı Tiyatrosu'nda da son jübilelerini yapmıştır.

yeni nesilde Ermenice öğrenmenin ve eğitim görmenin giderek azaldığı koşullarda, yaşı ilerleyen Oksen'in tutunma şansı kalmamıştı. Gerçekte bu koşullar günün diğer Ermeni tiyatro grupları için de geçerliydi ve onlar da sona gelmişlerdi.

Ferdinand Şahinyan'ın Kaybı

ACI HABER

Zalim bir hastalığa yakalanan, genç ve değerli dekoratör Ferdinand Şahinyan, Surp Pırgiç Hastanesindeki tıbbi bütün bakımları ve tedavileri sonuç vermediğini ve evvelki gün ölümlü dünyadan göç ettiğinin kara haberini aldık.

Rahmetli Ferdi, emektar aktör Oksen Şahinyan'ın evladıydı. Canlı ve neşeli mizacıyla onu tanıyan herkes tarafından sevilmiştir. Ferdi Şahinyan, babasının yolundan giderek, Ermeni sahnesinde çeşitli rollerle ve sanatsal yetenekleriyle kendini duyurmuş ve düzenli olarak izlenmiştir.

Bu evlat kaybı sebebiyle Bay ve Bayan Oksen Şahinyan ve ailesine kederlerimizi bildiriyoruz.

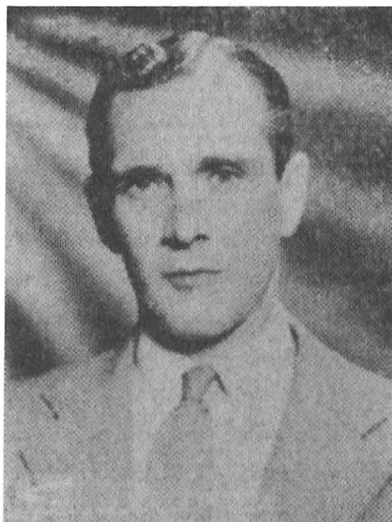
Bay ve Bayan Oksen Şahinyan, Bay ve Bayan Hanri Şahinyan (Mısır), Bay ve Bayan Herman Berberyan, Bay Krikor Şahinyan (Lokarno), Dul Bayan Yeranuhi Der Harutyunyan (Mısır), Bay ve Bayan Hanri Der Harutyunyan (Mısır), Dr. Hanriyet Der Harutyunyan (Amerika), Bay ve Bayan Mardiros Koç, Bay ve Bayan Ara Koç ve Koçunyan ailesi, Oryort Takuhi Şahinyan, Bay ve Bayan Saatçıyan, Bay ve Bayan Khoçig Şahinyan (Fransa), Bay ve Bayan Hrant Şahinyan, Bay ve Bayan Nubar Şahinyan (Bulgaristan), Bay ve Bayan Hagopyan (Bulgaristan), Bayan Roz Kotoloni, Bay Krikor Kotoloni, Or. Rejina Kotoloni, Bay ve Bayan Onnig Türkay ve kızı Magmin, Bay ve Bayan Karlo Türkay, Or. Kolin Esmeryan, ayni zamanda akraba ve dostları.

Genç yaşında rahmetli olan
FERDİNAND ŞAHİNYAN'ın
(Emektar aktör Oksen Şahinyan'ın evladı)
Cenaze töreni, 8 Nisan 1957 Pazartesi saat 15'te Kadıköy Surp Takavor Kilisesinde yapılacak, cenaze nakledilecek ve mezarlıkta toprağa verilecek.

518

518 *Jamanak*, 7 Nisan 1957; *Marmara*, 7 Nisan 1957.

1957 yılı Şahinyanlar için kötü başlar. Genç tiyatro sanatçısı oğul Ferdinand amansız bir hastalığa yakalanmıştır. Dönemin tıbbının bütün imkânları seferber edilse de Oksen kan kanserine yenik düşen oğlunu kurtaramaz. 5 Nisan Cuma günü çok sevdiği evladı Ferdinand'ı kaybeder. 40 yıllık yaşamı çok erken sona eren Ferdinand'ın ölümü, Oksen ve Kamelya'yı derinden üzer. Genç ve hayat dolu, zarif ruhlu bir sanatçı evladı kaybetmek anne ve babanın yaşamında önemli bir çöküş noktası oluşturur. [519]

Ferdinand Şahinyan[520]

8 Nisan 1957 Pazartesi günü Kadıköy çarşı içindeki Surp Takavor Kilisesi'nde çok büyük bir kalabalıkla Ferdinand'ın cenaze töreni yapılır. Saat 15'te başlayan törende, açık pembe ve kar beyazı çiçekler arasında kilisenin ortasındaki tabutta yatan Ferdinand için düzenlenen ayini Papaz Şahan Sıvacıyan[521] yönetir. Yanında diğer papazlar Movses Kalenderyan, Vartan Tarpinyan, Tatul Malkhasyan, Şavarş Balımyan'dan oluşan kalabalık bir ruhani grubun ve güçlü muganni korosunun varlığı bu cenaze törenine verilen önemin bir göstergesidir.

Cenaze töreni Ermeni tiyatro dünyasını da biraraya getirir. İrma Toto, Nıvart Tataryan, Aşod Madatyan, Krikor Hagopyan, Aram Elmas, Yetvart Yeretsyan, Onnik Pa-

519 Lili Koç, *Khosdımnalits Yeridasartin Voğpatsiyal Ferdinandi Giramudkin Artiv (Umut Veren Genç Merhum Ferdinand'ın Mevludu vesilesiyle)*, *Jamanak*, 13 Nisan 1957.

520 *Jamanak*, 28, 29 Mayıs 1957.

521 Şahan Sıvacıyan (1926-2013).

pazyan, Zareh Arşag, Nubar Terziyan, Bedros Çiçekciyan, Vahram Balıkcıyan, Şehir Tiyatrosunun mensupları gibi sahnenin tanınmış simaları ile beraber çok sayıda Türk ve Ermeni sanatçı ve kalabalık halkın izlediği törenden sonra, Ferdinand Şahinyan, sevenlerinin gözyaşları ile Kadıköy Ermeni Mezarlığı'nda toprağa verilir.[522]

30 Mayıs 1957 Perşembe günü Ferdinand'ın mezarı bir kez daha ziyaret edilir. Ölümünün 40'ıncı günü için okunan dualarla Ferdinand'ın yarası, Şahinyan ailesini bir kere daha yasa boğar.[523]

Kadıköy'de

Oksen ile Kamelya, kızı Hanriyet'e ve torunu Alis'e yakın olmak için artık İstanbul'un Anadolu yakasına taşınırlar. Bu taşınma sırasında bir kısım fazla eşyalarını, bu arada Kamelya'nın çok sevdiği piyanoyu da elden çıkarırlar. Kadıköy Bahariye'de, Serasker Caddesi Ziyabey Çıkmazı'nda kiralık bir eve yerleşirler. Oksen bir şirkette iş bularak, muhasebecilik yapmağa başlar.

Osmanlı'dan kalan tiyatrocu nesilden yaşayanlar artık kenara çekilmiştir. Çoğunun yaşı 60'ın üstünde olan, Direklerarası âlemlerinin yaşayan sanatçıları, artık eski albümlerden alınan fotoğrafları ve anıları ile zaman zaman hatırlanmakta ve artık özel günlerde gazetelerde, radyo programlarında konuk olmaktadır. Ramazan ayı bu vesilelerin başında gelir.

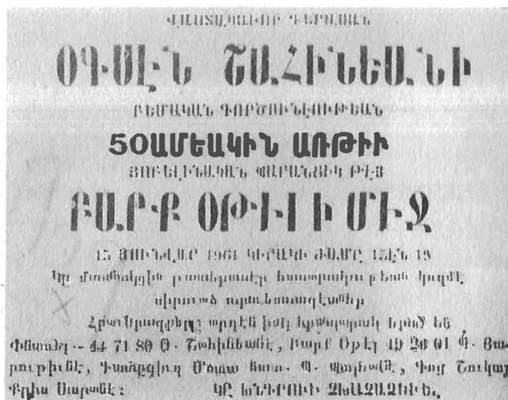
Bu fotoğrafın yayımlandığı mecmuadaki resim altyazısı: Şahinyanlar-Oksen ve Kamelya Şahinyan, evlerinde eski albümleri karıştırarak tiyatro hatıralarını tazelerler.[524]

522 *Jamanak*, 9 Nisan 1957.
523 *Jamanak*, 28, 29 Mayıs 1957: Ferdinand Şahinyan için 40'ıncı gün duasının ilanı.
524 *Hayat* mecmuası, sayı 9, 23 Şubat 1961.

Bundan yarım yüzyıl önce, Direklerarası'nda dağıtılan el ilanları, Ramazanların sevilen simalarını birer birer tanıtırdı. Bu ilanların eşhas bölümlerinde şu adlara rastlamak sık sık mümkündü: Kel Hasan, Abdi Efendi, Hamdi Bey, Naşit Bey, Şamram Hanım, Pişekâr Asım Baba, Minyon Verjin, Küçük Verjin, Jerfin Hanım, Zarife Hanım, Lusi Tokatlı, Nemzur Hanım, Oranya Hanım, Nıvart Hanım, Vahram Bey, Karakaş Efendi, Eyüp Sabri Bey, Niko Efendi, Adnan Bey, Aram Efendi, Garbis Efendi, ***Kamelya Hanım, Oksen Şahinyan****, Amelya Hanım... Bu adlar, artık 'Eski Ramazanlar' tarihine geçti. Bunlardan bir kısmının sadece hatıraları yaşıyor. Bir kısmı ise, bir köşede eski hatıralarını tazeleyerek, yeni ramazanlara giriyor, ölen arkadaşlarının fotoğraflarını kutsal birer çerçeve gibi duvarlara asıyorlar. Lusi Tokatlı,* ***Oksen Şahinyan, Kamelya****, Nemzur, Eyüp Sabri, Nıvart, Amelya, Niko, Jerfin, Aram, Zarife, Küçük Verjin de eski ramazan günlerinden bugüne kalan sanatçılar. İnsan, onların Ramazan hatıralarını, düetolarını dinlerken, Direklerarası âlemlerini yeniden yaşıyor.*[525]

Tiyatroda 50'nci Yıl Jübilesi

Oksen tiyatro topluluğunu tasfiye ettikten sonra, artık oyunculuktan para kazanamayacağına kanaat getirmiştir. Yaşı da artık yetmişin üstüne doğru ilerlemektedir. Son bir hamle yaparak, tiyatroyu bıraktığını dostlarına duyurmağa karar verir. Artık gerçek ve son jübilesini yapmak ister.

Oksen Şahinyan'ın sahne çalışmalarında 50'nci yılı için Park Otel'de çay partisi[526]

525 *Hayat* mecmuası, sayı 9, 23 Şubat 1961; *Tarih ve Toplum*, Aralık 2001, sayı 216, s. 46.
526 *Jamanak*, 18, 19, 20, 22, 24, 25 Aralık 1960; 3, 10, 11, 12, 13 Ocak 1961.

Sanatsever dostları, onun tiyatro sahnelerinde uzun yıllar boyunca yaptığı sanat çalışmalarına uygun bir karşılık vermek üzere, 15 Ocak 1961 Pazar günü Taksim'de Park Otel'de danslı bir çay partisi düzenleme kararı alır. Oksen Şahinyan yararına yapılan bu etkinlik bir grup tiyatrosever ve Şahinyan dostlarının girişimidir. Dostları, bu çay partisini, daha geniş kapsamlı jübilenin bir ön hazırlığı olarak kabul eder. Mınakyan tiyatro ekolünün tanığı ve son temsilcisi Oksen Şahinyan'a layık olacak şekilde ayrıca bir jübile yapılması için de kolları sıvar.[527]

Basın da bu konuya ağırlığını koyar. Doktor Bedros Çiçekciyan'ın Oksen Şahinyan için hazırlayıp basından duyurduğu çay partisine davet metni, sanatçının kısa bir biyografisi gibidir:

Aktör Oksen Şahinyan Ellinci Yıl Jübilesi Vesilesiyle

İstanbul'un ağır ceza davalarının seçkin simalarından avukat Hampartsum Şahinyan'ın oğlu, yılların dostu, arkadaşımız Oksen Şahinyan, mütevazı ve asil bir şahsiyet olarak, ilk eğitimini Bakırköy Dadyan Okulu'nda almıştır. Sonra Vefa İdadisi'ne (Lise) ve daha sonra da iki yıl Doktorluk Okulu olan Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane'ye devam etmiş, oradan da tiyatronun mıknatısına çekilerek uzaklaşmıştır.

Oksen Şahinyan, yirmi yaşında iken Kumkapı Kadırga Rum Leşki Tiyatrosu'na katılarak Ermeni amatör bir tiyatro topluluğu ile ilk defa sahneye çıkmıştır. Orada diş hekimi Pakarad Şahbaz, Doktor Vahram Şirinyan, Şişeciyan kızkardeşler ve başkaları ile birlikte grup kurmuştur.

Şahinyan, ülkenin büyük şöhretli tiyatro topluluklarına ve onun ebediyen unutmadığı büyük ustası Mınakyan'a katılarak bir dizi gösteriye, özellikle dublör aktör olarak hızla dahil olur. Sonra kısım kısım, Cemal Sahir, Felekyanlar, Karakaş ve diğer Ermeni ve Türk sanatçıların kurmuş olduğu tiyatro topluluklarında, sorumlu rollerde çalışır.

Bütün bunlardan sonra, Oksen Şahinyan, yirmi yıla yakın bir dönem Suriye, Mısır, Bağdad, Halep, Kıbrıs ve diğer yerlere gitmiş, nadir günlerin dışında, yine, yeniden sahneye bulaşmıştır.

Nihayet uzun bir ayrılıktan sonra, İstanbul'a dönmüştür. Bu defa, kendine özgü bir tiyatro topluluğuyla —melodram, komedi ve bazen de operetle- yeniden sahneye çıkmış, yeni tarz tiyatro hareketinden ailesiyle birlikte

527 *Kulis*, 15 Ocak 1961, sayı 338.

ayrılmamıştır. Ancak karanlık vefat talihsiz bir çabuklukla yeltendi. [Ferdinand'ın ölümünden bahsediyor]

Oksen Şahinyan -şu anda 71 yaşında- hiçbir zaman gösteriş düşkünü ve hırslı olmamıştır. Uzun yıllar sahnenin bütün mecburiyetlerine, hatta eziyetlerine dayanmıştır. Sade, mütevazı, ağırbaşlı bir aktör olmuştur.

Doğada eşitlik, aynılık yoktur. Lakin çeşitlilik vardır. Ve Oksen Şahinyan her zaman bilmiş ve kabul etmiştir ki hayatta nasılsa, sahnede de aynı şekilde her zaman bu çeşitlilik var olmuştur. Ve Oksen Şahinyan bilmiş ve kabul etmiştir ki çeşitlilikler, üstler ve altlar olacaktır ve onlar, ama adil, ama adaletsiz tırmanmalar ve inişlerle zaman zaman yer değiştirirler, devrederler. Şahinyan, bu bütünlüğü bilerek, koltuk kavgası yapmamış ve her zaman ölçüsünü, terazisini ve kapasitesini bilerek, hiçbir zaman böbürlenmemiştir. Bu ise saygıya layık olmasına sebep olmuştur. Sadece platonik temasları olan, onun tiyatro severlerini, Pazar günü, öğleden sonra saat üçte Park Otel'de buluşmak üzere randevulaşıyoruz ve "nankör piyasa"nın eski bir takipçisini ödüllendiriyoruz.

Bedros Çiçekciyan, 13 Ocak 1961[528]

Park Otel'de düzenlediği sayısız çay partilerinde salonu sonuna kadar kadar dolduran kalabalıklar Oksen'i unutmuştu. Sıradan tiyatroseverler bir yana, sanat camiası bile o gün Oksen'in yanında olmayı ihmal etmişti. Belki onlar da artık yaşlanmıştı ve Park Otel salonunda görecekleri manzara onların da içini karartacaktı.

Emektar Aktör Oksen Şahinyan'ın Ellinci Yıl Jübile Gösterisi Park Otel'de

Dün öğlenden sonra emektar aktör Oksen Şahinyan'ın sanat yaşamının ellinci yıl jübilesi nedeniyle, Park Otel salonunda bir danslı çay partisi düzenlendi. Haklı olarak, hiç olmazsa aktörün sahne arkadaşlarının, tiyatro sahnesinin bu değerli lakin mütevazı işçisinin yarım yüzyıllık emeğini onurlandırmak üzere ailece katılacaklarını ümit ediyorduk. Ancak onlardan pek azı salonda bulunuyordu. Tiyatro severlerimizden de çok azı, onlara yöneltilmiş davete katılmak için acele etmiş ve öylece dün danslı çay partisinin jübile gösterisi salonun dörtte birinde gerçekleşti.

528 *Jamanak*, 14 Ocak 1961.

Bu genel ilgisizliğe karşı, Oksen Şahinyan bir filozof gibi gülümsüyor, bir gülümseme ki ortalıkta sahne sanatçısına karşı hükmeden bu acıklı ilgisizliği okuyor sanırsın.

Eğer söylesek ki danslar coşkulu geçti, yanlış konuşmuş olacağız. Ancak seyrek de olsa bazı çiftler zaman zaman pistte kalmayı lütfediyorlardı. Bereket versin "Çalıkuşu" isimli iki kız kardeşin eğlenceli şarkılarıyla, kemanla ve akordeonla salonda coşkulu bir kıvılcım yayılabildi.

Oksen Şahinyan'ın eski sahne arkadaşlarından Kazım Bey, jübile sahibine yönelik ilk konuşmayı yaptı. Bir konuşma ki her şeyden önce yürektendi. Türk sanatçı, yıldönümü jübile gösterisinde hazır bulunduğu Mınakyan'ı andı ve günün gösterisi ile karşılaştırarak, yıllar boyu bu yolda Oksen Şahinyan gibi ilerleyenin olmadığını ve daha uzun yıllar bu barikatın üstünde kalmaya yetenekli olduğunu vurguladı...

Ardından sahneye herkesin sevdiği seçkin bir sanatçı ve sahneye aşırı bir âşık olan Doktor Bedros Çiçekciyan davet edildi. Doktor Çiçekciyan çok renkli bir tarzla Vahram Papazyan'ın anılarından alıntılar yaparak, bizim gerçekliğimizde aktörün rolünü sadeleştirip, vurguladıktan sonra, Şahinyan'ın da çok az sayıdaki ölümsüz sanatçılarımızdan biri, Ermeni sahnesine emek verenler arasında önemli bir değer olarak, bol miktarda her övgüye ve onura layık olduğunu vurguladı.

Daha sonra, değerli sanatçı Sisi Yeretsyan, sahne arkadaşları adına bir defne dalı sundu Oksen Şahinyan'a ve apaçık üzgün bir halde mikrofonun önüne gelerek Türkçe kısa bir konuşma yaptı. İlk önce, yaşamının büyük bölümünü seyahatlerle geçirmiş ve nihayet kendisine hükmeden ıssızlığı görerek dinlenmeyi istemiş olduğunu anlatarak tiyatro çalışmaları hakkında özet bilgiler verdi. Sonra Şahinyan, salonda hazır bulunan az sayıdaki davetlilere ve lütfederek salonu tahsis ettiği için Park Otel yöneticisi Sayın Aram Khıdıryan'a yürekten teşekkürlerini sundu.

Ve sonunda mevcut sanatçılardan Gençler Tiyatrosu'nun yöneticisi sanatçı Yetvart Yeretsyan, değerli aktör Vahram Balıkcıyan ve diğer sanatçılar Oksen Şahinyan'ı kucakladılar ve hararetle kendisini tebrik ettiler.[529]

529 *Jamanak*, 16 Ocak 1961.

Oksen Şahinyan[530]

Meslektaşlarının ve sanatsever dostlarının girişimiyle, bu sefer 18 Şubat 1961'de İstanbul Tepebaşı Tiyatrosu'nda Oksen Şahinyan'ın meslek yaşamının son durağı olacak jübilesi düzenlenir. Oksen, jübile vesilesiyle sahneye konan *Yalan* isimli oyunda rol alır. Aynı oyunda Kamelya ve Hanriyet de rol alarak Oksen'e destek olurlar. Torun Alis beş yaşındadır ve jübilede aile dostu Vicdan Ablasının kucağında oyunu izler, dedesini ve annesini alkışlar. Oksen Şahinyan'ın jübilesine dönemin Ermeni müzikal grubu Aslanyan Operet Topluluğu[530] da İstanbul Operasından Ermeni sanatçılarla birlikte katılır.[532]

Oksen Şahinyan jübilesine katılan sanatçı dostlarıyla beraber[533]
yanında Kamelya ve arkasında İsmail Dümbüllü[534]

530 Aslanyan Kardeşler Triosu: İstanbul'da döneminin tanınmış müzik grubu idi. 1940'ta kurulan trio ilk konserini 1946'da Saray Sineması'nda vermiştir. Repertuarında Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert, Dvorjak, Çaykovski, Arenski, Şostakoviç ve Hoca-Eynatyan gibi ünlü bestekârların eserleri bulunan trio, İstanbul Radyosu'nda da muntazam konserler vermiştir. Viyolonist Vahakn Aslanyan, Piyanist Varujan Aslanyan ve Vartan Aslanyan'dan oluşan grup, Kevork Başpiskopos Aslanyan'ın torunlarıdır.

531 NOİ Arşivi; *Kulis*, 15 Ocak 1961, sayı 338.

532 Kevork Kabaracıyan, *Şoğagat Darekirk (Su Damlası Yıllığı) 1974-1976*, s. 12.

533 NOİ arşivi.

534 İsmail Hakkı Dümbüllü (1899-5 Kasım 1973) Geleneksel Türk Tiyatrosunun son temsilcisi, orta oyunu

Kadıköy Aramyan Okulu ve Mezunlar Derneği

Oksen tiyatro aşkını birkaç yıl okul salonlarında sahneye koyduğu oyunlarla devam ettirdi. Kapanan tiyatro sahnelerinin yerini Ermeni okullarında ve mezun derneklerinde amatör oyuncularla yapılan gösteriler almıştı. Ancak bu gösterilerde oynanan oyunların kalitesi hiç aşağıya inmedi.

Oksen Şahinyan, Kadıköy'de ikamet etmesi nedeniyle, Kadıköy'ün Ermeni okulu olan Aramyan Okulu ve Aramyan Okulundan Yetişenler Derneği ile yakın ilişkileri olmuştu. Bu kurumların tiyatro faaliyetlerine katkıda bulunmuş, aynı zamanda burada onuruna bazı gösteriler düzenlenmiştir.

Aramyan Okulundan Yetişenler Derneği (Aramyan Sanuts Miutyun) övgü dolu bir fikirle, 16 Mayıs 1958 Cuma gecesi Oksen Şahinyan onuruna bir gösteri düzenler. Kısa oyunların seslendirilmesi ile yapılan gösteriye birçok Oksen Şahinyan seveni tiyatro sanatçısı katılır. Bunlar arasında Zareh Arşag, Haygaz Vosgeriçyan, Hosrov Emirhanyan, Dr. Bedros Çiçekciyan, Nazaret Donigyan, S. Zarifyan, Hanriyet Şahinyan Berberyan ve İstanbul Radyosu'ndan başka gönüllüler sayılabilir. *Rezil Yalan (Ahavor Sudı)* dram 1 perde, *Görev (Bardaganutyun)* dram 1 perde, *Tren Ötüyor (Şokegarkı Gı Sule)* komedi ve monologlar gecenin sanat gösterisini oluşturur.[535]

1963-1964 Kış dönemi, İstanbul Ermeni toplumunda yaşayan tiyatro sanatçılarının son sembol ismi olan Oksen Şahinyan'ı onurlandırma dönemi olur. 29 Kasım 1963 Cuma gecesi saat 21.15'te Aramyan mezunlarının girişimiyle emektar aktör Oksen Şahinyan onuruna ve Kültürel Tiyatroseverler Derneği Küçük Tiyatro'nun (Pokır Taderakhump) gönüllü katılımıyla, dernek salonunda bir gece düzenlenir. Geceye Oksen'in sanatçı dostlarından Zareh Arşag, Vosgeriçyanlar, Haçik Arzumanyan, Bedig Kamcıyan, Doktor Bedros Çiçekciyan katılır.

Gecenin davetiyelerinin temin edildiği noktalardan biri de okula yakın bir mevkide oturan Oksen Şahinyan'ın evidir. Buradan Oksen ve Kamelya'nın bu tarihte Kadıköy Mühürdar Caddesi 90 numarada ikamet ettiğini öğreniyoruz.[536]

Mıkhitaryan Okulundan Yetişenler Derneği de 12 Mayıs 1964 Salı gecesi tiyatro grubunun gönüllü katılımıyla Luici Pirandello'nun *Önceki Gibi, Öncekinden Daha İyi*

ve tulûat sanatçısıdır. Trafik kazası sonucu 75 yaşına öldü. Dümbüllü Karacaahmet Mezarlığı'nda yatmaktadır.

535 *Jamanak*, 16 Mayıs 1958; Krikor Damadyan, *Huşamadyan Kadıküği (Kadıköy Hatıratı)*, 2016, cilt 5, s. 1436.

536 *Jamanak*, 20, 23, 26, 27, 29 Kasım 1963.

(Araçvan Bes, Araçvıne Aveli Lav) 3 perdelik piyesini Oksen Şahinyan onuruna sahneye koyar.[537]

Ermeni cemaati adeta Oksen Şahinyan'a son görevlerini yerine getirmek için sıraya girmiştir.

Burhan Arpad'ın Kaleminden

Burhan Arpad[538], 1964 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde yayımladığı röportaj makalesini Oksen Şahinyan'a ayırır. Ermeni toplumunun yakın ilgisi ile Burhan Arpad'ın röportajının yayımlanması aynı günlere tesadüf eder.

Mayıs ayı sonunda, Burhan Arpad ile Oksen Şahinyan biraraya gelirler. Görüşme, kuzen Mardiros Koçunyan'ın başyazarı olduğu *Jamanak* gazetesindedir ve bir saat kadar sürer. Gazetenin idarehanesi ve basım yeri İstanbul Karaköy'de, Tünel Binası'nın yanındaki Billur Sokak'tadır.[539]

Burhan Arpad'dan okuyalım:

> *Tünel'in alt başındaki dar sokakların çoğu yapısı iş hanlarıdır... Mimari üslubu iyice bozulmuş, anlaşılmaz olmuş bu eski yapılardan bir tanesi bir zamanlar medreseydi, sonraları şeriye mahkemesi oldu; son yıllarda bir azınlık gazetesinin basım ve yönetim yeridir... Fakat bu apayrı kurumlar, yüzlerce yıllık yapıya hemen hemen hiçbir değişiklik getirmemiştir. Mollanın yerini kadılar almış, kadılardan boşalan taş odalara Jamanak gazetesini çıkaranlar yerleşmiştir...*
>
> *Mayıs sonlarında aniden bastıran ilk sıcaklar bile bu taştan yapıya sokulamıyor. Medrese -şeriye mahkemesi- basımevinin içerisi serin. Oda ve merdivenler boş. Gazete basılmış ve herkes gitmiş. En üst katta, basık tavanlı odada, eski bir masanın başında oturan yorgun ve dalgın bir erkeğin yüzüne yandan bir ışık vuruyor.*
>
> *Kemikli yüzlü adam, yarı loşlukta. Perdesi yeni açılmış bir sahnede, zindanın parmaklıkları arkasında gününü bekleyen bir hükümlüye benziyor. Dar pencereden yanlamasına vuran akşam ışıkları ve boş odanın ortasın-*

537 *Jamanak*, 29 Nisan, 6, 7, 10 Mayıs 1964.

538 Burhan Arpad (19 Mayıs 1910, Mudanya, Bursa- 3 Aralık 1994, İstanbul), gazeteci, yazar, çevirmen.

539 Burhan Arpad, *Galata'nın Bir Sokağında, Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1964; *Burhan Arpadi Şahegan Desagtsutyunı Oksen Şahinyani Hed "Jamanag"i Khımpakradan Meç (Jamanak İdarehanesinde Burhan Arpad'ın Oksen Şahinyan ile İlginç Görüşmesi), Jamanak*, 19- 20 Temmuz 1964; Burhan Arpad, *Oyun 6* Tablo, Dönem Yayınları, 1966; Burhan Arpad, *Direklerarası, Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1978; Burhan Arpad, *Direklerarası-Türk Tiyatrosundan Hikâyeler.* Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 3. Basım- 1984; Burhan Arpad, *Perde Arkası*, Doğan Kitap, 2001; *Jamanak*, 19, 20 Temmuz 1964.

daki eski masaya dayanmış, dalgın ve yorgun bir insan. İyice yaklaşıncaya kadar, hep öyle kaldı. Sonra bir davrandı. Ayak seslerini duymuştu. Göz göze gelince gülümsedi. Yüzünün yorgunluğunu siliveren kibar bir gülümseyişle... Elini uzattı.

Osmanlı Dram Kumpanyası'nın en eski aktörü Oksen Şahinyan dostumla, bunca yıl sonra bu akşam yine karşılaşıyoruz. Karşılaşmayalı belki bir yirmi yıl var. Beyrut dönüşü de bir gazete basımevinde karşılaşmıştık... Birkaç dakikalığına. Mınakyan Efendi'nin adını taşıyan bir melodram kumpanyası kurmuştu. Fakat o ayaküstü rastlaşmayı saymazsak, 1929'dan beri bir daha hiç karşılaşmamıştık.

İkimiz de masanın üstünde duran bir fotoğrafa daldık. İnce yüzlü, klasik İtalyan jönprömiyesini andırtan bir genç adam var fotoğrafta. Altında Arap harflerinin güzel ve işlek bir yazı örneğiyle: "Burhan Bey'e hatıra, 10 kânunusani 1929 [10 Ocak 1929], Şahinyan Oksen" yazılı.

19 Temmuz 1964

OYUN 6 TABLO

Yazan: Burhan Arpad

BİRİNCİ TABLO

Galatanın bir sokağında

PROLOG:

Yarın: Çürük Temel

Galatanın Bir Sokağında, Burhan Arpad[540]

Millet Tiyatrosu'ndan ayrılıp çoluk çocuk Beyrut'a giderken bana imzaladığı fotoğraf. O yıl albüme koyduğum bir başka fotoğraf da var. Ak saçlı, gür ve kır bıyıklı, irice yüzlü, sevimli bir adamın fotoğrafı.

540 Burhan Arpad, *Galata'nın Bir Sokağında*, *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1964.

Oksen Şahinyan dostum, sigarasını yeniledi:

—Aram [Mınakyan] Efendi öleli yıllar oldu.-

— Sanırım! Son karşılaşmamız Yedikule Ermeni Hastanesi'nde olmuştu. İkinci savaş yıllarında...

Aram Efendi, Türk tiyatro tarihinde otuz yıl süreyle ağır basmış Mınakyan Efendi'nin oğlu, Darülbedayi-i Osmanî'nin ilk kadın artistlerinden Aznif Hanım'ın eşi...

Oksen Şahinyan'la göz göze geldik. Çocukları çocukluk arkadaşımdı. Serüvenler ve sarsıntılarla dolu ömrü, bazı bazı melodram oyunlarına benzemişti. Büyük oğlu Hanri[541], genç yaşta başını alıp Mısır'a gitmişti; son mektubunda Avustralyaya göç ettiğini yazıyordu. Küçüğü Ferdinand, beş yıl önce kan kanserinden ölmüştü. Eşi Bayan Kamelya, son yıllarda melankoliye tutulmuştu.

Susuyordum. O da susuyordu. Taş duvarlarla eski masaya baktıkça konuşacak söz bulamıyordum. Sonra bir ara kendimi topladım:

— Sizi son olarak 'Rahibin Aşkı' veya 'Manastır Firarisi' melodramında Millet'te görmüştüm. Hanri ile beraberdik. Artistlerden Nuvart, Aznif, Kınar ve Celal'i hatırlıyorum. Celal'in soyadı neydi?

Oksen Şahinyan'ın yorgun bakışlarında bir gülümseyiş belirdi:

—Bilmem... Biz ona sadece Celal, sarhoş Celal derdik...

— Osmanlı Dram Kumpanyası'nda ilk büyük rolüm, 'Piyer dö Şömen' veya 'Yabani Kız' adlı bir melodramda terk edilmiş gayri meşru çocuk Piyer'dir.

Vefa İdadisi'ni bitirmiş, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'ye gidiyor, arada bir amatör oyunlara katılıyordum.1908 Meşrutiyeti'nden bir yıl sonra okulu da, hekimliği de bırakıp sahneyi seçtim. Amcam tenor Vahe Şahinyan'a imrenmiştim.

Oyunda babam rolünü Mınakyan. Yabani Kızı da Kınar Hanım[542] oynuyordu...

---

541 Hanri Şahinyan (1912-2002).

542 Kınar Sıvacıyan, (1876, İstanbul-14 Ağustos 1950, İstanbul), Ermeni tiyatro oyuncusudur. "Fasulyaciyan Topluluğu"nda çalışan annesi Bercuhi Hanım'ın, topluluk oyuncularından birinin ölümü üzerine boş kalan kadroya, annesinin önerisiyle henüz 14 yaşındayken Tekirdağ'da *Körün Oğlu* adlı oyunla sahneyle tanışan Kınar Hanım, Türk tiyatro tarihinde yer alan ilk oyunculardandır. 1894 yılında aynı toplulukla 1900 yılına kadar sürecek bir Balkan turnesine çıktı. 1901'de Mınakyan Topluluğuna katıldı. 1908 yılından sonra oldukça tanınarak, artan tiyatro toplulukları arasında büyük talep

Oksen Şahinyan bir sigara daha yaktı:

— Rol arkadaşım, Kınar Hanım'dı. Sen Nehri'nin köprü altlarında büyümüş serseri bir kız rolü oynuyordu. Oyunun bir adının Yabani Kız olması da bundandır...

Yedi perdelik dramın konusu 19. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da geçer. Birinci perde, hancı Firmen'in meyhanesinde, ikinci ve dördüncü perdeler George Lobier'nin yazıhanesinde, üçüncü perde bir köprü altında ve beşinci perde...

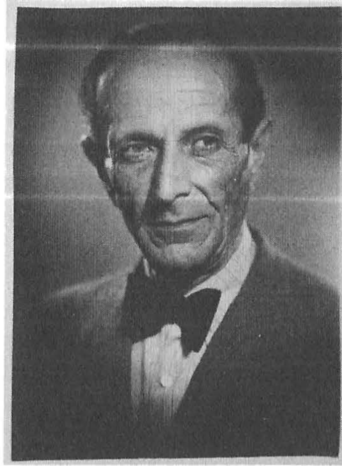
Taş odanın dibinde bir kartela belirdi. Saçları darmadağınık bir genç kadın dehşetle bakıyordu. Birinci perde açıldı. Kont du Buvasier'nin kızı, babasının yanında çalışan George Lobier'den gayrimeşru bir çocuk dünyaya getirmişti. Baba, kızının bu gayrimeşrû çocuğunu ortadan kaldırarak ailenin namusunu temizlemek ister. Yeni doğmuş çocuğu alır ve Hancı Firmen'e götürüp yok etmesi için bol para da vererek, bırakır. Fakat iyi kalbli hancı, çocuğu yoketmeğe kıyamaz ve yetimler evine bırakırken göğsüne iliştirdiği bir kâğıda Pier de Chemin: 1868 yazar. Aradan yirmi yıl geçmiştir. Günün birinde...

Oksen Şahinyan da bunları düşünüyordu, belki de. Hattâ şu anda, Osmanlı Dram Kumpanyası sahnesinde, Piyer dö Şömen rolünü canlandırmakta...

Piyer dö Şömen (babasını göstererek) bu adam masumdur. O katil değildir. Hancı Firmen'i, paralarını çalmak için ben öldürdüm... Evet, onu ben öldürdüm. (Sonra anasına döner, gayrimeşrû çocuğunu kaybedince evden kaçmış bir manastıra sığınıp rahibe olmuştur) sizler beni mahvettiniz. Beş dakikalık hissiyatı nefsaniyeniz uğrunda benim bütün hayatımı mahvettiniz. Lanet, lanetler olsun! (Çizmesinde sakladığı tabancasını aniden çekip şakağına dayar ve kanlar içinde yere yuvarlanır. Günahkâr ana, oğlunun kanlar içinde cesedi üzerine hıçkıra hıçkıra kapanır)

«Evlâdım... bir tanecik evlâdım benim».

gördü. Bir dönem Ağavni Zabel Binemeciyan'la birlikte "Yeni Osmanlı Tiyatrosu" adlı bir topluluk kurdu. Darülbedayi'nin kurulmasıyla kuruma katılan Kınar Hanım, Muhsin Ertuğrul ile birlikte çalıştı. Bugünkü adıyla Şehir Tiyatroları olan Darülbedayi'nin ustaları arasında sayılmaktadır. Kadıköy Kurbağalıdere üstündeki Ermeni mezarlığına daha önce ölmüş olan oğlunun mezarına gömülmüştür. Kendisi sağlığında böyle vasiyet etmişti.

Oksen Şahinyan[543]

Medrese ve şeriye mahkemesi kalıntısı taş yapının melodram dekorlu odasında bir saate yakın kaldık. Az konuştuk. Tek tük sözlerinin kocaman geçmiş dünyalarına daldık. Mınakyan melodramlarını kırk beş yıl öncelerin tadıyla yine görmek ister olmuştum... Ve Mınakyan öldüğünde Muhsin Ertuğrul'un yazdığı "Bir sanat heykeli yıkıldı!" cümlesi kulaklarımda, dostum Şahinyan'dan ayrıldım. Tünel'in yan sokağı loştu. Limanın gemi sesleri, Bankalar Caddesi'nin taksi gürültüsü ve Haliç'in binbir sesli uğultusuyla bir büyük şehir gecesi hazırlanmaktaydı."[544]

Burhan Arpad'ın Oksen Şahinyan'la yaptığı görüşme üzerine yazdığı makale, daha sonra Ermenice'ye tercüme edilerek 20 Temmuz 1964 tarihli *Jamanak* gazetesinde de yayımlanır.[545]

Hatırlanmak

Hatırlanmak güzel bir şey olmalı. Ancak "hatırlanmak" da çok acı bir gerçek herhalde. Ölümünden bir yıl önce iyi niyetle de olsa hakkında yazılan şu satırları okuyan Oksen Şahinyan'ın içinde bir burukluk olmadığını söylemek çok zor olmasa gerek:

543 Hrant Dink Vakfı-Hagop Ayvaz Arşivi.

544 Burhan Arpad, *Galata'nın Bir Sokağında*, *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1964; Burhan Arpad, *Direklerarası-Türk Tiyatrosundan Hikâyeler*, *Galata'nın bir yan sokağında*, s. 53-59.

545 *Burhan Arpadi Şahegan Desagtsutyunı Oksen Şahinyani Hed "Jamanag"i Khımpakradan Meç (Burhan Arpad'ın Oksen Şahinyan ile Jamanak Yazıişleri Merkezindeki ilginç görüşmesi)*, *Jamanak*, 20 Temmuz 1964.

Oksen Şahinyan tiyatromuzun öncü kişilerindenmiş ama bugün ne durumdadır? Yıllar öncesinin Sara Mannik'i şimdi bir doktor muayenehanesinde telefonları not alıp cigara ve kahvesini içerek, gazeteleri okuyup çok gerilerde kalmış renkli, parlaklığı hiç gitmeyen, gitmezmiş görünen geçmiş güzel günlerini düşünerek oturuyor, günlerini öldürüyor. Oysa her ikisi de bir zamanlar sahnede neler oynamıyorlardı ki?

Pier de Chemin sahneden —seyircilerine gerçek suçluları göstererek— kaşları çatık, sesi boğulmuş bağırıyor:

"Sizler beni mahvettiniz. Beş dakikalık hissiyatı nefsaniyeniz uğruna da benim bütün hayatımı mahvettiniz. Lânet, lânetler olsun!"

O günlerin gencecik Oksen Şahinyan'ı bugün ne hatırlayan vardır ne de tanıyan. Alkışlar, sahne ışıkları, Pier de Chemin'ler, Şark Tiyatrosunun dekorları, Osmanlı Dram Kumpanyası artık çok gerilerde kalmıştır.[546]

Oksen ve Kamelya'nın tiyatrosuz geçen son yılları, ekonomik sıkıntılarla birleşince daha da zor geçer. Seksenli yaşlara merdiven dayamış ve maddi birikimi olmayan bir sanatçı ruhun nasıl zorlanmış olduğunu tahmin etmek zor değildir. Aynı yıllarda kızı Hanriyet'in ailesinde de yaşanan benzer maddi sıkıntılar, başı dik ve mağrur Oksen'in zor günlerini daha da pekiştirir. İçine kapanan değerli sanatçının içinde bulunduğu koşullar dostlarının ve Ermeni toplumunun da dikkatini çeker, Ermenice basında bazı haber ve yazılarda da yer alır. Sınırlı da olsa bazı destekler gelse de, bunlar Oksen'in yarasını yeterli ölçüde iyileştirici olmaktan uzak kalır.

Ermeni basınında tanınmış gazeteci Lili Koç, "*Emektar Aktör Oksen Şahinyan'a Destek Olalım*" başlığıyla Kadıköy'den yazdığı makalesinde Oksen'in durumunu en iyi şekilde ve hassas bir dille anlatır:

İşte, bu çağrı günlerden beri Jamanak'ın sütunlarını işgal ediyor. Ancak bu çağrı, sarsılmış, bezgin ve çok eziyet çeken sanatçının yaşamının geri kalan günlerinde ne kadar merhem olabilecek.

Ona sokakta rastladım. Toplumun bu samimi çabalarından derinden duygulanmıştı ve onun içinde sadece sevgi ve takdir edilmiş olmak önemli bir rol oynuyordu. Memnuniyet dolu bir tebessüm belirdi yüzünde...

Oksen Şahinyan yarım asırdan fazla tiyatro sahnelerinde hizmet vermiş, sanatseverleri sürekli olarak coşturmuş ve kalplerinde yer etmiştir. O,

546 Tarık Dursun, "*Dârülbedayi-i Osmanî*"*den kalma*, *Milliyet*, 15 Kasım 1966.

sırayla, ağlatmış ve güldürmüştür. Çeşit çeşit yaşantıların içine düşmeden, gerçekleri getirip seyircinin önüne koyarak gösteri yapmıştır.

Şahinyan'ın yaşamı, bugün, o çok eziyet çekmiş ve yorulmuş bir öğretmenin hayatına benziyor. Yapmış olduğu gayretleri ve çabalarının beklentisi sonucunda umutlarından kalan aydınlıklar yavaş yavaş bulanıklaşıyor.

Alınyazısının adım adım ve zalimane bir şekilde onu sahneden aşağı almaya çabaladığını izlemektedir. Aktif günlerine veda etmiş, yılların yükü altında çökmüş, dertlerden erimiş, maddi endişelerle kuşatılmış kederli günler, geçmiş şerefli günlerin unutulmaz anılarını taşıyan sanatçıya veya yazara derin eziyetler verir...

Bu durumda, bize o mutlu anları sanatıyla yaşatan emektar tiyatro sanatçısına yardım edelim, ona borcumuzu ödeyelim..."[547]

Aynı makale, hem gazetede hem de *Kulis* dergisinde yayımlanır. Bu çağrının toplumda ne kadar karşılık bulduğunu bilmiyoruz. *Oksen Şahinyan'ı Destekliyoruz (Oknenk Oksen Şahinyani)* kampanyasındaki çağrıya uyarak, çok sayıda hayırsever bağışlarını *Jamanak* gazetesine getirerek teslim eder. 1966 yılının Mart ayında gelen bu yardımların miktarı ve hayırseverlerin isimleri her gün gazete sayfalarında yer alır.[548]

Oksen Şahinyan'ın Vefatı

Oksen'in ilerleyen yaşıyla birlikte, etrafında bulunan simalar da yaşlanmış ve birer birer dünya sahnesinden ayrılmaya başlamıştır. Gençler Tiyatrosu'ndan Yetvart Yeretsyan'ın Eylül 1963'te, Stüdyo Tiyatrosu'ndan Aşod Madatyan'ın Mayıs 1965'te vefatı, Madatyan'ın son günlerinde hastane yatağında ve tanınmayacak vaziyette iken çekilip *Kulis* sayfalarında yer alan fotoğrafı Oksen'in içini yeteri kadar etkilemiş ve acıtmış olmalı.

Oksen Şahinyan, *Jamanak* gazetesindeki yardım kampanyasından bir yıl sonra 23 Mart 1967 Perşembe günü Yedikule'de bulunan Surp Pırgiç Ermeni Hastanesinde 81 yaşında iken vefat eder. Oksen'in ölüm haberi Ermenice basında[549] yer alır.

Vefat ve cenaze ilanı kısa ve özdür:

Dul Bayan Kamelya Şahinyan
Bay ve Bayan Hanri Şahinyan ve çocukları (Avustralya)

---

547 Lili Koç, *Oknenk Vasdagavor Terasan Oksen Şahinyanin (Emektar Aktör Oksen Şahinyan'a Destek Olalım), Arşav (Yarış)*, 25 Mart 1966; *Kulis*, 15 Nisan 1966, sayı 464.

548 *Jamanak*, 15, 17, 21, 22, 27 Mart 1966.

549 *Jamanak*, 25 Mart 1967.

Bay ve Bayan Herman Berberyan ve çocuğu
Dul Bayan Yeranuhi Der Harutyunyan
Bay Vahan Şahinyan (Yunanistan)
Şahinyan, Der Hagopyan, Koçunyan aileleri büyük acıyla eş, baba,
Amca, büyükbaba ve akraba

OKSEN ŞAHİNYAN'ın
(Emektar Aktör)

Kısa süren hastalığı sonunda gerçekleşen vefatını bildiriyorlar. Cenaze töreni Çarşamba 29 Mart 1967 saat 14.30'da Kadıköy Surp Takavor Kilisesi'nde yapılacak, oradan merhumun naaşı aile mezarlığına götürülerek defnedilecektir. [550]

Rahmetli amca Vahan Şahinyan'ın da duyuruya dahil edilmiş olması dikkat çekicidir. Sağ kalanlar arasında Vahan Şahinyan'ı hatırlayabilecek sadece Kamelya vardır. Veya duyuruyu hazırlayan gazete sorumlusunun amca yeğen akrabalığını bilen bir kişi olma ihtimali de olabilir.

Kadıköy'deki Surp Takavor Ermeni (Apostolik) Kilisesinde 29 Mart Çarşamba günü düzenlenen cenaze töreni 14.30'da başlar. Oksen Şahinyan aydınlık kilise salonunun ortasındaki tabutta son temsiline çıkar. Mardiros Koç ve *Kulis* yazan çelenklerin yanında Oksen daha önceki piyeslerinde almadığı bir rol üstlenmiştir. Mınakyan Tiyatrosu'nun son kalan nadir simalarından Oksen'in bu oyundaki sahne arkadaşları Yebisgopos Şahan Sıvacıyan, Rahip Haçadur Saracyan, çok sayıda rahip ve muganniden oluşan topluluktur. Rol arkadaşları yüksek sesle yaptıkları okumaların arasında müzikli parçalar da seslendirirler. Uyumlu ve düzenli bir törenden sonra birinci sahne sona erer.

İkinci sahne için düzenli bir konvoy halinde Kadıköy-Uzunçayır-Gazlıçeşme'de şimdi Doğuş Üniversitesinin karşısında bulunan Ermeni Mezarlığına gidilir. Burada Rahip Movses Kalenderyan önderliğinde başlayan törende Hosrov Emirhanyan, Nubar Terziyan, Haygaz Vosgeriçyan ve diğer sahne arkadaşları Oksen'in tabutunu omuzlarına alarak Ferdinand'ın bulunduğu yere kadar taşırlar.

Açık hava sahnesinde, on yıl aradan sonra yeniden birbirlerine kavuşan baba ve oğul bölümü, günün en duygusal anları olur. Oksen ile Ferdinad'ın bedenleri kucaklaşır ve bütün izleyenlerin hüzünlü bakışları ile perde kapanır.[551]

550 *Jamanak*, 28 Mart 1967; *Marmara*, 27 ve 28 Mart 1967.
551 *Jamanak*, 30 Mart 1967.

Zavallı Şahinyan

Emektar tiyatro sanatçısı Oksen Şahinyan'ın ruhunu 29 Mart'ın soğuğunda toprağa verdik. Yıllarca devamlı olarak Şehzadebaşı'nın tiyatro sahnelerini süsleyan yakışıklı Oksen Şahinyan güzel Türk kadınlarının kalbini uzun yıllar fethetmişti.

Yurtdışında da yaptığı verimli faaliyetleriyle Şahinyan sülalesine layık bir kişi oldu. Karısı Kamelya ile beraber, Bulgaristan[552] ve Suriye'de çok sayıda şehirleri dolaştı. Mınakyan programında başladığı oyunculuğunu, kendi özel tiyatro oyunları ile çeşitli tarzlarda devam ettirdi. Büyük ustaya karşı sahip olduğu minnettar duygularla kendi Mınakyan Tiyatrosu'nu kurmuştu.

Son zamanlarda yalnızdı ve sağlığı tamamıyla dağılmıştı. Heyhat nasıl dağılmaz ki! On yıl önce başına gelen talihsizlik sonucu kaybettiği oğlu Ferdi, çok genç yaşında gözlerini kapatmıştı. Hassas bir sanatçı için bir evlat kaybetmek kolay değildi.

Ve yıllar süren bir ıstıraptan sonra işte, ardında biricik kız evladı Hanriyet ve karısı Kamelya'yı bırakarak, Şahinyan ebedi olarak gözlerini kapadı.

Allah ruhunu aydınlatsın.[553]

Melodrama sevdalı Oksen Şahinyan'ın "serüvenler ve sarsıntılarla dolu ömrü, melodram oyunlarına benzemişti" Oksen Şahinyan, Osmanlı ve Türkiye Tiyatrosunun temellerini atan Ermeni tiyatro sanatçıları neslinin son temsilcisi olarak tiyatro tarihinin sayfalarında yerini aldı. Osmanlı dönemindeki büyük tiyatro ustalarını izleyemeyen yeni nesiller, geç Mınakyan Tiyatrosu ve Oksen Şahinyan'ın sanatıyla bu dönemin havasını soluyabilmişlerdi.

Oksen Şahinyan'ın ölümü ile Mınakyan Tiyatrosu'nun son öğrencisini de kaybettik. Mınakyan ve öğrencilerinin aramızdan önlenemez ayrılışıyla, sanıyorum artık melodramın son perdesi de kapandı. Ne yazık ki artık İstanbul'da onların programlarına tanık olamıyoruz...

Biz orta yaşta olanlar maalesef Mınakyan dönemine yetişemedik. Ancak bereket versin hiç olmazsa onun öğrencilerinin sahneye koyduğu oyunlara yetiştik...

552 Oksen Şahinyan'ın Bulgaristan'a gittiğine dair başka bir bilgiye ulaşılamamıştır. Haberi yazan kişinin Oksen Şahinyan ile Vahan Şahinyan'ı karıştırmış olduğu düşünülmelidir.

553 *Kulis*, 1 Nisan 1967, sayı 487.

Paris Paçavracıları[554] *oyunu sahneye konulduğunda, son perdesinde rahmetli Oksen Şahinyan'ın sözleri hâlâ kulaklarımda çınlıyor.*

Paçavracı olarak geldin ve paçavracı olarak da ölüyorsun. İşte bir vakitler paçavraları taşıdığın küfe de yanında bulunsun.[555]

Oksen ve Kamelya Şahinyan[556]

554 Paris Paçavracıları veya Paris Eskicisi; Fransız yazarı ve siyaset adamı Félix Pyat'ın (1810-1889) 1847'de yazdığı Le Chiffonnier de Paris (Paris Eskicisi) isimli romanı.

555 Artür Berc, *Paris Paçavracıları-Oksen Şahinyan'ın Ölümü Vesilesiyle, Kulis,* 15 Nisan 1967, sayı 488.

556 NOI Arşivi.

Kamelya Sevgilisinin Peşinde

Oksen Şahinyan da amcası Vahan gibi tiyatroyu seçmişti. Ömrü boyunca sevdiği ve kendini adadığı tiyatro ile mutlu oldu. Tiyatrodan elde ettikleri ile yaşamını idame ettirdi, ailesine baktı, çocuklarını büyüttü. Ancak bu yolda gidenlerin kaderi Oksen'i de buldu ve yaşamının son yılları ekonomik sıkıntılar içinde geçti. Kısmen kızı Hanriyet'in, kısmen Avustralya'daki oğlu Hanri'nin maddi desteklerinin yanında Ermeni Cemaatinin de desteği ile yaşamlarını en alt seviyede sürdürdü. 60'lı yıllarda Türkiye'de sosyal güvenlik kavramı daha yeni yeni duyulmağa başlanmış, buna karşılık Oksen'in nesli bundan yararlanma şansını bulamamıştı.

75 yaşına gelmiş olan Kamelya da artık yalnız kalmıştır. Ferdinand'ı kaybettikten sonra büyük bir sarsıntı geçiren Kamelya, matemin siyah elbisesini artık üstünden çıkarmaz. Son yıllarda melankoliye tutulan Kamelya, kızı Hanriyet'in yeni evine taşınır. Ömrünün geri kalan kısmını burada geçirecektir.

Torun Alis, Kamelya'yı anlatırken, sessiz, sakin, fazla konuşmayı sevmeyen, dedikodudan hoşlanmayan asil bir portre çizer. Kamelya'nın elinde hep kitap vardır. Geniş kütüphanesinden Fransızca kitaplar okuyarak zamanını değerlendirmeyi tercih etmektedir. Belki de Alis'e kitap okuma sevgisi Kamelya'dan geçmiştir.

Torun, anneanne Kamelya'yı bir elinde kitap, diğer elinde de içki bardağı ile hatırlar. Kamelya tek başına da olsa, aşırıya kaçmadan akşam vakti içkisini yudumlamaktan keyif alırdı.

Oksen'in vefatından sonra, Sidney'deki oğlu Hanri, Kamelya'yı yanına almağa karar verir. Havayolu ulaşımının çok pahalı olduğu bu yıllarda, Hanri annesini Sidney'e götürecek vapur biletini gönderir. Ancak Kamelya'nın bu vapura binmeye ömrü yetmez. 55 yıllık hayat arkadaşından ayrı yaşamına devam etmek Kamelya'ya zor gelir. Oksen'in vefatından dokuz ay sonra,, 18 Aralık 1967 günü, Kamelya da 75 yaşında vefat eder. Cenaze töreni 23 Aralık 1967 Cumartesi günü, Kadıköy Surp Takavor Kilisesi'nde yapılır ve sevgili Oksen'in yanına, Kadıköy Ermeni Mezarlığı'na defnedilir.[557]

Vefat eden her sanatçının, özellikle tiyatro sanatçılarının ardından söylenen klişeleşmiş sözler, Oksen Şahinyan için de geçerlidir. Tiyatro sanatçısı için tiyatro bir sevdadır. Ancak tiyatro sanatçıları her daim günübirlik yaşamışlardır. Sahnelerde hayranlıkla izlenen tiyatro sanatçılarının yaşam koşulları özellikle ileri yaşlarda daha da zorlaşır. Alkışlardan başka geriye bir şey kalmaz. Bir de ansiklopedilerde geçen bir isim ve özet bir hayat hikâyesi.[558] Bunun dışında geriye kalan eksik ve yanlış bilgilerle

557 *Jamanak*, 22 Aralık 1967.

558 M. Nihat Özön-Baha Dürder, a. g. e., s. 282, s. 385; Meydan Larousse, 'Şahinyan (Oksen)' maddesi.

bir süre daha hatırlanan Oksen Şahinyan, yeni nesiller tarafından tanınmadan unutulup gider.

Yazdıkları makale ve eserlerinde geride kalan tiyatrodan bahseden yazarların ortadan çekilmesi ile de artık Oksen Şahinyan'ı hatırlatacak kimse kalmaz.

"Oysa, 'Mınakyan' ve 'Osmanlı Dram Tiyatrosu' perdesini çoktan kapatmıştı."[559]

559 Burhan Arpad, *Direklerarası-Türk Tiyatrosundan Hikâyeler*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, 1984, İstanbul, s. 59.

SONSÖZ

Şahinyanlar, Osmanlı ve Türkiye'de 100 yıla yakın bir süre boyunca tiyatro sahnelerinde yer almış bir Ermeni sülalesi. Ailenin iki temel direği olan Vahan ve Oksen Şahinyan özelinde bu tiyatrocu sülaleyi tanıdık. Bu insanların yaşamı boyunca, evlerinde her daim tiyatronun olduğunu, ailece tiyatroyu konuştuklarını, tiyatro ile yatıp kalktıklarını yakından gördük. Herkesin nasıl bir mesleği var ise, Şahinyanların da tiyatroyu kendilerine meslek edindiklerini, yaşamları için gerekeni tiyatrodan elde edemedikleri zaman, ancak o zaman yan işlerden geçimlerini sağlamaya yöneldiklerine şahit olduk. Tiyatroyu İstanbul'da yapan ve yaşayan Şahinyanlar, her fırsatta tiyatro sahnesine çıktılar ve salonu dolduran seyircilerle mutlu oldular.

Tiyatrocu Şahinyanların yaşam çizgilerine bakıldığında, Millet-i Sadıka olduklarına dair hiçbir tereddüt yoktur. Doğup büyüdükleri topraklarda, özel olarak İstanbul'da severek yaptıkları tiyatro ile hayatlarını mutlu bir şekilde sürdürmekten başka bir amaçları olmadığı çok açıktır.

Ancak...

1919 ve 1920 yıllarında İzmir'de tiyatro yapan Vahan, "yeniden" der ve İstanbul'a gelerek sahne yaşamına yeni ümitlerle yeniden başlar.

Ancak, Vahan Şahinyan 1922'de yaşamına devam etmeyi kendisi, ailesi ve çok sevdiği tiyatro sahnesine çıkabilmesi için güvenli görmediği bu toprakları terk etme tercihini kullanır. Gide gide, eski Osmanlı toprağı olan komşu ülke Bulgaristan'a gider. Sevdiği coğrafyaya benzeyen, Türkiye sınırına komşu bir ülkeye taşınmıştır. Elimizde Vahan'ın bu yeni memleketinde yaşadıkları hakkında yeterli bilgi olmamasına rağmen, mümkün olsaydı geri gelmeyi, hiç olmazsa gelip görmeyi çok arzu etmiş olduğunu tahmin etmek zor değildir.

Oksen de benzer duygularla ülkesini terk etmiş, o da hemen kıyısında bulunan ve o günlerde Türkiye toprağı olmayan İskenderun'a gitmiştir. Vahan ve Oksen'in tercih ettikleri yerlerin niteliği ne kadar birbirine benzemekte: Sınırın öte tarafı. Sanki her şey düzelir de hemen döneriz diye düşünmüşler. Nitekim Oksen de amcası gibi "yeniden" demiş ve Türkiye'ye dönmüştür de. Belki yeni dünyalara açılmaya cesaret edememiş ve ilk fırsatta soluğu İstanbul'da almıştır.

Acaba...

Vahan ve Oksen'e ve benzerlerine bunu yaşatan ortamı yaratan olayları sorgulamak gerekmiyor mu? Osmanlı topraklarının her tarafında Ermeni vatandaşların evlerinden koparılıp uzak yerlere gönderilmeleri ile canlarını, mallarını, işlerini kaybetmelerine yol açan 1915-16 yıllarında yaşanan olayların Vahan ve Oksen'i etkilememiş olduğu düşünülebilir mi? Eğitimli ve aydın Şahinyanların, bu olayları doğrudan yaşayıp yaşamadıklarını bilmiyoruz. Ancak gelecek yaşamları ile ilgili olarak aldıkları kararlar çok nettir. Kendilerine henüz değmeyen olayların yarın tekrarlanma ihtimalini çok güçlü gördükleri açıktır.

Aile büyüklerine devletin en hassas işlerinden olan barutçubaşılık görevini, ordunun barut ihtiyacını üretme yetkisini veren yönetim anlayışının bir daha geri gelmeyeceğini anlamışlardır. Barut Emini Şahinyan'ın torunlarına Darülbedayi'nin kapıları kapalı tutulmuştur. Hagop Vartovyan'a on yıl süre ile tiyatro yapma tekelini veren yöneticiler gitmiş, Türk kadınların tiyatro yapması yasak olduğu için yerine sadece Ermeni aktrisleri Darülbedayi sahnesine kabul eden yöneticiler gelmiştir. Bu da birkaç yıl sonra sona ermiş ve bu topraklara tiyatroyu getiren, kuran Ermeni sanatçıların ayakları devlet destekli tiyatro sahnelerinden kesilmiştir.

Darülbedayi'nin başaktrisi Eliza Binemeciyan'ın, Vahan ile aynı yıllarda ülkeyi terk etmesinden uzun yıllar sonra Refik Ahmet Sevengil'e cevabi mektubunda yazdıkları her şeyi anlatmaktadır:

> *"Bütün hayatım olan tiyatroyu bıraktığım için yaslıyım dersem çok az bir şey söylemiş olurum. Uzun bir süre bu ayrılığın acısını çektim. Beklenmedik birçok olaylarla karşılaşmasaydım sevgili vatanıma büyük sevinçle dönerdim."*

Oksen, Kamelya ve Hanriyet Şahinyan Kadıköy Ermeni Mezarlığı'nda

KAYNAKLAR

Ermenice gazete ve dergiler

Jamanak, Marmara, Nor Lur, Masis, Hayrenik, Püzantion, Luys, Kulis, Carakayt, Paros, Gavroş, Joğovurt, Aysor, Joğovurti Tsaynı Jamanak.

Adnan Giz, *Bir Zamanlar Kadıköy*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988.

Adnan Giz, *Kuşdili Tiyatrosu*, Tarih ve Toplum dergisi, sayı 16, Nisan 1985, s. 230.

Ahmet Fehim, *Sahnede Elli Sene*, Mitos Boyut Tiyatro Kültür Dizisi: 48, 2002.

Alemdar Yalçın, *II. Meşrutiyette Tiyatro Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, 2000.

Aram Fındık, *Bıçakla Kurtulan Hayatlar, Sevgiyle Oluşan Anılar*, İstanbul, 2007.

Aşot Madat, *Sahnemizin Değerleri*, Birinci kitap, İstanbul 1943.

Aşot Madat, *Sahnemizin Değerleri*, İkinci kitap, İstanbul 1944.

Boğos Çalgıcıoğlu, *19. y. y. Osmanlı Temaşa Sanatının Başlangıcından 1946'ya Ermeniler*, http://www.hyetert.com/dosya/1820-1946Osmanli%20turk%20 temasa%20sanatinda%20ermeniler.doc

Burhan Arpad, *Yokedilen İstanbul*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul, 1983.

Burhan Arpad, *Direklerarası-Türk Tiyatrosundan Hikâyeler*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 3. Basım, 1984.

Burhan Arpad, *Bir İstanbul Var idi*, Doğan Kitap, 2000.

Burhan Arpad, *Perde Arkası*, Doğan Kitap, 2001.

Cafer Ulu, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Ermeniler*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2009.

Efdal Sevinçli, *İzmir'de Tiyatro*, Ege Yayıncılık, 1994.

Efdal Sevinçli, *Leblebici Horhor Ağa Operetinin 140 Yıllık* Serüveni, Opus Kitap, 2016.

Fırat Güllü, *Vartovyan Kumpanyası ve Yeni Osmanlılar*, bgst yayınları, Ekim, 2008.

Fırat Güllü, *Yeni Osmanlı Ebüzziya Tevfik Bey'in 'Ecel-i Kaza' sı*, (15.10.2007), http://www.bgst.org./tb/egitim/1106.html.

Gülriz Sururi, *Kıldan İnce Kılıçtan Keskin*, Doğan Kitap, 2003.

Gülriz Sururi, *Bir An Gelir*, Doğan Kitap, 2003.

H. A. Çilingiryan, *Taderagan Şarjumı Bolso Meç 1930-1931 (İstanbul'da Tiyatro Faaliyeti 1930-1931)*, Jamanak, 2 Ocak 1932.

Kandemir, *Bizim Sahne Tarihinin İlk Şöhretlerinden Şahinyan*, Son Saat, 25 Nisan 1953.

Kandemir, Röportaj, Son Saat gazetesi, 30 Nisan 1953.

Karnig Sdepanyan, *Urvakidz Arevmıdahay Tadroni Badmuyun (Batı Ermeni Tiyatrosu Tarihi Taslağı)*, Yerevan, 1962.

Karnig Sdepanyan, *Gensagragan Pararan (Biyografik Sözlük)*, 3. Cilt, Yerevan, 1990.

Kevork Kabaracıyan, *Habceb Agnarg Mı- Verçin Darineru İstanbulahay Taderagan Şarjumin Vra) (Acele Bir Bakış- Son Yılların İstanbul Ermeni Tiyatro Hareketi Üstüne)*, Şoğagat Darekirk (Su Damlası Yıllığı) (İstanbul Ermeni Patrikhanesi tarafından yayınlanan yıllık) 1974-1976.

Kevork Pamukciyan, *Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar- I, İstanbul Yazıları*, Aras Yayınları, 2002.

Kevork Pamukciyan, *Ermeni Kaynaklarından Tarihe Katkılar- IV, Biyografileriyle Ermeniler*, Aras Yayınları, 2003.

Krikor Damadyan, *Huşamadyan Kadıküği (Kadıköy Hatıratı)*, 2016.

Krikor Zohrab, *Yerger (Eserler)*, Antilyas, 1988.

Levon Panos Dabağyan, *İstanbul'da Gündelik Hayat*, Yedirenk, 2013.

M. Nihat Özön-Baha Dürder, *Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi, 1967.

Mahmut Yesari, *Tarih Tekerrürden İbarettir. Mazi*, Yarın Dergisi, No.6, 17 Kasım 1921.

Mehmet Fatih Uslu, *Çatışma ve Müzakere, Osmanlı'da Türkçe ve Ermenice Dramatik Edebiyat*, İletişim, 2014.

Metin And, *Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu 1839-1908*, T. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1972.

Metin And, *Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu 1908-1923*, T. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1971.

Metin And, *Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu*, T. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983.

Metin And, *Osmanlı Tiyatrosu- Kuruluşu, Gelişimi, Katkısı*, Dost Yayınları, Ankara, 1999.

Muhsin Ertuğrul, *Benden Sonra Tufan Olmasın-Anılar*, Remzi Kitabevi, 2007.

Mücap Ofluoğlu, *Dünya bir Sahnedir*, Mitos Boyut Tiyatro Kültür Dizisi: 16, 1995.

Nurhan Karadağ, *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932–1951)*, Kültür Bakanlığı Sanat/Tiyatro, 1998.

Orhan Türker, *Cumhuriyet Döneminde İstanbul'a Gelen Yunan Tiyatroları*, Tarih ve Toplum, Nisan- Mayıs 1999.

Nışan Beşiktaşlıyan, *Taderagan Temker (Tiyatro Simaları)*, Antilyas, Beyrut, 1969.

Nurşen Mazıcı, *Belgelerle Uluslararası Rekabette Ermeni Sorununun Kökeni 1878-1918*, İstanbul 1987.

Özlem Nemutlu, *II. Meşrutiyetten Cumhuriyet'in İlanına Kadar İzmir'de Tiyatro Faaliyetleri*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2005.

Pakarad Tevyan, *Karort Taru Hişadagnerıs (Çeyrek Asırlık Anılarım)*, Yerçanig, 1954.

Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri 1891-1922*, c.3, Pars Tuğlacı Yayınları, İstanbul, 2004.

Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca Batı Ermenileri 1923-1961*, c.4, Pars Tuğlacı Yayınları, İstanbul, 2009.

Refik Ahmet Sevengil, *Türk Tiyatrosu Tarihi V, Meşrutiyet Tiyatrosu*, Devlet Konservatuarı Yayınları Serisi, İstanbul, 1968.

Şarasan (Sarkis Tütüncüyan), *Türkiye Ermenileri Sahnesi ve Çalışanları*, çeviri: Boğos Çalgıcıoğlu, bgst yayınları, İstanbul, 2008.

Şehir Tiyatroları 70. Yıl Özel Sayısı, *Şehir Tiyatrosu "Tiyatromuz 70 Yaşında", Darülbedayi-Şehir Tiyatrosu'na 70 Yıl Emek Verenler*, 1985.

Volkan Çil, *II. Meşrutiyet Dönemi Tiyatro Edebiyatı*, http://www.academia.edu/6791827/II_Mesrutiyet_Donemi_Tiyatro?login=nesimov@hotmail.com&email_was_taken=true (30.06.2014)

Zakarya Mildanoğlu, *Mısır'da Ermeniler de Varmış, Agos*, 25 Şubat 2011.

DİZİN

B

C

Ç

J

K

Ş

Z

OSMANLI VE TÜRKİYE TİYATROSUNDA ŞAHİNYANLAR, VAHAN VE OKSEN ŞAHİNYAN ÖZELİNDE 100 YILA YAKIN BİR SÜRE BOYUNCA TİYATRO SAHNELERİNDE YER ALMIŞ BİR ERMENİ SÜLALESİNİN HİKAYESİNİ ANLATIYOR. BU İNSANLARIN YAŞAMI BOYUNCA, EVLERİNDE HER DAİM TİYATRONUN OLDUĞUNU, AİLECE TİYATROYU KONUŞTUKLARINI, TİYATRO İLE YATIP KALKTIKLARINI GÖZLER ÖNÜNE SERİYOR.

ANCAK, VAHAN ŞAHİNYAN 1922'DE KENDİSİ, AİLESİ VE ÇOK SEVDİĞİ TİYATRO SAHNESİNE ÇIKABİLMESİ İÇİN GÜVENLİ GÖRMEDİĞİ BU TOPRAKLARI TERK EDER. GİDE GİDE, ESKİ OSMANLI TOPRAĞI OLAN KOMŞU ÜLKE BULGARİSTAN'A GİDER. OKSEN ŞAHİNYAN DA BENZER DUYGULARLA ÜLKESİNİ TERK ETMİŞ, O DA HEMEN KIYISINDA BULUNAN VE O GÜNLERDE TÜRKİYE TOPRAĞI OLMAYAN İSKENDERUN'A GİTMİŞTİR. VAHAN VE OKSEN'İN TERCİH ETTİKLERİ YERLERİN NİTELİĞİ NE KADAR BİRBİRİNE BENZEMEKTE: SINIRIN ÖTE TARAFI. SANKİ HER ŞEY DÜZELİR DE HEMEN DÖNERİZ DİYE DÜŞÜNMÜŞLER. VAHAN VE OKSEN'E VE BENZERLERİNE BUNU YAŞATAN ORTAMI YARATAN OLAYLARI SORGULAMAK GEREKMİYOR MU? OSMANLI TOPRAKLARININ HER TARAFINDA ERMENİ VATANDAŞLARIN EVLERİNDEN KOPARILIP UZAK YERLERE GÖNDERİLMELERİ İLE CANLARINI, MALLARINI, İŞLERİNİ KAYBETMELERİNE YOL AÇAN 1915-16 YILLARINDA YAŞANAN OLAYLARIN VAHAN VE OKSEN'İ ETKİLEMEMİŞ OLDUĞU DÜŞÜNÜLEBİLİR Mİ?

DARÜLBEDAYİ'NİN BAŞAKTRİSİ ELİZA BİNEMECİYAN'IN, VAHAN ŞAHİNYAN İLE AYNI YILLARDA ÜLKEYİ TERK ETMESİNDEN UZUN YILLAR SONRA REFİK AHMET SEVENGİL'E CEVABİ MEKTUBUNDA YAZDIKLARI HER ŞEYİ ANLATMAKTADIR:

"BÜTÜN HAYATIM OLAN TİYATROYU BIRAKTIĞIM İÇİN YASLIYIM DERSEM ÇOK AZ BİR ŞEY SÖYLEMİŞ OLURUM. UZUN BİR SÜRE BU AYRILIĞIN ACISINI ÇEKTİM. BEKLENMEDİK BİRÇOK OLAYLARLA KARŞILAŞMASAYDIM SEVGİLİ VATANIMA BÜYÜK SEVİNÇLE DÖNERDİM"

ISBN: 978-975-6165-88-1

